C. PLINII CÆCILII

SECUNDI

EPISTOLÆ

ET

PANEGYRICUS,

NOTIS ILLUSTRATA.

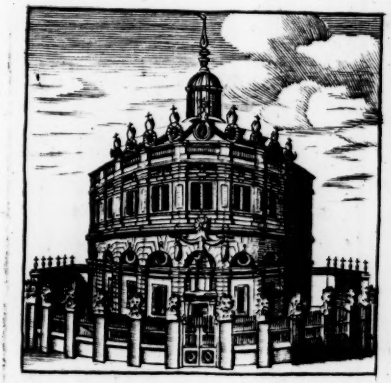

OXONII,

E THEATRO SHELDONIANO.

M. DC. LXXXVI.

Venales Prostant apud *G. West.*

PRÆFATIO.

CUM in ſingulis editionibus, quibus adornandis Sheldonianum hactenus inſerviit prælum, id Nobis unice propoſitum fuerit, nequid in bonis authoribus deeſſet uſpiam, præter operoſam nimis diligentiam ea ſemper inſerciendi, quæ omitti rectius potuerint, Viſum eſt in re præſenti idem ſequi conſilium, & farragine illa quæ cæteros fere omnes oppreſſit, Plinium liberare; Scriptorem ſane nullis magis nodis perplexum, quam quos ipſi nectunt Interpretes, alioqui obvium ſatis & expoſitum, ſed, ut poſtulavit materiæ ratio, floridum inprimis & elegantem, adeo ut mirari liceret ſi in epiſtolis Plinianis præter nomen ipſum nihil familiare occurreret. Quas quidem ita vexant paſſim atque exagitant multæ eruditionis viri, ſed, quod utinam addi non poſſet, tumultuariæ; quaſi illis decretum eſſet ſeveriorem de Plinio ultionem ſumere, quam vel Ipſe in Chriſtianos exercuit. Quæſtiones enim inſtituunt, torquent fidiculis, & per vim verba eliciunt, nec authori olim cogitata, nec lectoribus unquam intelligenda.

Hoc fato primum in lucem prodiit accurante Catanæo, quem longo poſt intervallo excepit Boxhornius, cujus opera, verum abſque omni commentario, in manus noſtras venit quamplurimis locis emendatior. Succeſſit deinde Veenhuſius è Batavia Ic^us, qui ſpecioſo recenſendi titulo, totum, quantus eſt, tranſcripſit Catanæum.

Miſere nos puduit videre, quam in molem excreverat brevitas Pliniana, eo modo protracta, quo Opifices ſolent auri glebas in longum extendere, qua etſi majus ſpatium occupent, idem illis pretium fecerit anguſtior ambitus. Atque ideo nos omne in hoc ſtudium contulimus, ut additis duntaxat quæ ad rem facerent, editio noſtra præter Plinium nihil exhiberet.

Illas interim lectiones ſervavimus, quæ collatis invicem exem-

exemplaribus, majore se veritatis specie commendarunt, ubi non minimum sui usum præbuit M. S. codex quem Westmonasterienſis ſuppeditavit bibliotheca.

Idem ſequuti ſumus in Panegyrico temperamentum, vitando tum intempeſtivam Baudii prolixitatem, tum Criticiſmos Lipſii non raro ineptos. Hiſtoriæ, quoniam multus eſt Plinius in narrandis priorum principum vitiis, præſertim ex Suetonio lucem attulimus, contenti aliquando locos tantum indigitaſſe, ne utramque paginam facerent citata, ubi res poſceret, teſtimonia; ita tamen ut nulla Tironibus fieret injuria, quibus unicus, & conciſus iſte, volvendus eſt liber, priuſquam alterum ſatis intelligant.

C. PLINI-

C. PLINII CÆLII SECUNDI

VITA

Ex Epistolis collecta.

CAIUS Plinius Junior, Ex Como novo Italiæ Transpadanæ oppido natus, patrem habuit Cæcilium, virum eo tempore pietate simul & eruditione in primis clarum: avunculum vero, Plinium Veronensem, Græcæ & Latinæ linguæ peritissimum: (cujus triginta septem Rerum naturalium libri tanto studio & labore conscripti sunt, ut doctorum omnium calculis digni judicati sint, qui ob multifarias historias ex Græcis simul & Latinis philosophis depromptos, raræque eruditionis thesaurum, non obiter tantum legantur, sed evolvantur, omniumque studiosorum assiduis conterantur manibus) à quo adoptatus, non tantum amplissimorum avunculi bonorum, sed studiorum quoque, ac nominis successor factus est. Puer adhuc, cum egregiam præ se ferret indolem, ut liberalibus artibus imbueretur, Fabio Quintiliano, omnium fidissimo puerorum informatori, & in oratoria professione nulli secundo, datus, artes humaniores mira ingenii felicitate perdidicit. Aliarum disciplinarum avidus, paulo post Nicetem Smyrnæum sophistam, & præclarum eo tempore oratorem, audivit: qui adeo ingenium ad utramque rationem accommodabat, ut judiciale sophistica quadam facultate exornaverit, sophisticum vero & umbratile forensibus aculeis roboraverit, & cujus sententiæ ac paradoxa quasi bacchantes Thyrsi, mellis lactisque

ctiſque copiam præbere videbantur. Quibus artibus cum Plinium probe inſtituiſſet, annuente avunculo, in Syriam tanquam ad præclariſsimarum artium omniſque philoſophiæ mercaturam miſit, ubi Euphratem philoſophum naturæ arcana explicantem audivit. Verum cum poſt multos in ſtudiorum curriculo exantlatos labores, jam ſine cortice natare didiciſſet, & optimos quoſque ſibi auctores legendos propoſuiſſet, Livium tamen Romanæ hiſtoriæ anteſignanum & principem cum toties à Quintiliano præceptore laudibus celebrari audiviſſet (qui Patavinum in concionibus ſupra quàm narrari poteſt, eloquentiſsimum vocare ſolitus eſt, & ob id inter cæteros ſcriptores in ſcholis quam diligenter legendum in oratoriis ſuis inſtitutionibus præcipit) ejus hiſtorias lactea eloquentia deſcriptas, raro de manu depoſuit, ex quibus eam etiam hauſit eloquentiam, quam in doctiſsimis ſuis epiſtolis & Trajani imperatoris Panegyrico, magno verborum & ſententiarum ornatu, orationiſque fœcunditate abunde ſatis oſtendit. Græca in Latinam, noſtra in Græcam transferens, ingenium exercuit. Ad poeticæ ſtudium furore quodam naturali raptus, comœdias aſsidue audivit, inſpexit mimos, legit Lyricos: quibus adoleſcentiæ ſtudiis cum animum excoluiſſet, jamque ad graviora altioraque ſtudia animum intenderet, undevigeſimo ætatis ſuæ anno dicere in foro cœpit, ac in ſenatu plures graviſsimaſque cauſas magno audientium ſtupore egit. Bæticis namque contra Bæbium Maſſam, & iiſdem de Cæcilio Claſsico querentibus adſtitit. Marium Priſcum repetundarum accuſavit, Julium Baſſum & Varenum in capitalibus cauſis defendit & liberavit. Si quid vero temporis à civilibus negotiis, quibus totum jam intenderat animum, ſuffurari potuit, colendis agris conſumpſit, priſcos illos Romanos, Numam Pompilium, C. Licinium, Catonem, Cincinnatum, Piſones, Fabios, Ciceropes, alioſque virtute claros viros imitatus, qui

in

in magno honore conſtituti, vites putare, ſtercorare agros & irrigare, nequaquam turpe & inhoneſtum putarunt. Laurentinum ſuum rus, & alterum in Tuſcis (in quo templum principum ſtatuis mirifice ornatum ædificavit) doctiſſimis epiſtolis celebravit, ut agriculturæ ſe ſtudioſiſſimum oſtenderet. Cui cum venatio cognata eſſet, ſæpenumero calores, pluvias, ſudorem, frigora, nives, & id genus alia compluſcula, quæ venatoriæ voluptates continent, perpeſſus, ad venabula ſedens, ſpumantes, & à canibus in furorem converſos apros propria manu confodit. Ad adminiſtrandam remp. aptiſſimus judicatus, celeriter ad ſummos honores, ampliſſimaſque in urbe dignitates, evectus eſt. Æmiliæ namque viæ, quæ ab Æmilio Scauro poſt Ligures bello ſubactos, à Placentia Ariminum uſque ſtructa & ſtrata erat, curam adminiſtravit. Quæſturam cum Caleſtrio Tirone, cum quo ſtipendia ante fecerat, & Præturam cum eodem conſecutus eſt. Cornutum Tertullum, præfectus ærarii ſalutatus, collegam habuit. In Pontum & Bithyniam miſſus proconſul, non minorem prudentiæ, quam moderationis & diligentiæ gloriam retulit. Conſulatum ſumma fama, pariique integritate cum Tertullo, amicitiarum familiaritate ſemper conjunctiſſimo, geſsit. In auguratu ſacerdotio priſco, quod viventi nunquam adimebatur, Julio Frontino viro principi ſucceſsit, quibus, aliiſque multis dignitatibus, cum ſua induſtria Romanorum Rempublicam mirum in modum auxiſſet, in tantam apud bonos & claros viros exiſtimationem venit, ut juveni ex clariſſimis familiis in urbe uxores offerrent. Habuit autem duas, ex quibus poſterior erat Calphurnia, Pompeiæ clariſſimæ feminæ filia: cum qua multos annos honeſtiſſime, ſine prole tamen, vixit. Vitæ ſuæ innocentia, & omni ſcientiarum eruditione principum multorum animos ſibi conciliavit: in primis tamen Trajani, invictiſſimi imperatoris, a quo non tantum ſibi ipſi, ſed amicis quo-

que multa impetrare potuit. Voconio quippe Romano, condiſcipulo & contubernali ſuo multas dignitates: Accio Suræ præturam: Harpocrati Jatraliptæ peregrinæ conditionis homini, Chryſippo Mithridatis, uxorique Chryſippi Stratonicæ Epigoni, poſthumi demum Marini propinquis aditum in urbem impetravit: libertis Antoniæ Maximillæ, ornatiſſimæ matronæ, præterea Hediæ, Antoniæ, Harmeridique citra omnem difficultatem jus Quiritium obtinuit. Tanta fuit opulentia, ut ducenta millia nummum pro acceſſione pretii agrorum contempſerit, emptrice Cornelia hoc petente. Eas tamen facultates quas partim hæreditario jure à parentibus & avunculo, partim Trajani Mæcenatis ſui munificentia habuit, ab omni alienus avaritia, bene meritis, & quovis præmio dignis, ſumma liberalitate diſtribuit, & erogavit. His Caninium Rufum municipem ſuum, ſtudiis jam valedicentem, ad artes, humanioraque ſtudia revocavit. Valerium Martialem poetam ſecedentem ab urbe, honeſtiſſimo viatico juvit. Romano condiſcipulo tria millia nummum ad equitis facultates implendas obtulit, & dedit. Fabium Quintilianum primæ pueritiæ præceptorem, ſenem jam, & pecunia carentem, dote, & omni impenſa maritandæ filiæ neceſſaria ornavit, & quingenta millia nummum, ut ſecundum mariti conditiones veſtitu ſimul ac comitatu inſtrueretur, quaſi parens alter contulit. Patriæ ſuæ annua ſeſtertia tricena, quæ à nobis 750. aureis æſtimantur, donavit. Ut ad bonarum artium ſtudia juventutem incitaret, in municipio ſuo bibliothecam optimis libris refertam, ad communem ſtudioſorum uſum dedicavit: annuos ſumptus in alimenta ingenuorum erogavit, ampliſſimaque præceptoribus conſtituit ſtipendia. Gentilis licet fuerit, Chriſtianorum tamen in maxima perſecutione acerrimus propugnator extitit. Cum enim variis tormentis eos qui in Chriſtum crederent, cruciari videret, ut à fide deſciſcerent, miſe-

ricordia

ricordia & interemptorum multitudine motus, eos apud Trajanum defendit, dum ſcribit, nihil omnino ſceleris in his deprehendi, aut quippiam committi quod Romanis legibus contrarium eſſet: quandoquidem adulteria, & cætera ejus notæ crimina illicita arcerent, & tantum anteculanos hymnos Chriſto cuidam Deo canerent. Ob morum ſtudiorumque ſimilitudinem præcipue viros doctrina excellentiſſimos ſibi amicitiarum ſocietate devinxit, ex poetis quidem Virginium Romanum, hominum (ut ipſe appellat) probitate morum, ingenii elegantia, operumque varietate monſtrabilem: Valerium Martialem, Epicuri ſectatorem, & Silium Italicum, in carmine heroico poſt Virgilium facile principem. Ex Hiſtoricis vero, Suetonium Tranquillum, & Cornelium Tacitum. Ex Juriſperitis autem, Pomponium Saturninum cauſidicum, Arrianum, Titum Ariſtonem, & Cornelium Minutianum, rectiſſimos judices, & fortiſſimos advocatos: quos ſæpe cum Frontino, ſi quando de rebus arduis agendum eſſet, conſuluit. Inter prædilectos autem libertorum ſuorum, præcipue Zoſimum, hominem ut probum & officioſum, ita maxime literatum habuit. Ut nomen ſuum immortalitati conſecraret, non tantum Cornelii Taciti hiſtoriis laudari voluit, ſed ipſe quoque multa ſcripſit, quæ tamen ad poſteros non venerunt: utpote Tragœdiam Græcam, De maris Icarii tempeſtatibus Elegos, Hendecaſyllaborum librum, Demonſtrativas orationes, in quibus Demoſthenem ſummum oratorem ſequutus eſt: De Helvidii ultione libros aliquot, quos Quadratus ſtudioſiſſime ſemper legere ſolitus eſt. Et multa quidem alia, quæ temporis injuria, magno Muſarum mœrore ita interierunt, ut ne fragmenta quidem hodie extent. Ex his tamen omnibus ſingulari divini numinis beneficio ad poſteros venerunt, decem epiſtolarum libri mira eloquentia ſcripti, Libellus de viris in re militari & adminiſtranda Republica illuſtribus, Panegyri-

eus Trajani Romanorum invictiſſimi imperatoris, qui poſt nervam, juxta Euſebii ſupputationem, uſque ad annum Chriſti Salvatoris noſtri CXIX, regnavit: quo tempore, vel paulo poſt, Plinium noſtrum è vivis exemptum eſſe, conjicere & divinare licet.

NOMENCLATOR

Eorum ad quos Plinius Epistolas scripsit.

Primus numerus Epistolam, secundus Librum indicat.

A.

Acilio. 14, 3
Adriano, *vide* Antonino.
Albino. 10, 6
Anniano. 16, 2
Antonino, seu Arriano. 3, 4. 18, 4. 10, 5
Appollinari. 9, 2. 6, 5
Appio. 35, 9
Aristoni 3, 5. 14, 8
Arriano. 2, 1. 11, 2, 12, 2. 8, 4. 12, 4. 2, 6. 21, 8.
Atrio Clementi. 10, 1
Augurino. 8, 9
Avito. 6, 2

B.

Bæbio Hispan. 24, 1.

C.

Caalestrio Tironi. 22, 1
Calphurniæ. 4, 6. 7, 6 5, 7
Calvinæ. 4, 2
Calvisio. 20, 2. 1, 3. 7, 5. 2, 8. 6, 9
Calvisio Rufo. 19, 3
Caninio Rufo. 3, 1
Caninio. 8, 2. 7, 3. 21, 6. 18, 7. 33, 9
Capitoni. 8, 5
Catilio. 12, 3
Catilio Severo. 22, 1
Celeri. 17, 7
Cereali. 19, 2
Clementi. 2, 4
Coloni. 9, 9
Corn. Tacito. 6, 1. 20, 1
Corn. Titiano. 17, 1
Corneliano. 31, 6
Corelliæ Hispullæ. 3, 3
Corelliæ. 14, 7
Cornuto. 21, 7. 31, 7

E.

Euricio. 61, 7

F.

Fabato. 30, 6. 41, 7
Fabato profocero. 1, 4. 12, 5. 12, 6. 16, 7, 23, 7. 32, 7. 10, 8.

Fabio

Fabio Juſto. 11, 1
Falconi. 27,4.22,7.15,9.
Feroci. 13,7.
Flacco. 2,5
Fundano. 15,4. 6,9.
Fuſco. 9,7. 36,6. 40,9

G.

GAllo. 17,2.17,4.20,8.
Geminio. 24,7.5,8. 22, 8. 11, 9. 30, 9.
Geniali. 13, 8
Genitori. 30,7.17,9.

H.

HIſpano. 25, 6
Hiſpullæ. 19,4.11,8.

I.

JUlio Genitori. 11, 8
Junio Maurico. 14, 1
Juniori. 15, 8. 12, 9
Juſto. 2, 7

L.

LAterano. 7, 9
Lepido. 7,4
Licinio Suræ 30,4
Luperco. 5, 2. 26, 9

M.

MAcrino. 7, 2. 4, 3. 6, 7. 10, 7, 17. 8. 4, 9.
Macro. 18, 5. 24, 6
Mæſio Maximo. 25, 43
Mamiliano. 16, 9. 25, 9.
Marcellino. 16,5.23,8.
Maurico. 18,2. 14, 6
Maximo. 14,2.2,3.20,3. 20,4. 5, 5. 11, 6. 34, 6 26, 7.19, 8. 24, 8. 1, 9. 23, 9.
Minutiano. 9, 3. 11, 4. 12, 8
Minutio. 12, 7
Minutio Fundano. 2, 1
Montano. 26, 7. 6, 8
Muſtio. 39, 9

N.

NAſoni. 6, 4
Nepoti. 3, 2. 16, 3. 26, 4. 19, 6

O.

OCtavio Rufo. 7, 1. 10, 2

P.

PAterno. 14,4. 16,8
Paulino. 2,2.19,5.3, 9. 37, 9
Plinio Paterno. 21, 1
Pompeiæ Celerinæ ſocrui. 4, 1
Pompeio Saturnino. 8, 1
Pompeio Falconi. 23, 1
Pomponio Baſſo. 23, 4
Pontio. 15, 5. 28, 6. 4, 7
Priſco. 13, 2. 21, 2. 8, 6. 8, 7. 19, 7
Proculo. 15, 3
Prætenti. 3, 7.

Q.

Quadrato. 29,6. 12,9
Quintiliano. 32,6.

R.

Restituto. 17,6. 1,7
Romano Voconio. 5, 1. 1, 2. 13, 3. 29, 4. 15, 6. 33, 6. 8, 8. 7, 9. 28. 9
Romano Firmo. 19, 1
Rufo. 21, 5. 25, 7
Rufino. 18, 8
Rufoni. 19, 9
Ruſtico. 29, 9

S.

Sabino. 10, 4. 18, 6 2, 9. 18, 9
Sabiniano. 21, 9. 24, 9
Sardo. 31, 9
Saturnino. 9, 5. 7, 7. 38, 9
Scauro. 13, 5
Sempronio Rufo. 22, 4
Septitio 1, 1. 28, 7. 1, 18
Septitio Claro. 15, 1
Serviano. 17, 3. 26, 6
Severo. 6, 3. 18, 3. 28, 4. 1, 5. 27, 6. 22, 9
Socio Senecioni. 13, 1
Soſſio. 4, 4
Sparſo. 5, 4. 5, 8
Spurinnæ. 27, 7
Spurinnæ & Cocciæ. 10, 3
Suræ. 27, 7

T.

Tacito. 13, 4. 9, 6. 16, 6. 20, 6. 20, 7. 33, 7. 7, 8. 14, 9
Tironi. 1, 6. 22, 6. 5, 9
Titiano. 32, 9
Tranquillo. 18, 1. 8, 3. 11, 5. 34, 9.
Triario. 23, 6

V.

Valenti. 24, 4
Valeriano 4, 5. 14, 5
Valerio. 15, 2
Valerio Paulino. 16, 4
Velio Cereali. 21, 4
Venatori. 20, 9
Vero. 3, 6
Voconio Romano, *Vide* Romano.
Vrſo. 9, 4. 20, 5. 5, 6. 13, 6. 9, 8.

C. PLINII CÆCILII SECUNDI EPISTOLARUM LIBER PRIMUS.

I. C. PLINIUS SECUNDUS SEPTITIO SUO S.

PRÆFATIO.

FREQUENTER hortatus es, ut epistolas, si quas paulo accuratius scripsissem, colligerem publicaremque. Collegi, non servato temporis ordine (neque enim historiam componebam:) sed ut quæque in manus venerat. Supereſt ut nec te consilii, nec me pœniteat obsequii. Ita enim fiet, ut eas quæ adhuc neglectæ jacent, requiram: & si quas addidero, non supprimam. Vale.

II. C. PLINIUS ARRIANO SUO S.

QUia tardiorem adventum tuum prospicio, librum, quem prioribus epistolis promiseram, exhibeo. Hunc rogo ex consuetudine tua & legas & emendes: eo magis, quod nihil ante peræque eodem ζήλῳ scripsisse videor. Tentavi enim imitari Demosthenem, semper tuum, Calvum, nuper meum, figuris duntaxat orationis. Nam vim tantorum virorum pauci, quos [1] æquus amavit, assequi possunt. Nec materia ipsa huic (vereor ne improbe dicam) æmulationi repugnavit. Erat enim prope tota in contentione dicendi; quod me longe desidiæ indormientem excitavit, si modo is sum ego qui excitari possim. Non tamen omnino Marci nostri [2] ληκύθους fugimus, quoties paululum itinere decedere non intempestivis amœnitatibus admonebamur. Acres enim esse, non tristes volebamus. Nec est quod putes me sub hac exceptione veniam postulare. Immo, quo magis [3] intendam limam tuam,

1 Sub. Jupiter. 2 Λήκυθος est vas olearium, & desumi potest Metaph. vel ab amphora, eo quod excursus Oratorii paulo sint elatiores, vel ab oleo, eo quod extra institutum mollius quiddam adhibere soleant Oratores ad demulcendas auditorum aures. 3. I. e. judicium acuam.

 confi-

confitebor & ipsum me & contubernales ab editione non abhorrere, si modo tu fortasse errori nostro album calculum adjeceris. Est enim plane aliquid edendum, atque utinam hoc potissimum, quod paratum est, (audis desidiæ votum:) edendum autem ex pluribus causis: maxime quod libelli, quos emisimus, dicuntur in manibus esse, quamvis jam gratiam novitatis exuerint; nisi tamen auribus nostris bibliopolæ blandiuntur. Sed sane blandiantur, dum per hoc mendacium nobis studia nostra commendent. Vale.

III. C. PLINIUS CANINIO RUFO SUO S.

QUid agit Comum, tuæ meæque deliciæ? quid suburbanum amœnissimum? quid illa porticus, verna semper? quid [1] πλατανὼν opacissimus? quid [2] Euripus viridis & gemmeus? quid subjectus & serviens lacus? quid illa mollis, & tamen solida, [3] gestatio? quid balineum illud, quod plurimus sol implet & circumit? quid triclinia illa popularia? quid illa paucorum? quid popinæ? quid cubicula diurna nocturnaque? Possidentne te, & per vices partiuntur? An, ut solebas, intentione rei familiaris obeundæ, crebris excursionibus avocaris? Si te possident, felix beatusque es: sin minus, unus ex multis. Quin tu (tempus est enim) humiles & sordidas curas aliis mandas: & ipse te in alto isto pinguique secessu studiis adseris. Hoc sit negotium tuum, hoc otium; hic labor, hæc quies: in his vigilia, in his etiam somnus reponatur. Effinge aliquid & excude, quod sit perpetuo tuum. Nam reliqua rerum tuarum post te alium atque alium dominum sortientur: hoc nunquam tuum desinet esse, si semel cœperit. Scio quem animum, quod horter ingenium: tu modo enitere ut tibi ipse sis tanti, quanti videberis aliis, si tibi fueris. Vale.

IV. PLIN. POMPEIÆ CÆLERINÆ, SOCRUI S.

QUantum copiarum in [4] Ocriculano, in Narniensi, in Carsulano, in Perusino tuo, in Narniensi vero etiam balineum, ex epistolis meis (nam jam tuis opus non est) una il-

1 Πλατανὼν locus est platanis consitus. 2 Euripus, aquæ ductus obliquus reciprocus. 3. Locus in quo gestabantur. 4. Prædio sc non procul à Narnia civitate Samnitum.

la brevis & vetus sufficit. Non, mehercule, tam mea sunt quæ mea sunt, quam quæ tua. Hoc tamen differunt, quod solicitius & intentius tui me, quam mei excipiunt. Idem fortasse eveniet tibi, si quando in nostra diverteris. Quod velim facias: primum ut perinde nostris rebus, ac nos tuis, perfruaris: deinde, ut mei expergiscantur aliquando, qui me secure ac prope negligenter expectant. Nam mitium dominorum apud servos ipsa consuetudine metus exolescit: novitatibus excitantur, probarique dominis per alios magis quam per seipsos laborant. Vale.

V. C. PLINIUS VOCONIO ROMANO SUO S.

VIdistine quemquam Marco Regulo timidiorem humiliorem que post Domitiani mortem? sub quo non minora flagitia commiserat, quam sub Nerone, sed tectiora. Cœpit vereri, ne sibi irascerer: nec fallebatur; irascebar. Rustici Aruleni [1] periculum foverat, exultaverat morte: adeo ut librum recitaret publicaretque, in quo Rusticum insectatur, atque etiam *Stoicorum simiam* appellat. Adjicit, [2] Vitelliana cicatrice stigmosum. Agnoscis eloquentiam Reguli. Lacerat [3] Herennium Senecionem tam intemperanter quidem, ut dixerit ei Metius Carus, *Quid tibi cum meis mortuis? nunquid ego aut [4] Crasso aut Camerino molestus sum?* quos ille sub Nerone accusaverat. Hæc me Regulus dolenter tulisse credebat, ideoque etiam quum recitaret librum, non adhibuerat. Præterea reminiscebatur, quam capitaliter ipsum me apud [5] Centumviros lacessisset. Aderam Arionillæ, Timonis uxori, rogatu Aruleni Rustici. Regulus contra. Nitebamur [nos] in parte causæ sententia Metii Modesti, optimi viri: is tunc in exilio erat, à Domitiano relegatus. Ecce tibi Regulus, *Quæro* (inquit) *Secunde, quid de Modesto sentias.* Vides, quod periculum, si respondissem, Bene: quod flagitium, si, Male. Non possum dicere aliud tunc mihi quam deos adfuisse. Respondebo, inquam, quid sentiam, si de hoc Centumviri judicaturi sunt. Rursus ille, Quæro quid de Modesto sentias. Iterum ego, Solebant testes in reos, non in damnatos, interrogari. Tertio ille, Non jam quid de Modesto, sed

1. Accusationem promovit Rustici Aruleni; de quo fusior extat apud Tac. historia. 2. Pro Vitellio Legatus Petilio Cereali occurrens vulnus accepit. 3. A Domitiano occisum accusante M. Caro. 4. A Nerone interfectis accusante Regulo. 5. Centumviri de variis controversiis judicabant; itadicti quod cum 35. tribus Romæ fuerint, terni ex singulis eligebantur, etiamsi centesimum numerum quinario excedant.

quid de pietate modesti sentias quæro. Quæris, inquam, quid sentiam? At ego, ne interrogare quidem fas puto, de quo pronunciatum est. Conticuit: me laus & gratulatio sequuta est; quod nec famam meam aliquo responso, utili fortasse, inhonesto tamen, læseram; nec me laqueis tam insidiosæ interrogationis involveram. Nunc ergo conscientia exterritus apprehendit Cæcilium Celerem; mox Fabium Justum rogat, ut me sibi reconcilient. Nec contentus, pervenit ad Spurinnam. Huic suppliciter (ut est quum timet, abjectissimus) Rogo mane videas Plinium domi: sed plane mane; neque enim diutius ferre solicitudinem possim; & quoquo modo efficias, ne mihi irascatur. Evigilaveram. Nuntius à Spurinna; Venio ad te. Imo ego, Ad te. Coimus in porticum Liviæ, quum alter ad alterum tenderemus. Exponit Reguli mandata, addit preces suas, ut decebat optimum virum pro dissimillimo, Parce, inquiens. Cui ego, Dispicies ipse quid renuntiandum Regulo putes. Te decipi à me non oportet. Expecto Mauricum (nondum enim ab exilio venerat) ideo nihil alterutram in partem respondere tibi possum, facturus quidquid ille decreverit. Illum enim esse hujus consilii ducem, me comitem, decet. Paucos post dies ipse me Regulus convenit in prætoris officio: illuc me persequutus secretum petit. Ait, timere se ne animo meo penitus hæreret quod in centumvirali judicio aliquando dixisset, quum responderet mihi & Satrio Rufo, *Satrius* [1] *cui est cum Cicerone æmulatio, & qui contentus non est eloquentia seculi nostri.* Respondi, nunc me intelligere maligne dictum, quia ipse confiteretur; ceterum potuisse honorificum existimari. Est enim, inquam, mihi cum Cicerone æmulatio, nec sum contentus eloquentia seculi nostri. Nam stultissimum credo, ad imitandum non optima quæque proponere. Sed tu, qui hujus judicii meministi, cur illius oblitus es, in quo me interrogasti quid de Metii Modesti pietate sentirem? Expalluit notabiliter, quamvis palleat semper. Hæsitabundus, inquit. Interrogavi, non ut tibi nocerem, sed ut Modesto. Vide hominis crudelitatem, qui se non dissimulet exuli nocere voluisse. Subjunxit egregiam causam; Scripsit, inquit, in epistola quadam, quæ apud Domitianum recitata est, Regulus omnium bipedum nequissimus. Quod quidem Modestus verissime scripserat. Hic fere nobis sermonis terminus. Neque enim volui progredi longius, ut mihi omnia libera servarem dum Mauricus venit. Nec me

1. Post *Satrius* videtur interseri debere particula *&*, cum in proxime sequentibus Plinius ea omnia quasi in se dicta diluere conetur.

præterit

præterit esse Regulum [1] δυσκαθαίρετον. Est enim locuples, factiosus; curatur à multis, timetur à pluribus, quod plerumque fortius amore est. Potest tamen fieri ut concussa labantur. Nam gratia malorum tam infida est, quam ipsi. Verum, ut idem sæpius dicam, expecto Mauricum. Vir est gravis, prudens, multis experimentis eruditus, & qui futura possit ex præteritis providere. Mihi & tentandi aliquid & quiescendi illo auctore ratio constabit. Hæc tibi scripsi, quia æquum erat te pro amore mutuo non solum omni mea facta dictaque, verum etiam consilia cognoscere. Vale.

VI. C. PLIN. CORNELIO TACITO SUO S.

RIdebis, &, licet, rideas. Ego Plinius ille, quem nosti, apros tres, & quidem pulcherrimos, cepi. Ipse? inquis. Ipse: non tamen ut omnino ab [2] inertia mea & quiete discederem, ad retia sedebam: erant in proximo, non venabulum aut lancea, sed stylus & pugillares. Meditabar aliquid enotabamque, ut si manus vacuas, plenas tamen ceras reportarem. Non est quod contemnas hoc studendi genus. Mirum est, ut animus agitatione motuque corporis excitetur. Jam undique silvæ & solitudo, ipsumque illud silentium quod venationi datur, magna cogitationis incitamenta sunt. Proinde quum venabere, licebit auctore me, ut panarium & lagunculam, sic etiam pugillares feras. Experieris non Dianam magis montibus, quam Minervam inerrare. Vale.

VII. C. PLIN. OCTAVIO RUFO SUO S.

VIde in quo me fastigio collocaris, quum mihi idem potestatis idemque regni dederis, quod Homerus Jovi opt. max.

Τῷ δ' ἕτερον μὲν ἔδωκε πατὴρ, ἕτερον δ' ἀγένευσεν.

1. Qui difficulter subverti possit. In M. S. αὐτοκαθαίρετον occurrit, sensu forsan si ad præcedentia referatur non alieno, ubi Regulus notabiliter pallere dicitur: sed omnino spectat ad succedentia, cum ob eam, qua apud plerosque erat, gratiam pene invictum se præstitisset. 2. Studiis sc. quæ quasi aliud agens tractare solebat.

Nam

Nam ego quoque ſimil nutu ac renutu reſpondere voto tuo poſſum. Etenim ſicut fas eſt mihi, præſertim te exigente, excuſare Bæticis contra unum hominem advocationem: ita nec fidei noſtræ, nec conſtantiæ, quam diligis, convenit adeſſe contra provinciam, quam tot officiis, tot laboribus, tot etiam periculis meis aliquando devinxerim. Tenebo ergo hoc temperamentum, ut ex duobus, quorum alterum petis, eligam id potius in quo non ſolum ſtudio tuo, verum etiam judicio ſatisfaciam. Neque enim tantopere mihi conſiderandum eſt, quid vir optimus in præſentia velis, quam quid ſemper ſis probaturus. Me circa Idus Octobres ſpero Romæ futurum, eademque hæc præſentem quoque tua meaque fide Gallo confirmaturum: cui tamen nunc jam licet ſpondeas de animo meo,

Ἦ ῥ᾽ κυανέῃσιν ἐπ᾽ ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων.

Cur enim non uſquequaque Homericis verſibus agam tecum? quatenus tu me tuis agere non pateris: quorum tanta cupiditate ardeo, ut videar mihi hac ſola mercede poſſe corrumpi, ut vel contra Bæticos adſim. Pene præterii quod minime prætereundum fuit, accepiſſe me careotas optimas, quæ nunc cum ficis & boletis [1] certamen habent. Vale.

VIII. C. PLINIUS POMPEIO SATURNINO SUO S.

PEropportune mihi redditæ ſunt literæ tuæ, quibus flagitabas ut tibi aliquid ex ſcriptis meis mitterem, quum ego id ipſum deſtinaſſem. Addidiſti ergo calcaria ſponte currenti, pariterque & tibi veniam recuſandi laboris, & mihi exigendi verecundiam ſuſtuliſti. Nam nec me timide uti decet eo quod oblatum eſt: nec te gravari quod depoposciſti. Nec eſt tamen quod ab homine deſidioſo aliquid novi operis expectes. Peraturus ſum enim, ut rurſus vaces ſermoni quem apud municipes meos habui, bibliothecam dedicaturus. Memini quidem, jam quædam adnotaſſe, ſed generaliter: ideo nunc rogo, ut non tantum univerſitati ejus attendas, verum etiam particulas qua ſoles lima perſequaris. Erit enim & poſt emendationem liberum nobis vel publicare vel continere. Quinimo fortaſſe hanc ipſam cunctationem noſtram in alterutram ſententiam emendationis ratio deducet,

[1] In aliquot codd. leg. *certandum*.

quæ

quæ aut indignum editione, dum ſæpius retractat, inveniet: aut dignum, dum id ipſum experitur, efficiet. Quanquam hujus cunctationis meæ cauſæ non tam in ſcriptis quam in ipſo materiæ genere conſiſtunt. Eſt enim paulo quaſi glorioſius & elatius. Onerabit hoc modeſtiam noſtram, etiamſi ſtylus ipſe fuerat preſſus demiſſuſque, propterea quod cogimur cum de munificentia parentum noſtrorum, tum de noſtra diſputare. Anceps hic & lubricus locus eſt, etiam quum illi neceſſitas lenocinetur. Etenim ſi alienæ quoque laudes parum æquis auribus accipi ſolent, quam difficile eſt obtinere ne moleſta videatur oratio de ſe aut de ſuis differentis? Nam cum ipſi honeſtati, tum aliquanto magis gloriæ ejus prædicationique invidemus: atque ea demum recte facta minus detorquemus & carpimus, quæ in obſcuritate & ſilentio reponuntur. Qua ex cauſa ſæpe ipſe mecum, nobiſne tantum quicquid illud eſt, compoſuiſſe, an & aliis debeamus, ut nobis? Admonet iſtud quoque, quod pleraque quæ ſunt agendæ rei neceſſaria, eadem peracta nec utilitatem parem nec gratiam retinent. Ac, ne longius exempla repetamus, quid utilius fuit quam munificentiæ rationem etiam ſtylo proſequi? Per hoc enim aſſequebamur, primum ut honeſtis cogitationibus immoraremur: deinde ut pulcritudinem illarum longiore tractatu perviderem us: poſtremo, ut ſubitæ largitionis comitem pœnitentiam caveremus. Naſcebatur ex his exercitatio quædam contemnendæ pecuniæ. Nam quum omnes homines ad cuſtodiam ejus natura reſtrinxerit, nos contra multum ac diu penſitatus amor liberalitatis communibus avaritiæ vinculis eximebat: tantoque laudabilior munificentia noſtra fore videbatur; quod ad illam non impetu quodam ſed conſilio trahebamur. Accedebat his cauſis, quod non ludos aut gladiatores, ſed annuos ſumtus in alimenta ingenuorum pollicebamur. Oculorum porro & aurium voluptates adeo non egent commendatione, ut non tam incitari debeant oratione quam reprimi. Ut vero aliquis libenter educationis tædium laboremque ſuſcipiat, non præmiis modo, verum etiam exquiſitis adhortationibus impetrandum eſt. Nam ſi medici ſalubres, ſed voluptate carentes cibos, blandioribus alloquiis proſequuntur; quanto magis decuit publice conſulentem, utiliſſimum munus, ſed non perinde populare, comitate orationis inducere? Præſertim quum enitendum haberemus, ut [1] quod parentibus datur, & orbis probaretur, honoremque

1 Ita habet M. S. & tunc ita explicandum eſt, aliquid commodi ad parentes impræſentiarum redundare, orbis vero ſpem factam eſſe ut eorum liberi, ſi qui contigerint, tam ingenuæ educationis fructus quandoque perciperent. Al. codex, ut q. p. datur, etiam nobis probaretur.

paucc-

paucorum ceteri patienter expectarent & mererentur. Sed ut tunc communibus magis commodis quam privatæ jactantiæ ſtudebamus, quum intentionem effectumque muneris noſtri vellemus intelligi; ita nunc in ratione edendi veremur, ne forte non aliorum utilitatibus, ſed propriæ laudi ſerviſſe videamur. Præterea memini mus, quanto majore animo honeſtatis fructus in conſcientia quam in fama reponatur. Sequi enim gloria, non appeti, debet: nec, ſi caſu aliquo non ſequatur, idcirco quod gloriam non meruit, minus pulcrum eſt. Ii vero qui benefacta ſua verbis adornant, non ideo prædicare quia fecerint, ſed ut prædicarent, feciſſe creduntur. Sic, quod magnificum referente alio fuiſſet, ipſo qui geſſerat recenſente, vaneſcit. Homines enim quum rem deſtruere non poſſunt, jactationem ejus inceſſunt. Ita ſi ſilenda feceris, factum ipſum: ſi laudanda, quod non fileas ipſe, culparis. Me vero peculiaris quædam impedit ratio. Etenim hunc ipſum ſermonem non apud populum, ſed apud [1] decuriones habui; nec in propatulo, ſed in curia. Vereor ergo ut ſit ſatis congruens, quum in dicendo aſſentationem vulgi acclamationemque defugerim, nunc eadem illa editione ſectari; quumque plebem ipſam cui conſulebatur, limine curiæ parietibuſque diſcreverim, ne quam in ſpeciem ambitionis inciderem, nunc eos etiam ad quos ex munere noſtro nihil pertinet præter exemplum, velut obvia oſtentatione conquirere. Habes cunctationis meæ cauſas: obſequar tamen conſilio tuo, cujus mihi auctoritas pro ratione ſufficit. Vale.

IX. C. PLIN. MINUTIO FUNDANO SUO S.

MIrum eſt, quam ſingulis diebus in urbe ratio aut conſtet aut conſtare videatur, pluribus cunctiſque non conſtet. Nam, ſi quem interroges, *Hodie quid egiſti?* reſpondeat; [2] *Officio togæ virilis interfui*; [3] *ſponſalia aut nuptias frequentavi*; *ille me ad ſignandum teſtamentum, ille in advocationem, ille in conſilium rogavit.* Hæc quo die feceris, neceſſaria; eadem, ſi quotidie feciſſe te reputes, inania videntur, multo magis quum feceſſeris. Tunc enim ſubit recordatio, quot dies quam frigidis rebus abſumſi; Quod evenit mihi

1 Decuriones Senatores erant in municipio aut colonia, inde dicti quod poſt deductas colonias, decima pars eorum qui deducerentur ad publicum concilium inſtituendum ſelecta fuerit. 2 Amicum comitatus ſum cum togam virilem ſumeret.
3 Facta ante nuptias.

Poſtquam

postquam in Laurentino meo aut lego aliquid, aut scribo, aut etiam corpori vaco, cujus fulturis animus sustinetur. Nihil audio quod audisse, nihil dico quod dixisse pœniteat. Nemo me apud quemquam sinistris sermonibus carpit; neminem ipse reprehendo, nisi unum me, quum parum commode scribo: nulla spe, nullo timore solicitor, nullis rumoribus inquietor. Mecum tantum & cum libellis loquor. O rectam sinceramque vitam! ô dulce otium, honestumque, ac pene omni negotio pulcrius! ô mare, ô littus, verum secretumque μουσεῖον! quam multa invenitis, quam multa dictatis? Proinde tu quoque strepitum istum inanemque discursum, & multum ineptos labores, ut primum fuerit occasio, relinque, teque studiis vel otio trade. Satius est enim, ut Attilius noster eruditissime simul & facetissime dixit, otiosum esse, quam [1] nihil agere. Vale.

X. C. PLIN. ATRIO CLEMENTI SUO S.

SI quando urbs nostra liberalibus studiis floruit, nunc maxime floret. Multa claraque exempla sunt. Sufficerit unum, Euphrates philosophus. Hunc ego in Syria, quum adolescentulus militarem, penitus & domi inspexi, amarique ab eo laboravi, etsi non erat laborandum. Est enim obvius & expositus, plenusque humanitate quam præcipit. Atque utinam sic ipse quam spem tunc ille de me concepit, impleverim, ut ille multum virtutibus suis addidit! Aut ego nunc illas miror, quia magis intelligo: quamquam ne nunc quidem satis intelligo. Ut enim de pictore, sculptore, fictore, nisi artifex judicare, ita nisi sapiens non potest perspicere sapientem. Quantum mihi tamen cernere datur, multa in Euphrate sic eminent & elucent, ut mediocriter quoque doctos advertant & efficiant. Disputat subtiliter, graviter, ornate: frequenter etiam Platonicam illam sublimitatem & latitudinem effingit. Sermo est copiosus & varius, dulcis in primis, & qui repugnantes quoque ducat & impellat. Ad hoc, proceritas corporis, decora facies, demissus capillus, ingens & cana barba. Quæ licet fortuita & inania putentur, illi tamen plurimum venerationis acquirunt. Nullus horror in vultu, nulla tristitia, multum severitatis: reverearis occursum, non reformides. Vitæ sanctitas summa, comitas par. Insectatur vitia, non homines: nec castigat errantes, sed emendat. Se-

[1] Nihili rebus implicari.

quaris monentem attentus & pendens: & perſuadere tibi, etiam quum perſuaſerit, cupias. Jam vero liberi tres, duo mares, quos diligentiſſime inſtituit. Socer Pompeius Julianus, cum cetera vita, tum vel hoc uno magnus & clarus, quod ipſe provinciæ princeps hunc inter altiſſimas conditiones generum, [r] non honoribus principem, ſed ſapientia, elegit. Quanquam quid ego plura de viro, quo mihi frui non licet? An ut magis angar, quod non licet? Nam diſtringor [r] officio ut maximo, ſic moleſtiſſimo. Sedeo pro tribunali, ſubnoto [a] libellos, conficio [3] tabulas: ſcribo plurimas, ſed illiteratiſſimas literas. Soleo nonnunquam (nam id ipſum quandoque contingit) de his occupationibus apud Euphratem queri. Ille me conſolatur; affirmat etiam eſſe hanc philoſophiæ, & quidem pulcherrimam, partem, agere negotium publicum, cognoſcere, judicare, promere & exercere juſtitiam, quæque ipſi doceant, in uſu habere. Mihi tamen hoc unum non perſuadet, ſatius eſſe iſta facere quam cum illo dies totos audiendo diſcendoque conſumere. Quo magis te, cui vacat, hortor, quum in urbem proxime veneris (venias autem ob hoc maturius) illi te expoliendum limandumque permittas. Neque enim ego (ut multi) invideo aliis bonum, quo ipſe careo; ſed contra ſenſum quendam voluptatemque percipio, ſi ea quæ mihi denegantur, amicis video ſupereſſe. Vale.

XI. C. PLIN. FABIO JUSTO SUO S.

OLim nullas mihi epiſtolas mittis. Nihil eſt, (inquis) quod ſcribam. At hoc ipſum ſcribe, nihil eſſe quod ſcribas: vel ſolum illud, unde incipere priores ſolebant, *Si vales, bene eſt; ego valeo.* Hoc mihi ſufficit; eſt enim maximum. Ludere me putas: ſerio peto. Fac ſciam quid agas: quod ſine ſolicitudine ſumma neſcire non poſſum. Vale.

XII. C. PLIN. CALESTRIO TIRONI SUO S.

JActuram graviſſimam feci, ſi jactura dicenda eſt tanti viri amiſſio. Deceſſit Corellius Rufus, & quidem ſponte: quod dolorem meum exulcerat: Eſt enim luctuoſiſſimum genus mortis, quæ non ex natura, nec fatalis videtur. Nam utcunque in illis qui morbo finiuntur, magnum ex ipſa neceſ-

r Sc. ærarii præfectura.
a Supplices ſc.
3 In quibus deſcriptæ erant rationes ærarii.

ſitate

ſtate ſolatium eſt; in iis vero quos accerſita mors aufert, hic inſanabilis dolor eſt, quod creduntur potuiſſe diu vivere. Corellium quidem ſumma ratio, quæ ſapientibus pro neceſſitate eſt, ad hoc conſilium compulit; quanquam plurimas vivendi cauſas habentem, optimam conſcientiam, optimam famam, maximam auctoritatem: præterea filiam, uxorem, nepotem, ſorores, interque tot pignora, veros amicos. Sed tam longa, tam iniqua valetudine conflictabatur, ut hæc tanta pretia vivendi mortis rationibus vincerentur. Tertio & triceſimo anno (ut ipſum prædicantem audiebam) pedum dolore correptus eſt. Patrius hic illi; nam plerumque morbi quoque per ſucceſſiones quaſdam, ut alia, traduntur. Hunc abſtinentia, ſanctitate, quoad viridis ætas, vicit & fregit: noviſſime cum ſenectute graveſcentem, viribus animi ſuſtinebat. Quum quidem incredibiles cruciatus & indigniſſima tormenta patereturr (jam enim dolor non pedibus ſolis, ut prius, inſidebat, ſed omnia membra pervagabatur) veni ad eum Domitiani temporibus, in ſuburbano jacentem. Servi è cubiculo receſſerunt. Habebat enim hoc moris, quoties intraſſet fidelior amicus: quin etiam uxor (quanquam omnis ſecreti capaciſſima) digrediebatur. Circumtulit oculos, &, *Cur* (inquit) *me putas hos tantos dolores tamdiu ſuſtinere? ut, ſcilicet, iſti* [1] *latroni vel uno die ſuperſim. Dediſſes huic animo par corpus, feciſſet quod optabat.* Affuit tamen deus voto, cujus ille compos, ut jam ſecurus liberque moriturus, multa illa vitæ, ſed minora, retinacula abrupit. Increverat valetudo, quam temperantia mitigare tentavit; perſeverantem conſtantia fugit. Jam dies alter, tertius, quartus, abſtinebat cibo. Miſit ad me uxor ejus Hiſpulla communem amicum C. Geminium cum triſtiſſimo nuntio, deſtinaſſe Corellium mori: nec aut ſuis aut filiæ precibus flecti; ſolum ſupereſſe me, à quo revocari poſſet ad vitam. Cucurri: perveneram in proximum, quum mihi ab eadem Hiſpulla Julius Atticus nunciat, nihil jam ne me quidem impetraturum: tam obſtinate magis ac magis induruiſſe. Dixerat ſane medico admoventi cibum, [2] κέκριμαι. quæ vox quantum admirationis in animo meo, tantum deſiderii reliquit. Cogito quo amico, quo viro caream. Implevit quidem annum ſeptimum & ſexageſimum, quæ ætas etiam robuſtiſſimis ſatis longa eſt; ſcio. Evaſit perpetuam valetudinem; ſcio. Deceſſit ſuperſtitibus ſuis, florente republica, quæ illi omnibus ſuis carior erat: & hoc ſcio. Ego tamen, tanquam & juvenis, & fortiſſimi, morte doleo: doleo autem (licet

1 Domitiano. 2 Decrevi mori. 1 vel, ſubit mihi vitæ tædium, vel, de-
Al. lectio κέκμηκα, & exponi poteſt | functus ſum laboribus.

me imbecillum putes) meo nomine. Amisi enim, amisi vitæ meæ testem, rectorem, magistrum. In summa dicam quod recenti dolore contubernali meo Calvisio dixi; Vereor ne negligentius vivam. Proinde adhibe solatia mihi: non hæc, *Senex erat, Infirmus erat* (hæc enim novi) sed nova aliqua, sed magna, quæ audierim nunquam, legerim nunquam. Nam quæ audivi, quæ legi, sponte succurrunt, sed tanto dolore superantur. Vale.

XIII. C. PLINIUS SOSIO SENECIONI SUO S.

MAgnum proventum poetarum annus hic attulit. Toto mense Aprili nullus fere dies quo non recitaret aliquis. Juvat me quod vigent studia, proferunt se ingenia hominum & ostentant: tametsi ad audiendum pigre coitur. Plerique in stationibus sedent, tempusque audiendis fabulis conterunt, ac subinde sibi nuntiari jubent, an jam recitator intraverit, an dixerit præfationem, an ex magna parte evolverit librum: tum demum, ac tunc quoque lente cunctanterque veniunt; nec tamen permanent, sed ante finem recedunt, alii dissimulanter & furtim, alii simpliciter & libere. At hercule memoria parentum Claudium Cæsarem ferunt, quum in palatio spatiaretur, audisseque clamorem, causam requisisse; quumque dictum esset recitare Nonianum, subitum recitanti inopinatumque venisse. Nunc otiosissimus quisque multo ante rogatus, & identidem admonitus, aut non venit, aut, si venit, queritur se diem, quia non perdiderit, perdidisse. Sed tanto magis laudandi probandique sunt, quos à scribendi recitandique studio hæc auditorum vel desidia vel superbia non retardat. Equidem prope nemini defui. Erant sane plerique amici. Neque enim quisquam est fere qui studia, ut non simul & nos amet. His ex causis longius quam destinaveram, tempus in urbe consumsi. Possum jam repetere secessum, & scribere aliquid quod non recitem; ne videar, quorum recitationibus affui, non auditor fuisse sed † creditor. Nam ut in ceteris rebus, ita in audiendi officio perit gratia, si reposcatur. Vale.

† Ne mutuam ab illis operam exigere videar, ficubi ipse recitavero.

XIV. C. PLI-

XIV. C. PLINIUS JUNIO MAURICO SUO S.

PEtis ut fratris tui filiæ proſpiciam maritum: quod merito mihi potiſſimum injungis. Scis enim quantopere ſummum illum virum ſuſpexerim dilexerimque. quibus ille adoleſcentiam meam exhortationibus foverit, quibus etiam laudibus ut laudandus viderer, effecerit. Nihil eſt quod à te mandari mihi aut majus aut gratius, nihil quod honeſtius à me ſuſcipi poſſit, quam ut eligam juvenem ex quo naſci nepotes Aruleno Ruſtico deceat. Qui quidem diu quærendus fuiſſet, niſi paratus & quaſi proviſus eſſet Minutius Acilianus: qui me ut juvenis juvenem (eſt enim minor pauculis annis) familiariſſime diligit, reveretur ut ſenem. Nam ita à me formari & inſtitui cupit, ut ego à vobis ſolebam. Patria eſt ei Brixia, ex illa noſtra Italia, quæ multum adhuc verecundiæ, frugalitatis, atque etiam ruſticitatis antiquæ retinet ac ſervat. Pater Minutius Macrinus, equeſtris ordinis princeps, quia nihil altius voluit: allectus à Divo Veſpaſiano inter prætorios, honeſtam quietem huic noſtræ, ambitioni dicam an dignitati? conſtantiſſime prætulit. Habet aviam maternam Serranam Procu'am, è municipio Patavino. Noſti loci mores. Serrana tamen Patavinis quoque ſeveritatis exemplum eſt. Contigit & avunculus ei P. Acilius, gravitate, prudentia, fide prope ſingulari. In ſumma, nihil erit in domo tota quod non tibi tanquam in tua placeat. Aciliano vero ipſi plurimum vigoris & induſtriæ: quanquam in maxima verecundia; quæſturam, tribunatum, prætoram honeſtiſſime percurrit, ac jam [1] pro ſe tibi neceſſitatem ambiendi remiſit. Eſt illi facies liberalis, multo ſanguine, multo rubore ſuffuſa; eſt ingenua totius corporis pulcritudo, & quidam [2] ſenatorius decor. Quæ ego nequaquam arbitror negligenda, debet enim hoc caſtitati puellarum quaſi præmium dari. Neſcio an adjiciam, eſſe patri ejus amplas facultates. Nam quum imaginor vos, quibus quærimus generum, ſilendum de facultatibus puto; quum publicos mores atque etiam leges civitatis intueor, quæ vel imprimis cenſus hominum ſpectandos arbitrantur, ne id quidem prætereundum videtur. Et ſane de poſteris, & his pluribus cogitanti, hic quoque in conditionibus deligendis ponendus eſt calculus. Tu fortaſſe me putes indulſiſſe amori meo, ſupraque iſta quam res patitur ſuſtuliſſe; at ego fide mea

1 Non eſt opus ut ad has nuptias [1] veller. 2 Venuſtus, qualis etiam ſefollicitetur, quas fieri ipſe inprimis [2] natori convenit.

ſpondeo,

ſpondeo, futurum ut omnia longe ampliora quam à me prædicantur, invenias. Diligo quidem adoleſcentem ardentiſſime, ſicut meretur: ſed hoc ipſum amantis eſt, non onerare eum laudibus. Vale.

XV. PLIN. SEPTITIO CLARO SUO S.

HEus tu, promittis ad cœnam, nec venis, dicitur jus; [1] ad aſſem impendium reddes, nec id modicum; Paratæ erant lactucæ ſingulæ, cochleæ ternæ, ova bina, alica cum mulſo & nive. (nam hanc quoque computabis, imo hanc in primis quæ perit in ferculo) olivæ Beticæ, cucurbitæ, bulbi, alia mille non minus lauta. Audiſſes comœdum, vel lectorem, vel lyriſten, vel (quæ mea liberalitas) omnes. At tu apud neſcio quem, oſtrea, vulvas, echinos, [2] Gaditana maluiſti. Dabis pœnas, non dico quas. Dure feciſti; invidiſti, neſcio an tibi, certe mihi, ſed tamen & tibi. Quantum nos luſiſſemus, riſiſſemus, ſtuduiſſemus! Potes apparatius cœnare apud multos; nuſquam hilarius, ſimpliciùs, incautius. In ſumma, experire. Et niſi poſtea te aliis potius excuſaveris, mihi ſemper excuſa. Vale.

XVI. C. PLINIUS EURICIO SUO S.

AMabam Pompeium Saturninum, hunc dico noſtrum; laudabamque ejus ingenium, etiam antequam ſcirem quam varium, quam flexibile, quam multiplex eſſet; nunc vero totum me tenet, habet, poſſideretque. Audivi cauſas agentem acriter & ardenter, nec minus polite & ornate; ſive meditata ſive ſubita proferret. Adſunt aptæ crebræque ſententiæ, gravis & decora conſtructio, ſonantia verba & antiqua. Omnia hæc mire placent, cum impetu quodam & fulmine prævehuntur; placent ſi retractentur. Senties quod ego, quum orationes ejus in manus ſumſeris; quas facile cuilibet veterum, quorum eſt æmulus, comparabis. Idem tamen in hiſtoria [tibi] magis ſatisfaciet vel brevitate, vel luce, vel ſuavitate, vel ſplendore etiam & ſublimitate narrandi. Nam in concionibus eadem quæ in orationibus vis eſt; preſſi-

1. In ſolidum reſtitues cœnæ impenſas. 2. Laſciva cantica & geſticulationes indecoras.

or

or tamen, & circumſcriptior, & adductior. Præterea facit verſus quales Catullus [meus] aut Calvus. Quantum illis leporis, dulcedinis, amaritudinis, amoris! Inſerit ſane, ſed data opera, molliuſculos leniuſculoſque, duriuſculos quoſdam: & hoc, quaſi Catullus [meus] aut Calvus. Legit mihi nuper epiſtolas, quas uxoris eſſe dicebat. Plautum vel Terentium metro ſolutum legi credidi; quæ ſive uxoris ſunt, ut affirmat, ſive ipſius, ut negat, pari gloria dignus eſt, qui aut illa componat, aut uxorem, quam virginem accepit, tam doctam politamque reddiderit. Eſt ergo mecum per diem totum: eundem antequam ſcribam, eundem quum ſcripſi, eundem etiam quum remittor, non tanquam eundem, lego. Quod te quoque ut facias & hortor & moneo. Neque enim debet operibus ejus obeſſe quod vivit. An, ſi inter eos quos nunquam vidimus, floruiſſet, non ſolum libros ejus, verum etiam imagines conquireremus, ejuſdem nunc honor præſentis & gratia quaſi ſatietate langueſcet? At hoc pravum malignumque eſt, non admirari hominem admiratione digniſſimum, quia videre, alloqui, audire, complecti, nec laudare tantum, verum etiam amare contingit. Vale.

XVII. C. PLINIUS CORN. TITIANO SUO S.

EST adhuc curæ hominibns fides & officium: ſunt qui defunctorum quoque amicos agant. Titinius Capito ab imperatore noſtro impetravit, ut ſibi liceret ſtatuam L. Syllani in foro ponere. Pulcrum & magna laude dignum, amicitia principis in hoc uti, quantumque gratia valeas, aliorum honoribus experiri. Eſt omnino Capitoni in uſu claros viros colere. Mirum eſt qua religione, quo ſtudio imagines Brutorum, Caſſiorum, Catonum, domi, ubi poteſt, habeat. Idem clariſſimi cujuſque vitam egregiis carminibus exornat. Scias ipſum plurimis virtutibus abundare, qui alienas ſic amat. Redditus eſt L. Syllano debitus honor, cujus immortalitati Capito proſpexit pariter & ſuæ. Neque enim magis decorum & inſigne eſt, ſtatuam in foro populi Romani habere, quam ponere. Vale.

XVIII. C.

XVIII. C. PLINIUS SUETONIO TRANQUILLO SUO S.

SCribis te perterritum somnio, vereri ne quid adversi in actione patiaris: rogas ut dilationem petam, & pauculos dies. Certe proximum excusem difficile est; sed experiar.

——κὴ γὼ τ' ὄναρ ἐκ Διός ἐστιν.

Refert tamen, eventura soleas, an contraria somniare. Mihi reputanti somnium meum, istud quod times tu, egregiam actionem portendere videtur. Susceperam causam Julii Pastoris, quum mihi quiescenti visa est socrus mea advoluta genibus ne agerem, obsecrare. Et eram acturus adolescentulus adhuc; eram in [1] quadruplici judicio; eram contra potentissimos civitatis, atque etiam Cæsaris amicos; quæ singula excutere mentem mihi post tam triste somnium poterant. Egi tamen, λογισάμενος illud,

Εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμυνέσθαι περὶ πάτρης.

Nam mihi patria (& si quid carius patria) fides videbatur. Prospere cessit: atque adeo illa actio mihi aures hominum, illa januam famæ patefecit. Proinde despice, an tu quoque sub hoc exemplo somnium istud in bonum vertas; aut, si tutius putas, illud cautissimi cujusque præceptum, Quod dubitas ne feceris, id ipsum rescribe. Ego aliquam stropham inveniam; agamque causam tuam, ut ipsam agere, quum tu voles, possis. Est enim sane alia ratio tua, alia mea fuit. Nam judicium centumvirale differri nullo modo, istud ægre quidem, sed tamen potest. Vale.

XIX. C. PLIN. ROMANO FIRMO SUO S.

MUniceps tuus, & condiscipulus, & ab ineunte ætate contubernalis; pater tuus & matri & avunculo meo, mihi etiam, quantum ætatis diversitas passa est, familiaris; magnæ & graves causæ cur suscipere & augere dignitatem tu-

1. Centumvirali, cui lucem afferre potest 22. c. Lib. 2. *Suetonii*, ubi ad tres judicum decurias quartam addixit *Augustus* ex inferiore censu, vel quod in Julia Basilica quatuor sint tribunalia, inde ductum est quadruplex judicium.

am

am debeam. Esse autem tibi centum millium censum satis indicat quod apud nos decurio es. Igitur, ut te non decurione solum, verum etiam equite Romano perfruamur, offero tibi ad implenda equestres facultates ccc millia nummum. Te memorem hujus muneris amicitiæ nostræ diuturnitas spondet. Ego ne illud quidem admoneo, quod admonere deberem, nisi te scirem sponte facturum, ut dignitate à me data quam modestissime, ut à me data utare. Nam solicitius custodiendus est honor, in quo etiam beneficium amici tuendum est. Vale.

XX. PLIN. COR. TACITO SUO S.

FRequens mihi disputatio est cum quodam docto homine & perito, cui nihil æque in causis agendis ut brevitas placet. Quam ego custodiendam esse confiteor, si causa permittat, alioqui [1]prævaricatio est, transire dicenda, prævaricatio etiam, cursim & breviter attingere quæ sint inculcanda, infigenda, repetenda. Nam plerisque longiore tractu vis quædam & pondus accedit. Utque corpori ferrum, sic oratio animo non ictu magis quam mora imprimitur. Hic ille mecum auctoritatibus agit: ac mihi ex Græcis orationes Lysiæ ostentat: ex nostris Gracchorum Catonisque, quorum sane plurimæ sunt circumcisæ & breves; ego Lysiæ Demosthenem, Æschinem, Hyperidem, multosque præterea; Gracchis, & Catoni, Pollionem, Cæsarem, Cœlium, in primis Marcum Tullium, oppono, cujus oratio optima fertur esse quæ maxima. Et hercule, ut aliæ bonæ res, ita bonus liber melior est quisque quo major. Vides ut statuas, signa, picturas, hominum denique multorumque animalium formas, arborum etiam, si modo sint decoræ, nihil magis quam amplitudo commendet: idem orationibus evenit: quin etiam voluminibus ipsis auctoritatem quandam & pulcritudinem adjicit magnitudo. Hæc ille, multaque alia, quæ à me in eandem sententiam solent dici, ut est in disputando incomprehensibilis & lubricus, ita eludit ut contendat, hos ipsos, quorum orationibus nitar, pauciora dixisse quam ediderint. Ego contra puto. Testes sunt multæ multorum orationes, & Ciceronis pro Muræna, pro Vareno; in quibus brevis & nuda quasi subscriptio quorundam criminum solis titulis indicatur. Ex his apparet, illum permulta dixisse; quum ederet, omisisse. Idem pro Cluentio ait, se totam causam veteri instituto solum perorasse, & pro Cornelio quadriduo egisse; ne dubitare possimus, quæ per

1. A debito officio qualiscunque deflexio.

plures dies, ut neceſſe erat, latius dixerit, poſtea reciſa ac purgata, in unum librum, grandem quidem, unum tamen, coarctaſſe. At aliud eſt actio bona, aliud oratio. Scio nonnullis ita videri, ſed ego (forſitan fallar) perſuaſum habeo, poſſe fieri ut ſit actio bona, quæ non ſit bona oratio, [1] non poſſe non bonam actionem eſſe quæ ſit bona oratio. Eſt enim oratio actionis exemplar, & quaſi ἀρχέτυπον. Ideo in optima quaque mille figuras extemporales invenimus; in his etiam, quas tantum editas ſcimus, ut in Verrem, Artificem quemnam? recte admones. Polycletum eſſe dicebant. Sequitur ergo ut actio ſit abſolutiſſima, quæ maxime orationis ſimilitudinem expreſſerit, ſi modo juſtum & debitum tempus accipiat; quod ſi negetur, nulla orationis, maxima judicis culpa eſt. Adſunt huic opinioni meæ leges, quæ longiſſima tempora largiuntur, nec brevitatem dicentibus, ſed copiam, hoc eſt, diligentiam, ſuadent: quam præſtare niſi in anguſtiſſimis cauſis non poteſt brevitas. Adjiciam quod me docuit uſus, magiſter egregius; frequenter egi, frequenter judicavi, frequenter in conſilio fui. Aliud alios movet; ac plerunque parvæ res maximas trahunt. Varia ſunt hominum judicia, variæ voluntates; inde qui eandem cauſam ſimul audierunt, ſæpe diverſum, interdum idem, ſed ex diverſis animi motibus ſentiunt. Præterea ſuæ quiſque inventioni favet, & quaſi fortiſſimum complectitur, quum ab alio dictum eſt quod ipſe prævidit. Omnibus ergo dandum eſt aliquid quod teneant, quod agnoſcant. Dixit aliquando mihi Regulus, quum ſimul adeſſemus, tu omnia quæ ſunt in cauſa, putas exequenda; ego jugulum ſtatim video, hunc premo (premit ſane quod eligit, ſed in eligendo frequenter errat.) Reſpondi, poſſe fieri ut genu eſſet, aut tibia, aut talus, ubi ille jugulum putaret. At ego (inquam) qui jugulum perſpicere non poſſum, omnia pertento, omnia experior, πάντα denique λίθον κινῶ, Utque in agricultura non vineas tantum, verum etiam arbuſta, nec arbuſta tantum, verum etiam campos curo & exerceo; utque in ipſis campis non far aut ſiliginem ſolam, ſed ordeum, fabam, ceteraque legumina ſero; ſic in actione plura quaſi ſemina latius ſpargo, ut quæ provenerint colligam. Neque enim minus imperſpicua, incerta fallaciaque ſunt judicum ingenia, quam tempeſtatum terrarumque. Nec me præterit, ſummum oratorem Periclem ſic à comico Eupolide laudari,

——πρὸς δέ γ' αὖ τόπῳ τάχ' ἦν

1. Firmiſſimum cauſæ argumentum.

1 Πειθώ τις ἐπεκάθητο τοῖσι χείλεσιν.
Οὕτως ἐκήλει, καὶ μόνος τῶν ῥητόρων
Τὸ κέντρον ἐγκατέλιπε τοῖς ἀκροωμένοις.

Verum huic ipsi Pericli nec illa πειθὼ, nec illud ἐκήλει brevitate, vel velocitate, vel utraque (differunt enim) sine facultate summa contigisset. Nam [2] delectare, persuadere, copiam dicendi spatiumque desiderant: relinquere vero aculeum in audientium animis is demum potest qui non pungit, sed infigit. Adde quæ æque de eodem Pericle [3] comicus alter,

Ἤστραπτ' ἐβρόντα, ξυνεκύκα τὴν Ἑλλάδα.

Non enim amputata oratio & abscissa, sed lata, & magnifica, & excelsa tonat, fulgurat, omnia denique perturbat ac miscet. Optimus tamen modus est: quis negat? sed non minus non servat modum qui infra rem quam qui supra, qui adstrictius quam qui effusius dicit. Itaque audis frequenter, ut illud immodice & redundanter, ita hoc jejune & infirme. Alius excessisse materiam, alius dicitur non implesse. Æque uterque: sed ille imbecillitate, hic viribus peccat. Quod certe etsi non limatioris, majoris tamen ingenii indicium est. Nec vero quum hæc dico, illum Homericum [4] ἀμετροεπῆ probo, sed hunc,

[5] Καὶ ἔπεα νιφάδεσσιν ἐοικότα χειμερίοισιν.

non quia non & [6] ille mihi validissime placeat, παῦρα μὲν, ἀλλὰ μάλα λιγέως. Si tamen detur electio, illam orationem similem nivibus hybernis, id est, crebram, assiduam & largam, postremo divinam & cœlestem, volo. At est gratior multis actio brevis. Est [quidem] sed inertibus, quorum delicias desidiamque, quasi judicium, respicere ridiculum est. Nam si hos in consilio habeas, non solum satius est breviter [dicere,] sed omnino non dicere. Hæc est adhuc sententia mea, quam mutabo, si dissenseris tu. Sed plane cur dissentias, explices rogo. Quamvis enim cedere auctoritati tuæ debeam, rectius tamen arbitror in tanta re, ratione quam auctoritate superari. Proinde, si non errare videor, id ipsum quam voles brevi epistola, sed tamen scribe, (confirmabis enim judicium meum:) si vero errare, longissimam para. Num corrupi te, qui tibi, si mihi accederes, brevis epistolæ necessitatem; si dissentires, longissimæ, imposui? Vale.

1. M. S. ἔτυχε πειθώ τίς εἰπεῖν κατηγόροις ῥήμασι. 2. M. S. Delicate persuadere. 3. Aristophanes. 4. Thersiten ll. 2. 5. De Ulysse dictum. 6. De Nestore.

XXI. C. PLINIUS PLINIO SEVERO SUO S.

UT animi tui judicio, ſic occulorum plurimum tribuo: non quia multum (ne tibi placeas) ſed quia tantum quantum ego, ſapis: quanquam hoc quoque multum eſt. Omiſſis jocis, credo decentes eſſe ſervos qui ſunt emti mihi ex conſilio tuo: ſupereſt ut frugi ſint: quod de venalibus, melius auribus quam oculis judicatur. Vale.

XXII. C. PLINIUS CATILIO SEVERO SUO S.

DIu jam in urbe hæreo, & quidem attonitus. Perturbat me longa & pertinax valetudo Titi Ariſtonis, quem ſingulariter & miror & diligo. Nihil eſt enim illo gravius, ſanctius, doctius: ut mihi non unus homo, ſed literæ ipſæ omneſque bonæ artes in uno homine ſummum periculum adire videantur. Quam peritus ille & [1] privati juris & publici? quantum rerum, quantum exemplorum, quantum antiquitatis tenet? nihil eſt quod diſcere velis, quod ille docere non poſſit. Mihi certe, quoties aliquid abditum quæro, ille theſaurus eſt. Jam quanta ſermonibus ejus fides? quanta auctoritas? quam preſſa & decora cunctatio? quid eſt quod non ſtatim ſciat? & tamen plerunque hæſitat: dubitat, diverſitate rationum; quas acri magnoque judicio ab origine cauſiſque primis repetit, diſcernit, expendit. Ad hæc quam parcus in victu? quam modicus in cultu? Soleo ipſum, cubiculum ejus, ipſumque lectum, ut imaginem quandam priſcæ frugalitatis, aſpicere. Ornat hæc magnitudo animi, quæ nihil ad oſtentationem, omnia ad conſcientiam refert: rectèque facti, non ex populi ſermone mercedem, ſed ex facto petit. In ſumma, non facile quis quenquam ex iſtis qui ſapientiæ ſtudium habitu corporis præ ſe ferunt, huic viro compararit. Non quidem gymnaſia ſectatur aut porticus, nec diſputationibus longis aliorum otium ſuumque delectat; ſed in toga negotiiſque verſatur: multos advocatione, plures conſilio juvat. Nemini tamen iſtorum caſtitate, pietate, juſtitia, fortitudine, etiam primo loco ceſſerit. Mirareris, ſi intereſſes, qua

1. Inter utrumque jus hoc intereſt. Publicum jus eſt quod ad ſtatum rei Romanæ ſpectat, privatum quod ad ſingulorum utilitatem, Juſt. Inſt. lib. 1. Tit. 1.

pati-

patientia hanc ipſam valetudinem toleret, ut dolori reſiſtat, ut ſirim differat, ut incredibilem febrium ardorem immotus opertuſque tranſmittat. Nuper me paucoſque mecum, quos maxime diligit, advocavit: rogavitque ut medicos conſuleremus de ſumma valetudinis, ut, ſi eſſet inſuperabilis, ſponte exiret è vita; ſin tantum difficilis & longa, reſiſteret maneretque. Dandum enim precibus uxoris, dandum filiæ lacrymis, dandum etiam nobis amicis, ne ſpes noſtras, ſi modo non eſſent inanes, voluntaria morte deſereret. Id ego arduum in primis & præcipua laude dignum puto. Nam impetu quodam & inſtinctu procurrere ad mortem, commune cum multis; deliberare vero, & cauſas ejus expendere, utque ſuaſerit ratio, vitæ mortiſque conſilium ſuſcipere vel ponere, ingentis eſt animi. Et medici quidem ſecunda nobis pollicentur; ſupereſt ut promiſſis deus adnuat, tandemque me hac ſolicitudine exolvat. Qua liberatus, Laurentinum meum, hoc eſt libellos & pugillares, ſtudioſumque otium repetam. Nunc enim nihil legere, nihil ſcribere aut affidenti vacat, aut anxio libet. Habes quid timeam, quid optem, quid etiam in poſterum deſtinem; tu quid egeris, quid agas, quid velis agere, invicem nobis, ſed lætioribus epiſtolis, ſcribe. Erit confuſioni meæ non mediocre ſolatium, ſi tu nihil quereris. Vale.

XXIII. C. PLINIUS POMPEIO FALCONI SUO S.

COnſulis an exiſtimem te in tribunatu cauſas agere debere. Plurimum refert quid eſſe tribunatum putes; inanem umbram, & ſine honore nomen, an poteſtatem ſacroſanctam, & quam in ordinem cogi ut à nullo, ita ne à ſe quidem deceat. Ipſe quum tribunus eſſem, erraverim fortaſſe, qui me eſſe aliquid putavi, ſed tanquam eſſem, abſtinui cauſis agendis; primum, quod deforme arbitrabar, cui aſſurgere, cui loco cedere omnes oporteret, hunc omnibus ſedentibus ſtare; & qui jubere poſſet tacere quemcunque, huic ſilentium clepſydra indici; & quem interfari nefas eſſet, hunc etiam convitia audire; & ſi inulta pateretur, inertem; ſi ulciſceretur, inſolentem videri. Erat hic quoque æſtus ante oculos, ſi forte me appellaſſet vel ille cui adeſſem, vel ille quem contra intercederem & auxilium ferrem, an quieſcerem ſileremque, & quaſi ejurato magiſtratu privatum ipſe me facerem. His rationibus motus, malui me tribunum omnibus exhibere quam paucis advocatum. Sed tu (iterum dicam) plurimum

ipſe-

intereſt quid eſſe tribunatum putes; quam perſonam tibi imponas, quæ ſapienti viro ita aptanda eſt ut perferatur. Vale.

XXIV. C. PLIN. BEBIO HISPANO SUO S.

TRanquillus, contubernalis meus, vult emere agellum quem venditare amicus tuus dicitur. Rogo cures quanti æquum eſt emat. Ita enim delectabit emiſſe. Nam mala emtio ſemper ingrata eſt, eo maxime quod exprobrare ſtultitiam domino videtur. In hoc autem agello (ſi modo arriſerit pretium) Tranquilli mei ſtomachum multa ſolicitant, vicinitas urbis, opportunitas viæ, mediocritas villæ, modus ruris, qui avocet magis quam diſtringat. Scholaſticis porro ſtudioſis, ut hic eſt, ſufficit abunde tantum ſoli, ut relevare caput, reficere oculos, reptare per limitem, unamque ſemitam terere, omneſque viticulas ſuas noſſe & numerare arbuſculas poſſint. Hæc tibi expoſui, quo magis ſcires, quantum ille eſſet mihi, quantum ego tibi debiturus, ſi prædiolum iſtud quod commendatur his dotibus, tam ſalubriter emerit, ut pœnitentiæ locum non relinquat. Vale.

LIBER II.

I. C. PLINIUS (VOCONIO) ROMANO SUO S.

POST aliquot annos insigne, atque etiam memorabile populi Romani oculis spectaculum exhibuit publicum funus Virginii Rufi, maximi & clarissimi civis, & perinde felicis. Triginta annis gloriæ suæ supervixit. Legit scripta de se carmina, legit historias, & posteritati suæ interfuit. Perfunctus est tertio consulatu, ut summum fastigium privati hominis impleret, quum principis noluisset. [1] Cæsares quibus suspectus, atque etiam invisus virtutibus fuerat, evasit. Reliquit incolumem [2] optimum atque amicissimum, tanquam ad hunc ipsum honorem publici funeris reservatus. Annum tertium & octogesimum excessit in altissima tranquillitate, pari venerarione. Usus est firma valetudine: nisi quod solebant manus tremere, citra dolorem tamen: aditus tantum mortis durior longiorque, sed hic ipse laudabilis. Nam quum vocem præpararet, acturus in consulatu principi gratias, liber, quem forte exceperat grandiorem, & seni & stanti ipso pondere elapsus est. Hunc dum consequitur colligitque, per leve & lubricum pavimentum fallente vestigio cecidit: coxamque fregit, quæ parum apte collocata, reluctante ætate, male coiit. Hujus viri exequiæ magnum ornamentum principi, magnum seculo, magnum etiam foro & rostris attulerunt. Laudatus est à consule Cornelio Tacito. Nam hic supremus felicitati ejus cumulus accessit, laudator eloquentissimus. Et ille quidem plenus annis abiit, plenus honoribus, illis etiam quos recusavit. Nobis tamen quærendus ac desiderandus est, ut exemplar ævi prioris: mihi vero præcipue, qui illum non solum publice, sed etiam privatim quantum admirabar, tantum diligebam. Primum quod urrique eadem regio, municipia finitima: agri etiam possessionesque conjunctæ. Præterea quod ille tutor mihi relictus, affectum parentis exhibuit. Sic candidatum me suffragio ornavit, sic ad omnes honores meos ex secessibus accurrit, quum jampridem ejusmodi officiis renuntiasset:

1 Othonem sc. Galbam, Vitellium, Domit. 2 Sc. Trajanum.

sic

ſic illo die quo ſacerdotes ſolent nominare quos digniſſimos ſacerdotio judicant, me ſemper nominabat. Quinetiam in hac noviſſima valetudine veritus ne forte inter [1] quinqueviros crearetur, qui minuendis publicis ſumtibus judicio ſenatus conſtituebantur, quum illi tot amici ſenes conſulareſque ſupereſſent, me hujus ætatis per quem excuſaretur, elegit, his quidem verbis, etiamſi filium haberem, tibi mandarem. Quibus ex cauſis neceſſe eſt tanquam immaturam mortem ejus in ſinu tuo defleam: ſi tamen fas eſt aut flere, aut omnino mortem vocare, qua tanti viri mortalitas magis finita quam vita eſt. Vivit enim, vivetque ſemper, atque etiam latius in memoria hominum & ſermone verſabitur, poſtquam ab oculis receſſit. Volui tibi multa alia ſcribere, ſed totus animus in hac una contemplatione defixus eſt. Virginium cogito, Virginium video, Virginium jam vanis imaginibus, recentibus tamen, audio, alloquor, teneo: cui fortaſſe cives aliquos virtutibus pares & habemus & habebimus; gloria neminem. Vale.

II. PLINIUS PAULINO SUO S.

IRaſcor: nec liquet mihi an debeam, ſed iraſcor. Scis quam ſit amor iniquus interdum, impotens ſæpe, [2] μικροψυχος ſemper. Hæc tamen cauſa magna eſt, neſcio an juſta: ſed ego tanquam non minus juſta quam magna ſit, graviter iraſcor quod à te tamdiu literæ nullæ. Exorare me potes uno modo, ſi nunc ſaltem plurimas & longiſſimas miſeris. Hæc mihi ſola excuſatio vera, ceteræ falſæ videbuntur. Non fum auditurus, Non eram Romæ, vel, Occupatior eram. Illud enim nec dii ſinant, ut Infirmior. Ipſe ad villam partim ſtudiis, partim deſidia fruor: quorum utrumque ex otio naſcitur. Vale.

III. C. PLINIUS NEPOTI. SUO S.

MAgna [3] Iſæum fama præceſſerat, major inventa eſt. Summa eſt facultas, copia, ubertas. Dicit ſemper

1 Magiſtratus extraordinarii, quorum creandorum cauſa fuit fœneratorum improbitas & æris alieni magnitudo, aut ſi quid aliud in repub. inuſitatum acciderit. 2 Puſilla motus ex cauſa, irritabilis. 3 Qui Adriani temporibus vixit.

ex

ex tempore, ſed tanquam diu ſcripſerit. Sermo Græcus, immo Atticus. Præfationes terſæ, graciles, dulces; graves interdum & erectæ. Poſcit controverſias plures, [1] electionem auditoribus permittit, ſæpe etiam partes: ſurgit, amicitur, incipit ſtatim omnia, ac pene pariter, ad manum. Senſus reconditi, occurſant verba: ſed qualia? quæſita & exculta, multa lectio in ſubitis, multa ſcriptio elucet. Procœmatur apte; narrat aperte, pugnat acriter, colligit fortiter, ornat excelſe: poſtremo docet, delectat, afficit, (quod maxime debites) crebra [2] ἐνθυμήματα [ἢ νοήματα] ſyllogiſmi circumſcripti & affecti: quod ſtylo quoque aſſequi magnum eſt. Incredibilis memoria: repetit altius quæ dixit ex tempore, ne verbo quidem labitur. Ad tantam ἕξιν ſtudio & exercitatione pervenit. Nam diebus & noctibus nihil aliud agit, nihil audit, nihil loquitur. Annum ſexageſimum exceſſit, & adhuc [3] ſcholaſticus tantum eſt. Quo genere hominum nihil aut ſimplicius, aut ſincerius, aut melius. Nos enim qui in foro veriſque litibus terimur, multum malitiæ, quamvis nolimus, addiſcimus. Schola & auditorium, ut ficta cauſa, ita res inermis, innoxia eſt: nec minus felix, ſenibus præſertim. Nam quid in ſenectute felicius quam quod dulciſſimum eſt in juventa? Quare ego Iſæum non diſertiſſimum tantum, verum etiam beatiſſimum judico, quem tu niſi cognoſcere concupiſcis, ſaxeus ferreuſque es. Proinde ſi non ob alia, noſque ipſos, at certe ut hunc audias veni. Nunquamne legiſti, Gaditanum quendam, Titi Livii nomine gloriaque commotum, ad viſendum eum ab ultimo terrarum orbe veniſſe, ſtatimque ut viderat, abiiſſe? [4] ἀφιλόκαλον, illiteratum, iners, ac pene etiam turpe eſt, non putare tanti cognitionem, qua nulla eſt jucundior, nulla pulcrior, nulla denique humaniou. Dices, Habeo hic quos legam, non minus diſertos. Etiam: ſed legendi ſemper occaſio eſt, audiendi non ſemper. Præterea multo magis, ut vulgo dicitur, viva vox afficit. Nam licet acriora ſint quæ legas, altius tamen in animo ſedent quæ pronuntiatio, vultus, habitus, geſtus etiam dicentis affigit. Niſi vero falſum putamus illud Æſchinis: qui quum legiſſet Rhodiis orationem Demoſthenis, admirantibus cunctis: adjeciſſe fertur, Τί δὲ εἰ αὐτὸς ἤκουσε [τοῦ αὐτοῦ ῥήματα βοῶντος] ἀκηκόατε; & erat Æſchines, ſi Demoſtheni credimus, μεγαλοφωνότατος: fatebatur tamen longe melius eadem

1 Auditores non ſolum delectum faciunt cujuſvis controverſiæ, ſed utramvis etiam partem iis integrum eſt eligere vel accuſandi vel defendendi. 2 Vid. Quintil. lib 8 c. 5. 3 Qui non in veris litibus foroque teritur, ut infra. 4 Alienum ab homine elegantiæ vel honeſtatis ſtudioſo.

illa pronuntiaſſe ipſum qui pepererat. Quæ omnia huc tendunt ut audias Iſæum: vel ideo tantum, ut audieris. Vale.

IV. C. PLINIUS CALVINÆ S.

SI pluribus pater tuus vel unicuilibet alii plus quam mihi debuiſſet, fuiſſet fortaſſe dubitandum an adires hæreditatem etiam viro gravem: quum vero ego adductus affinitatis officio, dimiſſis omnibus qui, non dico moleſtiores, ſed diligentiores erant, creditor ſolus extiterim; quumque vivente eo nubenti tibi in dotem centum millia contulerim, præter eam ſummam quam pater tuus quaſi de meo dixit (erat enim ſolvenda de meo) magnum habes facilitatis meæ pignus; cujus fiducia debes famam defuncti pudoremque ſuſcipere; ad quod ne te verbis magis quam rebus horter, quicquid mihi pater tuus debuit, acceptum tibi ferre jubeo. Nec eſt quod verearis ne ſit mihi iſta onerosa donatio. Sunt quidem omnino nobis modicæ facultates, dignitas ſumtuoſa, reditus, propter conditionem agellorum, neſcio minor an incertior; ſed quod ceſſat ex reditu, frugalitate ſuppletur; ex qua velut è fonte liberalitas noſtra decurrit. Quæ tamen ita temperanda eſt, ne nimia profuſione inarescat; ſed temperanda in aliis, in te vere facile ratio conſtabit, etiamſi modum exceſſerit. Vale.

V. C. PLINIUS LUPERCO SUO S.

ACtionem & à te frequenter efflagitatam, & à me ſæpe promiſſam exhibui tibi, non tamen totam. Adhuc enim pars ejus perpolitur. Interim quæ abſolutiora mihi videbantur, non fuit alienum judicio tuo tradi. His tu, rogo, intentionem ſcribentis accommodes. Nihil enim adhuc inter manus habui, cui majorem ſolicitudinem præſtare deberem. Nam in ceteris actionibus exiſtimationi hominum diligentia tantum & fides noſtra, in hac etiam pietas ſubjicietur. Inde & liber crevit, dum ornare patriam & amplificare gaudemus, pariterque & defenſioni ejus deſervimus & gloriæ. Tu tamen hæc ipſa, quantum ratio exegerit, reſeca. Quoties enim ad faſtidium legentium deliciaſque reſpicio, intelligo nobis commendationem [etiam] ex ipſa mediocritate libri petendam.

1 Efficere nequid patri vel pudori ſit vel dedecori, quaſi prorſus decoxiſſet. 2. Orationem.

Idem

Idem tamen qui à te hanc austeritatem exigo, cogor id quod diversum est, postulare, ut in plerisque frontem remittas. Sunt enim quædam adolescentium auribus danda, præsertim si materia non refragetur. Nam descriptiones locorum quæ in hoc libro frequentiores erunt, non historice tantum, sed prope poetice prosequi fas est. Quod tamen si quis extiterit qui putet nos lautius feciſſe quam orationis severitas exigat: hujus (ut ita dixerim) tristitiam reliquæ partes actionis exorare debebunt. Adnixi certe sumus ut quamlibet diversa genera lectorum per plures dicendi species teneremus. Ac sicut veremur ne quibusdam pars aliqua secundum suam cujusque naturam non probetur: ita videmur posse confidere ut universitatem omnibus varietas ipsa commendet. Nam & in ratione conviviorum, quamvis à plerisque cibis singuli temperemus, totam tamen cœnam laudare omnes solemus; nec ea quæ stomachus noster recusat, adimunt gratiam illis, quibus capitur. Atque hæc ego sic accipi volo, non tanquam assequutum esse me credam, sed tanquam assequi laboraverim. Fortasse non frustra, si modo [tu] curam tuam admoveris, interim istis, mox iis quæ sequuntur. Dices, te non posse satis diligenter id facere, nisi prius totam actionem cognoveris. Fateor: in præsentia tamen & ista tibi familiariora fient, & quædam ex his talia erunt ut per partes emendari possint. Etenim si avulsum statuæ caput aut membrum aliquod inspiceres, non tu quidem ex illo posses congruentiam æqualitatemque deprehendere, posses tamen judicare an id ipsum satis elegans esset. Nec alia ex causa principia librorum circumferuntur, quam quia existimatur pars aliqua etiam sine ceteris esse perfecta. Longius me provexit dulcedo quædam tecum loquendi: sed jam finem faciam, ne modum, quem etiam orationi adhibendum puto, in epistola excedam. Vale.

VI. C. PLINIUS AVITO SUO S.

LOngum est altius repetere, nec refert, quemadmodum acciderit ut homo minime familiaris cœnarem apud quendam, ut sibi videbatur, lautum & diligentem: ut mihi, sordidum simul & sumtuosum. Nam sibi & paucis opima quænam, ceteris vilia & minuta ponebat. Vinum etiam parvulis lagunculis in tria genera descripserat, non ut potestas eligendi, sed ne jus esset recusandi. Et aliud sibi & nobis, aliud minoribus amicis (nam gradatim amicos habet) aliud suis nostrisque libertis. Animadvertit qui mihi proximus recumbe-

bat, & an probarem interrogavit. Negavi. Tu ergo, inquit, quam consuetudinem sequeris? Eadem omnibus pono. Ad cœnam enim, non ad [1] notam, invito: cunctisque rebus exæquo quos mensa & toro æquavi. Etiamne libertos? Etiam. Convictores enim tunc, non libertos, puto. Et ille, Magno tibi constat. Minime. Qui fieri potest? quia scilicet liberti mei non idem quod ego bibunt, sed idem ego quod liberti. Et hercule, si gulæ temperes, non est onerosum, quo utaris ipse, communicare cum pluribus. Illa ergo reprimenda, illa quasi in ordinem redigenda est, si sumtibus parcas, quibus aliquanto rectius tua continentia quam aliena contumelia consulas. Quorsum hæc? Ne tibi optimæ indolis juveni quorundam immensa luxuria specie frugalitatis imponat. Convenit autem amori in te meo, quoties tale aliquid inciderit, sub exemplo præmonere quid debeas fugere. Igitur memento, nihil magis esse vitandum quam istam luxuriæ & sordium novam societatem: quæ cum sint turpissima discreta ac separata, turpius junguntur. Vale.

VII. C. PLINIUS MACRINO SUO S.

HEri à Senatu Vestricio Spurinnæ, principe auctore, triumphalis statua decreta est; non ita ut multis qui nunquam in acie steterunt, nunquam castra viderunt, nunquam denique tubarum sonum, nisi in spectaculis, audierunt; verum ut illis qui decus istud sudore & sanguine & factis assequebantur. Nam Spurinna [2] Bructerum regem vi & armis induxit in regnum; ostentatoque bello, ferocissimam gentem (quod est pulcherrimum victoriæ genus) terrore perdomuit. Et hoc quidem virtutis præmium, illud solatium doloris accepit, quod filio ejus Cottio, quem amisit absens, habitus est honor statuæ. Rarum id in juvene: sed pater hoc quoque merebatur, cujus gravissimo vulneri magno aliquo fomento medendum fuit. Præterea Cottius ipse tam clarum specimen indolis dederat, ut vita ejus brevis & angusta debuerit hac veluti immortalitate proferri. Nam tanta ei sanctitas, gravitas, auctoritas etiam, ut posset senes illos provocare virtute, quibus nunc honore adæquatus est. Quo quidem honore, quantum ego interpretor, non modo defuncti

1 I. e. Non idem discrimen inter amicos pono, quod inter vina, quæ poris à se distinguuntur.

2 Bructeri sunt Germaniæ populi prope Hercyniam sylvam liti.

me-

memoriæ & dolori patris, verum etiam exemplo proſpectum eſt, acuent ad bonas artes juventutem adoleſcentibus quoque (digni ſint modo) tanta præmia conſtituta. Acuent principes viros ad liberos ſuſcipiendos, & gaudia ex ſuperſtitibus, & ex amiſſis tam glorioſa ſolatia. His ex cauſis ſtatua Cottii publice lætor, nec privatim minus. Amavi conſummatiſſimum juvenem tam ardenter, quam nunc impatienter requiro. Erit ergo pergratum mihi hanc effigiem ejus ſubinde intueri, ſubinde reſpicere, ſub hac conſiſtere, præter hanc commeare. Etenim ſi defunctorum imagines domi poſitæ dolorem noſtrum levant, quanto magis eæ quibus in celeberrimo loco non modo ſpecies & vultus illorum, ſed honor etiam & gloria refertur? Vale.

VIII. C. PLINIUS CANINIO SUO S.

STudes? an piſcaris? an venaris? an ſimul omnia? poſſunt enim omnia ſimul fieri ad Larium noſtrum. Nam lacus piſcem, feras ſilvæ, quibus lacus cingitur, ſtudia altiſſimus iſte ſeceſſus affatim ſuggerunt. Sed ſive omnia ſimul, ſive aliquid facias, non poſſum dicere, invideo: angor tamen non & mihi licere quæ ſic concupiſco ut ægri vinum, balinea, fontes. Nunquamne hos arctiſſimos laqueos, ſi ſolvere negatur, abrumpam? Nunquam, puto. Nam veteribus negotiis nova accreſcunt, nec tamen priora peraguntur: tot nexibus, tot quaſi catenis majus in dies occupationum agmen extenditur. Vale.

IX. C. PLINIUS APOLLINARI SUO S.

ANxium me & inquietum habet petitio Sextii Euritii mei. afficior cura: & quam pro me ſolicitudinem non adii, quaſi pro me altero patior: & alioquin meus pudor, mea exiſtimatio, mea dignitas in diſcrimen adducitur. Ego Sexto [1]latum clavum à Cæſare noſtro, ego quæſturam impetravi: meo ſuffragio pervenit ad jus tribunatus petendi, quem niſi obtinet in ſenatu, vereor ut decepiſſe Cæſarem videar. Proinde adnitendum eſt mihi ut talem eum judicent omnes, qualem eſſe princeps mihi credidit. Quæ cauſa ſi ſtudium meum

1 Ampliſſimi ordinis Senatorii inſigne.

non

non incitaret, adjutum tamen cuperem juvenem probiſſimum, graviſſimum, eruditiſſimum, omni denique laude digniſſimum, & quidem cum tota domo. Nam pater ejus Euritius clarus vir, ſanctus, antiquus, diſertus, [atque] in agendis cauſis exercitatus, quas ſumma fide, pari conſtantia, nec verecundia minore defendit. Habet avunculum C. Septitium, quo nihil verius, nihil ſimplicius, nihil candidius, nihil fidelius novi. Omnes me certatim, & tamen æqualiter amant: omnibus nunc ego in uno referre gratiam poſſum. Itaque prendo amicos, ſupplico, ambio domos, [1] ſtationeſque circumeo: quantumque vel auctoritate vel gratia valeam, precibus experior. Te quoque obſecro ut aliquam oneris mei partem ſuſcipere tanti putes. Reddam vicem, ſi repoſces: reddam & ſi non repoſces. Diligeris, coleris, frequentaris: oſtende modo vellete, nec deerunt qui quod tu velis, cupiant. Vale.

X. C. PLINIUS OCTAVIO SUO S.

HOminem te patientem, vel potius durum ac pene crudelem, qui tam inſignes libros tamdiu teneas! Quouſque & tibi & nobis invidebis? tibi, maximam laudem; nobis, voluptatem. Sine per ora hominum ferantur, iiſdemque quibus lingua Romana ſpatiis pervagentur; magna etiam longaque expectatio eſt, quam fruſtrari adhuc & differre non debes. Enotuerunt quidam tui verſus, & invito te clauſtra tua fregerunt: hos niſi retrahes in corpus, quandoque ut errones, aliquem cujus dicantur, invenient. Habe ante oculos mortalitatem: à qua aſſerere te hoc uno monimento potes. Nam cetera, fragilia & caduca, non minus quam ipſi homines, occidunt deſinuntque. Dices ut ſoles, Amici mei viderint. Opto equidem amicos tibi tam fideles, tam eruditos, tam laborioſos, ut tantum curæ intentioniſque ſuſcipere & poſſint & velint; ſed diſpice ne ſit parum providum, ſperare ex aliis quod tibi ipſe non præſtes. Et de editione quidem interim, ut voles: recita ſaltem, quo magis libeat emittere: utque tandem percipias gaudium quod ego olim pro te non temere præſumo. Imaginor enim qui concurſus, quæ admiratio te, qui clamor, quod etiam ſilentium maneat. Quo ego, quum dico vel recito, non minus quam clamore delector: ſit modo ſilentium acre & intentum & cupidum ulteriora audiendi. Hoc fructu tanto,

[1] Ubi cives fabulandi cauſa conſederunt.

tam

tam parato, desine studia tua infinita ista cunctatione fraudare: quæ quum modum excedit, verendum est ne inertiæ & desidiæ vel etiam timiditatis nomen accipiat. Vale.

XI. C. PLINIUS ARRIANO SUO S.

SOlet esse gaudio tibi si quid actum est in Senatu dignum ordine illo. Quamvis enim quietis amore secesseris, insidet tamen animo tuo majestatis publicæ cura. Accipe ergo quod per hos dies actum est, personæ claritate famosum, severitate exempli salubre, rei magnitudine æternum. Marius Priscus, accusantibus Afris, quibus proconsul præfuit, omissa defensione judices petiit. Ego & Cornelius Tacitus adesse provincialibus jussi, existimavimus fidei nostræ convenire, notum Senatui facere, excessisse Priscum immanitate & sævitia crimina quibus dari judices possent: quum ob innocentes condemnandos, interficiendos etiam, pecunias accepisset. Respondit Fronto Catius, deprecatusque est nequid ultra repetundarum legem quæreretur, omniaque actionis suæ vela vir movendarum lacrymarum peritissimus, quodam velut vento miserationis implevit. Magna contentio, magni utrinque clamores: aliis cognitionem Senatus lege conclusam, aliis liberam solutamque dicentibus: quantumque admisisset reus, tantum vindicandum. Novissime consul designatus Julius Ferox, vir rectus & sanctus, Mario quidem judices interim censuit dandos: evocandos autem quibus diceretur innocentium pœnas vendidisse. Quæ sententia non prævaluit modo, sed omnino post tantas dissentiones fuit sola frequens; adnotatumque [est] experimentis, quod favor & misericordia acres & vehementes primos impetus habent, paulatim consilio & ratione, quasi restincta, considunt. Unde evenit ut quod multi clamore permixto tuentur, nemo tacentibus ceteris dicere velit. Patescit enim quum separaris à turba, contemplatio rerum quæ turba teguntur. Venerunt qui adesse erant jussi, Vitellius Honoratus, & Flavius Martianus, ex quibus Honoratus trecentis millibus exilium equitis Romani septemque amicorum ejus ultimam pœnam; Martianus unius equitis Romani septingentis millibus plura supplicia arguebatur emisse. Erat enim fustibus cæsus, damnatus in metallum, strangulatus in carcere. Sed Honoratum cognitioni senatus mors opportuna subtraxit; Martianus introductus est absente Prisco. Itaque Tutius Cerealis consularis jure senatorio postulavit ut Priscus certior fieret; sive quia miserabiliorem, sive quia invidiosiorem fore arbitrabatur,

batur, ſi prælens fuiſſet; ſive (quod maxime credo) quia æquiſſimum erat commune crimen ab utroque defendi; & ſi dilui non potuiſſet, in utroque puniri. Dilata res eſt in proximum ſenatum, cujus ipſe conſpectus auguſtiſſimus fuit. Princeps præſidebat (erat enim conſul;) ad hoc Januarius menſis cum [propter] cetera, tum præcipue ſenatorum frequentia celeberrimus: præterea cauſæ amplitudo, auctaque dilatione expectatio & fama, inſitumque mortalibus ſtudium magna & inuſitata noſcendi, omnes undique exciverat. Imaginare quæ ſolicitudo nobis, qui metus, quibus ſuper tanta re in illo cœtu, præſente Cæſare dicendum erat. Equidem in ſenatu non ſemel egi: quinimo nuſquam audiri benignius ſoleo, tunc me tamen, ut nova omnia novo metu permovebant. Obſervabatur præter illa quæ ſupra dixi, cauſæ difficultas; ſtabat modo conſularis, modo [1] ſeptemvir epulonum, jam neutrum. Erat igitur perquam oneroſum accuſare damnatum; quem ut premebat atrocitas criminis, ita quaſi peractæ damnationis miſeratio tuebatur. Utcunque tamen animum cogitationemque collegi. Cœpi dicere non minore audientium aſſenſu quam ſolicitudine mea. Dixi horis pene quinque. Nam decem clepſydris quas ſpatioſiſſimas acceperam, ſunt additæ quatuor. Adeo illa ipſa, quæ dura & adverſa dicturo videbantur, ſecunda dicenti fuerunt. Cæſar quidem mihi tantum ſtudium, tantam etiam curam (nimium eſt enim dicere ſolicitudinem) præſtitit, ut libertum meum poſt me ſtantem, ſæpius admoneret voci laterique conſulerem; quum me vehementius putaret intendi quam gracilitas mea perpeti poſſet. Reſpondit mihi pro Martiano Claudius Marcellinus. Miſſus deinde ſenatus, & revocatus in poſterum [diem] neque enim [jam] [2] inchoari poterat actio, niſi [ut] noctis interventu ſcinderetur. Poſtero die dixit pro Mario Salvius Liberalis, vir ſubtilis, [3] diſpoſitus, acer, diſertus; in illa vero cauſa omnes artes ſuas protulit. Reſpondit Cornelius Tacitus eloquentiſſime, &, quod eximium orationi ejus ineſt, σεμνῶς. Dixit pro Mario rurſus Fronto Catius inſigniter, utque jam locus ille poſcebat, plus in precibus temporis quam in defenſione conſumſit. Hujus actionem veſpera incluſit; non tamen ſic ut abrumperet. Itaque in tertium diem probationes exierunt. Jam hoc ipſum pulcrum & antiquum, ſenatum nocte dimitti, triduo contineri. Cornutus Tertullus Cos. deſignatus, vir egregius,

1 Epulones Triumviri primum, poſt ſeptemviri Jovi ceteriſque. Diis epulas inſtruebant, Sc. ipſis diis quaſi epulaturis quandoque in templis lecti ſternebantur.

2 Quippe nec ante ſolis ortum nec poſt occaſum fas erat ſenatum habere. Gell. 3 Singula accus. vel defens. capita in ſuos locos diſtribuens.

&

& pro veritate firmiſſimus, cenſuit ſeptinginta millia quæ acceperat Marius, ærario inferenda: Mario urbe Italiaque interdicendum: Martiano hoc amplius, Africa. In fine ſententiæ adjecit, quod ego & Tacitus injuncta advocatione diligenter fortiterque functi eſſemus, arbitrari ſenatum, ita nos feciſſe ut dignum mandatis partibus fuerit. Aſſenſerunt conſules deſignati, omnes etiam conſulares uſque ad Pompeium Collegam: ille & ſeptinginta mill a quæ acceperat Marius, ærario inferenda, & Martianum in quinquennium relegandum: Marium repetundarum pœnæ, quam jam paſſus eſſet, cenſuit relinquendum. Erant in utraque ſententia multi, fortaſſe etiam plures in hac vel ſolutiore vel molliore. Nam quidam ex illis quoque qui Cornuto videbantur aſſenſi, hunc qui poſt ipſos cenſuerat, ſequebantur. Sed quum fieret [1] diſceſſio, qui ſellis conſulum aſtiterant, in Cornuti ſententiam ire cœperunt. Tum illi qui ſe Collegæ adnumerari patiebantur, in diverſum tranſierunt: Collega cum paucis relictus. Multum poſtea de impulſoribus ſuis, præcipue de Regulo, queſtus eſt, qui ſe in ſententia quam ipſe dictaverat, deſeruiſſet. Eſt alioqui Regulo tam mobile ingenium, ut plurimum audeat, plurimum timeat. Hinc finis cognitionis ampliſſimæ: ſupereſt tamen [2] λειτούργιον non leve, Hoſtilius Firminus, legatus Marii Priſci, qui permiſtus cauſæ, graviter vehementerque vexatus eſt. Nam & rationibus Martiani & ſermone quem ille habuerat in ordine 3 Leptitanorum, operam ſuam Priſco ad turpiſſimum miniſterium commodaſſe, ſtipulatuſque de Martiano quinquaginta millia denarium probabatur: ipſe præterea acceperat ſeſtertium decem millia, fœdiſſimo quidem titulo, nomine unguentarii, qui titulus à vita hominis comti ſemper & pumicati non abhorrebat. Placuit, cenſente Cornuto, referri de eo proximo ſenatu. Tunc enim, caſu incertum, an conſcientia, abfuerat. Habes res urbanas: invicem ruſticas ſcribe: quid arbuſculæ tuæ, quid vineæ, quid ſegetes agunt, quid oves delicatiſſimæ? In ſumma, niſi æque longam epiſtolam reddes, non eſt quod poſtea, niſi breviſſimam expectes. Vale.

1. In rogandis ſententiis, qui à parte alterutra ſtabant, quo facilior foret ſuffragiorum numeratio, conferebant ſe ad auctorem illius ſententiæ quam ipſi comprobaverint. Unde hæc orta eſt formula, qui hæc ſentitis in hanc partem, qui alia omnia, in illam partem ite qua ſentitis. 2. Quod reliquum eſt actionis publicæ. 3. Leptis in Africa ſita eſt.

XII. C. PLINIUS ARRIANO SUO S.

Λειτούργιον illud quod superesse Marii Prisci causæ proxime scripseram, nescio an satis circumcisum, tamen & abrasum est. Firminus inductus in senatum respondit crimini noto; sequutæ sunt diversæ sententiæ consulum designatorum. Cornutus Tertullus censuit ordine movendum. Acutius Nerva, in sortitione provinciæ rationem ejus non habendam. quæ sententia, tanquam mitior, vicit, cum sit alioqui durior tristiorque. Quid enim miserius quam exectum & exemtum honoribus senatoriis, labore & molestia non carere? quid gravius quam tanta ignominia affectum, non in solitudine latere, sed in hac altissima specula conspiciendum se monstrandumque præbere? Præterea, quid publice minus aut congruens aut decorum, [quam] notatum à senatu in senatu sedere? ipsisque illis à quibus sit notatus, æquari? summotum à proconsulatu, quia se in legatione turpiter gesserat, de proconsulibus judicare? damnatumque sordium, vel damnare alios vel absolvere? sed hoc pluribus [levius] visum est. numerantur enim sententiæ, non ponderantur, nec aliud in publico consilio potest fieri, in quo nihil est tam inæquale, quam æqualitas ipsa. nam cum sit impar prudentia, par omnium jus est. Implevi promissum, priorisque epistolæ fidem exolvi, quam ex spatio temporis jam recepisse te colligo. nam & festinanti & diligenti tabellario dedi: nisi quid impedimenti in via passus est. Tuæ nunc partes ut primum illam, deinde hanc remunereris literis; quales istinc redire uberrimæ possunt. Vale.

XIII. C. PLINIUS PRISCO SUO S.

ET tu occasiones obligandi me avidissime amplecteris, & ego nemini libentius debeo. Duabus ergo de causis à te potissimum petere constitui quod impetratum maxime cupio Regis exercitum amplissimum: hinc tibi beneficiorum larga materia, longum præterea tempus, quo amicos tuos exornare potuisti. Convertere ad nostros, nec hos [quidem] multos. Malles tu quidem multos, sed meæ verecundiæ sufficit unus aut alter, ac potius unus. Is erit Voconius Romanus: pater ei in equestri gradu clarus, clarior vitricus, imo pater alius.

lius, nam [1] huic quoque nomine & pietate ſucceſſit. Mater è primis [ipſa] citerioris Hiſpaniæ. Scis quod judicium provinciæ illius, ſcis quanta ſit gravitas: [ipſe] flamen proxime fuit. Hunc ego, quum ſimul ſtuderemus, arcte familiariterque dilexi: ille meus in urbe, ille in ſeceſſu contubernalis: cum hoc ſeria, cum hoc jocos miſcui. Quid enim aut illo fidelius amico, aut ſodale jucundius? mira in ſermone, mira etiam in ore ipſo vultuque ſuavitas. Ad hoc ingenium excelſum, ſubtile, dulce, facile, eruditum in cauſis agendis. Epiſtolas quidem ſcribit, ut Muſas ipſas Latine loqui credas. Amatur à me plurimum, nec tamen vincitur. Equidem juvenis ſtatim juveni quantum potui per ætatem aviditſime contuli, & nuper ab optimo principe trium liberorum ei jus impetravi. quod quanquam parce & cum delectu daret, mihi tamen, tanquam eligeret, indulſit. Hæc beneficia mea tueri nullo modo melius quam ut augeam, poſſum, præſertim cum ipſe illa tam grate interpretetur, ut dum priora accipit, poſteriora mereatur. Habes qualis, quam probatus caruſque ſit nobis. Quem rogo pro ingenio, pro fortuna tua exornes. in primis ama hominem. nam licet tribuas ei quantum ampliſſimum potes, nihil tamen amplius potes amicitia tua: cujus eſſe eum uſque in intimam familiaritatem capacem, quo magis ſcires, breviter tibi ſtudia, mores, omnem denique vitam ejus expreſſi. Extenderem preces, niſi & tu rogari diu nolles, & ego tota hac epiſtola feciſſem. Rogat enim & quidem efficaciſſime, qui reddit cauſas rogandi. Vale.

XIV. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

VErum opinaris: diſtringor centumviralibus cauſis, quæ me exercent magis quam delectant. ſunt enim pleræque parvæ & exiles. raro incidit vel perſonarum claritate vel negotii magnitudine inſignis. Ad hoc, perpauci cum quibus juvet dicere; ceteri, audaces, atque etiam magna ex parte adoleſcentuli obſcuri ad declamandum huc tranſeunt. tam irreverenter & temere, ut mihi Attilius noſter expreſſe dixiſſe videatur, ſic in foro pueros à centumviralibus cauſis auſpicari, ut ab Homero in ſcholis. Nam hic quoque, ut illic, primum cœpit eſſe quod maximum eſt. At hercule ante memoriam meam, (majores

1. Variæ ſunt lectiones, è quibus probabilior videtur illa quæ ſic habet, *Huic quoque nomine & pietate ſucceſſit.* Vitricus ſc. patris nomen meretur, ob pium illum quem Voconio exhibuit affectum.

natu ita solebant dicere) ne nobilissimis quidem adolescentibus locus erat, nisi aliquo consulari producente: tanta veneratione pulcherrimum opus colebatur. Nunc, refractis pudoris & reverentiæ claustris, omnia patent omnibus: nec inducuntur, sed irrumpunt. sequuntur auditores actoribus similes, conducti & redemti mancipes: convenitur in media [1] basilica, ubi tam palam sportulæ quam in triclinio dantur. Ex judicio in judicium pari mercede transitur. Inde jam non inurbane [2] σοφοκλεῖς vocantur: iisdem Latinum nomen impositum est laudicœni: & tamen crescit in dies fœditas utraque lingua notata. Heri duo nomenclatores mei (habent sane ætatem eorum qui nuper togas sumserunt,) tern is denariis ad laudandum trahebantur. tanti constat ut sis disertissimus, Hoc pretio quamlibet numerosa subsellia implentur: hoc ingens corona colligitur: hoc infiniti clamores commoventur, quum [3] μισθόχορος dedit signum. Opus est enim signo apud non intelligentes, ne audientes quidem. nam plerique non audiunt, nec ulli magis laudant. Si quando transibis per basilicam, & voles scire quomodo quisque dicat, nihil est quod tribunal ascendas, nihil quod præbeas aurem: facilis divinatio. Scito eum pessime dicere qui laudabitur maxime. Primus hunc audiendi morem induxit Largius Licinius: hactenus tamen ut auditores [4] corrogaret. Ita certe ex Quintiliano, præceptore meo, audisse memini. Narrabat ille, Assectabar Domitium Afrum, quum apud centumviros diceret graviter & lente (hoc enim illi actionis genus erat) audiit ex proximo immodicum insolitumque clamorem: admiratus reticuit: ubi silentium factum est, repetiit, quod abruperat: iterum clamor, iterum reticuit: & post silentium, cœpit idem tertio. Noviss ime, quis diceret, quæsivit: responsum est, Licinius. Tum intermissa causa, Centumviri, inquit, hoc artificium periit. Quod alioqui perire incipiebat, quum periisse Afro videretur; nunc vero prope funditus extinctum & eversum est. Pudet referre, quæ quam fracta pronuntiatione dicantur; quibus quam teneris clamoribus excipiantur. Plausus tantum, ac potius sola cymbala, & tympana illis canticis desunt. Ululatus quidem (neque enim alio vocabulo potest exprimi) theatris quoque indecora laudatio, large supersunt, Nos tamen adhuc & utilitas amicorum & [5] ratio ætatis moratur ac retinet. Veremur enim ne forte non has indignitates reliquisse, sed laborem re-

1. Julia sc ubi hæ causæ agebantur. 2. Notissimum est eos, qui dicentibus adulari solebant, σοφὸς acclamare, & cœnæ causa quolibet plausu prosequi dicentes. 3. Qui in media turba est. 4. Rogando solum convocaret. 5. Non licuit à civilibus officiis missionem impetrare ante LX. annum.

fugisse

fugisse videamur. Sumus tamen solito rariores: quod initium est gradatim desinendi. Vale.

XV. C. PLINIUS VALERIANO SUO S.

QUo modo te veteres Marsi tui? quo modo emtio nova? placent agri, postquam tui facti sunt? Rarum id quidem! nihil enim æque gratum est adeptis quam concupiscentibus. Me prædia materna parum commode tractant: delectant tamen, ut materna: alioqui longa patientia occallui. Habent hunc finem assiduæ querelæ, quod queri pudet. Vale.

XVI. C. PLINIUS ANNIANO SUO S.

TU quidem pro cetera tua diligentia admones me, [1] codicillos Aciliani, qui me ex parte instituit hæredem, pro non scriptis habendos, quia non sint confirmati testamento. Quod jus ne mihi quidem ignotum est, quum sit iis etiam notum qui nihil aliud sciunt, sed ego propriam quandam legem mihi dixi, ut defunctorum voluntates, etiamsi jure deficerentur, quasi perfectas tuerer. Constat autem, codicillos istos Aciliani manu scriptos. Licet ergo non sint confirmati testamento, à me tamen ut confirmati observabuntur: præsertim quum delatori locus non sit. Nam si verendum esset ne quod ego dedissem, populus eriperet, cunctatior fortasse & cautior esse deberem: cum vero liceat hæredi donare quod in hæreditate [2] subsedit, nihil est quod obstet illi meæ legi, cui publicæ leges non repugnant. Vale.

XVII. C. PLINIUS GALLO SUO S.

MIraris cur me Laurentinum, vel (si ita mavis) Laurentem tantopere delectet. Desines mirari quum cognoveris gratiam villæ, opportunitatem loci, littoris spatium. De-

1 Quasdam quasi Testamentorum appendices: de quibus quæ ad hunc locem

1 cum faciunt consule Justin. instit. lib. 2. Tit. 25. 2 Quod reliquum erat.

cem & ſeptem millibus paſſuum ab urbe receſſit: ut peractis quæ agenda fuerint, [1] ſalvo jam & compoſito die poſſis ibi manere. Aditur non una via: nam & Laurentina & Oſtienſis eodem ferunt, ſed Laurentina à quartodecimo lapide, Oſtienſis ab undecimo relinquenda eſt. Utrinque excipit iter aliqua ex parte arenoſum, jumentis paulo gravius & longius, equo breve & molle. Varia hinc atque inde facies. Nam modo occurrentibus ſilvis via coarctatur, modo latiſſimis pratis diffunditur & pateſcit. Multi greges ovium, multa ibi equorum boumque armenta: quæ montibus hyeme depulſa, herbis & tepore verno niteſcunt. Villa uſibus capax, non ſumtuoſa tutela. Cujus in prima parte atrium frugi, nec tamen ſordidum: deinde porticus in O literæ ſimilitudinem circumactæ: quibus parvula, ſed feſtiva, area includitur. Egregium læ adverſum tempeſtates receptaculum: nam [2] ſpecularibus ac multo magis imminentibus tectis muniuntur. Eſt contra medias [3] cavædium hilare: mox triclinium ſatis pulcrum, quod in littus excurrit; ac ſi quando [4] Africo mare impulſum eſt, fractis jam & noviſſimis fluctibus leviter alluitur. Undique valvas, aut feneſtras non minores valvis habet; atque ita à lateribus & à fronte quaſi [5] tria maria proſpectat. A tergo cavædium, porticum, aream; porticum rurſus, mox atrium, ſilvas & longinquos reſpicit montes. Hujus à læva retractius paulo cubiculum eſt amplum; deinde aliud minus, quod altera feneſtra admittit orientem, occidentem altera retinet. Hæc & ſubjacens mare longius quidem, ſed ſecurius intuetur. Hujus cubiculi & triclinii illius objectu includitur angulus, qui puriſſimum ſolem continet & accendit. Hoc hybernaculum, hoc etiam gymnaſium meorum eſt. Ibi omnes ſilent venti, exceptis qui nubilum inducunt, & ſerenum antequam uſum loci eripiunt. Adnectitur angulo cubiculum in [6] apſida curvatum, quod ambitum ſolis feneſtris omnibus ſequitur. Parieti ejus in bibliothecæ ſpeciem [7] armarium inſertum eſt, quod non legendos libros, ſed lectitandos capit. Adhæret dormitorium [8] membrum, tranſitu interjacente, qui ſuſpenſus & [9] tabulatus conceptum vaporem

1 I. e. confecto diei penſo. 2 Feneſtræ quædam ad lucem admittendam arcendamque tempeſtatis injuriam. 3 Locus tectus & ſpatioſus, ſalutantium inprimis uſui deſtinatus. 4 Vento ſc. ab Afr. ſpirante. 5 Propter diverſam proſpectus faciem. 6. Rotæ curvaturam figura ſua referentem. 7 Cazan. exponit per veſtiarium aut ſimile aliquid rerum receptaculum; Veenh. etiamſi ad rem nihil faciat, pro promtuario quandoque uſurpari aſſerit. Si ad ſequentia attendamus, potius videtur eſſe apotheca Librorum quorundam ſelectiorum, qui non perfunctorie ſed iterata lectione evolvendi ſunt. 8 Pars domus. 9 *M.S.* Subulatus quaſi tibicinibus, qui ſubulones dicuntur, ſuffultus.

ſalubri

ſalubri temperamento huc illucque digerit & miniſtrat. Reliqua pars lateris hujus ſervorum libertorumque uſibus detinetur, pleriſque tam mundis ut accipere hoſpites poſſint. Ex alio latere cubiculum eſt politiſſimum, deinde vel cubiculum grande, vel modica [1] cœnatio, quæ plurimo ſole, plurimo mari lucet. Poſt hanc cubiculum cum procœtone, altitudine æſtivum, munimentis hybernum. Eſt enim ſubductum omnibus ventis. Huic cubiculo aliud & procœton communi pariete junguntur. Inde balinei cella frigidaria ſpatioſa & effuſa, cujus in contrariis parietibus duo [2] baptiſteria velut ejecta ſinuantur, abunde capacia, ſi innare in proximo cogites. Adjacet unctuarium [3] hypocauſton; adjacet [4] propnigeon balinei; mox duæ cellæ magis elegantes quam ſumtuoſæ. Cohæret calida piſcina mirifice, ex qua natantes mare aſpiciunt. Nec procul ſphæriſterium, quod calidiſſimo ſoli, inclinato jam die, occurrit. Hinc turris erigitur, ſub qua [5] diætæ duæ; totidem in ipſa; præterea cœnatio, quæ latiſſimum mare, longiſſimum litus, amœniſſimas villas proſpicit. Eſt & alia turris; in hac cubiculum, in quo ſol naſcitur conditurque; lata poſt apotheca & horreum. Sub hoc triclinium, quod turbati maris non niſi fragorem & ſonum patitur, eumque jam languidum ac deſinentem; hortum & geſtationem videt qua hortus includitur. Geſtatio buxo aut rore marino, ubi deficit buxus, ambitur. Nam buxus qua parte defenditur tectis, abunde viret, aperto cœlo apertoque vento, &, quanquam longinqua aſpergine maris, inareſcit. Adjacet geſtationi interiore circuitu vinea tenera & umbroſa, nudiſque etiam pedibus mollis & cedens. Hortum morus & ficus frequens veſtit: quarum arborum illa vel maxime ferax eſt terra, malignior ceteris. Hac non deteriore quam maris facie cœnatio remota à mari fruitur. Cingitur diætis duabus à tergo, quarum feneſtris ſubjacet [6] veſtibulum villæ, & hortus alius, pinguis & ruſticus. Hinc [7] cryptoporticus prope publici operis inſtar extenditur. Utrinque feneſtræ, à mari plures, ab horto ſingulæ, & [8] altius pauciores. Hæ, quum ſerenus dies & immotus, omnes, quum hinc vel inde ventus inquietus, qua venti quieſcunt, ſine injuria patent. Ante cryptoporticum [9] xyſtus violis odoratus. Tepo-

1 Locus ad cœnam ſumendam. 2 Vaſa aquaria. 3 Furnus quo, ſubjecto igni, balneum calefaciebant. 4 Jul. Poll. ἡ τῶν ἀνθρακῶν κάμινος. 5 Cœnacula. M. S. Zetæ. 6 Introitus. 7 Proprie porticus ſubterranea, qua refrigerii gratia utebantur, quamvis & altius ædificari ſoleat, M. S. Prope publici operis extenditur. 8 M. S. Alternis, quaſi dimidio pauciores. 9 Palæſtra. Sic Jul. Poll. l. 9. c. 5. λουτρῶνες ἐφ' αἷς καὶ παλαίστραι καὶ δρόμοι ξυστοί.

rem

rem ſolis infuſi repercuſſu cryptoporticus auget, quæ ut tenet ſolem, ſic aquilonem inhibet, ſubmovetque: quantumque caloris ante, tantum retro frigoris. Similiter Africum ſiſtit, atque ita diverſiſſimos ventos alium alio à latere frangit & finit. Hæc jucunditas ejus hyeme, major æſtate. Nam ante meridiem, xyſtum, poſt meridiem geſtationes hortique proximam partem umbra ſua temperat; quæ, ut dies crevit decrevitque, modo brevior, modo longior hac vel illac cadit. Ipſa vero cryptoporticus tunc maxime caret ſole, quum ardentiſſimus culmini ejus inſiſtit. Ad hoc patentibus feneſtris favonios accipit tranſmittitque; nec tunquam aëre pigro & manente ingraveſcit. In capite xyſti deinceps cryptoporticus, horti diæta, eſt, amores mei; re vera amores; ipſe poſui. In hac [1] heliocaminus quidem, alia xyſtum, alia mare, utraque ſolem, cubiculum autem valvis, cryptoporticum feneſtra proſpicit. Qua mare contra parietem medium [2] diæta perquam eleganter recedit; quæ ſpecularibus & velis obductis reductiſque modo adjicitur cubiculo, modo aufertur; Lectum & duas cathedras capit; à pedibus mare, à tergo villæ, à capite ſilvæ; tot facies locorum totidem feneſtris & diſtinguit & miſcet. Junctum eſt cubiculum noctis & ſomni. Non illud voces ſervulorum, non maris murmur, non tempeſtatum motus, non fulgurum lumen, ac ne diem quidem ſentit, niſi feneſtris apertis. Tam alti abditique ſecreti illa ratio, quod interjacens [2] andron parietem cubiculi hortique diſtinguit, atque ita omnem ſonum media inanitate conſumit. Applicitum eſt cubiculo hypocauſtum perexiguum, quod anguſta feneſtra ſuppoſitum calorem, ut ratio exigit, aut effundit aut retinet. [3] Procœton inde & cubiculum porrigitur in ſolem: quem orientem ſtatim exceptum ultra meridiem, obliquum quidem, ſed tamen ſervat. In hanc ego diætam quum me recipio, abeſſe mihi etiam à villa mea videor, magnamque ejus voluptatem præcipue Saturnalibus capio, quum reliqua pars tecti licentia dierum feſtiſque clamoribus perſonat. Nam nec ipſe meorum luſibus, nec illi ſtudiis meis obſtrepunt. Hæc utilitas, hæc amœnitas deficitur aqua ſalienti, ſed puteos, ac potius fontes, habet. Sunt enim in ſummo: & omnino littoris illius mira natura: quocunque loco moveris humum, obvius & paratus humor occurrit, iſque ſincerus, ac ne leviter quidem tanta maris vicinitate ſalſus. Suggerunt affatim ligna proximæ ſilvæ; ceteras copias Oſtienſis Colonia miniſtrat. Frugi quidem homini ſufficit etiam vicus, quem una

1 Vaporarium ſolare. 2 M. S. Zotheca ſecretior quidam receſſus, ubi ſtudiis privatis operam dedit. 3 Locus in quo viri plurimum morantur. 4. Antithalamus.

Villa

villa discernit: in hoc balinea [1] meritoria tria. Magna commoditas, si forte balineum domi vel subitus adventus, vel brevior mora calefacere dissuadeat. Littus ornant varietate gratissima, nunc continua, nunc intermissa tecta villarum, quæ præstant multarum urbium faciem, sive ipso mari, sive ipso littore utare. Quod nonnunquam longa tranquillitas mollit, sæpius frequens & contrarius fluctus indurat. Mare non sane pretiosis piscibus abundat: soleas tamen & squillas optimas suggerit. Villa vero nostra etiam mediterraneas copias præstat, lac in primis. Nam illuc è pascuis pecora conveniunt, si quando aquam umbramque sectantur. Justisne de causis eum tibi videor incolere, inhabitare, diligere secessum? quem tu nimis urbanus es, nisi concupiscis: atque utinam concupiscas! ut tot tantisque dotibus villulæ nostræ maxima commendatio ex tuo contubernio accedat. Vale.

XVIII. C. PLINIUS MAURICO SUO S.

QUid à te jucundius mihi potuit injungi, quam ut præceptorem fratris tui liberis quærerem? Nam beneficio tuo in scholam redeo: illam dulcissimam ætatem quasi resumo. Sedeo inter juvenes, ut solebam; atque etiam experior, quantum apud illos auctoritatis ex studiis habeam. Nam proxime frequenti auditorio inter se coram multis ordinis nostri clare [2] loquebantur: intravi, conticuerunt. Quod non referrem, nisi ad illorum magis laudem quam ad meam pertineret: ac nisi sperare te vellem, posse fratris tui filios probe discere. Quod supereſt, quum omnes qui profitentur, audiero, quid de illis quoque sentiam, scribam: efficiamque quantum tamen epistola consequi potero, ut ipse omnes audisse videaris. Debeo enim tibi, debeo memoriæ fratris tui hanc fidem, hoc studium, præsertim super tanta re. Nam quid magis intereſt vestra, quam ut liberi (dicerem tui, nisi nunc illos magis amares) digni illo patre, te patruo reperiantur? Quam curam mihi, etiam si non mandasses, vindicassem. Nec ignoro suscipiendas offensas in eligendo præceptore: sed oportet me non modo offensas, verum etiam simultates pro fratris tui filiis tam æquo animo subire quam parentes pro suis. Vale.

1 Mercede conducenda. 2 M. S. jocabantur.

XIX. C. PLINIUS CEREALI SUO S.

HOtaris ut orationem amicis pluribus recitem. Faciam, quia hortaris: quamvis vehementer addubitem. Neque enim me præterit, actiones quæ recitantur, impetum omnem caloremque ac prope nomen ſuum perdere, ut quas ſoleant commendare ſimul & accendere judicum conſeſſus, celebritas advocatorum, expectatio eventus, fama non unius actoris, deductumque in partes audientium ſtudium: ad hoc dicentis geſtus, inceſſus, diſcurſus etiam, omnibuſque motibus animi conſentaneus vigor corporis. Unde accidit, ut hi qui ſedentes agunt, quamvis illis maxima ex parte ſuperſint eadem illa quæ ſtantibus, tamen hoc quod ſedent, quaſi debilitentur & deprimantur. Recitantium vero præcipua pronuntiationis adjumenta, oculi, manus præpediuntur: quo minus mirum eſt ſi auditorum intentio langueſcit, nullis extrinſecus aut blandimentis capta aut aculeis excitata. His accedit, quod oratio de qua loquor, pugnax & contentioſa eſt. Porro ita natura comparatum eſt, ut ea quæ ſcripſimus cum labore, etiam cum labore audiri putemus. Et ſane quotuſquiſque tam rectus auditor, quem non potius dulcia hæc & ſonantia, quam auſtera & preſſa, delectent? Eſt quidem omnino turpis iſta diſcordia; eſt tamen, quod plerunque evenit, ut aliud auditores, aliud judices exigant: quum alioqui præcipue auditor iis affici debeat, quibus idem, ſi foret judex, maxime permoveretur. Poteſt tamen fieri, ut quanquam in his difficultatibus libro iſti novitas lenocinetur. Novitas apud noſtros: apud Græcos enim eſt quiddam quamvis ex diverſo, non tamen omnino diſſimile. Nam ut illis erat moris, [1] leges, quas ut contrarias prioribus legibus arguebant, aliarum collatione convincere, ita nobis [2] ineſſe repetundarum lege quod poſtularemus, cum hac ipſa lege, tum aliis colligendum fuit. quod nequaquam blandum auribus imperatorum, tanto majorem apud doctos habere gratiam debet, quanto minorem apud indoctos habet. Nos autem, ſi placuerit recitare, adhibituri ſumus eruditiſſimum quemque: ſed plane adhuc an ſit recitandum, examina tecum, omneſque quos ego novi in utraque parte calculos pone: idque elige in quo

1 Quum duæ leges quaſi inter ſe adverſæ occurrerent, inſtituta inter utramque comparatione, prævaluit illa quæ melior viſa eſt.
2 Contineri ſc. legerepetundarum quod accuſaremus, in cauſa forte Mar. Priſci.

vicerit

vicerit ratio; à te enim ratio exigetur, nos excuſabit obſequium. Vale.

XX. C. PLINIUS CALVISIO SUO S.

ASſem [1] para, & accipe [2] auream fabulam: fabulas immo. Nam me priorum nova admonuit: nec refert à qua potiſſimum incipiam: Verania Piſonis, graviter jacebat (hujus dico [3] Piſonis, quem Galba adoptavit,) ad hanc Regulus venit. Primum impudentiam hominis, qui venerit ad ægram, cujus marito inimiciſſimus, ipſi inviſiſſimus, fuerat. Eſto, ſi venit tantum: at ille etiam proximus toro ſedit: quo die, qua hora nata eſſet, interrogavit; ubi audivit, componit vultum, intendit oculos, movet labra, agitat digitos, computat nihil, niſi ut diu miſeram expectatione ſuſpendat. Habes inquit [4] climactericum tempus, ſed evades. quod ut tibi magis liqueat, aruſpicem conſulam, quem ſum frequenter expertus. Nec mora; ſacrificium facit, affirmat exta cum ſiderum ſignificatione congruere. Illa, ut in periculo credula, poſcit codicillos; legatum Regulo ſcribit; mox ingraveſcit; clamat moriens; O hominem nequam, perfidum, ac plus etiam quam perjurum! qui ſibi per ſalutem filii pejeraſſet. Facit hoc Regulus non minus ſcelerate quam frequenter; quod jam deorum quos ipſe quotidie fallit, in caput infelicis pueri deteſtatur. Velleius Blæſus, ille locuples conſularis, noviſſima valetudine conflictabatur; cupiebat mutare teſtamentum. Regulus, qui ſperaret aliquid ex novis tabulis, quia nuper captare eum cœperat, medicos hortari, rogare, quoquo modo ſpiritum homini prorogarent. Poſtquam ſignatum eſt teſtamentum, mutat perſonam, vertit alloquutionem, iiſdemque medicis, Quouſque miſerum cruciatis? quid invidetis bonam mortem, cui dare vitam non poteſtis? Moritur Blæſus; &, tanquam omnia audiſſet, Regulo ne tantulum quidem. Sufficiunt duæ fabulæ, [5] An ſcholaſtica lege tertiam poſcis? eſt unde fiat. Aurelia, ornata femina, ſignatura teſtamentum, ſumſerat pulcherrimas tunicas; Regulus quum veniſſet ad ſignandum, Rogo (inquit) has mihi leges. Aurelia ludere hominem putabat; ille ſerio inſtabat. Nec multa; coëgit mulierem aperire tabulas, ac ſibi

1 Locutio circumforaneis circulatoribus propria. 2 Eximiam. 3 Nam erat etiam Piſo qui in Neronem conjuravit. 4 Cujus computatio per numerum ſeptenarium vel novenarium fiebat. 5 More otioſorum qui fabulis aliis poſt alias oblectari ſolebant.

tunicas quas erat induta, legare obſervavit ſcribentem; inſpexit an ſcripſiſſet. Et Aurelia quidem vivit, ille tamen iſtud tanquam morituram coegit; & hic hæreditates, hic legata, quaſi mereatur, accipit. Ἀπὸ τῆ διατεινομαι in ea civitate, in qua jampridem non minora præmia, immo majora, nequitia & improbitas quam pudor & virtus habent. Aſpice Regulum, qui ex paupere & tenui ad tantas opes per flagitia proceſſit, ut ipſe mihi dixerit, quum conſuleret quam cito ſeſtertium ſexcenties impleturus eſſet, inveniſſe [1] exta duplicata, quibus portendi, millies & ducenties habiturum. Et habebit, ſi modo, ut cœpit, aliena teſtamenta (quod eſt improbiſſimum genus falſi) ipſis, quorum ſunt illa, dictaverit. Vale.

1 In ſacrificiis ſignum erat admodum lætum, ſi duplicata appa- | ruiſſent exta, & quaſi gemino capite | inſignita.

LIBER

LIBER III.

I. C. PLINIUS CALVISIO SUO S.

NEscio an ullum jucundius tempus exegerim quam quo nuper apud Spurinnam fui; adeo quidem, ut neminem magis in senectute (si modo senescere datum est) æmulari velim. Nihil est enim illo vitæ genere distinctius: me autem ut certus siderum cursus, ita vita hominum disposita delectat, senum præsertim. Nam juvenes adhuc confusa quædam & quasi turbata non indecent: senibus placida omnia & ordinata conveniunt, quibus industria sera, turpis ambitio est. Hanc regulam Spurinna constantissime servat; quin etiam parva hæc, (parva, si non quotidie fiant) ordine quodam & velut orbe circumagit. Mane lectulo continetur: hora secunda calceos poscit: ambulat millia passuum tria: nec minus animum quam corpus exercet. Si adsunt amici, honestissimi sermones explicantur: si non, liber legitur; interdum etiam præsentibus amicis, si tamen illi non gravantur. Deinde considet, & liber rursus, aut sermo libro potior; mox vehiculum ascendit; assumit uxorem singularis exempli, vel aliquem amicorum, ut me proxime. Quam pulcrum illud, quam dulce secretum! quantum ibi antiquitatis! quæ facta, quos viros audias, quibus præceptis imbuare! quamvis ille hoc temperamentum modestiæ suæ indixerit, ne præcipere videatur. Peractis septem millibus passuum, iterum ambulat mille, iterum residet, vel se cubiculo ac stylo reddit. Scribit enim, & quidem utraque lingua, lyrica doctissime. Mira illis dulcedo, mira suavitas, mira hilaritas; cujus gratiam cumulat sanctitas scribentis. Ubi hora balinei nuntiata est (est autem hyeme nona, æstate octava,) in sole, si careat vento, ambulat nudus. Deinde movetur pila vehementer & diu. Nam hoc quoque exercitationis genere pugnat cum senectute. Lotus accubat, & paulisper cibum differt; interim audit legentem remissius aliquid & dulcius. Per hoc omne tempus liberum est amicis vel eadem agere, vel alia, si malint. Apponitur cœna non minus nitida quam frugi, in argento puro & antiquo. Sunt in usu & [1] Corinthia,

[1] Sub. vasa.

quibus

quibus delectatur, nec afficitur. Frequenter comœdis cœna distinguitur, ut voluptates quoque ſtudiis condiantur. [a] Sumit aliquid de nocte, & æſtate. Nemini hoc longum eſt; tanta comitate convivium trahitur. Inde illi poſt ſeptimum & ſeptuageſimum annum aurium oculorumque vigor integer; inde agile & vividum corpus,[2] ſolaque ex ſenectute prudentia. Hanc ego vitam voco & cogitatione præſumo, ingreſſurus avidiſſime, ut primum ratio ætatis receptui canere permiſerit. Interim mille laboribus conteror, quorum mihi & ſolatium & exemplum eſt idem Spurinna. Nam ille quoque, quoad honeſtum fuit, obiit officia, geſſit magiſtratus, provincias rexit, multoque labore hoc otium meruit. Igitur eundem mihi curſum, eundum terminum ſtatuo: idque jam nunc apud te ſubſigno: ut ſi me longius evehi videris, in jus voces ad hanc epiſtolam meam, & quieſcere jubeas, quum inertiæ crimen effugero. Vale.

II. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

QUod ipſe amicis tuis obtuliſſem ſi mihi eadem materia ſuppeteret, id nunc jure videor à te meis petiturus. Arianus Maturius Altinatium eſt princeps. Quum dico princeps, non de facultatibus loquor, quæ illi large ſuperſunt: ſed de caſtitate, juſtitia, gravitate, prudentia. Hujus ego conſilio in negotiis, judicio in ſtudiis utor. Nam plurimum fide, plurimum veritate, plurimum intelligentia præſtat. Amat me (nihil poſſum ardentius dicere) ut tu. Caret ambitu: ideo ſe in equeſtri gradu tenuit, quum facile poſſet aſcendere altiſſimum. Mihi tamen ornandus excolenduſque eſt. Itaque magni æſtimo, dignitati ejus aliquid adſtruere, inopinantis, neſcientis, immo etiam fortaſſe nolentis: adſtruere autem quod ſit ſplendidum nec moleſtum. Cujus generis, quæ prima occaſio tibi, conferas in eum, rogo; habebis me, habebis ipſum gratiſſimum debitorem. Quamvis enim iſta non appetat, tam grate tamen excipit quam ſi concupiſcat. Vale.

[a] Partem noctis cœna occupat. [2] Nihil ſenile habet præter rerum uſum.

III. C.

III. C. PLINIUS CORELLIÆ HISPULLÆ S.

QUum patrem tuum, graviſſimum & ſanctiſſimum virum, ſuſpexerim magis an amaverim, dubitem: teque in memoriam ejus & in honorem tuum unice diligam, cupiam neceſſe eſt (atque etiam, quantum in me fuerit, enitar) ut filius tuus avo ſimilis exiſtat. Equidem malo materno: quanquam illi paternus etiam clarus ſpectatuſque contigerit: pater quoque & patruus illuſtri laude conſpicui. Quibus omnibus ita demum ſimilis adoleſcet, ſi imbutus honeſtis artibus fuerit, quas plurimum refert à quo potiſſimum accipiat. Adhuc illum pueritiæ ratio intra contubernium tuum tenuit, præceptores domi habuit, ubi eſt vel erroribus modica vel etiam nulla materia. Jam ſtudia ejus extra limen proferenda ſunt, jam circumſpiciendus rhetor Latinus, cujus ſcholæ ſeveritas, pudor inprimis, caſtitas, conſtet. Adeſt enim adoleſcenti noſtro cum ceteris naturæ fortunæque dotibus, eximia corporis pulcritudo: cui in hoc lubrico ætatis non præceptor modo, ſed cuſtos etiam rectorque quærendus eſt. Videor ego demonſtrare tibi poſſe Julium Genitorem. Amatur à me: judicio tamen meo non obſtat caritas hominis, quæ ex judicio nata eſt. Vir eſt [1] emendatus & gravis: paulo etiam horridior & durior, ut in hac licentia temporum. Quantum eloquentia valeat, pluribus credere potes: nam dicendi facultas aperta & expoſita ſtatim cernitur. Vita hominum altos receſſus magnaſque latebras habet: cujus pro Genitore me ſponſorem accipe. Nihil ex hoc viro filius tuus audiet, niſi profuturum: nihil diſcet quod neſciſſe rectius fuerit. Nec minus ſæpe ab illo quam à te meque admonebitur, [2] quibus imaginibus oneretur, quæ nomina & quanta ſuſtineat. Proinde faventibus diis, trade eum præceptori, à quo mores primum, mox eloquentiam diſcat, quæ male ſine moribus diſcitur. Vale.

IV. C. PLINIUS MACRINO SUO S.

QUamvis & amici, quos præſentes habebam, & ſermones hominum factum meum comprobaſſe videantur, magni

1 M. S. Elatus. 2 Ut ad majorum laudes aſſurgat, ea ob oculos habet exempla, quæ illum, niſi navum ſe & induſtrium præſtiterit, opprimere poſſint.

tamen

tamen æſtimo ſcire, quid ſentias tu. Nam cujus integra re conſilium exquirere optaſſem, hujus etiam peracta judicium noſſe, mire concupiſco. Quum publicum opus mea pecunia inchoaturus in Thuſcos excurriſſem, accepto, ut præfectus ærarii, [1] commeatu, legati provinciæ Bæticæ queſturi de proconſulatu Cæcilii Claſſici, advocatum me à Senatu petierunt. Collegæ optimi, meique amantiſſimi, de communis officii neceſſitatibus prælocuti, excuſare me & eximere tentarunt. Factum eſt SC. perquam honorificum, ut darer provincialibus patronus, ſi ab ipſo me impetraſſent. Legati rurſus inducti, iterum me jam præſentem poſtulaverunt advocatum: implorantes fidem meam, quam eſſent contra Maſſam Bæbium experti: allegantes patrocinii fœdus. Secuta eſt clariſſima Senatus aſſenſio, quæ ſolet decreta præcurrere. Tum ego, Deſino (inquam) P. C. pũtare me juſtas excuſationis cauſas attuliſſe. Placuit & modeſtia ſermonis & ratio. Compulit autem me ad hoc conſilium non ſolum conſenſus Senatus (quanquam hic maxime) verum etiam alia quidem [2] minoris, ſed tamen numeri. Veniebat in mentem, priores noſtros, etiam ſingulorum hoſpitum injurias accuſationibus voluntariis executos, quo deformius arbitrabar publici hoſpitii jura negligere. Præterea, quum recordarer quanta pro iiſdem Bæticis priore advocatione etiam pericula ſubiiſſem, conſervandum veteris officii meritum novo videbatur. Eſt enim ita natura comparatum, ut antiquiora beneficia ſubvertas, niſi illa poſterioribus cumules. Nam quamlibet ſæpe obligati, ſi quid unum neges, hoc ſolum meminerunt quod negatum eſt. Ducebar etiam, quod deceſſerat Claſſicus, amotumque erat, quod in ejuſmodi cauſis ſolet eſſe triſtiſſimum, periculum ſenatoris. Videbam ergo, advocationi meæ non minorem gratiam quam ſi viveret ille, propoſitam, invidiam nullam. In ſumma, computabam, ſi munere hoc jam tertio fungerer, faciliorem mihi excuſationem fore, ſi quis incidiſſet quem non deberem accuſare. Nam quum eſt omnium officiorum finis aliquis, tum optime libertati venia obſequio præparatur. Audiſti conſilii mei motus, ſupereſt alterutra ex parte judicium tuum: in quo mihi æque jucunda erit ſimplicitas diſſentientis, quam comprobantis auctoritas. Vale.

1 Diſcedendi facultate. 2 Utpote quorum auctoritas etſi eodem loco haberi non debet quo Senatus conſilium, alicujus tamen momenti eſt.

V. C.

V. C. PLINIUS MARCO SUO S.

PErgratum eſt mihi quod tam diligenter libros avunculi mei lectitas, ut habere omnes velis, quæraſque qui ſint omnes. Fungar indicis partibus: atque etiam quo ſint ordine ſcripti, notum tibi faciam: eſt enim hæc quoque ſtudioſis non injucunda cognitio. De jaculatione equeſtri unus: hunc, quum præfectus alæ militaret, pari ingenio curaque compoſuit. De vita Pomponii Secundi duo, à quo ſingulariter amatus, hoc memoriæ amici quaſi debitum munus exolvit. Bellorum Germaniæ viginti, quibus omnia quæ cum Germanis geſſimus bella collegit. Inchoavit, quum in Germania militaret, ſomnio monitus. Aſtitit enim quieſcenti Druſi Neronis effigies, qui Germaniæ latiſſime victor ibi periit: commendabat memoriam ſui, orabatque ut ſe ab injuria oblivionis aſſereret. [1] Studioſi tres, in ſex volumina propter amplitudinem diviſi. quibus oratorem ab incunabulis inſtituit & perfecit. [2] Dubii ſermonis octo ſcripſit, ſub Nerone noviſſimis annis, quum omne ſtudiorum genus paulo liberius & erectius, periculoſum ſervitus feciſſet. [3] A fine Aufidii Baſſi triginta unus. Naturæ hiſtoriarum triginta ſeptem: opus diffuſum, eruditum, nec minus varium quam ipſa natura. Miraris, quod tot volumina, multaque in his tam ſcrupuloſa, homo occupatus abſolverit? Magis miraberis ſi ſcieris, illum aliquamdiu cauſſas actitaſſe; deceſſiſſe anno ſexto & quinquageſimo, medium tempus diſtentum impeditumque qua officiis maximis, qua amicitia principum egiſſe. Sed erat acre ingenium, incredibile ſtudium, ſumma vigilantia. Lucubrare à [4] Vulcanalibus incipiebat, non [5] auſpicandi cauſa, ſed ſtudendi: æſtate, ſtatim à nocte multa; hyeme vero, ab hora ſeptima, vel quum tardiſſime, octava, ſæpe ſexta. Erat ſane ſomni parciſſimi: [6] nonnunquam etiam inter ſtudia inſtantis & deſerentis. Ante lucem ibat ad Veſpaſianum imperatorem:

1 Libri quibus plurimum laboris impenderat, ſive de eloquentia libri, eo quod ſtudere præcipua ſignificatione apud antiquos idem valebat, ac eloquentiæ operam dare.
2 Grammaticæ, quæ tota fere occupatur in vocibus enucleandis. 3 Sc. hiſtoriarum ejus. 4 Feſtis Vulcano ſacris, quæ, ut credere par eſt, tunc celebrari cœpta ſunt, ubi opus erat focalibus, quaſi ſub finem Autumni. 5 Mos erat, nondum facto diluculo, luminibus auſpicia capere. v. Gell. l. 3. c 2. 6 Leg. alii deſerentis, al. differentis, parum appoſite; quocirca inter tot conjecturas hanc libet interponere, Plinio ſc. vel tantulus ſuffecit ſomnus qui pene receſſit ſimul ac legenti obſeperet.

rem: nam ille quoque noctibus utebatur: inde ad delegatum ſibi officium reverſus domum, quod reliquum erat temporis, ſtudiis reddebat. Poſt cibum ſæpe (quem interdiu levem & facilem, veterum more, ſumebat) æſtate, ſi quid otii, jacebat in ſole: liber legebatur: adnotabat excerpebatque. Nihil enim legit, quod non excerperet. Dicere etiam ſolebat, Nullum eſſe librum tam malum, ut non aliqua parte prodeſſet. Poſt ſolem plerumque frigida lavabatur, deinde guſtabat: dormiebatque minimum. Mox, quaſi alio die, ſtudebat in cœnæ tempus: ſuper hanc liber legebatur, adnotabatur, & quidem curſim. Memini quendam ex amicis, quum lector quædam perperam pronuntiaſſet, revocaſſe & repeti coegiſſe, huic avunculum meum dixiſſe, Intellexeras nempe? quum ille annuiſſet, Cur ergo revocabas? decem amplius verſus hac tua interpellatione perdidimus. Tanta erat parſimonia temporis. Surgebat æſtate à cœna, luce: hyeme, intra primam noctis, &, tanquam aliqua lege cogente. Hæc inter medios labores urbiſque fremitum. In ſeceſſu ſolum balinei tempus ſtudiis eximebatur. Quum dico balinei, de interioribus loquor. Nam dum diſtringitur tergiturque, audiebat aliquid aut dictabat. In itinere, quaſi ſolutus ceteris curis, huic uni vacabat. Ad latus notarius cum libro & pugillaribus, cujus manus hyeme manicis muniebantur, ut ne cœli quidem aſperitas ullum ſtudii tempus eriperet; qua ex cauſa Romæ quoque ſella vehebatur. Repeto, me correptum ab eo, cur ambularem, Poteras (inquit) has horas non perdere. Nam perire omne tempus arbitrabatur, quod ſtudiis non impertiretur. Hac intentione tot iſta volumina peregit, Electorumque commentarios centum ſexaginta mihi reliquit, [1]opiſthographos quidem & minutiſſime ſcriptos, qua ratione multiplicatur hic numerus. Referebat ipſe, potuiſſe ſe, quum procuraret in Hiſpania, vendere hos commentarios Larcio Licinio, quadringentis millibus nummum; & tunc aliquanto pauciores erant. Nonne videtur tibi, recordanti quantum legeret, quantum ſcripſerit, nec in officiis ullis, nec in amicitia principum fuiſſe? rurſus, quum audis quid ſtudiis laboris impenderit, nec ſcripſiſſe ſatis nec legiſſe? Quid eſt enim quod non aut illæ occupationes impedire, aut hæc inſtantia non poſſit efficere? Itaque ſoleo ridere quum me quidam ſtud oſum vocant, qui ſi comparer illi, ſum deſidioſiſſimus: ego autem tantum, quem partim publica, partim amicorum officia diſtringunt? Quis ex iſtis, qui tota vita literis aſſident, collatus illi, non quaſi ſomno & inertiæ deditus erubeſcat? Extendi epiſtolam, quamvis

1 In tergo ſcriptos.

hoc

hoc ſolum quod requirebas, ſcribere deſtinaſſem, quos libros reliquiſſet. Confido tamen, hæc quoque tibi non minus grata quam ipſos libros futura; quæ te non tantum ad legendos eos, verum etiam ad ſimile aliquid elaborandum, poſſunt æmulationis ſtimulis excitare. Vale.

VI. C. PLINIUS SEVERO SUO S.

EX hæreditate, quæ mihi obvenit, emi proxime Corinthium ſignum, modicum quidem, ſed feſtivum & expreſſum, quantum ego ſapio: qui fortaſſe in omni re, in hac certe perquam exiguum ſapio: hoc tamen ſignum ego quoque intelligo. Eſt enim nudum, nec aut vitia, ſi qua ſunt, celat: aut laudes parum oſtentat. Effingit ſenem ſtantem: oſſa, muſculi, nervi, venæ, rugæ etiam ut ſpirantis apparent: rari & cedentes capilli, lata frons, contracta facies: exile collum: pendent lacerti, papillæ jacent, receſſit venter. A tergo quoque eadem ætas, ut à tergo æs ipſum, quantum [1]verus color indicat, vetus & antiquum: talia denique omnia, ut poſſint artificum etiam oculos tenere, delectare imperitorum. Quod me, quanquam tirunculum, ſolicitavit ad emendum. Emi autem, non ut haberem domi (neque enim ullum adhuc Corinthium domi habeo,) verum ut in patria noſtra celebri loco ponerem, ac potiſſimum in Jovis templo. Videtur enim dignum templo, dignum deo donum. Tu ergo, ut ſoles omnia quæ à me tibi injunguntur, ſuſcipe hanc curam, & jam nunc jube baſim fieri, ex quo voles marmore, quæ nomen meum honoreſque capiat, ſi hos quoque putabis addendos. Ego ſignum ipſum, ut primum invenero aliquem qui non gravetur, mittam tibi: vel ipſe, quod mavis, adferam mecum. Deſtino enim (ſi tamen officii ratio permiſerit) excurrere iſto. Gaudes, quod me venturum eſſe polliceor: ſed contrahes frontem, quum adjecero, ad paucos dies. Neque enim diutius abeſſe me ſinunt eadem hæc quæ nondum exire patiuntur. Vale.

1 Buch. leg. viridis, utpote quem colorem æra ex vetuſtate ducunt.

VII. C. PLINIUS CANINIO SUO S.

MOdo nuntiatus est Silius Italicus in Neapolitano suo inedia vitam finisse. Causa mortis, valetudo. Erat illi natus insanabilis [1] clavus, cujus tædio ad mortem irrevocabili constantia decurrit: usque ad supremum diem beatus & felix, nisi quod minorem è liberis duobus amisit, sed majorem melioremque, florentem, atque etiam consularem, reliquit. Læserat famam suam sub Nerone; credebatur sponte accusasse: sed in Vitellii amicitia sapienter se & comiter gesserat: ex proconsulatu Asiæ gloriam reportaverat: maculam veteris [2] industriæ laudabili otio abluerat. Fuit inter principes civitatis sine potentia, sine invidia. Salutabatur, colebatur, multumque in lectulo jacens, cubiculo semper, non ex [3] fortuna, frequenti. Doctissimis sermonibus dies transigebat, quum à scribendo vacaret, scribebat carmina majore cura quam [4] ingenio, nonnunquam judicia hominum recitationibus experiebatur. Novissime, ita suadentibus annis, ab urbe secessit, seque in Campania tenuit: ac ne adventu quidem novi principis inde commotus est. Magna Cæsaris laus, sub quo hoc liberum fuit: magna illius qui hac libertate ausus uti. Erat [5] φιλοκαλος usque ad emacitatis reprehensionem. Plures iisdem in locis villas possidebat, adamatisque novis, priores negligebat. Multum ubique librorum, multum statuarum, multum imaginum, quas non habebat modo, verum etiam venerabatur: Virgilii ante omnes, cujus natalem religiosius quam suum celebrabat; Neapoli maxime, ubi monumentum ejus adire, ut templum, solebat. In hac tranquillitate annum quintum & septuagesimum excessit, delicato magis corpore quam infirmo. Utque novissimus à Nerone factus est consul, ita postremus ex omnibus quos Nero consules fecerat, decessit. Illud etiam notabile; ultimus ex Neronianis consularibus obiit, quo consule Nero periit. Quod me recordantem, fragilitatis humanæ miseratio subit. Quid enim tam circumcisum, tam breve, quam hominis vita longissima? Annon videtur tibi

1 Ἧλος συστροφὴ τυλώδης, ἡλοειδὴς, ὅτι ἄνωθεν εὐρύνεται, κατὰ δὲ τὴν σάρκα ἀποστενοῦται Jul. Poll. contractio callosa quæ clavi instar superficie tenus dilatata in angustum desinit.

2 Quam in accusationibus intendendis adhibuit. 3 Nempe à multis colebatur non ob potentiæ opinionem sed virtutis. 4 Naturali indole 5 Rerum pulcrarum studiosus.

Nero

Nero modo fuiſſe, quum interim ex iis qui ſub illo geſſerant conſulatum, nemo jam ſupereſt? Quanquam quid hoc miror? nuper Lucius Piſo, pater Piſonis illius qui à Valerio Feſto per ſummum facinus in Africa occiſus eſt, dicere ſolebat; Neminem ſe videre in ſenatu, quem conſul ipſe ſententiam rogaviſſet. Tam anguſtus terminis tantæ multitudinis vivacitas ipſa concluditur; ut mihi non venia ſolum dignæ, verum etiam laude videantur illæ regiæ lacrymæ. Nam ferunt, Xerxem, quum immen um exercitum oculis obiſſet, illacrymaſſe, quod tot millibus tam brevis immineret occaſus. Sed tanto magis hoc quicquid eſt temporis, futilis & caduci, ſi non datur factis, (nam horum materiâ in aliena manu) certe ſtudii proferamus; & quatenus nobis denegatur diu vivere, relinquamus aliquid quo nos vixiſſe teſtemur. Scio te ſtimulis non egere; me tamen tui caritas evocat, ut currentem quoque inſtigem, ſicut tu ſoles me. Ἀγαθὴ δ' ἔρις, quum invicem ſe mutuis exhortationibus, amici ad amorem immortalitatis exacuunt. Vale.

VIII. C. PLINIUS TRANQUILLO SUO S.

FAcis pro cetera reverentia quam mihi præſtas, quod tam ſolicite petis, ut tribunatum, quem à Neratio Marcello, clariſſimo viro, impetravi tibi, in Cæſennium Silvanum, propinquum tuum, transferam. Mihi autem ſicut jucundiſſimum, ipſum te tribunum, ita non minus gratum, alium per te videre. Neque enim eſſe congruens arbitror, quem augere honoribus cupias, huic pietatis titulos invidere, qui ſunt omnibus honoribus pulcriores. Video etiam, quum ſit egregium & mereri beneficia & dare, utramque te laudem ſimul aſſequuturum, ſi, quod ipſe meruiſti, aliis tribuas. Præterea intelligo, mihi quoque gloriæ fore, ſi ex hoc tuo facto non fuerit ignotum, amicos meos non gerere tantum tribunatus poſſe, verum etiam dare. Quare ego vero honeſtiſſimæ voluntati tuæ pareo. Neque enim adhuc nomen in [1] numeros relatum eſt; ideoque liberum eſt nobis Silvanum in locum tuum ſubdere; cui cupio tam gratum eſſe munus tuum, quam tibi meum eſt. Vale.

1 In Tribunorum ordinem.

IX. C. PLINIUS MINUTIANO SUO S.

POssum jam perscribere tibi quantum in publica provinciæ Bæticæ causa laboris exhauserim. Nam fuit multiplex, actaque est sæpius cum magna varietate. Unde varietas? unde plures actiones? Cæcilius Classicus, homo fœdus & aperte malus, proconsulatum in ea non minus violenter quam sordide gesserat, eodem anno quo in Africa Marius Priscus. Erat autem Priscus ex Bætica, ex Africa Classicus. Inde dictum Bæticorum (ut plerunque dolor etiam venustos facit) non illepidum ferebatur? *Dedi malum, & accepi.* Sed Marium una civitas publice, multique privati reum peregerunt; in Classicum tota provincia incubuit. Ille accusationem vel fortuita vel voluntaria morte prævertit; nam fuit mors ejus infamis, ambigua tamen. Ut enim credibile videbatur, voluisse exire de vita, quum defendi non posset, ita mirum, pudorem damnationis morte fugisse, quem non puduisset damnanda committere. Nihilominus Bætica etiam in defuncti accusatione perstabat. Provisum hoc legibus, intermissum tamen, & post longam intercapedinem tunc reductum. Addiderunt Bætici, quod simul socios ministrosque Classici detulerunt: nominatimque in eos inquisitionem postulaverunt. Aderam Bæticis, mecumque Luceius Albinus, vir in dicendo copiosus, ornatus: quem ego quum olim mutuo diligerem, ex hac officii societate amare ardentius cœpi. Habet quidem gloria, in studiis præsertim, quiddam ἀγωνιστικὸν: nobis tamen nullum certamen, nulla contentio: quum uterque pari jugo non pro se, sed pro causa niteretur. Cujus & magnitudo & utilitas visa est postulare, [1] ne tantum oneris singulis actionibus subiremus. Verebamur ne nos dies, ne vox, ne latera deficerent, si tot crimina, tot reos uno velut fasce complecteremur: deinde ne judicum intentio multis nominibus multisque causis non lassaretur modo, verum etiam confunderetur: mox ne gratia singulorum collata atque permista, pro singulis quoque vires omnium acciperet: postremo, ne potentissimi, vilissimo quoque quasi [2] piaculari dato, alienis pœnis elaberentur. Etenim tum maxime favor & ambitio dominatur, quum sub aliqua specie severitatis delitescere potest. Erat in consilio Sertorianum il-

1 Buch. *ut* loco particulæ Negat. substituit, & sensu forsan à Plinii mente non alieno, ita sc. implicata erat causa, ut exhauriri non posset nisi pluribus actionibus. 2 Ad ceterorum purgationem.

lud

lud exemplum, qui robuſtiſſimum & infirmiſſimum militem juſſit caudam equi: [1] reliqua noſti. Nam nos quoque tam numeroſum agmen reorum ita demum videbamus poſſe ſuperari, ſi per ſingulos carperetur. Placuit in primis ipſum Claſſicum oſtendere nocentem: hic aptiſſimus ad ſocios ejus & miniſtros tranſitus erat, quia ſocii miniſtrique probari, niſi illo nocente, non poterant. Ex quibus duos ſtatim Claſſico junximus, Bæbium Probum, & Fabium Hiſpanum: utrumque gratia, Hiſpanum etiam facundia, validum. Et circa Claſſicum quidem brevis & expeditus labor. Sua manu reliquerat ſcriptum, quid ex quaque re, quid ex quaque cauſa accepiſſet. Miſerat etiam epiſtolas Romam ad amiculam quandam, jactantes & glorioſas, his quidem verbis; *Io io, liber ad te venio: jam ſeſtertium quadragies redegi, parte vendita Bæticorum.* Circa Hiſpanum & Probum multum ſudoris. Horum antequam crimina ingrederer, neceſſarium credidi elaborare ut conſtaret, miniſterium crimen eſſe. Quod niſi effeciſſem, fruſtra miniſtros probaſſem. Neque enim ita defendebantur, ut negarent, ſed ut neceſſitati veniam prearentur; eſſe enim ſe provinciales, & ad omne proconſulum imperium metu cogi. Solet dicere Claudius Reſtitutus, qui mihi reſpondit, vir exercitatus & vigilans, & quamlibet ſubitis paratus, nunquam ſibi tantum caliginis, tantum perturbationis offuſum, quam quum ea prærepta & extorta defenſioni ſuæ cerneret, in quibus omnem fiduciam reponebat. Conſilii noſtri exitus fuit. Bona Claſſici quæ habuiſſet ante provinciam, placuit ſenatui à reliquis ſeparari; illa filiæ, hæc ſpoliatis relinqui. Additum eſt, ut pecuniæ quas creditoribus ſolverat, revocarentur. Hiſpanus & Probus in quinquennium relegati. Adeo grave viſum eſt quod initio dubitabatur an omnino crimen eſſet. Poſt paucos dies Clavium Fuſcum, Claſſici generum, & Stilonium Priſcum, qui tribunus cohortis ſub Claſſico fuerat, accuſavimus, diſpari eventu. Priſco in biennium Italia interdictum; abſolutus eſt Fuſcus. Actione tertia commodiſſimum putavimus plures congregare, ne, ſi longius eſſet extracta cognitio, ſatietate & tædio quodam juſtitia cognoſcentium ſeveritaſque langueſceret; alioqui ſupererant minores rei, data opera hunc in locum reſervati; excepta tamen Claſſici uxore, quæ ſicut implicita ſuſpicionibus, ita non ſatis convinci probationibus viſa eſt. Nam Claſſici filia (quæ & ipſa inter reos erat,) ne ſuſpicionibus quidem hærebat. Itaque quum ad nomen ejus in extrema actione veniſſem (neque enim, ut initio, ſic etiam in fine verendum erat ne per hoc totius accuſationis auctoritas mi-

1 Abrumpit narrationis filum in re omnibus notiſſima.

nueretur)

nueretur) honestissimum credidi, non premere immerentem; idque ipsum dixi & libere & varie. Nam modo legatos interrogabam, docuissentne me aliquid, quod reprobari posse confiderent; modo consilium à Senatu petebam, putaretne debere me, si quam haberem in dicendo facultatem, in jugulum innocentis, quasi telum aliquod, intendere; postremo totum locum hoc fine concluſi, Dicet aliquis, Judicas ergo? Ego vero non judico; memini tamen me advocatum ex judicibus datum. Hic numerosissimæ causæ terminus fuit, quibusdam absolutis, pluribus damnatis, atque etiam relegatis, aliis in tempus, aliis in perpetuum. Eodem SC. industria, fides, constantia nostra plenissimo testimonio comprobata est; dignum solumque par pretium tanti laboris. Concipere animo potes quam simus fatigati, quibus toties agendum, toties altercandum, tam multi testes interrogandi, [1] sublevandi, refutandi. Jam illa quam ardua, quam molesta, reorum amicis secreto rogantibus negare, adversantibus palam obsistere? Referam unum aliquod ex iis quæ dixi. Quum mihi quidam è judicibus ipsis pro reo gratiosissimo reclamarent, Non minus (inquam) hic innocens erit, si ego omnia dixero. Conjectabis ex hoc quantas contentiones, quantas etiam offensas subierimus, duntaxat ad breve tempus. Nam fides in præsentia eos quibus resistit, offendit; deinde ab illis ipsis suspicitur laudaturque. Non potui magis te in rem præsentem perducere. Dices, Non fuit tanti. Quid enim mihi cum tam longa epistola? Nolito ergo identidem quærere quid Romæ geratur; & tamen memento esse non epistolam longam, quæ tot dies, tot cognitiones, tot denique reos causasque complexa sit. Quæ omnia videor mihi non minus breviter quam diligenter persequutus. Temere dixi diligenter; succurrit quod præterieram, & quidem sero; sed, quanquam præpostere, reddetur. Facit hoc Homerus, multique illius exemplo. Est alioqui perdecorum; à me tamen non ideo fiet. Ex testibus quidam, sive iratus quod evocatus esset invitus, sive subornatus ab aliquo reorum, ut accusationem exarmaret, Norbanum Licinianum, legatum & inquisitorem, reum postulavit, tanquam in causa Castæ (uxor hæc Classici) prævaricaretur. Est lege cautum, ut reus ante peragatur; tunc de prævaricatore quæratur, quia optime ex accusatione ipsa accusatoris fides æstimatur. Norbano tamen non ordo legis, non legati nomen, non inquisitionis officium præsidio fuit; tanta conflagravit invidia homo alioqui flagitiosus, & Domitiani temporibus usus, ut multi; electusque tunc à pro-

1 Sicubi hæserint, adjuvandi.

vincia

vincia ad inquirendum, non tanquam bonus & fidelis, ſed tanquam Claſſici inimicus. Erat ab illo relegatus: dari ſibi diem ad diluenda crimina poſtulavit. Neutrum impetravit; coactus eſt ſtatim reſpondere: reſpondit: malum pravumque ingenium hominis facit ut dubitem confidenter an conſtanter, certe paratiſſime. Objecta ſunt multa, quæ magis quam prævaricatio nocuerunt. Quinetiam quo conſulares Pomponius Rufus & Libo Frugi, læſerunt eum teſtimonio, tanquam apud judicem, ſub Domitiano, Salvii Liberalis accuſatoribus adfuiſſet: damnatus & in inſulam relegatus eſt. Itaque quum Caſtam accuſarem, nihil magis preſſi quam quod accuſator ejus prævaricationis crimine corruiſſet. Preſſi tamen fruſtra. accidit enim res contraria & nova, ut, accuſatore prævaricationis damnato, rea abſolveretur. Quæris, quid nos dum hæc aguntur? Indicavimus Senatui, ex Norbano didiciſſe nos publicam cauſam, rurſuſque debere ex integro diſcere, ſi ille prævaricator probaretur. Atque ita dum ille peragitur reus, ſedimus: poſtea Norbanus omnibus diebus cognitionis interfuit: eandemque uſque ad extremum vel conſtantiam vel audaciam pertulit. Interrogo ipſe me, an aliquid omiſerim: rurſus & rurſus pene omiſi. Summo die Salvius Liberalis reliquos legatos graviter increpuit, tanquam non omnes quos mandaſſet provincia, reos peregiſſent; atque ut eſt vehemens & diſertus, in diſcrimen adduxit. Protexi viros optimos, eoſdemque gratiſſimos: mihi certe debere ſe prædicant, quod illum turbinem evaſerint. Hic erit epiſtolæ finis, re vera finis: literam non addam, etiamſi adhuc aliquid præteriſſe me ſenſero. Vale.

X. C. PLIN. SPURINNÆ SUO ET COCCIÆ S.

COmpoſuiſſe me quædam de filio veſtro non dixi vobis, quum proxime apud vos fui: primum, quia non ideo ſcripſeram ut dicerem, ſed ut meo amori, meo dolori ſatisfacerem; deinde, quia te, Spurinna, quum audiſſes recitaſſe me (ut mihi ipſe dixiſti,) quid recitaſſem ſimul audiſſe credebam. Præterea veritus ſum, ne vos feſtis diebus confunderem, ſi in memoriam graviſſimi luctus deduxiſſem. Nunc quoque pauliſper hæſitavi, id ſolum quod recitavi, mitterem exigentibus vobis, an adjicerem quæ in aliud volumen cogito reſervare. Neque enim affectibus meis uno libello cariſſimam mihi & ſanctiſſimam memoriam proſequi ſatis eſt: cujus famæ latius conſuletur ſi diſpenſata & digeſta fuerit. Verum

hæſitanti mihi, omnia quæ jam compoſui, vobis exhiberem, an adhuc aliqua differrem, ſimplicius & amicius mihi viſum eſt, omnia, præcipue quum affirmetis intra vos futura, donec placeat emittere. Quod ſupereſt, rogo ut pari ſimplicitate, ſi qua exiſtimabitis addenda, commutanda, omittenda, indicetis. Mihi difficile eſt hucuſque intendere animum in dolore: difficile, ſed tamen ut ſculptorem, ut pictorem, qui filii veſtri imaginem faceret, admoneretis quid exprimere, quid emendare deberet; ita me quoque formate, regite, qui non fragilem & caducam, ſed immortalem (ut vos putatis) effigiem conor efficere, quæ hoc diuturnior erit, quo verior melior, abſolutior fuerit. Vale.

XI. C. PLINIUS JULIO GENITORI SUO S.

EST omnino Artemidori noſtri tam benigna natura, ut officia amicorum in majus extollat: inde etiam meum meritum, ut vera, ita ſupra meritum, prædicatione circumfert. Equidem quum eſſent [1] philoſophi ab urbe ſummoti, fui apud illum in ſuburbano; & quo notabilius hoc periculoſiuſque eſſet, fui prætor. Pecuniam etiam, qua tunc illi ampliore opus erat ut æs alienum exſolveret, contractum ex pulcherrimis cauſis, muſſantibus magnis quibuſdam & locupletibus amicis, mutuatus ipſe, gratuitam dedi. Atque hæc feci, tum ſeptem amicis meis aut occiſis aut relegatis: occiſis, Senecione, Ruſtico, Helvidio; relegatis, Maurico, Gratilla, Arria, Fannia. Tot circa me jactis fulminibus quaſi ambuſtus, mihi quoque impendere idem exitium certis quibuſdam notis augurarer. Non ideo tamen eximiam gloriam meruiſſe me, ut ille prædicat, credo: ſed tantum effugiſſe flagitium. Nam & C. Muſonium, ſocerum ejus (quantum licitum eſt per ætatem,) cum admiratione dilexi, Artemidorum ipſum jam tum quum in Syria tribunus militarem, arcta familiaritate complexus ſum: idque primum nonnullius indolis dedi ſpecimen, quod virum aut ſapientem, aut proximum ſimillimumque ſapienti, intelligere ſum viſus. Nam ex omnibus qui nunc ſe philoſophos vocant, vix unum aut alterum invenies tanta ſinceritate, tanta veritate. Mitto qua patientia corporis hyemes juxta & æſtates ferat, ut nullis laboribus cedat, ut nihil in cibo aut potu voluptatibus tribuat, ut oculos animumque contineat. Sunt hæc magna, ſed in alio; in hoc vero minima, ſi ceteris virtutibus comparentur,

1 Per Domitiani edictum.

quibus

quibus meruit ut à C. Mutonio ex omnibus omnium ordinum assectatoribus gener assumeretur. Quæ mihi recordanti est quidem jucundum quod me cum apud alios, tum apud te tantis laudibus cumulet. Vereor tamen ne modum excedat, quem benignitas ejus (illuc enim unde cœpi, revertor) non solet tenere. Nam in hoc uno interdum, vir alioqui prudentissimus, honesto quidem, sed tamen errore versatur, quod pluris amicos suos quam sunt arbitratur. Vale.

XII. C. PLINIUS CATILIO SUO S.

VEniam ad cœnam: sed jam nunc paciscor, sit expedita, sit parca, [1] Socraticis tantum sermonibus abundet; in his quoque teneat modum. Erunt officia antelucana, in quæ incidere impune ne Catoni quidem licuit. Quem tamen C. Cæsar ita reprehendit ut laudet. Describit enim eos quibus obvius fuerat, quum caput ebrii retexissent, erubuisse: deinde adjicit, *Putares non ab illis Catonem, sed illos à Catone deprehensos.* Potuitne plus auctoritatis tribui Catoni, quam si ebrius quoque tam venerabilis erat? Nostræ tamen cœnæ ut apparatus & impendii, sic temporis modus constet. Neque enim ii sumus quos vituperare ne inimici quidem possint, nisi ut simul laudent. Vale.

XIII. C. PLINIUS ROMANO SUO S.

LIbrum quo nuper optimo principi consul gratias egi, misi exigenti tibi: missurus etsi non exegisses. In hoc consideres velim ut pulcritudinem materiæ, ita difficultatem. In ceteris enim lectorem novitas ipsa intentum habet: in hoc nota, vulgata dicta sunt omnia: quo fit ut quasi otiosus securusque lector tantum eloquutioni vacet, in qua satisfacere difficilius est quum sola æstimatur. Atque utinam ordo saltem & transitus & figuræ simul spectarentur! Nam invenire præclare, enuntiare magnifice interdum etiam barbari solent; disponere apte, figurare varie, nisi eruditis, negatum est. Nec vero affectanda sunt semper elata & excelsa. Nam ut in pictura lumen non alia res magis quam umbra commendat, ita orationem tam summittere quam attollere decet. Sed quid ego hæc doctissimo viro? quin potius illud, annota quæ

1 Honestis sc. & qui ad mores spectant.

putaveris corrigenda. Ita enim magis credam cetera tibi placere, si quædam displicuisse cognovero. Vale.

XIV. C. PLINIUS ACILIO SUO S.

REm atrocem, nec tantum epistola dignam, Largius Macedo, vir prætorius, à servis suis passus est: superbus alioqui dominus & sævus, & qui servisse patrem suum parum, immo minimum, meminisset. Lavabatur in villa Formiana: repente eum servi circumsistunt: alius fauces invadit, alius os verberat, alius pectus, & ventrem, atque etiam (fœdum dictu) verenda contundit: & quum exanimem putarent, abjiciunt in fervens pavimentum, ut experirentur an viveret. Ille, sive quia non sentiebat, sive quia se non sentire simulabat, immobilis & extentus [1] fidem peractæ mortis implevit. Tum demum, quasi æstu solutus effertur: excipiunt servi fideliores: concubinæ cum ululatu & clamore concurrunt. Ita & vocibus excitatus, & recreatus loci frigore, sublatis oculis agitatoque corpore, vivere se (& jam tutum erat) confitetur. Diffugiunt servi: quorum magna pars comprehensa est, ceteri requiruntur; ipse paucis diebus ægre refocillatus, non sine ultionis solatio decessit, ita vivus vindicatus ut occisi solent. Vide, quot periculis, quot contumeliis, quot ludibriis simus obnoxii. Nec est quod quisquam possit esse securus, quia sit remissus & mitis; non enim judicio domini, sed scelere perimuntur. Verum hæc hactenus. Quid præterea novi? Quid? Nihil; alioqui subjungerem. Nam & charta adhuc superest, & dies feriatus patitur plura contexi. Addam quod opportune de eodem Macedone succurrit, quum in publico Romæ lavaretur, notabilis atque etiam, ut exitus docuit, ominosa res excidit. Eques Romanus à servo ejus, ut transitum daret, manu leviter admonitus, convertit se, nec servum à quo erat tactus, sed ipsum Macedonem tam graviter palma percussit, ut pene concideret. Ita balineum illi, quasi per gradus quosdam, primum contumeliæ locus, deinde exitii fuit. Vale.

XV. C. PLINIUS PROCULO SUO S.

PEtis ut libellos tuos in secessu legam, examinemque an editione sint digni; adhibes preces; allegas exemplum.

[1] Fidem fecit tanquam revera mortuus esset.

Rogas

Rogas etiam, ut aliquid ſucciſivi temporis ſtudiis meis ſubtraham, impertiam tuis. Adjicis, M. Tullium mira benignitate poëtarum ingenia foviſſe. Sed ego nec rogandus ſum nec hortandus. Nam & poëticen ipſam religioſiſſime veneror, & te validiſſime diligo. Faciam ergo quod deſideras, tam diligenter quam libenter. Videor autem jam nunc poſſe reſcribere, eſſe opus pulcrum, nec ſupprimendum, quantum æſtimare licuit ex iis quæ me præſente recitaſti; ſi modo mihi non impoſuit recitatio tua. Legis enim ſuaviſſime & pertiſſime. Confido tamen, me non ſic auribus duci, ut omnes aculei judicii mei illarum delinimentis refringantur. Hebetantur fortaſſe & paululum retunduntur, revelli quidem extorquerique non poſſunt. Igitur non temere jam nunc de univerſitate pronuntio; de partibus experiar legendo. Vale.

XVI. C. PLINIUS NEPOTI SUO S.

ADnotaſſe videor, facta dictaque virorum feminarumque illuſtrium alia clariora eſſe, alia [1] majora. Confirmata eſt opinio mea heſterno Fanniæ ſermone. Neptis hæc [2] Arriæ illius, quæ marito & & ſolatium mortis & exemplum fuit. Multa referebat aviæ ſuæ non minora hoc, ſed obſcuriora; quæ tibi exiſtimo tam mirabilia legenti fore, quam mihi audienti fuerunt. Ægrotabat Cæcinna Pætus, maritus ejus, ægrotabat & filius, uterque mortifere, ut videbatur; filius deceſſit, eximia pulcritudine, pari verecundia, & parentibus non minus ob alia carus quam quod filius erat. Huic illa ita funus paravit, ita duxit exequias, ut ignoraret maritus. Quinimmo quoties cubiculum ejus intraret, vivere filium atque etiam commodiorem eſſe ſimulabat. Ac perſæpe interroganti quid ageret puer, reſpondebat, *Bene* quievit, libenter cibum ſumſit: Deinde quum diu cohibitæ lacrymæ vincerent prorumperentque, egrediebatur. Tunc ſe dolori dabat. Satiata, ſiccis oculis, compoſito vultu redibat tanquam orbitatem foris reliquiſſet. Præclarum quidem illud ejuſdem, ferrum ſtringere, perfodere pectus, extrahere pugionem, porrigere marito, addere vocem immortalem ac pene divinam, *Pæte, non dolet.* Sed tamen iſta facienti dicentique gloria & æternitas ante oculos erant: quo majus eſt ſine præmio æternitatis, ſine præmio gloriæ abdere lacrymas, operire luctum, amiſſoque filio matrem adhuc agere. [3] Scribonianus arma in Illyrico contra Claudium moverat:

1 Quorum magnitudo æque ſpectabilis eſt, minor tamen fama. 2 Conſ. Mart.

3 Scrib. civile bellum molitus eſt in Dalmatia. Vide Suet. in vita Claudii.

verat: fuerat Pætus in partibus, & occiſo Scriboniano, Romam trahebatur. Erat aſcenſurus navem, Arria milites orabat ut ſimul imponeretur. Nempe enim (inquit) daturi eſtis conſulari viro ſervulos aliquos, quorum è manu cibum capiat, à quibus veſtiatur, à quibus calcietur: omnia vel ſola præſtabo. Non impetravit. Conduxit piſcatoriam naviculam ingenſque navigium minimo ſecuta eſt. Eadem apud Claudium uxori Scriboniani, quum illa profiteretur indicium, Ego (inquit) te audiam, cujus in gremio Scribonianus occiſus eſt, & vivis? Ex quo manifeſtum eſt, ei conſilium pulcherrimæ mortis non ſubitum fuiſſe. Quinetiam quum Thraſea gener ejus deprecaretur ne mori pergeret, interque alia dixiſſet, Tu vis ergo filiam tuam, ſi mihi pereundum fuerit, mori mecum? reſpondit, Si tamdiu tantaque concordia vixit tecum, quam ego cum Pæto, volo. Auxerat hoc reſponſo curam ſuorum. Attentius cuſtodiebatur: ſenſit, &, Nihil agitis, inquit. Poteſtis enim efficere ut male moriar: ne moriar, non poteſtis. Dum hæc dicit, exiluit cathedra, adverſoque parieti caput ingenti impetu impegit, & corruit. Refocillata, Dixeram (inquit) vobis, inventuram me quamlibet duram ad mortem viam, ſi vos facilem negaſſetis. Videnturne hæc tibi majora illo, *Pæte, non dolet*, ad quod per hæc perventum eſt? quum interim illud quidem ingens fama: hæc, nulla circumfert. Unde colligitur, quod initio dixi, alia eſſe clariora, alia majora. Vale.

XVII. C. PLINIUS SEVERIANO SUO S.

REctene omnia, quod jampridem epiſtolæ tuæ ceſſant, an non omnia recte? Sed occupatus es tu? An tu occupatus? Sed occaſio ſcribendi vel rara vel nulla. Eximе hunc mihi ſcrupulum, cui par eſſe non poſſum. Eximе autem vel data opera tabellario miſſo: ego viaticum, ego etiam præmium dabo: nuntiet mihi modo quod opto. Ipſe valeo: ſi valere eſt, ſuſpenſum & anxium vivere, expectantem in horas timentemque pro capite amiciſſimo quicquid accidere homini poteſt. Vale.

XVIII. C. PLINIUS SEVERO SUO S.

OFficium conſulatus injunxit mihi ut reipub. nomine principi gratias agerem. Quod ego in Senatu quum ad rationem

tionem & loci & temporis ex more feciſſem, bono civi convenientiſſimum credidi, eadem illa ſpatioſius & uberius volumine amplecti. Primum ut imperatori noſtro virtutes ſuæ veris laudibus commendarentur: deinde ut futuri principes non quaſi à magiſtro, ſed tamen ſub exemplo præmonerentur, qua potiſſimum via poſſent ad eandem gloria niti. Nam præcipere qualis eſſe debeat princeps, pulcrum quidem, ſed oneroſum, ac prope ſuperbum eſt; laudare vero optimum principem, ac per hoc poſteris, velut è ſpecula, lumen quod ſequantur, oſtendere, idem utilitatis habet, arrogantiæ nihil. Cepi autem non mediocrem voluptatem, quod hunc librum quum amicis recitare voluiſſem, non per codicillos, non per libellos, ſed ſi commodum eſſet & ſi valde vacaret, admoniti (nunquam porro, aut valde raro, vacat Romæ, aut commodum eſt, audire recitantem) fœdiſſimis inſuper tempeſtatibus per biduum convenerunt; quumque modeſtia mea finem recitationi facere voluiſſet, ut adjicerem tertium diem, exegerunt. Mihi hunc honorem habitum putem, an ſtudiis? Studiis malo, quæ prope extincta refoventur. At cui materiæ hanc ſedulitatem præſtiterunt? nempe quam in Senatu quoque, ubi perpeti neceſſe erat, gravari tamen vel puncto temporis ſolebamus, eandem nunc & recitare & qui audire triduo velint, inveniuntur; non quia eloquentius quam prius, ſed quia liberius, ideoque etiam libentius, ſcribitur. Accedet ergo hoc quoque laudibus principis noſtri, quod res antea tam inviſa quam falſa, nunc ut vera, ita amabilis facta eſt. Sed ego cum ſtudium audientium, tum judicium mire probavi. Animadverti enim ſeveriſſima quæque vel maxime ſatisfacere. Memini quidem, me non multis recitaſſe quod omnibus ſcripſi; nihilominus tamen, tanquam ſit eadem omnium futura ſententia, hac ſeveritate aurium lætor. Ac ſicut olim [1] theatra male muſicos canere docuerunt, ita nunc in ſpem adducor poſſe fieri, ut [2] eadem theatra bene canere muſicos doceant. Omnes enim qui placendi cauſa ſcribunt, qualia placere viderint, ſcribent; at mihi quidem confido in hoc genere materiæ lætioris ſtyli conſtare rationem, quum ea potius quæ preſſius & adſtrictius, quam illa quæ hilarius & quaſi exultantius ſcripſi, poſſint videri accerſita & inducta. Non ideo tamen ſegnius precor ut quandoque veniat dies (utinamque jam venerit!) quo auſteris illis ſeveriſque dulcia hæc blandaque vel juſta poſſeſſione de-

1 Sc. ſub fidicine illo Nerone, qui ut in Muſica princeps videretur, quos cantando excellere deprehendit, tum maledictis deterruit, tum pretio corrupit ne peritiam ſuam, qua poterant arte, oſtentarent. 2 Proſequitur Metaphoram, dum vovet Trajanum bene dicendi authorem futurum, ſicut ſub aliis principibus peſſimi extiterunt oratores.

cedant.

cedant. Habes acta mea tridui; quibus cognitis volui tantum te voluptatis abſentem, & ſtudiorum nomine & meo capere, quantum præſens percipere potuiſſes. Vale.

XIX. C. PLINIUS CALVISIO RUFO SUO S.

ASſumo te in conſilium rei familiaris, ut ſoleo. Prædia agris meis vicina, atque etiam inſerta, venalia ſunt. In his me multa ſolicitant, aliqua nec minora deterrent. Solicitat primum ipſa pulcritudo jungendi: deinde, quod non minus utile quam voluptuoſum, poſſe utraque eadem opera, eodem viatico inviſere, ſub eodem procuratore, ac pene iiſdem [1] actoribus habere, unam villam colere & ornare, alteram tantum tueri. Ineit huic computationi ſumtus ſuppelleƈtilis, ſumtus atrienſium, [2] topiariorum, fabrorum, atque etiam venatorii inſtrumenti: quæ plurimum refert, unum in locum conferas, an in diverſa diſpergas. Contra, vereor ne ſit incautum, rem tam magnam iiſdem tempeſtatibus, iiſdem caſibus ſubdere. Tutius videtur incerta fortunæ poſſeſſionem varietatibus experiri. Habet etiam multum jucunditatis ſoli cœlique mutatio, ipſaque illa peregrinatio interſita. Jam, quod deliberationis noſtræ caput eſt, agri ſunt fertiles, pingues, aquoſi: conſtant campis, vineis, ſilvis, quæ materiam & ex ea reditum ſicut modicum, ita ſtatum præſtant. Sed hæc felicitas terræ [3] imbecillis cultoribus fatigatur. Nam poſſeſſor prior ſæpius vendidit pignora: & dum [4] reliqua colonorum minuit ad tempus, vires in poſterum exhauſit, quarum defectione rurſus [5] reliqua creverunt. Sunt ergo inſtruendi complures frugi mancipes. Nam nec ipſe uſquam vinctos habeo, nec ibi quiſquam ſupereſt. Ut ſcias quanti videantur poſſe emi, teſtertio tricies, non quia non aliquando quinquagies fuerint, verum & hac penuria colonorum & communi temporis iniquitate, ut reditus agrorum, ſic etiam pretium retro abiit. Quæris an hoc ipſum tricies facile colligere poſſimus? ſum quidem prope totus in prædiis, aliquid tamen [6] fœnore, nec moleſtum erit mutuari. Accipiam à ſocru, cujus arca non ſecus ac mea utor. Proinde hoc te non moveat, ſi cetera non refragantur: quæ velim quam diligentiſſime examines. Nam cum in omnibus rebus, tum in diſponendis facultatibus plurimum tibi & uſus & providentiæ ſupereſt. Vale.

1 Villicis. 2 Qui arbores in quaſcunque formas traducunt. 3 A pauperibus exercetur. 4 Debita à colonis contracta. 5 Debita ſc. imperdio magis aucta. Al. lect. rubus & reliqua incommoda creverunt. 6 Aliquid in nominibus habeo.

XX.

XX. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

MEminiſtine te ſæpe legiſſe quantas contentiones excitarit [1] lex tabellaria, quantumque ipſi latori vel gloriæ vel reprehenſionis attulerit? At nunc in Senatu ſine ulla diſſentione hoc quidem, ut optimum, placuit. Omnes comitiorum die tabellas poſtulaverunt. Exceſſeramus ſane manifeſtis illis apertiſque ſuffragiis licentiam concionum. Non tempus loquendi, non tacendi modeſtia, non denique ſedendi dignitas cuſtodiebatur. Magni undique diſſonique clamores: procurrebant omnes cum ſuis candidatis: multa agmina in medio, multique circuli & indecora confuſio: adeo deſciveramus a conſuetudine parentum apud quos omnia diſpoſita, moderata, tranquilla, majeſtatem loci pudoremque retinebant. Superſunt ſenes, ex quibus audire ſoleo hunc ordinem comitiorum. Citato nomine candidati, ſilentium ſummum. Dicebat ipſe pro ſe, vitam ſuam explicabat, teſtes & laudatores dabat, vel eum ſub quo militaverat, vel eum cui quæſtor fuerat: vel utrumque, ſi poterat. Addebat quoſdam ex ſuffragatoribus: illi graviter & paucis loquebantur. Plus hoc quam preces proderat. Nonnunquam candidatus aut natales competitoris, aut annos, aut etiam mores arguebat. Audiebat Senatus gravitate cenſoria: ita ſæpius digni quam gratioſi prævalebant. Quæ nunc immodico favore corrupta, ad tacita ſuffragia, quaſi ad remedium, decurrerunt. Quod interim plane remedium fuit: erat enim novum & ſubitum. Sed vereor ne procedente tempore ex ipſo remedio vitia naſcantur. Eſt enim periculum ne tacitis ſuffragiis impudentia irrepat. Nam quotocuique eadem honeſtatis cura ſecreto, quæ palam? Multi famam, conſcientiam pauci verentur. Sed nimis cito de futuris: interim beneficio tabellarum habebimus magiſtratus, qui maxime fieri debuerunt. Nam ut in [2] recuperatoriis judiciis, ſic nos in his comitiis, quaſi repente apprehenſi, ſinceri judices fuimus. Hæc tibi ſcripſi, primum ut aliquid novi ſcriberem, deinde ut nonnunquam de republica loquerer, cujus materiæ nobis quanto rarior quam veteribus occaſio, tanto minus omittenda eſt. Et hercule quouſque illa vulgaria? *Ebo, quid agis? ecquid commodo*

1 Qua ſancitum eſt ne per curias, ut ante, ſed per tabellas fierent ſuffragia, quæ puncto in tabellas facto, notabant. 2 Dabantur recuperatores edicto Prætoris injuriis æſtimandis, per quos jus noſtrum rrpetere licuit.

vales?

vales? Habeant noſtræ quoque literæ aliquid non humile, nec ſordidum, nec privatis rebus incluſum. Sed quidem cuncta ſub unius arbitrio, qui pro utilitate communi ſolus omnium curas laboreſque ſuſcepit; quidam tamen ſalubri quodam temperamento ad nos quoque, velut rivi ex illo benigniſſimo fonte decurrunt, quos & haurire ipſi & abſentibus amicis quaſi miniſtrare epiſtolis poſſumus. Vale.

XXI. C. PLINIUS PRISCO SUO S.

AUdio Valerium Martialem deceſſiſſe, & moleſte fero. Erat homo ingeniolus, acutus, acer, & qui plurimum in ſcribendo & ſalis haberet & fellis, nec candoris minus. Proſequutus eram viatico ſecedentem. Dederam hoc amicitiæ, dederam etiam verſiculis quos de me compoſuit. Fuit moris antiqui, eos qui vel ſingulorum laudes vel urbium ſcripſerant, aut honoribus aut pecunia ornare: noſtris vero temporibus, ut alia ſpecioſa & egregia, ita hoc in primis exolevit. Nam poſtquam deſiimus facere laudanda, laudari quoque ineptum putamus. Quæris qui ſint verſiculi quibus gratiam retulerim? Remitterem te ad ipſum volumen, niſi quoſdam tenerem: tu, ſi placuerint hi, ceteros in libro requires. Alloquitur Muſam, mandat ut domum meam in Exquiliis quærat, adeat reverenter:

Sed ne tempore non tuo diſertam
Pulſes ebria januam, videto.
Totos dat tetricæ dies Minervæ.
Dum centum ſtudet auribus virorum
Hoc quod ſecula poſterique poſſint
Arpinis quoque comparare chartis.
Seras tuttur ibis ad lucernas,
Hæc hora eſt tua quum furit Lyæus:
Quum regnat roſa, quum madent capilli,
Tunc me vel rigidi legant Catones.

Meritone eum qui hæc de me ſcripſit, & tunc dimiſi amiciſſime, & nunc, ut amiciſſimum, defunctum eſſe doleo? Dedit enim mihi quantum maximum potuit, daturus amplius, ſi potuiſſet. Tametſi quid homini poteſt dari majus quam gloria, & laus, & æternitas? At non erunt æterna quæ ſcripſit. Non erunt fortaſſe: ille tamen ſcripſit tanquam eſſent futura. Vale.

LIBER IV.

I. C. PLINIUS FABATO PROSOCERO SUO S.

CUPIS post longum tempus neptam tuam meque una videre. Gratum est utrique nostrum quod cupis; mutuo mehercule. Nam invicem nos incredibili quodam desiderio vestri tenemur, quod non ultra differemus. Atque adeo jam sarcinulas alligamus, festinaturi quantum itineris ratio permiserit. Erit una, sed brevis, mora: deflectemus in Thuscos, non ut agros remque familiarem oculis subjiciamus (id enim postponi potest,) sed ut fungamur necessario officio. Oppidum est prædiis nostris vicinum, nomen Tifernum Tiberinum, quod me pene adhuc puerum patronum cooptavit: [1] tanto majore studio, quanto minore judicio adventus meos celebrat, profectionibus angitur, honoribus gaudet. In hoc ego ut referrem gratiam (nam vinci in amore turpissimum est) templum pecunia mea extruxi; cujus dedicationem, quum sit paratum, differre longius irreligiosum est. Erimus ergo ibi dedicationis die, quem epulo celebrare constitui. Subsistemus fortasse & sequenti: sed tanto magis viam ipsam corripiemus. Contingat modo te filiamque tuam fortes invenire! nam hilares certum est, si nos incolumes receperitis. Vale.

II. C. PLINIUS CLEMENTI SUO S.

REgulus filium amisit: [2] hoc uno malo indignus, quod nescio an malum putet. Erat puer acris ingenii, sed ambigui: qui tamen posset recta sectari, si patrem non referret. Hunc Regulus [3] emancipavit, ut hæres matris existeret. Emancipatum (ita vulgo ex moribus hominis loquebantur) fœda & insolita parentibus indulgentiæ simulatione captabat. Incredibile est; sed Regulum cogita. Amissum tamen luget insane. Habebat puer [4] manulos multos & vin-

1 Hoc de se modeste quasi nullo suo merito clientium demereretur obsequium. 2 Quia Reg. mortem filii credit ex re sua futuram. 3 E patria potestate dimisit. 4 Equos pusillos.

ctos & ſolutos: habebat canes majores minoreſque: habebat luſcinias, pſittacos, merulas: omnes Regulus circa rogum trucidavit. Nec dolor erat ille, ſed oſtentatio doloris. Convenitur ad eum mira celebritate. Cuncti deteſtantur, oderunt, &, quaſi probent, quaſi diligant, curſant, frequentant: utque breviter quod ſentio, enuntiem, in Regulo demerendo, Regulum imitantur. Tenet ſe trans Tiberim in hortis, in quibus latiſſimum ſolum porticibus immenſis, ripam ſtatuis ſuis occupavit; ut eſt in ſumma avaritia ſumtuoſus, in ſumma infamia glorioſus. Vexat ergo civitatem [1] inſaluberrimo tempore; & quod vexat, ſolatium putat. Dicit ſe velle ducere uxorem; hoc quoque, ſicut alia, perverſe. Audies brevi nuptias lugentis, nuptias ſenis, quorum alterum, immaturum; alterum, ſerum eſt. Unde hoc augurer quæris? non quia affirmat ipſe (quo mendacius nihil eſt) ſed quia certum eſt Regulum eſſe facturum quicquid fieri non oportet. Vale.

III. C. PLINIUS ANTONINO SUO S.

QUod ſemel atque iterum conſul fuiſti, ſimilis antiquis, quod proconſul Aſiæ, qualis ante te, qualis poſt te vix unus aut alter, (non ſinit enim me verecundia tua dicere, qualis nemo) quod ſanctitate, quod auctoritate, ætate quoque princeps civitatis; eſt quidem venerabile & pulcrum; ego tamen te vel magis in remiſſionibus miror. Nam ſeveritatem iſtam pari jucunditate condire, ſummæque gravitati tantum comitatis adjungere, non minus difficile quam magnum eſt. Id tu cum incredibili quadam ſuavitate ſermonum, tum vel præcipue ſtylo aſſequeris. Nam & loquenti tibi illa Homerici ſenis mella profluere, & quæ ſcribis, complere apes floribus, & innectere videntur. Ita certe ſum refectus ipſe quum Græca epigrammata tua, quum iambos proxime legerem. Quantum ibi humanitatis, venuſtatis! quam dulcia illa! quam amantia! quam antiqua! quam arguta! quam recta! [2] Callimachum me, vel [3] Herodem, vel ſi quid his melius, tenere credebam; quorum tamen neuter utrumque aut abſolvit aut attigit. Hominemne Romanum tam Græce loqui? Non, medius fidius ipſas Athenas tam Atticas dixerim. Quid multa? Invideo Græcis, quod illorum lingua ſcribere malu-

1 Al. lectio in ſaluberrimo tempore quod ad Trajani tempora referendum. Prior lectio ſpectat ad anni tempeſtatem, eo quod moleſtus ſit diſcurſus æſtate ingraveſcente. 2 Inſignem poetam qui claruit circa Ptolomei Philadelphi & Euergetæ tempora. 3 Sub Nervo itidem poetam.

iſti.

isti. Neque enim conjectura eget quid sermone patrio exprimere possis, quum hoc [1] insititio & inducto tam præclara opera perfeceris. Vale.

IV. C. PLINIUS SOSSIO SUO S.

CAlvisium Nepotem validissime diligo, virum industrium, rectum, disertum, quod apud me vel potissimum est. Idem C. Calvisium, contubernalem meum, amicum tuum, arcta propinquitate complectitur. Est enim filius sororis. Hunc ergo rogo semestri tribunatu splendidiorem & sibi & avunculo suo facias. Obligabis me, obligabis Calvisium nostrum, obligabis ipsum, non minus idoneum debitorem quam nos putas. Multa beneficia in multos contulisti: ausim contendere, nullum te melius, æque bene vix unum aut alterum collocasse. Vale.

V. C. PLINIUS SPARSO SUO S.

ÆSchinem aiunt petentibus Rhodiis legisse orationem suam, deinde Demosthenis: summis utramque clamoribus esse probatam. Quod tantorum virorum contigisse scriptis non miror, quum orationem meam proxime doctissimi homines hoc studio, hoc assensu, hoc etiam labore per biduum audierint: quamvis hanc intentionem eorum nulla hinc & inde collatio, nullum quasi certamen accenderet. Nam Rhodii cum ipsis orationum virtutibus, tum etiam comparationis aculeis excitabantur: nostra oratio sine æmulationis gratia probabatur. An merito, scies quum legeris librum; cujus amplitudo non sinit me longiore epistola præloqui. Oportet enim nos in hac certe, in qua possumus, breves esse: quo sit excusatius, quod librum ipsum, non tamen ultra causæ amplitudinem, extendimus. Vale.

VI. C. PLINIUS NASONI SUO S.

THusci grandine excussi, in regione Transpadana summa abundantia, sed par [2] vilitas nuntiatur: solum mihi Lau-

1 Aliunde accersito. 2 Quia rerum pretium retro abiit.

renti-

rentinum meum in reditu. Nihil quidem ibi possideo præter tectum & hortum, statimque arenas: solum tamen mihi in reditu. Ibi enim plurimum scribo: nec agrum (quem non habeo) sed ipsum me studiis excolo; ac jam possum tibi, ut aliis in locis horreum plenum, sic ibi scrinium ostendere. Igitur tu quoque, si certa & fructuosa prædia concupiscis, aliquid in hoc littore para. Vale.

VII. C. PLINIUS LEPIDO SUO S.

SÆpe tibi dico, inesse vim Regulo. Mirum est quam efficiat in quod incubuit. Placuit ei lugere filium: luget ut nemo. Placuit statuas ei & imagines quam plurimas facere; hoc omnibus officinis agit. Illum coloribus, illum cera, illum ære, illum argento, illum auro, ebore, marmore effingit. Ipse etiam nuper, adhibito ingenti auditorio, librum de vita ejus recitavit: tum eundem librum in exemplaria transcriptum mille per totam Italiam provinciasque dimisit. Scripsit publice, ut à decurionibus eligeretur vocalissimus aliquis ex ipsis, qui legeret eum populo; factum est. Hanc ille vim (seu quo alio nomine vocanda est intentio quicquid velis obtinendi) si ad potiora vertisset, quantum boni efficere potuisset? quanquam minor vis bonis quam malis inest, ac sicut ἀμαθία μὲν θράσος, λογισμὸς δὲ ὄκνον φέρει; ita recta ingenia debilitat verecundia, perversa confirmat audacia. Exemplo est Regulus. Imbecillum latus, os confusum, hæsitans lingua, tardissima inventio, memoria nulla: nihil denique præter ingenium insanum: & tamen eo impudentia ipsoque illo furore pervenit, ut à plurimis orator habeatur. Itaque Herennius Senecio mirifice Catonis illud de oratore in hunc è contrario vertit; Orator est vir malus, dicendi imperitus. Non, mehercule, Cato ipse tam bene verum oratorem, quam hic Regulum expressit. Habesne quo tali epistolæ parem gratiam referas? Habes, si rescripseris num aliquis in municipio vestro ex sodalibus meis, num etiam ipse tu nunc luctuosum Reguli librum, ut circulator, in foro legeris, scilicet, ut ait Demosthenes, ἐπάρας τὴν φωνὴν καὶ γεγηθὼς, καὶ [1] λαρυγγίζων. Est enim tam ineptus, ut risum magis possit exprimere, quam gemitum. Credas non de puero scriptum, sed à puero. Vale.

1 Voces ex gutture proferens.

VIII. C.

VIII. C. PLINIUS ARRIANO SUO S.

GRatularis mihi quod acceperim Auguratum: jure gratularis. Primum, quod graviſſimi principis judicium in minoribus etiam rebus conſequi pulcrum eſt: deinde quod ſacerdotium ipſum cum priſcum & religioſum, tum hoc quoque ſacrum plane & inſigne eſt, quod non adimitur viventi. Nam cetera, quanquam dignitate propemodum paria, ut tribuuntur, ſic auferuntur: in hoc [1] fortunæ hactenus licet, ut dari poſſit. Mihi vero etiam illud gratulatione dignum videtur, quod ſucceſſi Julio Frontino, principi viro: qui me nominationis die per hos continuos annos inter ſacerdotes nominabat, tanquam in locum ſuum cooptaret. Quod nunc eventus ita comprobavit, ut non fortuitum videretur. Te quidem (ut ſcribis) ob hoc maxime delectat Auguratus meus, quod Marcus Tullius augur fuit. Lætaris enim quod honoribus ejus inſiſtam, quem æmulari in ſtudiis cupio. Sed utinam ut ſacerdotium, idem & conſulatum, multo etiam junior quam ille, ſum conſequutus; ita ſenex ſaltem ingenium ejus aliqua ex parte aſſequi poſſim! Sed nimirum quæ ſunt in manu hominum, & mihi & multis contigerunt: illud vero ut adipiſci arduum, ſic etiam ſperare nimium eſt, quod dari non niſi à Diis poteſt. Vale.

IX. C. PLINIUS URSO SUO S.

CAuſam per hos dies dixit Julius Baſſus, homo laborioſus & adverſis ſuis clarus. Accuſatus eſt ſub Veſpaſiano à privatis duobus: ad Senatum admiſſus, diu pependit; tandemque abſolutus vindicatuſque eſt. Titum timuit ut Domitiani [2] amicus: à Domitiano relegatus eſt, Revocatus à Nerva. ſortituſque Bithyniam, rediit reus, accuſatus non minus acriter quam fideliter defenſus. Varias ſententias habuit, plures tamen, quaſi mitiores. Egit contra eum Pomponius Rufus, vir paratus & vehemens, Rufo ſucceſſit Theophanes, unus ex legatis, princeps & fax

1 Sc. fortuna in conferendo auguratu aliquid valet, collato jam non poteſt privare, ob jurisjurandi religionem qua conſtrictus tenebatur augur, nemini res augurum enunciare, ideoque privatus factus Sacramento non poterat liberari. 2 Propter ſimultates inter Titum & Domitianum.

accuſa-

accusationis & origo. Respondi ego. Nam mihi Bassus injunxerat ut totius defensionis fundamenta jacerem; dicerem de ornamentis suis, quæ ille & ex generis claritate & ex periculis ipsis magna erant; dicerem de [1] conspiratione delatorum, quam in quæstu habebant; dicerem causas, quibus factiosissimum quemque ut illum ipsum Theophanem, offendisset. Eundem me voluerat occurrere crimini, quo maxime premebatur: in aliis enim, quamvis auditu gravioribus, non absolutionem modo, verum etiam laudem merebatur. Hoc illum alias onerabat, quod homo simplex & incautus quædam à provincialibus, ut amicus, acceperat. Nam fuerat in provincia eadem quæstor. Hæc accusatores furta ac rapinas; ipse munera vocabat: sed lex munera quoque accipi vetat. Hic ego quid agerem? quod iter defensionis ingrederer? Negarem? Verebar ne plane furtum videretur; quod confiteri timerem. Præterea rem manifestam inficiari, augentis erat crimen, non diluentis: præsertim quum reus ipse nihil integrum advocatis reliquisset. Multis enim, atque etiam principi, dixerat, sola se munuscula, duntaxat natali suo aut Saturnalibus, accepisse, & plerisque misisse. Veniam ergo peterem? Jugularem reum, quem ita deliquisse concederem, ut servari, nisi venia, non posset. Tanquam recte factum tuerer? Non illi profuissem, sed ipse impudens extitissem. In hac difficultate placuit medium quiddam tenere. Videor tenuisse. Actionem meam, ut prælia solet, nox diremit. Egeram horis tribus & dimidia; supererat sesquihora. Nam quum è lege accusator sex horas, novem reus accepisset, ita diviserat tempus reus inter me & eum qui dicturus post erat, ut ego quinque horis; ille reliquis uteretur. Mihi successus actionis silentium finemque suadebat. Temerarium est enim secundis non esse contentum. Ad hoc verebar ne me corporis vires iterato labore desererent; quem difficilius est repetere quam [2] jungere. Erat etiam periculum ne reliqua actio mea & frigus ut deposita, & tædium ut resumta pateretur. Ut enim faces ignem assidua concussione custodiunt, dimissum ægerrime reparant; sic & dicentis calor & audientis intentio continuatione servatur, intercapedine & quasi remissione languescit. Sed Bassus multis precibus, pene etiam lacrymis, obsecrabat, implerem meum tempus. Parui, utilitatemque ejus prætuli meæ. Bene cessit: inveni ita erectos animos Senatus, ita recentes, ut priore actione incitati magis quam satiati viderentur. Successit mihi Lucius

1 Quarta se bonorum pars quæ fisco addicebantur, delatoribus cessit. 2 Continuare.

Albinus

Albinus tam apte, ut orationes noſtræ varietatem duarum, contextum unius habuiſſe credantur. Reſpondit Herennius Pollio inſtanter & graviter: Deinde Theophanes rurſus. Fecit enim hoc quoque, ut cetera, impudentiſſime, quod poſt duos, & conſulares & diſertos, tempus ſibi, & quidem laxius, vindicavit. Dixit in noctem, atque etiam nocte, illatis lucernis. Poſtero die egerunt pro Baſſo Titius Homulus, & Fronto, mirifice: quartem diem probationes occupaverunt. Cenſuit Bæbius Macer, conſul deſignatus, lege repetundarum Baſſum teneri: Cæpio Hiſpo, ſalva dignitate, judices dandos. Uterque recte. Qui fieri poteſt (inquis) quum diverſa cenſuerint? quia ſcilicet & Macro, legem intuenti, conſentaneum fuit damnare eum qui contra legem munera acceperat: & Cæpio, quum putaret licere Senatui, ſicut licet, & mitigare leges & intendere, non ſine ratione veniam dedit facto, vetito quidem, non tamen inuſitato. Prævaluit ſententia Cæpionis: quinimmo conſurgenti ei ad cenſendum, acclamatum eſt quod ſolet reſidentibus. Ex quo potes æſtimare, quanto conſenſu ſit exceptum quum diceret, quod tam favorabile fuit quum dicturus videretur. Sunt tamen ut in Senatu, ita in civitate, in duas partes hominum judicia diviſa. Nam quibus ſententia Cæpionis placuit, ſententiam Marci, ut rigidam duramque reprehendunt, illam alteram diſſolutam atque etiam incongruentem vocant. Negant enim congruens eſſe, retinere in Senatu cui judices dederis. Fuit & tertia ſententia, Valerius Paulinus aſſenſus Cæpioni, hoc amplius cenſuit, referendum de Theophane, quum legationem renuntiaſſet. Arguebat enim multa in accuſatione feciſſe, quæ illa ipſa lege, qua Baſſum accuſaverat, tenerentur. Sed hanc ſententiam conſules (quanquam maximæ parti Senatus mire probabatur) non ſunt proſequuti. Paulinus tamen & juſtitiæ famam & conſtantiæ tulit. Miſſo Senatu Baſſus, magna hominum frequentia, magno clamore, magno gaudio exceptus eſt. Fecerat eum favorabilem renovata diſcriminum vetus fama, notumque periculis nomen, & in procero corpore mœſta & ſqualida ſenectus. Habebis hanc interim epiſtolam ut προδρομον. exſpectabis orationem plenam onuſtamque, & exſpectabis diu: neque enim leviter & curſim, ut de re tanta, retractanda eſt. Vale.

X. C. PLINIUS SABINO SUO S.

SCribis mihi, Sabinam, quæ nos reliquit hæredes, Modeſtum ſervum ſuum nuſquam liberum eſſe juſſiſſe: eidem tamen,

men, ſic adſcripſiſſe legatum, Modeſto, quem liberum eſſe juſſi. Quæris quid ſentiam? [1] Contuli cum prudentibus. Convenit inter omnes nec libertatem deberi, quia non ſit data; nec legatum, quia [2] ſervo ſuo dederit. Sed mihi manifeſtus error videtur: ideoque puto nobis, quaſi ſcripſerit Sabina, faciendum, quod ipſa ſcripſiſſe ſe credidit. Confido acceſſurum te ſententiæ meæ, cum religioſiſſime ſoleas cuſtodire defunctorum voluntatem, quam bonis hæredibus intellexiſſe pro jure eſt. Neque enim minus apud nos honeſtas, quam apud alios neceſſitas valet. Moretur ergo in libertate, ſinentibus nobis, fruatur legato, quaſi omnia diligentiſſime caverit. Cavit enim quæ hæredes bene elegit. Vale.

XI. C. PLINIUS MINUTIANO SUO S.

AUdiſtine Valerium Licinianum in Sicilia profiteri? Nondum te puto audiſſe; eſt enim recens nuntius. Prætorius hic modo inter eloquentiſſimos cauſarum actores habebatur; nunc eo decidit ut exul de ſenatore, rhetor de oratore fieret. Itaque ipſe in præfatione dixit dolenter & graviter, Quos tibi fortuna ludos facis? Facis enim ex profeſſoribus ſenatores, ex ſenatoribus profeſſores. Cui ſententiæ tantum bilis, tantum amaritudinis ineſt, ut mihi videatur ideo profeſſus, ut hoc diceret. Idem, quum Græco pallio amictus intraſſet (carent enim togæ jure, quibus aqua & igni interdictum eſt) poſtquam ſe compoſuit, circumſpexitque habitum ſuum, Latine (inquit) declamaturus ſum; dices triſtia & miſeranda. [3] dignum tamen illum, qui hæc ipſa ſtudia inceſti ſcelere maculaverit. Confeſſus eſt quidem inceſtum; ſed incertum utrum quia verum erat, an quia graviora metuebat, ſi negaſſet. Fremebat enim Domitianus, æſtuabatque ingenti invidia [4] deſtitutus. Nam quum Corneliam Maximillam Veſtalem defodere vivam concupiſſet, ut qui illuſtrari ſeculum ſuum ejuſmodi exemplo arbitraretur, Pontificis maximi jure, ſeu potius immanitate tyranni, licentia domini, reliquos Pontifices non in regiam, ſed in Albanam villam convocavit. Nec minore ſcelere quam quod ulciſci videbatur, abſentem inauditamque damnavit inceſti, quum ipſe fratris filiam inceſto non polluiſſet ſolum,

1 Rem communicavi. 2 Quia, ut Juriſtæ loquuntur, quicquid acquirit ſervus in peculio domini eſt.

3 Oblique Domitianum perſtringit, quicum fratris ſui filio inceſtum commiſit, & Licinianum non tam propter crimen inceſti Roma interdixit, quam ob eloquentiæ famam. Vel ex Perſona Plinii dici poſſunt, qui tali ſupplicio dignum putat Licin. qui tantum in ſe facinus admiſerit. 4 Ob probationum defectum.

verum

verum etiam occidisset. Nam vidua abortu periit. Missi statim Pontifices, qui defodiendam necandamque curarent. Illa nunc ad Vestam, nunc ad ceteros deos manus tendens, multa, sed hoc frequentissime, clamitabat; ME CÆSAR INCESTAM PUTAT; QUA SACRA FACIENTE, VICIT, TRIUMPHAVIT. Blandiens hæc, an irridens, ex fiducia sui, an ex comtemtu principis dixerit, dubium est. Dixit, donec ad supplicium, nescio an innocens, certe tanquam nocens ducta est. Quinetiam, quum in illud subterraneum cubiculum demitteretur, hæsissetque descendenti stola, vertit se ac recollegit; quumque ei carnifex manum daret, aversata est, & resiluit, fœdumque contagium, quasi plane à casto puroque corpore, [1] novissima sanctitate rejecit; omnibusque numeris pudoris, [2] πολλὴν πρόνοιαν εἶχεν εὐσχημόνως πεσεῖν. Præterea Celer, eques Romanus, cui Cornelia objiciebatur, quum in comitio virgis cæderetur, in hac voce perstiterat, Quid feci? nihil feci. Ardebat ergo Domitianus & crudelitatis & iniquitatis infamia. Arripit Licinianum, quod in agris suis occultasset Corneliæ libertam; illè ab iis, quibus erat curæ, præmonetur, si comitium & virgas pati nollet, ad confessionem confugeret, quasi ad veniam: fecit. Loquutus est pro absente Herennius Senecio tale quiddam, quale est illud, [3] Κεῖται Πάτροκλος. Ait enim, ex Advocato nuntius factus sum. Recessit Licinianus. Gratum hoc Domitiano, adeo quidem ut gaudio proderetur, diceretque; Absolvit nos Licinianus. Adjecit etiam, non esse verecundiæ ejus instandum: ipsi vero permisit si qua posset, ex rebus suis raperet antequam bona publicarentur, exiliumque molle, velut præmium, dedit. Ex quo tamen postea clementia divi Nervæ translatus est in Siciliam, ubi nunc profitetur, seque de fortuna præfationibus vindicat. Vides quam obsequenter paream tibi, qui non solum res urbanas, verum etiam peregrinas tam sedulo scribo, ut altius repetam. Et sane putabam te, quia tunc abfuisti, nihil aliud de Liciniano audisse, quam relegatum ob incestum. Summam enim rerum nuntiat fama, non ordinem. Mereor ut vicissim quid in oppido tuo, quid in finitimis agatur (solent enim notabilia quædam incidere) perscribas: denique quicquid voles, dummodo non minus longa epistola nunties. Ego non paginas tantum, sed etiam versus syllabasque numerabo. Vale.

1 Extremo actu per se pudicitiam ferens. 2 Providit ut habita verecundiæ cura, mortem obiret. 3 Aperte factum narrat, sicut Nestoris filius mortem Patrocli Achilli nunciavit. Il. Lib. 18.

XII. C. PLINIUS ARRIANO SUO S.

AMas Egnatium Marcellinum atque etiam mihi sæpe commendas: amabis magis commendabisque, si cognoveris recens ejus factum. Quum in provinciam quæstor exisset, scribamque, qui forte obtigerat, ante legitimum salarii tempus amisisset, quod acceperat scribæ daturus, intellexit & statuit subsidere apud se non oportere. Itaque reversus, Cæsarem, deinde, Cæsare auctore, Senatum consuluit, quid fieri de salario vellet. Parva quæstio, sed tamen quæstio. Hæredes scribæ sibi, præfecti ærario populoque vindicabant. Acta causa est: dixit hæredum advocatus, deinde populi: uterque percommode. Cæcilius Strabo ærario censuit inferendum; Bæbius Macer hæredibus dandum. Obtinuit Strabo. Tu lauda Marcellinum, ut ego statim feci. Quamvis enim abunde sufficiat illi, quod est & à Principe & à Senatu probatus, gaudebit tamen testimonio tuo. Omnes enim, qui gloria famaque ducuntur, mirum in modum assensio & laus à minoribus etiam profecta delectat. Te vero Marcellinus ita reveretur, ut judicio tuo plurimum tribuat. Accedit his, quod si cognoverit factum suum isto usque penetrasse, necesse est laudis suæ spatio & cursu & peregrinatione lætetur. Etenim nescio quo pacto vel magis homines juvat gloria lata quam [1] magna. Vale.

XIII. C. PLINIUS CORNELIO TACITO SUO S.

SAlvum te in urbem venisse gaudeo. Venisti autem, si quando alias, nunc maxime mihi desideratus. Ipse pauculis adhuc diebus in Tusculano commorabor, ut opusculum quod est in manibus, absolvam. Vereor enim ne, si hanc intentionem jam in fine intermisero, ægre resumam: interim ne quid festinationi meæ pereat, quod sum præsens petiturus, hic quasi præcursoria epistola rogo. Sed prius accipe causas rogandi, deinde ipsum quod peto. Proxime quum in patria mea fui, venit ad me salutandum municipis mei filius prætextatus. Huic ergo, Studes? inquam. Respondit, Etiam. Ubi? Mediolani. Cur non hic? Et pater ejus (erat enim una, atque etiam ipse adduxerat puerum,)

[1] Ampla quidem illa, sed paulo restrictior,

rum,) Quia nullos hic præceptores habemus. Quare nullos? Nam vehementer intererat vestra qui patres estis (& opportune complures patres audiebant,) liberos vestros hic potissimum discere. Ubi enim aut jucundius morarentur quam in patria, ut pudicius continerentur quam sub oculis parentum? aut minore sumtu quam domi? Quantulum est ergo collata pecunia conducere præceptores? quodque nunc in habitationes, in viatica, in ea quæ peregre emuntur (omnia autem peregre emuntur) impenditis, adjicere mercedibus? Atque adeo ego, qui nondum liberos habeo, paratus sum pro repub. nostra, quasi pro filia vel parente, tertiam partem ejus quod conferre vobis placebit, dare. Totum etiam pollicerer, nisi timere ne hoc munus meum quandoque ambitu corrumperetur; ut accidere multis in locis video, in quibus præceptores publice conducuntur. Huic vitio uno remedio occurri potest, si parentibus solis jus conducendi relinquatur, iisdemque religio recte judicandi necessitate collationis addatur. Nam qui fortasse de alieno negligentes, certe de suo diligentes erunt: dabuntque operam, ne eam à me pecuniam non nisi dignus accipiat, si acceptu-rus & ab ipsis erit. Proinde consentite, conspirate, majoremque animum ex meo sumite, qui cupio esse quam plurimum quod debeam conferre. Nihil honestius præstare liberis vestris, nihil gratius patriæ potestis. Edoceantur hic qui hic nascuntur, statimque ab infantia natale solum amare, frequentare consuescant. Atque utinam tam claros præceptores inducatis, ut à finitimis oppidis studia hinc petantur! utque nunc liberi vestri aliena in loca, ita mox alieni in hunc locum confluant. Hæc putavi altius & quasi à fonte repetenda; quo magis scires quam gratum mihi foret si suscipieres quod injungo. Injungo autem, & pro rei magnitudine rogo, ut ex copia studiosorum, quæ ad te ex admiratione ingenii tui convenit, circumspicias præceptores quos solicitare possimus: sub ea tamen conditione, ne cui fidem meam obstringam. Omnia enim libera parentibus servo. Illi judicent, illi eligant: ego mihi curam tantum & impendium vindico. Proinde si quis fuerit repertus qui ingenio suo fidat, eat illuc ea lege ut hinc nihil aliud certum quam fiduciam suam ferat. Vale.

XIV. C. PLINIUS PATERNO SUO S.

TU fortasse orationem, ut soles, & flagitas & expectas: at ego quasi ex aliqua peregrina delicataque merce lusus

ſus meos tibi prodo. Accipies cum hac epiſtola hendecaſyllabos noſtros: quibus nos in vehiculo, in balneo, inter cœnam oblectamus otium temporis. His jocamur, ludimus, amamus, dolemus, querimur, iraſcimur. deſcribimus aliquid modo preſſius, modo elatius: atque ipſa varietate tentamus efficere ut alia aliis, quædam fortaſſe omnibus, placeant. Ex quibus tamen ſi nonnulla tibi pauio petulantiora videbuntur, erit eruditionis tuæ cogitare, ſummos illos & graviſſimos viros qui talia ſcripſerunt, non modo laſcivia rerum, ſed ne verbis quidem nudis abſtinuiſſe. Quæ nos refugimus, non quia ſeveriores (unde enim?) ſed quia timidiores ſumus. Scimus alioqui hujus opuſculi illam eſſe veriſſimam legem quam Catullus expreſſit.

Nam caſtum eſſe decet pium poetam
Ipſum, verſiculos nihil neceſſe eſt;
Qui tunc denique habent ſalem & leporem,
Si ſunt molliculi & parum pudici.

Ego quanti faciam judicium tuum, vel ex hoc potes æſtimare, quod malui omnia à te penſitari quam electa laudari. Et ſane quæ ſunt commodiſſima, deſinunt videri quum paria eſſe cœperunt. Præterea ſapiens ſubtiliſque lector debet non diverſis conferre diverſa, ſed ſingula expendere, nec deterius aliquid putare quod eſt in ſuo genere perfectum. Sed quid ego plura? Nam longiore præfatione vel excuſare vel commendare ineptias, ineptiſſimum eſt. Unum illud prædicendum videtur, cogitare me has nugas meas ita inſcribere, Hendecaſyllabi, qui titulus ſola Metri lege conſtringitur. Proinde ſive epigrammata, ſive idyllia, ſive eclogas, ſive (ut multi) poëmata, ſeu quod aliud vocare malueris, licebit voces: ego tantum hendecaſyllabos præſto. A ſimplicitate tua peto, ut quod de libello meo dicturus es aliis, mihi dicas. Neque eſt difficile quod poſtulo. Nam ſi hoc opuſculum noſtrum aut potiſſimum eſſet aut ſolum, fortaſſe poſſet durum videri dicere, Quære quod agas: molle & humanum eſt, Habes quod agas. Vale.

XV. C. PLINIUS FUNDANO SUO S.

SI quid omnino, hoc certe judicio facio, quod Aſinium Rufum ſingulariter amo. Eſt homo eximius & bonorum amantiſſimus. Cur enim non me quoque inter bonos numerem? Idem Cornelium Tacitum (ſcis quem virum) arcta

cta familiaritate complexus est. Proinde si utrumque nostrum probas, de Rufo quoque necesse est idem sentias, cum sit ad connectendas amicitias vel tenacissimum vinculum, morum similitudo. Sunt ei liberi plures. Nam in hoc quoque functus est optimi civis officio, quod fœcunditate uxoris large frui voluit eo seculo, quo plerisque etiam [1] singulos filios orbitatis præmia graves faciunt: quibus ille despectis, avi quoque nomen assumsit. Est enim avus, & quidem ex Saturio Firmo, quem diliges ut ego, si, ut ego, propius inspexeris. Hæc eo pertinent, ut scias quam copiosam, quam numerosam domum uno beneficio sis obligatus: ad quod petendum voto primum, deinde bono quodam omine adducimur. Optamus enim tibi ominamurque in proximum annum consulatum. Ita nos virtutes tuæ, ita judicia principis augurari volunt. Concurrit autem, ut sit eodem anno quæstor maximus ex liberis Rufi, Asinius Bassus, juvenis (nescio an dicam quod me pater & sentire & dicere cupit, adolescentis verecundia verat,) ipso patre melior. Difficile est, ut mihi de absente credas, quanquam credere soles omnia, tantum in illo industriæ, probitatis, eruditionis, ingenii, studii, memoriæ denique esse, quantum expertus invenies. Vellem tam ferax seculum bonis artibus haberemus, ut aliquos Basso præferre deberes: tum ego te primus hortarer moneremque, circumferres oculos, ac diu penitares quem potissimum eligeres. Nunc vero (sed nihil volo de amico meo arrogantius dicere) hoc solum dico, dignum esse juvenem quem more majorum in [2] filii locum assumas. Debent autem sapientes viri, ut tu, tales quasi à repub. liberos accipere, quales à natura solemus optare. Decorus erit tibi consuli quæstor patre prætorio, propinquis consularibus, quibus, judicio ipsorum, quanquam adolescentulus adhuc, jam tamen invicem ornamento est. Proinde indulge precibus meis, obsequere consilio: & ante omnia, si festinare videor, ignosce: primum quia votis suis amor plerunque præcurrit: deinde quod in ea civitate in qua omnia quasi ab occupantibus aguntur, quæ legitimum tempus exspectant, non matura, sed sera sunt; in summa, quod rerum quas assequi cupias, præsumtio ipsa jucunda est. Revereatur jam te Bassus ut consulem; tu dilige eum ut quæstorem: nos denique, utriusque vestrum amantissimi, duplici lætitia perfruamur. Etenim quum sic te, sic Bassum diligamus, ut & illum cujuscunque & tuum quemcunque quæstorem in petendis honoribus omni

1 Ita orbos captabant Romani, ut Patri vel unicus filius molestus videretur. 2 Huc facit locus ille Cic. in Verrem, Sic enim à majoribus nostris accepimus prætorem Quæstori suo parentis loco esse oportere.

opera,

opera, omni labore, gratia simus juvaturi, perquam jucundum nobis erit, si in eundem juvenem studium nostrum, & amicitiæ meæ & consulatus tui ratio contulerit: si denique precibus meis tu potissimus adjutor accesseris, cujus Senatus & suffragiis libentissime indulgeat, & testimonio plurimum credat. Vale.

XVI. C. PLINIUS VALERIO PAULINO SUO S.

GAude meo, gaude tuo, gaude etiam publico nomine. Adhuc honor studiis durat. Proxime, quum dicturus apud centumviros essem, adeundi mihi locus, nisi à tribunali, nisi per ipsos judices, non fuit: tanta stipatione cetera tenebantur. Ad hoc, quidam ornatus adolescens, sciissis tunicis, ut in frequentia solet, sola velatus toga perstitit, & quidem horis septem. Nam tamdiu dixi, magno cum labore, sed majore cum fructu. Studeamus ergo, nec desidiæ nostræ prætendamus alienam. Sunt qui audiant, sunt qui legant; nos modo dignum aliquid auribus, dignum chartis elaboremus. Vale.

XVII. C. PLINIUS GALLO SUO S.

ET admones & rogas ut suscipiam absentis Corelliæ causam contra C. Cæcilium, consulem designatum. Quod admones gratias ago: quod rogas, queror. Admoneri enim debeo, ut sciam: rogari non debeo ut faciam quod mihi non facere turpissimum est. An ego tueri Corelli filiam dubitem? Est quidem mihi cum isto, contra quem me advocas, non plane familiaritas, sed tamen amicitia. Accedit huc dignitas hominis, atque hic ipse cui destinatus est honor: cujus nobis hoc major agenda reverentia est, quod jam illo functi sumus. Naturale est enim cuique, ut ea quæ quis adeptus est, ipsa quam amplissima existimari velit. Sed mihi cogitanti adfuturum me Corelli filiæ, omnia ista frigida & inania videntur. Obversatur oculis ille vir, quo neminem ætas nostra graviorem, sanctiorem, subtiliorem denique tulit: quem ego quum ex admiratione diligere cœpissem, quod evenire contra solet, magis admiratus sum, postquam penitus inspexi. Inspexi enim penitus: nihil à me ille secretum, non joculare, non serium, non triste, non lætum. Adolescentulus

centulus eram, & jam mihi ab illo honor, atque etiam (audebo dicere) reverentia, ut æquali, habebatur. Ille meus in petendis honoribus suffragator & testis; ille in inchoandis deductor & comes; ille in gerendis consiliator & rector; ille denique in omnibus officiis nostris, quanquam & imbecillus & senior, quasi juvenis & validus conspiciebatur. Quantum ille famæ meæ domi, quantum in publico, quantum etiam apud principem adstruxit? Nam quum forte de bonis juvenibus apud Nervam imperatorem sermo incidisset, & plerique me laudibus ferrent, paulisper se intra silentium tenuit, quod illi plurimum auctoritatis addebat; deinde gravitate, quam noras, Necesse est, inquit, parcius laudem Secundum, quia nihil nisi ex consilio meo facit. Qua voce tribuit mihi, quantum petere voto immodicum erat, nihil me facere non sapientissime, quum omnia ex consilio sapientissimi viri facerem. Quinetiam moriens, filiæ suæ (ut ipsa solet prædicare,) Multos quidem amicos, inquit, tibi in longiore vita paravi, præcipuos tamen, Secundum & Cornutum. Quod dum recordor, intelligo mihi laborandum, ne qua parte videar hanc de me fiduciam providentissimi viri destituisse. Quare ego vero Corelliæ adero promtissime; nec subire offensas recusabo: quanquam non solum veniam me, verum etiam laudem apud istum ipsum, à quo, ut ais, nova lis fortasse ut [1] feminæ intenditur, arbitror consequuturum, si hæc eadem in actione, latius scilicet & uberius quam epistolarum angustiæ sinunt, contigerit mihi vel in excusationem, vel etiam in commendationem meam dicere. Vale.

XVIII. C. PLINIUS ANTONINO SUO S.

QUemadmodum magis approbare tibi possum, quantopere mirer epigrammata tua Græca, quam quod quædam æmulari Latine & exprimere tentavi? In deterius tamen accidit hoc, primum imbecillitate ingenii mei, deinde inopia, vel potius, ut Lucretius ait, hac egestate patrii sermonis. Quod si hæc, quæ sunt Latina, & mea, habere tibi aliquid venustatis videbuntur, quantum putas ineſſe eis gratiæ, quæ & à te, & Græce, proferuntur? Vale.

[1] Utpote cui non adeo parata est defensio.

XIX. C. PLINIUS HISPULLÆ SUO S.

CUm sis pietatis exemplum, fratremque optimum, & amantissimum tui, pari caritate dilexeris, filiamque ejus ut tuam diligas, nec tantum amitæ ejus, verum etiam patris amissi affectum repræsentes; non dubito, maximo tibi gaudio fore quum cognoveris, dignam patre, dignam te, dignam avo evadere. Summum est acumen, summa frugalitas: amat me, quod castitatis indicium est. Accedit his studium literarum, quod ex mei caritate concepit. Meos libellos habet, lectitat, ediscit etiam. Qua illa solicitudine, quum videor acturus, quanto, quum egi, gaudio afficitur? Disponit qui nuntient sibi, quem assensum, quos clamores excitarim, quem eventum judicii tulerim. Eadem, si quando recito, in proximo, discreta velo, sedet, laudesque nostras avidissimis auribus excipit. Versus quidem meos cantat formatque [1] cithara, non artifice aliquo docente, sed amore, qui magister est optimus. His ex causis in spem certissimam adducor, perpetuam nobis majoremque indies futuram esse concordiam. Non enim ætatem meam, aut corpus, quæ paulatim occidunt ac senescunt, sed gloriam diligit. Nec aliud decet tuis manibus educatam, tuis præceptis institutam: quæ nihil in contubernio tuo viderit, nisi sanctum honestumque: quæ denique amare me ex tua prædicatione consueverit. Nam quum matrem meam parentis loco venerareris, neque à pueritia statim formares, laudare, talemque, qualis nunc uxori meæ videor, ominari solebas. Certatim ergo tibi gratias agimus: ego, quod illam mihi: illa, quod me tibi dederis, quasi invicem elegeris. Vale.

XX. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

QUid senserim de singulis libris tuis, notum tibi ut quemque perlegeram feci. Accipe nunc quid de universis generaliter judicem. Est opus pulcrum, validum, acre, sublime, varium, elegans, purum, figuratum, spatiosum etiam, & cum magna tua laude diffusum. In quo tu ingenii simul doloriſque velis latissime vectus es, & horum utrumque invicem ad-

[1] Citharæ modos versibus aptat.

jumento

jumento fuit. Nam dolori ſublimitatem & magnificentiam ingenium; ingenio vim & amaritudinem dolor addidit. Vale.

XXI. C. PLINIUS VELIO CEREALI SUO S.

TRiſtem & acerbum caſum Helvidiarum ſororum! Utraque à partu, utraque filiam enixa deceſſit. Afficior dolore, nec tamen ſupra modum doleo. Ita mihi luctuoſum videtur, quod puellas honeſtiſſimas in flore primo fœcunditas abſtulit. Angor infantium ſorte, quæ ſunt parentibus ſtatim, & dum naſcuntur, orbatæ. Angor optimorum maritorum, angor etiam meo nomine. Nam patrem illarum defunctum quoque perſeverantiſſime diligo, ut actione mea, libriſque teſtatum eſt: cui nunc unus ex tribus liberis ſupereſt, domumque pluribus adminiculis paulo ante fundatam deſolatus fulcit ac ſuſtinet. Magno tamen fomento dolor meus acquieſcet, ſi hunc ſaltem ſortem & incolumem, paremque illi patri, illi avo fortuna ſervaverit. Cujus ego pro ſalute, pro moribus, hoc ſum magis anxius, quod unicus factus eſt. Noſti in amore mollitiem animi mei, noſti metus. Quo minus te mirari oportebit, quod plurimum timeam de quo plurimum ſpero. Vale.

XXII. C. PLINIUS SEMPRONIO RUFO SUO S.

INterfui Principis optimi cognitioni, in conſilium aſſumtus. [1] Gymnicus agon apud Viennenſes, ex cujuſdam teſtamento, celebrabatur. Hunc Trebonius Rufinus, vir egregius nobiſque amicus, in [2] duumviratu ſuo tollendum abolendumque curavit. Negabatur ex auctoritate publica poſſe fieri. Egit ipſe cauſam non minus feliciter quam diſerte. Commendabat actionem, quod tanquam homo Romanus & bonus civis in negotio ſuo mature & graviter loquebatur. Quum ſententiæ rogarentur, dixit Junius Mauricus (quo viro nihil firmius, nihil verius) non eſſe reſtituendum Viennenſibus agona: adjecit, Vellem etiam Romæ tolli poſſet. Conſtanter, inquis, & fortiter. Quidni? Sed hoc Maurico novum non eſt. Idem apud Nervam imperatorem non minus forti-

1 Ita dictus, quod certaturi, quo expeditiores eſſent, veſtes exuerent.

2 Magiſtratu municipali, quo munere duo fungebantur.

ter. Cœnabat Nerva cum paucis. Veiento proximus, atque etiam in sinu recumbebat. Dixi omnia, quum hominem nominavi. Incidit sermo de Catullo Messalino, qui, luminibus orbatus, ingenio sævo mala cæcitatis addiderat. Non verebatur, non erubescebat, non miserebatur. † Sæpius à Domitiano non secus ac tela, quæ & ipsa cæca & improvida feruntur, in optimum quemque contorquebatur. De ejus nequitia sanguinariisque sententiis in commune omnes super cœnam loquebantur: tum ipse Imperator, Quid putamus passurum fuisse, si viveret? Et Mauricus, Nobiscum cœnaret. Longius abii, libens tamen. Placuit agona tolli, qui mores Viennensium infecerat, ut noster hic omnium. Nam Viennensium vitia intra ipsos residunt, nostra late vagantur. Utque in corporibus, sic in imperio, gravissimus est morbus qui à capite diffunditur. Vale.

XXIII. C. PLINIUS POMPONIO BASSO SUO S.

MAgnam cepi voluptatem quum ex communibus amicis cognovi te, ut sapientia tua dignum est, disponere otium & ferre, habitare amœnissime, & nunc terra nunc mari corpus agitare; multum disputare, multum audire, multum lectitare; quumque plurimum scias, quotidie tamen aliquid addiscere. Ita seneſcere oportet virum qui magistratus ampliſſimos gesserit, exercitus rexerit, totumque se reipub quandiu decebat, obtulerit. Nam & prima vitæ tempora & media patriæ, extrema nobis impertire debemus, ut ipsæ leges monent, quæ majorem annis LX otio reddunt. Quando mihi licebit? Quando per ætatem honestum erit imitari istud pulcherrimæ quietis exemplum? Quando seceſſus mei non desidiæ nomen, sed tranquillitatis accipient? Vale.

XXIV. C. PLINIUS VALENTI SUO S.

PRoxime cum apud centumviros in quadruplici judicio dixissem, subiit recordatio, egisse me juvenem æque in quadruplici judicio. Processit animus, ut solet, longius: cœpi reputare quos in hoc judicio, quos in illo socios labo-

† M. S. *Quo sæpius*. Sc. Domitianus Catulli opera, cum delationibus plurimum polleret, sæpissime usus est in optimo quoque accusando.

ris habuiſſem. Solus eram qui in utroque dixiſſem: tantas converſiones aut fragilitas mortalitatis, aut fortunæ mobilitas facit. Quidam ex iis, qui tunc egerant, deceſſerunt, exulant alii; huic ætas & valetudo ſilentium ſuaſit; hic ſponte beatiſſimo otio fruitur; alius exercitum regit; illum civilibus officiis principis amicitia exemit. Circa nos ipſos quam multa mutata ſunt? Studiis proceſſimus: ſtudiis periclitati ſumus: rurſuſque proceſſimus. Profuerunt nobis bonorum amicitiæ, bonorum obfuerunt, iterumque proſunt. Si computes annos, exiguum tempus: ſi vices rerum, ævum putes. Quod poteſt eſſe documento, nihil deſperare, nulli rei fidere, cum videamus tot varietates tam volubili orbe circumagi. Mihi autem familiare eſt, omnes cogitationes meas tecum communicare, iiſdemque te vel præceptis vel exemplis monere, quibus ipſe me moneo: quæ ratio hujus epiſtolæ fuit. Vale.

XXV. C. PLINIUS MESSIO MAXIMO SUO S.

SCripſeram tibi verendum eſſe ne ex [1]tacitis ſuffragiis vitium aliquod exiſteret: factum eſt. Proximis comitiis, in quibuſdam tabellis multa jocularia, atque etiam fœda dictu; in una vero pro candidatorum nominibus, ſuffragatorum nomina inventa ſunt. Excanduit ſenatus, magnoque clamore ei qui ſcripſiſſet, iratum principem eſt comprecatus: ille tamen fefellit, & latuit, fortaſſe etiam inter indignantes fuit. Quid hunc putamus domi facere, qui in tanta re, tam ſerio tempore, tam ſcurriliter ludat? qui denique omnino in ſenatu dicax & urbanus & bellus eſt? Tantum licentiæ pravis ingeniis, adjicit illa fiducia, Quis enim ſciet? Popoſcit tabellas, ſtylum accepit, demiſit caput, neminem veretur, ſe contemnit. Indeiſta ludibria, ſcena & [2]pulpito digna. Quo te vertas? quæ remedia conquiras? ubique vitia remediis fortiora: ἀλλὰ πῦπα τῷ χαίρ ἡμῖν ἄλλῳ μελήσει. cui multum quotidie vigiliarum, multum laboris adjicit hæc noſtra iners, ſed tamen effrænata petulantia. Vale.

XXVI. C. PLINIUS NEPOTI SUO S.

PEtis ut libellos meos, quos ſtudioſiſſime comparaſti, recognoſcendos emendandoſque curem: faciam. Quid enim

1 Per tabellas latis. Vide ſupra. lib. 3. Ep. 20. 2 Quod in proſcenio ſtabat.

ſuſcipere

ſuſcipere libentius debeo, te præſertim exigente? Nam quum vir graviſſimus, doctiſſimus, diſertiſſimus, ſuper hæc occupatiſſimus, maximæ provinciæ præfuturus, tanti putes ſcripta noſtra circumferre tecum, quantopere mihi providendum eſt ne hæc pars ſarcinarum, tanquam ſupervacua offendat? Admitar ergo primum ut comites iſtos quam commodiſſimos habeas, deinde ut reverſus invenias quos iſtis addere velis. Neque enim mediocriter me ad nova opera tu lector hortaris. Vale.

XXVII. C. PLINIUS FALCONI SUO S.

TErtius dies eſt quod audivi recitantem Sentium Auguri-num cum ſumma mea voluptate, immo etiam admiratione (poematia appellat) multa tenuiter, multa ſublimiter, multa venuſte, multa tenere, multa dulciter, multa cum bile. Aliquot annis puto nihil generis ejuſdem abſolutius ſcriptum, niſi forte me fallit aut amor ejus, aut quod me ipſum laudibus evexit. Nam lemma ſibi ſumſit quod ego interdum verſibus ludo. Atque adeo judicii mei te judicem faciam, ſi mihi ex hoc ipſo lemmate ſecundus verſus occurrerit. Nam ceteros teneo, & jam explicui.

Canto carmina verſibus minutis,
His olim quibus & meus Catullus,
Et Calvus, vetereſque. Sed quid ad me?
Unus Plinius eſt mihi, priores
Mavult verſiculos, foro relicto,
Et quærit quod amet, putatque amari.
Ille Plinius, ille quia Catones?
I nunc qui ſapias, amare noli.

Vides quam acuta omnia, quam apta, quam expreſſa? Ad hunc guſtum totum librum repromitto; quem tibi, ut primum publicaverit, exhibebo. Interim ama juvenem, & temporibus noſtris gratulare pro ingenio tali, quod ille moribus adornat. Vivit cum Spurinna, Vivit cum Antonio: quorum alteri affinis, utrique contubernalis eſt. Poſſis ex hoc facere conjecturam, quam ſit emendatus adoleſcens, qui à graviſſimis ſenibus ſic amatur. Eſt enim illud veriſſimum,

——γηγώσκων ὅπι
Τοῖσ τοῖς ἑπονται, οἷσπερ κόλπος ξυνών. Vale.

XXVIII.

XXVIII. C. PLINIUS SEVERO SUO S.

HErennius Severus, vir doctiſſimus, magni æſtimat in bibliotheca ſua ponere imagines municipum tuorum, Cornelii Nepotis & Titi Caſſii: petitque, ſi ſunt iſtic, ut eſſe credibile eſt, exſcribendas pingendaſque delegem. Quam curam tibi potiſſimum injungo: primum, quia deſideriis meis amiciſſime obſequeris: deinde, quia tibi ſtudiorum ſumma reverentia, ſummus amor ſtudioſorum: poſtremo, quod patriam tuam, omneſque qui nomen ejus auxerunt, ut patriam ipſam, veneraris & diligis. Peto autem ut pictorem quam diligentiſſimum aſſumas. Nam quum eſt arduum ſimilitudinem effingere ex vero, tum longe difficillima eſt [1] imitationis imitatio. A qua rogo ut artificem, quem elegeris, ne in melius quidem ſinas aberrare. Vale.

XXIX. C. PLINIUS ROMANO SUO S.

EIa tu, quum proxime res agentur, quoquo modo ad judicandum veni. Nihil eſt quod in dextram aurem fiducia mei dormias: non impune ceſſatur. Ecce, Licinius Nepos, prætor, acer & fortis vir, mulctam dixit etiam ſenatori. Egit ille in Senatu cauſam ſuam: egit autem ſic, ut deprecaretur. Remiſſa eſt mulcta: ſed timuit, ſed rogavit, ſed opus venia fuit. Dices, Non omnes prætores tam ſeveri. Falleris. Nam vel inſtituere vel reducere ejuſmodi exemplum, non niſi ſeveri: inſtitutum reductumve exercere, etiam leniſſimi poſſunt. Vale.

XXX. C. PLINIUS LICINIO SUO S.

ATtuli tibi ex patria mea pro munuſculo quæſtionem, altiſſima iſta eruditione digniſſimam. Fons oritur in monte, per ſaxa decurrit, excipitur cœnatiuncula manu facta: ibi paululum retentus in Larium lacum decidit. Hujus mira natura: ter in die, ſtatis auctibus ac diminutionibus, creſcit decreſcitque. Cernitur id palam, & cum ſumma voluptate deprehenditur. Juxta recumbis & veſceris: atque etiam ex

[1] Difficile eſt ſimilitudinem ad vivum effingere, ubi ipſa pictura quaſi pro archetypo habetur.

ipſo

ipso fonte (nam est frigidissimus) potas: interim ille certis dimensisque momentis vel subtrahitur vel assurgit. Annulum, seu quid aliud, ponis in sicco, alluitur sensim, ac novissime operitur: detegitur rursus, paulatimque deseritur: si diutius observes, utrumque iterum ac tertio videas. [2] Spiritusne aliquis occultior os fontis & fauces modo laxat, modo includit, prout illatus occurrit, aut decessit expulsus? Quod in ampullis ceterisque generis ejusdem videmus accidere, quibus non hians, nec statim patens, exitus. Nam illa quoque, quanquam prona & vergentia, per quasdam obluctantis animæ moras crebris quasi singultibus sistunt quod effundunt. An quæ Oceano natura, fonti quoque? quaque ille ratione aut impellitur aut resorbetur, hac modicus hic humor vicibus alternis supprimitur vel egeritur? An ut flumina, quæ in mare deferuntur, adversantibus ventis, obvioque æstu retorquentur, ita est aliquid, quod hujus fontis excursum per momenta repercutiat? An latentibus venis certa mensura, quæ dum colligit quod exhauserat, minor rivus est & pigrior; quum collegit, agilior majorque profertur? An nescio quod [1] libramentum abditum & cæcum, quod quum exinanitum est, suscitat & elicit fontem; quum repletum, moratur & strangulat? Scrutare tu causas (potes enim) quæ tantum miraculum efficiunt. Mihi abunde est, si satis expressi quod efficitur. Vale.

1 Ex sententia Plinii avunculi, qui terrarum orbem eodem modo, quo solent homines, respirare credidit, & emisso anhelitu maria crescere, recepto vero sensim imminui. 2 Quid sit (libramentum exinaniri) non sunt adeo soliciti Interpretes Pliniani. Apud omnes in confesso est Libramentum quoddam significari, sed quale demum id sit adhuc quæritur. Videtur innuere certamen aliquod aeris & aquæ pari utrinque vi factum, donec alterutrius impetus refractior paulo cesserit vincenti. Aer enim, uti vulgo est observare, simulac terræ venis se egesserit, aquam subinde elicit: quæ cum aditum invenerit, siquid aeris residuum est, aquam jam elicitam loco continet & quasi strangulat. Ut, si conjecturis faveamus, ita legendum putarem, An libramentum aliquod abditum & cæcum, quod, cum exinanitus est (fons sc.) suscitat ac elicit fontem; cum repletus, moratur & strangulat.

LIBER V.

I. C. PLINIUS SEVERO SUO S.

LEGATUM mihi obvenit modicum, sed amplissimo gratius. Cur amplissimo gratius? Pomponia Gratilla exhæredato filio Assudio Curiano, hæredem reliquerat me: dederat cohæredes Sertorium Severum, prætorium virum, aliosque equites Romanos splendidos. Curianus filius orabat, ut sibi donarem portionem meam, seque [1] præjudicio juvarem: eandem tacita conventione salvam mihi pollicebatur. Respondebam; Non convenire moribus meis aliud palam, aliud agere secreto. Præterea, Non esse satis honestum dare & [2] locupleti & orbo: in summa, non profuturum ei, si donassem: profuturum, si cessissem: esse autem me paratum cedere, si inique exhæredatum mihi liqueret. Ad hoc ille, Rogo cognoscas. Cunctatus paulum, Faciam, inquam: neque enim video cur ipse me minorem putem quam tibi videor. Sed jam nunc memento non defuturam mihi constantiam, si ita fides duxerit secundum matrem tuam pronuntiandi. Ut voles, ait: voles enim quod æquissimum. Adhibui in consilium duos, quos tunc civitas nostra spectatissimos habuit, Corellium & Frontinum. His circumdatus, in cubiculo meo sedi: Dixit Curianus quæ pro se putabat. Respondi paucis ego, (neque enim adderat alius qui defunctæ pudorem tueretur,) deinde secessi, & ex consilii sententia; Videtur, inquam, Curiane, mater tua justas habuisse causas irascendi tibi. Post hoc ille, cum ceteris [3] subscripsit centumvirale judicium, mecum non subscripsit. Appetebat judicii dies: cohæredes mei componere & transigere cupiebant; non diffidentia causæ, sed metu temporum. Verebantur, quod videbant multis ac-

1 Præjudicium secundum Quint. lib. 5. c. 2. confirmat auctoritas pronuntiantis & causarum similitudo. Speraverit itaque Curianus, si Plinius exemplo suo præiverit, sequuturos subinde sine ulteriore examine ceteros cohæredes. 2 An quod Curianus satis locuples esset; etiamsi nulla hæreditatis pars ad illum pervenisset, idoque Plinius procul à se haberet omnem captandi suspicionem. An quod Curiano à matre exhæredato, Plinii tamen beneficio, ex suppetere possent facultates, quibus antea judicio matris excideret. 3 Litem intendit in judicio centumvirali; erat enim moris eorum nomina describere, subscriptis illorum qui deferebant nominibus.

cidisse, ne ex centumvirali judicio capitis rei exirent. Et erant quidam in illis, quibus objici & Gratillæ amicitia & Rustici posset: rogant me, ut cum Curiano loquar. Convenimus in ædem Concordiæ. Ibi ego; Si mater (inquam) te ex parte quarta scripsisset hæredem, num queri posses? Quid si hæredem quidem instituisset ex asse, sed legatis ita exhausisset, ut non amplius apud te quam quarta remaneret? Igitur sufficere tibi debet, si exhæredatus à matre quartam patrem ab hæredibus ejus accipias, quam tamen ego augebo. Scis te non subscripsisse mecum, & jam biennium transisse, omniaque me [1] usucepisse. Sed ut te cohæredes mei tractabiliorem experiantur: utque tibi nihil abstulerit reverentia mei, offero pro mea parte tantundem. Tuli fructum non conscientiæ modo, verum etiam famæ. Ille ergo Curianus legatum mihi reliquit: & factum meum, nisi forte blandior mihi, antiquorum notabili honore signavit. Hæc tibi scripsi, quia de omnibus quæ me vel delectant vel angunt, non aliter tecum quam mecum loqui soleo: deinde, quod durum existimabam, te amantissimum mei fraudare voluptate, quam ipse capiebam. Neque enim sum tam sapiens, ut nihil mea interfit, an iis quæ honeste fecisse me credo, testificatio quædam, & quasi præmium accedat. Vale.

II. C. PLINIUS FLACCO SUO S.

ACcepi pulcherrimos turdos, cum quibus [2] parem calculum ponere, nec ullis copiis ex Laurentino, nec maris tam turbidis tempestatibus possum. Recipies ergo epistolas steriles, & simpliciter ingratas: ac ne illam quidem solertiam [3] Diomedis in permutando munere imitantes. Sed, quæ facilitas tua, hoc magis dabis veniam, quod se non mereri fatentur. Vale.

III. C. PLINIUS ARISTONI SUO S.

CUm plurima officia tua mihi grata & jucunda sunt, tum vel maxime quod me celandum non putasti, fuisse apud te de versiculis meis multum copiosumque sermonem, eum-

1 Usucapio est diutina cujuslibet rei possessio, justa causa præcedente. 2 Par | referre. 3 Notum illud χρύσια χαλκείων.

que

que diversitate judiciorum longius processisse: extitisse etiam quosdam qui scripta quidem ipsa non improbarent, me tamen amice simpliciterque reprehenderent, quod hæc scriberem recitaremque. Quibus ego, ut augeam meam culpam; ita respondeo: Facio nonnunquam versiculos, severos parum, facio comœdias, & audio & specto mimos, & lyricos lego, & [1] satyricos intelligo: aliquando præterea rideo, jocor, ludo: utque omnia innoxiæ remissionis genera breviter amplectar, homo sum. Nec vero molestè fero hanc esse de moribus meis existimationem, ut qui nesciunt talia doctissimos, gravissimos, sanctissimos homines scriptitasse, me scribere mirentur. Ab illis autem, quibus notum est quos quantosque auctores sequar, facile impetrari posse confido, ut errare me, sed cum illis, sinant, quorum non seria modo, verùm etiam lusus exprimere, laudabile est. An ego verear (neminem viventium, ne quam in speciem adulationis incidam, nominabo) sed ego verear ne me non satis deceat quod decuit M. Tullium, Caium Calvum, Asinium Pollionem, Marcum Messalam, Quintum Hortensium, M. Brutum, L. Sullam, Q. Catulum, Quintum Scævolam, Ser. Sulpitium, Varronem, Torquatum (immo Torquatos,) C. Memmium, Lentulum, Gætulicum, Annæum Senecam, Leuceium, & proxime Virginium Rufum, &, si non sufficiunt exempla privata, divum Julium, divum Augustum, divum Nervam, T. Cæsarem? Neronem enim transeo, quamvis sciam non corrumpi in deterius quæ aliquando etiam à malis, sed honesta manere quæ sæpius à bonis fiunt. Inter quos vel præcipue numerandus est P. Virgilius, Corn. Nepos, & prius Ennius, Acciusque; non quidem hi senatores, sed sanctitas morum non distat [2] ordinibus. Recito tamen, quod illi an fecerint nescio; sed illi judicio suo poterant esse contenti; mihi modestior [3] conscientia est quam ut satis absolutum putem quod à me probetur. Itaque has recitandi causas sequor: primum quod ipse qui recitat, aliquanto acrius scriptis suis, [4] auditorum reverentia, intendit: deinde, quod de quibus dubitat, quasi ex consilii sententia statuit. Multa etiam à multis admonetur: &, si non admoneatur, quid quisque sentiat, perspicit ex vultu, oculis, nutu, manuum motu, murmure, silentio; quæ satis apertis notis judicium ab humanitate discernunt. Atque adeo, si cui forte eorum qui interfuerunt, curæ fuerit eadem illa legere, intelliget me quædam aut commutasse, aut præteriisse, fortasse etiam ex suo judicio, quam-

1 M. S. Socraticos, alii legunt, Sotadicos 2 Nihil sanctitati derogat ordinis imparitas. 3 M S. constantia. 4 Severius adhibet examen propter auditorum reverentiam.

vis ipse nihil dixerit mihi. Atque hæc ita disputo, quasi populum in auditorium, non in cubiculum amicos advocarim, quos plures habere, multis glorioſum, reprehenſioni nemini fuit. Vale.

IV. C. PLINIUS VALERIANO SUO S.

RES parva, sed initium non parvum. Solers vir prætorius à senatu petiit ut sibi instituere in agris suis [1] nundinas permitteretur: contra dixerunt Vicentinorum legati: adfuit Tuscillus Nominatus; dilata causa est. Alio senatu Vicentini sine advocato intraverunt; dixerunt se deceptos. Lapsine verbo, an quia ita sentiebant? Interrogati à Nepote prætore quem [2] docuissent, responderunt, Quem prius. Interrogati an tunc gratis adfuisset; responderunt, Sex millibus nummum. An rursus aliquid dedissent; dixerunt, Mille denarios. Nepos postulavit ut Nominatus induceretur. Hactenus illo die. Sed, quantum auguror, longius res proceder. Nam pleraque tacita, tantum ex minimo commota, latissime serpunt. [3] Erexi aures tuas. Quam diu nunc oportet, quam blande roges ut reliqua cognoscas, si tamen non ante ob hæc ipsa veneris Romam, spectatorque malueris esse, quam lector. Vale.

V. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

NUntiatum mihi est, C. Fannium decessisse, qui nuntius gravi me dolore confudit. Primum, quod amavi hominem elegantem & disertum; deinde, quod judicio ejus uti solebam. Erat enim natura acutus, usu exercitatus, varietate promtissimus. Angit me super ista, casus ipsius. Decessit veteri testamento; omisit quos maxime diligebat; prosecutus est quibus offensior erat. Sed hoc utcunque tolerabile; gravius illud, quod pulcherrimum opus imperfectum reliquit. Quamvis enim agendis causis distringeretur, scribebat tamen exitus occisorum aut relegatorum à Nerone: & jam tres libros absolverat, subtiles, & diligentes, & Latinos, atque inter [4] sermonem historiamque medios. Ac tanto magis reliquos per-

1 Paganorum ferias; qui nono quoque die emendi vendendique causa ex agris in urbem conveniebant.

2 Cui causam exposuissent. 3 Plura audiendi studium excitavi. 4 Styli nec depressi admodum nec elati.

ficere

ficere cupiebat, quanto frequentius hi lectitabantur. Mihi autem videtur acerba semper & immatura mors eorum qui immortale aliquid parant. Nam qui voluptatibus dediti quasi in diem vivunt, [1] vivendi causas quotidie finiunt: qui vero posteros cogitant, & memoriam sui operibus extendunt, his nulla mors non repentina est, ut quæ semper inchoatum aliquid abrumpat. Caius quidem Fannius quod accidit, multo ante præsensit. Visus est sibi per nocturnam quietem jacere in lectulo suo compositus in habitum studentis, habere ante se scrinium ita ut solebat. Mox imaginatus est venisse Neronem, in toro sedisse: promsisse primum librum quem de sceleribus ejus ediderat, eumque ad extremum revolvisse; idem in secundo ac tertio fecisse, tunc abiisse. Expavit; & sic interpretatus est, tanquam idem sibi futurus esset scribendi finis, qui fuisset illi legendi: & fuit idem. Quod me recordantem miseratio subit, quantum vigiliarum, quantum laboris exhauserit frustra. Occurrant animo mea mortalitas, mea scripta. Nec dubito te quoque eadem cogitatione terreri pro istis quæ inter manus habes. Proinde, dum suppetit vita, enitamur ut mors quam pauciſſima quæ abolere possit, inveniat. Vale.

VI. C. PLINIUS APOLLINARI SUO S.

AMavi curam & solicitudinem tuam, quod quum audisses me æstate Tuscos meos petiturum, ne facerem suasisti, dum putas insalubres. Est sane gravis & pestilens ora Tuscorum, quæ per littus extenditur. Sed hi procul à mari recesserunt: quinetiam Apennino, saluberrimo montium, subjacent. Atque adeo, ut omnem pro me metum ponas, accipe temperiem cœli, regionis situm, villæ amœnitatem: quæ & tibi auditu & mihi relatu jucunda erunt. Cœlum est hyeme frigidum & gelidum. Myrtos, oleas, quæque alia assiduo tepore lætantur, aspernatur ac respuit: laurum tamen patitur, atque etiam viridissimam, profert interdum; sed non sæpius quam sub urbe nostra, necat. Æstatis mira clementia. Semper, [2] ac spiritu aliquo, movetur? frequentius tamen auras quam ventos habet. Hinc senes multos videas, avos proavosque jam juvenum; audias fabulas veteres, sermonesque majorum: quumque veneris illo, putes alio te seculo natum. Regionis forma pulcherrima: imaginare amphitheatrum aliquod im-

1 Indignos se præstant longiore vitæ usura. 2 M. S. Semper aer.

mensum,

menſum, & quale ſola rerum natura poſſit effingere. Lata & diffuſa planities montibus cingitur; montes ſumma ſui parte procera nemora & antiqua habent. Frequens ibi & varia venatio: inde [1] cæduæ ſilvæ cum ipſo monte deſcendunt: has inter pingues terrenique colles (neque enim facile uſquam ſaxum, etiamſi quæratur, occurrit:) planiſſimis campis fertilitate non cedunt, opimamque meſſem ſerius tantum, ſed non minus percoquunt. Sub his per latus omne vineæ porriguntur, unamque faciem longe lateque contexunt; quarum à fine imoque, quaſi margine, arbuſta naſcuntur; prata inde, campique. Campi, quos non niſi ingentes boves & fortiſſima aratra perfringunt. Tantis glebis tenaciſſimum ſolum, quum primum proſecatur, aſſurgit, ut [2] nono demum ſulco perdometur. Prata florida & gemmea, trifolium, aliaſque herbas, teneras ſemper & molles, & quaſi novas, alunt. Cuncta enim perennibus rivis nutriuntur: ſed ubi aquæ plurimum, palus nulla; quia devexa terra quicquid liquoris accepit, nec abſorbuit, effundit in Tiberim. Medios ille agros ſecat; navium patiens, omneſque fruges devehit in urbem, hyeme duntaxat & vere; æſtate ſummittitur, immenſique fluminis nomen arenti alveo deſerit, autumno reſumit. Magnam capies voluptatem, ſi hunc regionis ſitum ex monte proſpexeris. Neque enim terras tibi, ſed formam aliquam, ad eximiam pulcritudinem picta, videberis cernere. Ea varietate, ea deſcriptione, quocunque inciderint oculi, reficiuntur. Villa in colle imo ſita proſpicit quaſi ex ſummo, ita leviter & ſenſim clivo fallente conſurgit, ut quum aſcendere te non putes, ſentias aſcendiſſe. A tergo Apennium, ſed longius habet. Accipit ab hoc auras quamlibet ſereno & placido die, non tamen acres & immodicas, ſed ſpatio ipſo laſſas & infractas. Magna ſui parte meridiem ſpectat, æſtivumque ſolem ab hora ſexta, hybernum, aliquanto maturius, quaſi invitat in porticum latam, & pro modo longam. Multa in hac membra; atrium etiam ex more veterum. Ante porticum xyſtus conciſus in plurimas ſpecies, diſtinctuſque buxo; demiſſus inde pronuſque [3] pulvinus, cui beſtiarum effigies invicem adverſas buxus inſcripſit. Acanthus in plano mollis, &, pene dixerim, liquidus. Ambit hunc ambulatio preſſis varieque tonſis [4] viridibus incluſa: ab his geſtatio in modum circique buxum multiformem, humileſque & [5] retonſas manu arbuſculas circumit. Omnia maceria muniuntur: hanc gradata buxus operit & ſubtrahit. Pratum inde non minus natura, quam ſuperiora illa arte, viſendum; campi deinde porro, mul-

1 Minores ſc. 2 Repetita novies aratione. 3 Tumulus quidam paulo acclivior. 4 Arboribus ſemper virentibus. 5 M. S. retentas. Acciſas ſæpe ne altius creſcant.

taque

taque alia prata & arbuſta. A capite porticus triclinium excurrit, valvis xyſtum deſinentem, & protinus pratum, multumque ruris, videt feneſtris. Hac latus xyſti, & quod proſilit villæ, ac adjacentis hippodromi nemus comaſque proſpectat. Contra mediam fere porticum [1] diæta paulum recedit; cingit areolam, quæ quatuor platanis inumbratur. Inter has marmoreo labro aqua exundat, circumjectaſque platanos, & ſubjecta platanis gramina, leni aſpergine fovet. Eſt in hac diæta dormitorium cubiculum, quod diem, clamorem, ſonumque excludit; junctaque ei quotidiana amicorum cœnatio. Areolam illam porticus alia, eademque omnia quæ porticus, aſpicit. Eſt & aliud cubiculum à proxima platano, viride & umbroſum, marmore exſculptum [2] podio tenus; nec cedit gratiæ marmoris, ramos, inſidenteſque ramis aves imitata pictura, cui ſubeſt fonticulus. In hoc fonte crater, circa [3] ſiphunculi plures miſcent jucundiſſimum murmur. In cornu porticus ampliſſimum cubiculum à triclinio occurrit; aliis feneſtris xyſtum, aliis deſpicit pratum. Sed ante piſcina, quæ feneſtris ſervit ac ſubjacet, ſtrepitu viſuque jucunda. Nam ex edito deſiliens aqua, ſuſcepta marmore, albeſcit. Idem cubiculum hieme tepidiſſimum, quia plurimo ſole perfunditur. Cohæret hypocauſton, &, ſi dies nubilus, immiſſo vapore, ſolis vicem ſupplet. Inde apodyterium balinei laxum & hilare excipit cella frigidaria, in qua baptiſterium amplum atque opacum. Si natare latius aut tepidius velis, in area piſcina eſt, in proximo puteus, ex quo poſſis rurſus aſtringi ſi pœniteat teporis. Frigidariæ cellæ connectitur media, cui ſol benigniſſime præſto eſt; caldariæ magis: prominet enim. In hac tres deſcentiones; duæ in ſole, tertia à ſole longius, à luce non longius. Apodyterio ſuperpoſitum eſt ſphæriſterium, quod plura genera exercitationis, pluresque circulos capit. Nec procul à balineo ſcalæ, quæ in cryptoporticum ferunt, prius ad diætas tres. Harum alia areolæ illi, in qua platani quatuor, alia prato, alia vineis imminet diverſis, diverſaſque cœli partes, ac proſpectus, habet. In ſumma cryptoporticu cubiculum, ex ipſa cryptoporticu exciſum, quod hippodromum, vineas, montes, intuetur. Jungitur cubiculum obvium ſoli, maxime hyberno. Hinc oritur diæta, quæ villæ hippodromum adnectit. Hæc facies, hic viſus à fronte. A latere æſtivo cryptoporticus in edito poſita; quæ non aſpicere vineas, ſed tangere videtur. In media triclinium ſaluberrimum afflatum ex Apenninis vallibus

1 De qua conſule Ep. 17. Lib. 2.
2 Podium locus eſt extra ædificium porrectus unde ſpectare ſolemus, ſi quid foris fiat, 3 Fiſtulæ aquæ ducendæ gratia.

recipit;

recipit; post latissimis fenestris vineas, valvis æque vineas; sed per cryptoporticum quasi, admittit. A latere triclinii, quod fenestris caret, scalæ convivio utilia secretiore [1] ambitu suggerunt. In fine cubiculus; cui non minus jucundum prospectum cryptoporticus, subterraneæ similis; æstate incluso frigore riget, contentaque aëre suo nec desiderat auras nec admittit. Post utramque cryptoporticum, unde triclinium desinit, incipit porticus; ante medium diem, hyberna; inclinato die, æstiva. Hac adeuntur diætæ duæ, quarum in altera cubicula quatuor, altera tria, ut circuit sol, aut sole utuntur, aut umbra. Hanc dispositionem amœnitatemque tectorum longe lateque præcedit hippodromus; medius patescit, statimque intrantium oculis totus offertur; platanis circuitur. Illæ hedera vestiuntur, utque summæ suis, ita imæ alienis frondibus virent. Hedera truncum & ramos pererrat, vicinasque platanos transitu suo copulat; has buxus interjacet. Exteriores buxos circumvenit laurus, umbræque platanorum suam confert. Rectus hic hippodromi limes in extrema parte hemicyclo frangitur, mutatque faciem; cupressis ambitur & tegitur, densiore umbra opacior nigriorque; interioribus circulis (sunt enim plures) purissimum diem recipit. Inde etiam rosas effert, umbrarumque frigus non ingrato sole distinguit. Finito vario illo multiplicique curvamine recto limiti redditur, nec huic uni. Nam viæ plures, intercedentibus buxis, dividuntur. Alibi pratulum, alibi ipsa buxus intervenit in formas mille descripta, literis interdum, quæ modo nomen domini dicunt, modo artificis: alternis metulæ surgunt, alternis inserta sunt poma: & in opere urbanissimo subita velut illati ruris imitatio medium in spatium brevioribus utrinque platanis adornatur. Post has acanthus hinc inde lubricus & flexuosus, deinde plures figuræ, pluraque nomina. In capite [2] stibadium candido marmore, vite protegitur. Vitem quatuor columellæ [3] Carystiæ subeunt. E stibadio aqua, velut expressa cubantium pondere, siphunculis effluit; cavato lapide suscipitur, gracili marmore continetur, atque ita occulte temperatur, ut impleat, nec redundet. Gustatorium, graviorque cœnatio, margini imponitur; levior navicularum & avium figuris innatans circuit. Contra fons egerit aquam & recipit: nam expulsa in altum in se cadit, junctisque hiatibus & absorbetur & tollitur. E regione stibadii adversum cubiculum tantum stibadio reddit ornatus, quantum accipit ab illo. A marmore splendet, valvis in viridia [4] prominet [& texit:]

1 Alii legunt, aditu. 2 Torus humi positus. 3 E lapidicinis Carystiis in sinu Ægeo excisæ. 4 MS. prominit & exit.

Dehinc

Dehinc alia viridia superioribus inferioribusque fenestris suspicit despicitque. Mox diætula refugit quasi in cubiculum idem atque aliud. Lectus hic, & undique fenestræ, & tamen lumen obscurum umbra premente. Nam lætissima vitis per omne tectum in culmen nititur & ascendit. Non secus ibi, quam in nemore, jaceas: imbrem tantum, tanquam in nemore, non sentias. Hic quoque fons nascitur, simulque subducitur. Sunt locis pluribus dispositæ sedilia è marmore, quæ ambulatione fessos, ut cubiculum ipsum, juvant. Fonticuli sedilibus adjacent; per totum hippodromum inductis fistulis strepunt rivi, &, qua manus duxit, sequuntur. His nunc illa viridia, nunc hæc, interdum simul omnia, [1]juvantur. Vitassem jamdudum, ne viderer argutior, nisi proposuissem omnes angulos tecum epistola circumire. Neque enim verebar, ne laboriosum esset legenti tibi, quod visenti non fuisset; præsertim quum interquiescere, si liberet, depositaque epistola, quasi residere, sæpius posses. Præterea indulsi amori meo. Amo enim quæ maxima ex parte ipse inchoavi, aut inchoata percolui. In summa (cur enim non aperiam tibi vel judicium meum vel errorem?) primum ego officium scriptoris existimo, ut titulum suum legat, atque identidem interroget se, quid cœperit scribere; sciatque, si materiæ immoratur, non esse longum; longissimum, si aliquid accersit atque attrahit. Vides quot versibus Homerus, quot Virgilius arma, hic Æneæ, Achillis ille, describat: Brevis tamen uterque est, quia facit quod instituit. Vides ut Cratus minutissima etiam sidera consectetur & colligat, modum tamen servat. Non enim excursus hic ejus, sed opus ipsum est. Similiter nos, ut parva magnis conferamus, quum totam villam oculis tuis subjicere conamur, si nihil inductum, & quasi devium, loquimur, non epistola, quæ describit, sed villa, quæ describitur, magna est. Verum illuc, unde cœpi: ne secundum legem meam jure reprehendar, si longior fuero in hoc quod excessi. Habes causas, cur ego Tuscos meos Tusculanis, Tiburtinis Prænestinisque meis præponam. Nam super illa quæ retuli, altius ibi otium & pinguius, eoque securius, nulla necessitas [2]togæ, nemo accersitor ex proximo. Placida omnia & quiescentia, quod ipsum salubritate regionis, ut purius cœlum, ut aër liquidior, accidit. Ibi animo, ibi corpore, maxime valeo. Nam studiis animum, venatu corpus exerceo. Mei quoque nusquam salubrius degunt; usque adhuc certe neminem ex iis quos edu-

1 M. S. Lavantur. 2 Munia urbana obeundi.

xeram mecum (1 venia sit dicto) ibi amisi. Dii modo in posterum hoc mihi gaudium, hanc gloriam 2 loco servent. Vale.

VII. C. PLINIUS CALVISIO SUO S.

NEc hæredem institui, nec præcipere posse; Rempub. constat. Saturninus autem, qui nos reliquit hæredes, quadrantem Reip. nostræ, deinde pro quadrante 4 præceptionem quadringentorum millium dedit. Hoc, si jus aspicias, irritum; si defuncti voluntatem, ratum & firmum est. Mihi autem defuncti voluntas (vereor quam in partem jurisconsulti quod sum dicturus accipiant) antiquior jure est; utique in eo quod ad communem patriam voluit pervenire. An cui de meo sestertium undecies contuli, huic 5 quadringentorum millium paulo amplius tertiam partem ex 6 adventitio denegem? Scio te quoque à judicio meo non abhorrere, cum eandem Remp. ut civis optimus deligas. Velim ergo quum proxime decuriones contrahantur, quid sit juris indices; parce tamen & modeste deinde subjungas, nos quadringenta millia offerre, sicut præceperit Saturninus. Illius hoc munus, illius liberalitas: nostrum tantum obsequium vocetur. Hæc ego scribere publice superfedi: primum, quod memineram pro necessitudine amicitiæ nostræ, pro facultate prudentiæ tuæ, & debere te & posse perinde meis ac tuis partibus fungi: deinde, quia verebar ne modum, quem tibi in sermone custodire facile est, tenuisse in epistola non viderer. Nam sermonem vultus, gestus, vox ipsa moderatur; epistolæ, omnibus commendationibus destituta, malignitati interpretantium exponitur. Vale.

VIII. C. PLINIUS CAPITONI SUO S.

SUades ut historiam scribam, & suades non solus: multi hoc me sæpe monuerunt, & ego volo, non quia commode facturum esse confido (id enim temere credas, nisi ex-

1 Idem valet quod præfiscini qua voce fascinationibus occurrebant. Qui enim se aut suos laudabant fascini amoliendi causa hac voce usi sunt ut invidia dicto abesset. 2 Faciant perpetuam.

3 Fortasse quod respublica quasi incerta persona habeatur; legatum vero percipi sine certa demonstratione non possit. M.S. leg percipere. Præcipere vero id videtur denotare quod resp. nec alium quempiam hæredem possit instituere, nec ipsa ab alio scribi.

4 Voluisse hoc Saturninum innuit, alias enim fieri solent Testamenta verbis imperativis. 5 Alii legunt quadringenta millia; quæ mille centum sestertium partem duntaxat tertiam conficiunt. 6 Quæ insperato obvenit.

pertus)

pertus) ſed quia mihi pulcrum inprimis videtur, non pati occidere, quibus æternitas debeatur, aliorumque famam cum ſua extendere. Me autem nihil æque ac diuturnitatis amor & cupido ſolicitat: res homine digniſſima, præſertim qui nullius ſibi conſcius culpæ, poſteritatis memoriam non reformidet. Itaque diebus ac noctibus cogito ſi qua me quoque poſſim *tollere humo*, (Id enim voto meo ſufficit: illud ſupra votum) *victorque virum volitare per ora. Quanquam ô.* Sed hoc ſatis eſt, quod prope ſola hiſtoria poſſiceri videtur. Orationi enim & carmini eſt parva gratia, niſi eloquentia ſit ſumma: hiſtoria quoquo modo ſcripta delectat. Sunt enim homines natura curioſi, & quamlibet nuda rerum cognitione capiuntur, ut qui ſermunculis etiam fabelliſque ducantur: me vero ad hoc ſtudium impellit domeſticum quoque exemplum. Avunculus meus, idemque per adoptionem pater, hiſtorias, & quidem religioſiſſime, ſcripſit. Invenio autem apud ſapientes, honeſtiſſimum eſſe majorum veſtigia ſequi, ſi modo recto itinere præceſſerint. Cur ergo cunctor? Egi magnas & graves cauſas. Has (etiamſi mihi tenuis ex eis ſpes) deſtino retractare, ne tantus ille labor meus, ni hoc quod reliquum eſt ſtudii addidero, mecum pariter intercidat. Nam ſi rationem poſteritatis habeas, quicquid non eſt peractum, pro non inchoato eſt. Dices, Potes ſimul & reſcribere actiones, & componere hiſtoriam. Utinam! ſed utrumque tam magnum eſt, ut abunde ſit alterum efficere. Unde vicesimo ætatis anno dicere in foro cœpi, & nunc demum quid præſtare debeat orator, adhuc tamen per caliginem video. Quid ſi huic oneri novum acceſſerit? Habet quidem oratio & hiſtoria multa communia, ſed plura diverſa in his ipſis quæ communia videntur. Narrat ſane ipſa; narrat hæc, ſed aliter. Huic pleraque humilia & ſordida, & ex medio petita; illi omnia recondita, ſplendida, excelſa conveniunt. Hanc ſæpius [1] offi, muſculi, nervi; illam [2] tori quidam & quaſi jubæ decent. Hæc vel maxime vi, amaritudine, [3] inſtantia; illa tractu & ſuavitate, atque etiam dulcedine, placet. Poſtremo alia verba, alius ſonus, alia conſtructio. Nam plurimum refert, ut Thucydides ait, κτῆμα ſit, an ἀγώνισμα: quorum [4] alterum oratio, alterum hiſtoria eſt. His ex cauſis non adducor, ut duo diſſimilia, & hoc ipſo diverſa quod maxima, confun-

1 Maſculum robur. 2 Uberas quædam & exultatio. 3 Expedita brevitate. 4 Invertitur hic conſtructionis ordo; oratio enim, quæ præcipue contentione conſtat, ἀγωνισμα vocari debet, hiſtoria vero quæ ad poſteritatis memoriam componitur, κτῆμα: illud eſt de quo Thucyd. μᾶλλον ἐς τὸ ἀεὶ ἤπερ ἐς τὸ παρὸν ἀγώνισμα.

dam miſceamque, ne tanta quaſi colluvione turbatus [1] ibi faciam quod hic debeo. Ideoque interim veniam, ne à forenſibus verbis recedam, advocandi peto. Tu tamen jam nunc cogita quæ potiſſimum tempora aggrediamur. Vetera & ſcripta aliis? parata [2] inquiſitio, ſed oneroſa collatio; intacta & nova? graves offenſæ, levis gratia. Nam præter id quod in tantis vitiis hominum plura culpanda ſunt quam laudanda: tum ſi laudaveris, parcus: ſi culpaveris, nimius fuiſſe dicaris: quamvis illud pleniſſime, hoc reſtrictiſſime feceris. Sed hæc me non retardant: eſt enim mihi pro fide ſatis animi. Illud peto præſtruas ad quod hortaris, eligaſque materiam, ne mihi, jam ſcribere parato, alia rurſus cunctationis & moræ juſta ratio naſcatur. Vale.

IX. C. PLINIUS SATURNINO SUO S.

VArie me affecerunt literæ tuæ: nam partim lætæ, partim triſtia continebant. Lætæ, quod te in urbe teneri nuntiabant. Nollem, inquis; ſed ego volo, propterea quod recitaturum ſtatim ut ego veniſſem pollicebantur. Ago gratias quod expector. Triſte illud, quod Julius Valens graviter jacet; quanquam ne hoc quidem triſte, ſi illius utilitatibus æſtimetur, cujus intereſt quam maturiſſime inexplicabili morbo liberari. Illud plane non triſte ſolum, verum etiam luctuoſum, quod Julius Avitus deceſſit, dum ex quæſtura redit. Deceſſit autem in navi, procul à fratre amantiſſimo; procul à matre, à ſororibus. Nihil iſta ad mortuum pertinent; ſed pertinuerunt quum moreretur; pertinent ad hos qui ſuperſunt. Jam quidem in flore primo tantæ indolis juvenis extinctus eſt, ſumma conſequuturus, ſi virtutes ejus maturuiſſent. Quo ille ſtudiorum amore flagrabat? quantum legit? quantum etiam ſcripſit? quæ nunc omnia cum ipſo ſine fructu poſteritatis abierunt. Sed quid ego indulgeo dolori? cui ſi frænos remittas, nulla materia non maxima eſt. Finem epiſtolæ faciam, ut facere poſſim etiam lacrymis, quas epiſtola expreſſit. Vale.

1 Hiſtoriæ immiſceam quod orationi magis convenit. 2 Parata eſt materia, nam inquiſitio pro informatione accipi ſolet, ſed difficile eos aſſequi quos ſequi oportet.

X. C.

X. C. PLINIUS ANTONINO SUO S.

CUm verſus tuos æmulor, tum maxime quam ſint boni experior. Ut enim pictores pulcram abſolutamque faciem raro, niſi in pejus, effingunt; ita ego ab hoc archetypo labor & decido. Quo magis hortor, ut quamplurima proferas, quæ imitari omnes concupiſcant, nemo, aut pauciſſimi poſſint. Vale.

XI. C. PLINIUS TRANQUILLO SUO S.

LIbera tandem hendecaſyllaborum meorum fidem, qui ſcripta tua communibus amicis ſpoponderunt. Appellantur quotidie & flagitantur; ac jam periculum eſt, ne cogantur ad [1] exhibendum formulam accipere. Sum & ipſe in edendo hæſitator, tu mora tamen meam quoque cunctationem tarditatemque viciſti. Proinde aut rumpe jam moras, aut cave ne eoſdem illos libellos, quos tibi hendecaſyllabi noſtri blanditiis elicere non poſſunt, convitio [2] ſcazontes extorqueant. Perfectum opus abſolutumque eſt, neq; jam ſplendeſcit lima, ſed [3] atteritur. Patere me videre titulum tuum; patere audire, deſcribi, legi, vænire volumina Tranquilli mei. Æquum eſt nos in amore tam mutuo eandem percipere ex te voluptatem, qua tu perfrueris ex nobis. Vale.

XII. C. PLINIUS FABATO PROSOCERO SUO S.

ACcepi literas tuas, ex quibus cognovi ſpecioſiſſimam te porticum ſub tuo filiique tui nomine dedicaſſe; ſequenti die in portarum ornatum pecuniam promiſiſſe, ut initium novæ liberalitatis eſſet conſummatio prioris. Gaudeo primum tua gloria, cujus ad me pars aliqua pro neceſſitudine noſtra redundat: deinde, quod memoriam ſoceri mei pulcherrimis operibus video proferri; poſtremo, quod patria noſtra floreſ-

1 Sc. ad actionem intendendam.

2 Iambi pede ſpondæo deſinentes, eo quod, cum amarulentiæ præcipue inſerviant, gravius ita ferire videantur.

3 Nimio poliendi ſtudio evaneſcit prorſus.

cit;

cit; quam mihi à quocunque excoli jucundum, à te vero lætissimum est. Quod superest, Deos precor, ut animum istum tibi, animo isti tempus quam longissimum, tribuant. Nam liquet mihi futurum, ut peracto quod proxime promisisti, inchoes aliud. Nescit enim semel incitata liberalitas stare, cujus pulcritudinem alius ipse commendat. Vale.

XIII. C. PLINIUS SCAURO SUO S.

REcitaturus oratiunculam, quam publicare cogito, advocavi aliquos, ut vererer: paucos, ut verum audirem. Nam mihi duplex ratio recitandi: una, ut solicitudine incendar; altera, ut admonear, si quid forte me, ut meum, fallat. Tuli quod petebam: inveni qui mihi copiam consilii sui facerent. Ipse præterea quædam emendanda annotavi. Emendavi librum quem misi tibi. Materiam ex titulo cognosces, cetera liber explicabit: quem jam nunc oportet ibi consuescere, ut sine præfatione intelligatur. Tu velim quid de universo, quid de partibus, sentias, scribas mihi. Ero enim vel cautior in continendo, vel constantior in edendo, si huc vel illuc auctoritas tua accesserit. Vale.

XIV. C. PLINIUS VALERIANO SUO S.

ET tu rogas, & ego promisi, si rogasses, scripturum me tibi, quem habuisset eventum postulatio Nepotis circa Tuscillum Nominatum. Inductus est Nominatus; egit ipse pro se, nullo accusante. Etenim legati Vicentinorum non modo non pressérunt eum, verum etiam sublevaverunt. Summa defensionis, non fidem sibi in advocatione, sed constantiam defuisse; descendisse ut acturum, atque etiam in curia visum; deinde sermonibus amicorum perterritum recessisse; monitum enim, ne desiderio senatoris non jam quasi de nundinis, sed quasi de gratia, fama, dignitate certantis, tam pertinaciter, præsertim in Senatu, repugnaret: alioqui majorem invidiam quam proxime passurus. Erat sane verum; tamen à paucis acclamatum est. Inde subjunxit preces multumque lacrymarum: quin etiam tota actione, homo in dicendo exercitatus, operam dedit, ut deprecari magis (id enim & favorabilius & tutius) quam defendi videretur. Absolutus est sententia designati consulis Afranii Dextri, cujus hæc

hæc ſumma: Melius quidem Nominatum fuiſſe facturum, ſi cauſam Vicentinorum eodem animo quo ſuſceperat pertuliſſet: quia tamen in hoc genus culpæ non fraude incidiſſet, nihilque dignum animadverſione admiſiſſe convinceretur, liberandum; ita ut Vicentinis, quod acceperat, redderet. Aſſenſerunt omnes, Præter Flavium Aprum. Is interdicendum ei advocationibus in quinquennium cenſuit: & quamvis neminem auctoritate traxiſſet, conſtanter in ſententia manſit: quin etiam Dextrum, qui primus diverſum cenſuerat, perlata lege de Senatu habendo, jurare coëgit è Repub. eſſe quod cenſuiſſet. Cui, quanquam legitimæ poſtulationi, à quibuſdam reclamatum eſt. Exprobrare enim cenſenti ambitionem videbatur. Sed priuſquam ſententiæ dicerentur, Nigrinus, Tribunus plebis, recitavit libellum diſertum & gravem, quo queſtus eſt vænire advocationes, vænire etiam prævaricationes; in lites coiri: & gloriæ loco doni ex ſpoliis civium magnos & ſtatos reditus. Recitavit capita legum, admonuit SCtorum: in fine dixit, petendum ab optimo principe, ut quia leges, quia Senatuſconſulta contemnerentur, ipſe tantis vitiis mederetur. Pauci dies, & liber principis ſeverus, & tamen moderatus. Leges ipſum; eſt in publicis actis. Quam me juvat quod in cauſis agendis non modo pactione, dono, munere, verum etiam [1] xenis ſemper abſtinui! Oportet quidem quæ ſunt inhoneſta, non quaſi illicita ſed quaſi pudenda, vitare: jucundum tamen ſi prohiberi publice videas, quod nunquam tibi ipſe permiſeris. Erit fortaſſe, immo non dubie, hujus propoſiti mei & minor laus, & obſcurior fama, quum omnes ex neceſſitate facient, quod ego ſponte faciebam. Interim fruor voluptate, quum alii [2] divinum me, alii meis rapinis, meæ avaritiæ occurſum per ludum ac jocum dictitant. Vale.

XV. C. PLINIUS PONTIO SUO S.

SEceſſeram in municipium, quum mihi nuntiatum eſt, Cornutum Tertullum accepiſſe Æmiliæ viæ curam. Exprimere non poſſum quanto ſim gaudio affectus & ipſius & meo nomine. Ipſius, quod ſit licet, ſicut eſt, ab omni ambitione longe remotus, debet tamen ei jucundus eſſe honor ultro datus; meo, quod aliquanto magis me delectat mandatum mihi officium, poſtquam par Cornuto datum video. Neque enim augeri dignitate quam æquari bonis, gra-

1 Donis amicorum. 2 Hæc prævidiſſe.

tius.

tius. Cornuto autem quid melius? quid ſanctius? quid in omni genere laudis ad exemplar antiquitatis expreſſius? Quod mihi cognitum eſt non fama, qua alioqui optima & meritiſſima fruitur, ſed longis magniſque experimentis. Una diligimus, una dileximus omnes fere, quos ætas noſtra in utroque ſexu æmulandos tulit: quæ ſocietas amicitiarum arctiſſima nos familiaritate conjunxit. Acceſſit vinculum neceſſitudinis publicæ. Idem enim mihi, ut ſcis, collega, quaſi voto petitus, in præfectura ærarii fuit; fuit & in conſulatu. Tum ego qui vir, & quantus, eſſet, altiſſime inſpexi, quum ſequerer ut magiſtrum, ut parentem vererer; quod non tam ætatis maturitate, quam vitæ, merebatur. His ex cauſis ut illi, ſic mihi gratulor; nec privatim magis quam publice, quod tandem homines non ad [1] pericula, ut prius, verum ad honores virtute perveniunt. In infinitum epiſtolam extendam, ſi gaudio meo indulgeam. Prævertor ad ea, quæ me, agentem hic, nuntius deprehendit. Eram cum proſocero meo, eram cum amita uxoris, eram cum amicis diu deſideratis; circumibam agellos; audiebam multum ruſticarum querelarum; rationes legebam invitus & curſim (aliis enim chartis, aliis ſum literis initiatus) cœperam etiam itineri me præparare. Nam includor anguſtiis commeatus, eoque ipſo, quod delegatum Cornuto audio officium, mei admoneor. Cupio te quoque ſub idem tempus Campania tua remittat, ne quis, quum in urbem rediero, contubernio noſtro dies pereat. Vale.

XIV. C. PLINIUS MARCELLINO SUO S.

TRiſtiſſimus hæc tibi ſcribo. Fundani noſtri filia minor eſt defuncta; qua puella nihil unquam feſtivius, amabilius, nec modo longiore vita, ſed prope immortalitate, dignius vidi. Nondum annos quatuordecim impleverat, & jam illi anilis prudentia, matronalis gravitas erat; & tamen ſuavitas puellaris cum virginali verecundia. Ut illa patris cervicibus inhærebat? ut nos amicos paternos & amanter & modeſte complectebatur? ut nutrices, ut pædagogos, ut præceptores, [2] pro ſuo quemque officio, diligebat? Quam ſtudioſe, quam intelligenter, lectitabat? Ut parce cuſtoditeque ludebat? Qua illa temperantia, qua patientia, qua etiam

1 Uti ſub Nerone & Domitiano, ſub quibus cum periculo conjuncta erat virtutis fama.

2 Præceptores amavit ſecundum officii meritum, ſeu literis ſeu lyra inſtrueretur.

conſtan-

conſtantia, noviſſimam valetudinem tulit? Medicis obſequebatur, ſororem, patrem adhortabatur, ipſamque ſe deſtitutam corporis ſui viribus, vigore animi ſuſtinebat. Duravit hic illi uſque ad extremum, nec aut ſpatio valetudinis, aut metu mortis infractus eſt; quo plures gravioreſque nobis cauſas relinqueret & deſiderii & doloris. O triſte plane acerbumque funus! ô morte ipſa mortis tempus indignius! Jam deſtinata erat egregio juveni, jam electus nuptiarum dies, jam nos advocati. Quod gaudium quo mœrore mutatum eſt? Non poſſum exprimere verbis, quantum animo vulnus acceperim quum audivi, Fundanum ipſum (ut multa luctuoſa dolor invenit) præcipientem, quod in veſtes, margaritas, gemmas fuerat erogaturus, hoc in thura & urguenta & dotes impenderetur. Eſt quidem ille eruditus & ſapiens, ut qui ſe ab ineunte ætate altioribus ſtudiis artibuſque dediderit: ſed nunc omnia quæ audivit quærit ſæpe, quæ dixit, aſpernatur; expulſiſque virtutibus aliis, pietatis eſt totus. Ignoſces, laudabis etiam, ſi cogitaveris quid amiſerit. Amiſit enim filiam quæ non minus mores ejus quam os vultumque referebat, totumque patrem mira ſimilitudine exſcripſerat. Proinde ſi quas ad eum de dolore tam juſto literas mittes, memento adhibere ſolatium non quaſi caſtigatorium & nimis forte, ſed molle & humanum. Quod ut facilius admittat, multum faciet medii temporis ſpatium. Ut enim crudum adhuc vulnus medentium manus reformidat, deinde patitur, atque ultro requirit; ſic recens animi dolor conſolationes rejicit ac refugit, mox deſiderat, & clementer admotis acquieſcit. Vale.

XVII. C. PLINIUS SPURINNÆ SUO S.

SCio quantopere bonis artibus faveas, quantum gaudii capias, ſi nobiles juvenes dignum aliquid majoribus ſuis faciant: quo feſtinantius nuntio tibi, fuiſſe me hodie in auditorio Calpurnii Piſonis. Recitabat [1] ἐρωτοπαίγνιον; eruditam ſane luculentamque materiam. Scripta elegis erat fluentibus, & teneris, & [2] enodibus, ſublimibus etiam verbis, ut popoſcit locus. Alte enim & varie nunc attollebatur, nunc reſidebat: excelſa depreſſis, exilia plenis, ſeveris jucunda mutabat: omnia ingenio pari. Commendabat hæc voce ſuaviſſima, vocem verecundia; multum ſanguinis, multum ſolicitudinis in ore, magna ornamenta recitantis. Etenim, neſcio quo pacto, magis in ſtudiis homines timor quam fiducia

1 Judicrum de amore poema. 2 Mollibus.

decet. Ne plura (quanquam libet plura, quo sunt pulcriora de juvene, rariora de nobili) recitatione finita, multum ac diu exosculatus adolescentem, qui est acerrimus stimulus monendi, laudibus incitavi, pergeret qua cœpisset, lumenque quod sibi majores sui prætulissent, posteris ipse præferret. Gratulatus sum optimæ matri, gratulatus & fratri, qui ex auditorio illo non minorem pietatis gloriam quam ille alter eloquentiæ tulit. Tam notabiliter pro fratre recitanre primum metus ejus, mox gaudium eminuit. Dii faciant, ut talia tibi sæpius nuntiem! Faveo enim seculo, ne sit sterile & effœtum: mireque cupio ne nobiles nostri nihil in domibus suis pulcrum nisi imagines habeant; quæ nunc mihi hos adolescentes tacite laudare, adhortari, &, quod amborum gloriæ satis magnum est, agnoscere videntur. Vale.

XVIII. C. PLINIUS MACRO SUO S.

BEne est mihi, quia tibi bene est. Habes uxorem tecum, habes filium. Frueris mari, fontibus [1] viridibus, agro, villa amœnissima. Neque enim dubito esse amœnissimam, in qua se composuerat [2] homo, felicior antequam felicissimus fieret. Ego in Tuscis & venor & studeo, quæ interdum alternis, & interdum simul facio: nec tamen adhuc possum pronuntiare, utrum sit difficilius capere aliquid an scribere. Vale.

XIX. C. PLINIUS PAULINO SUO S.

VIdeo quam molliter tuos habeas: quo simplicius tibi confitebor qua indulgentia meos tractem. Est mihi semper in animo & Homericum illud, πατὴρ δ' ὡς ἤπιος ἦεν, & hoc nostrum, paterfamilias. Quid si essem natura atperior & durior, frangeret me tamen infirmitas liberti mei Zosimi: cui tanto major humanitas exhibenda est, quanto nunc illa magis eget. Est homo probus, officiosus, literatus, & ars quidem ejus, & quasi [3] inscriptio, comœdus, in qua plurimum facit. Nam pronuntiat acriter, sapienter, apte, decenter eti-

1 M. S. Vitibus. 2 Nerva sc. qui cum Domitiani jussu Tarentum secessit, vitam privatam summo imperio prætulit.

3 Tantum in comœdia valet, ut eo titulo non minus innotescat quam res venales à suis inscriptionibus.

am;

am; utitur & cithara perite ultra quam comœdo neceſſe eſt. Idem tam commode orationes & hiſtorias & carmina legit, ut hoc ſolum didiciſſe videatur. Hæc tibi ſedulo expoſui, quo magis ſcires quam multa unus mihi & quam jucunda miniſteria præſtaret. Accedit huc longa jam caritas hominis, quam ipſa pericula auxerunt. Eſt enim à natura comparatum, ut nihil æque amorem incitet & accendat quam carendi metus, quem ego pro hoc non ſemel patior. Nam ante aliquot annos, dum intente inſtanterque pronuntiat, ſanguinem rejecit, atque ob hoc, in Ægyptum miſſus à me, poſt longam peregrinationem confirmatus rediit nuper: deinde dum per continuos dies nimis [1] imperat voci, veteris infirmitatis tuſſicula admonitus, rurſus ſanguinem reddidit. Qua ex cauſa deſtinavi eum mittere in prædia tua, quæ [2] Foro julii poſſides. Audivi enim te ſæpe referentem, eſſe ibi & aerem ſalubrem, & lac hujuſmodi curationibus accommodatiſſimum. Rogo ergo ſcribas tuis, ut illi villa, ut domus pateat; offerant etiam ſumtibus ejus, ſi quid opus erit: erit autem opus modico. Eſt enim tam parcus & continens, ut non ſolum delicias, verum etiam neceſſitates valetudinis frugalitate reſtringat. Ego proficiſcenti tantum viatici dabo, quantum ſufficit & moderato & eunti in tua. Vale.

XX. C. PLINIUS URSO SUO S.

ITerum Bithyni, poſt breve tempus à [3] Julio Baſſo, etiam Rufum Varenum proconſulem detulerunt. Varenum, quem nuper adverſus Baſſum advocatum & poſtularant & acceperant. Inducti in Senatum, inquiſitionem poſtulaverunt: tum Varenus petiit ut ſibi quoque defenſionis cauſa vocare teſtes liceret: recuſantibus Bithynis; cognitio ſuſcepta eſt. Egi ego pro Vareno, non ſine eventu: nam bene an male, liber indicabit. In actionibus enim utramque in partem fortuna dominatur: multum commendationis & detrahit & affert memoria, vox, geſtus, tempus ipſum; poſtremo vel amor vel odium rei. Liber offenſis, liber gratia, liber & ſecundis caſibus, & adverſis caret. Reſpondit mihi Fonteius Magius, unus ex Bithynis, plurimis verbis, pauciſſimis rebus. Mos eſt pleriſque Græcorum, ut illis ſit pro copia volubilitas: tam longas tamque rigidas

1 Plus à voce exigit quam per valetudinem ferre poſſit.

2 Oppidum Umbriæ.

3 Poſt Baſſi accuſationem.

periodos uno ſpiritu, quaſi torrente, contorquent. Itaque Julius Candidus non invenuſte ſolet dicere, Aliud eſſe eloquentiam, aliud loquentiam. Nam eloquentia vix uni aut alteri, immo, ſi Marco Antonio credimus, nemini; hæc vero quam Candidus loquentiam appellat, multis atque etiam impudentiſſimo cuique maxime contingit. Poſtero die dixit pro Vareno Homulus callide, acriter, culte; contra Nigrinus preſſe, graviter, ornate. Cenſuit Acilius Rufus, conſul deſignatus, inquiſitionem Bithynis dandam: [1] poſtulationem Vareni ſilentio præteriit. Hæc forma [2] negandi fuit. Cornelius Priſcus conſularis & accuſatoribus quæ petebant & reo tribuit, vicitque numero. Impetravimus rem nec lege comprehenſam, nec ſatis uſitatam, juſtam tamen. Quare juſtam, non ſum epiſtola executurus, ut deſideres actionem. Nam ſi verum eſt Homericum aliud,

Τλὼ γὰρ ἀοιδὴν μᾶλλον ἐπικλείειν᾽ ἄνθρωποι,
Ἢ περ ἀκουόντεσι νεωτάτη ἀμφιπέληται,

apud te providendum eſt mihi, ne gratiam novitatis & florem, quæ oratiunculam meam vel maxime commendat, epiſtolæ loquacitate præcerpam. Vale.

XXI. C. PLINIUS RUFO SUO S.

DEſcenderam in Baſilicam Juliam, auditurus quibus proxima [3] comperendinatione reſpondere debebam. Sedebant judices, centumviri venerant, obverſabantur advocati; ſilentium longum, tandem à prætore nuntius: Dimittuntur centumviri; [4] eximitur dies, me gaudente, qui nunquam ita paratus ſum, ut non mora læter. Cauſa dilationis, Nepos prætor, qui legibus quærit. Propoſuerat breve edictum; admonebat accuſatores, admonebat reos, executurum ſe quæ SC. continerentur. Suberat edicto SC. hoc. OMNES, QUICQUID NEGOTII HABERENT, JURARE PRIUS QUAM AGERENT JUBEBANTUR, NIHIL SE OB ADVOCATIONEM CUIQUAM DEDISSE, PROMISISSE, CAVISSE. His enim verbis, ac mille præterea, & vænire advocationes & emi vetabantur. Peractis tamen negotiis, permittebantur pecuniam duntaxat decem millium

1 Qua poſtulavit ut teſtes evocare liceret. 2 Alii legunt, neganda. 3 Comperendinatio ab utriſque litigatoribus in perendinum diem invicem denuntiatio. 4 Litibus interdictum eſt.

dare.

dare. Hoc facto Nepotis commotus prætor, qui centumviralibus præsidet, deliberaturus an sequeretur exemplum inopinatum, nobis otium dedit. Interim tota civitate Nepotis edictum carpitur, laudatur. Multi, *Invenimus qui curva corrigerent. Quid? ante hunc prætores non fuerunt? Quis autem hic est qui emendet publicos mores?* Alii contra, *Rectissime fecit initurus magistratum: jura* [1] *cognovit: senatusconsulta legit: reprimit fœdissimas pactiones: rem pulcherrimam turpissime vœnire non patitur.* Tales ubique sermones: qui tamen alterutram in partem ex eventu prævalebunt. Est omnino iniquum, sed usu receptum, quod honesta consilia vel turpia, prout male aut prospere cedunt, ita vel probantur vel reprehenduntur. Inde plerunque eadem facta, modo diligentiæ, modo vanitatis, modo libertatis, modo furoris, nomen accipiunt. Vale.

1 Alii legunt, recognovit.

LIBER VI.

I. C. PLINIUS TIRONI SUO S.

QUAMDIU ego trans Padum, tu in Piceno, minus te requirebam: poſtquam ego in urbe, tu adhuc in Piceno, multo magis: ſeu quod ipſa loca, in quibus eſſe una ſolemus, acrius me tui commonent: ſeu quod deſiderium abſentium nihil perinde ac vicinitas acuit: quoque propius acceſſeris ad ſpem fruendi, hoc impatientius careas. Quicquid in cauſa, eripe me huic tormento. Veni, aut ego illuc, unde inconſulte properavi, revertas, vel ob hoc ſolum, ut experiar an mihi, quum ſine me Romæ cœperis eſſe, [1] ſimiles his epiſtolas mittas. Vale.

II. C. PLINIUS ARRIANO SUO S.

SOleo nonnunquam in judiciis quærere Marcum Regulum, nolo enim dicere, deſiderare. Cur ergo quæro? Habebat ſtudiis honorem, timebat, pallebat, ſcribebat: quamvis non poſſet dediſcere illud ipſum, quod oculum modo dextrum, modo ſiniſtrum [2] circumlinebat; dextrum, ſi à petitore; alterum ſi à poſſeſſore eſſet acturus; quod candidum ſplenium in hoc aut illud ſupercilium transferebat: quod ſemper aruſpices conſulebat de actionis eventu, anili ſuperſtitione, ſed tamen a magno ſtudiorum honore veniebat. Jam illa perquam jucunda una dicentibus, quod libera tempora petebat, quod audituros corrogabat. Quid enim jucundius quam ſub alterius invidia, quamdiu velis, & in alieno auditorio quaſi deprehenſum commode dicere? ſed utcunque ſe habent iſta, bene fecit Regulus, quod eſt mortuus, melius ſi ante. Nunc enim ſane poterat ſine malo publico vivere ſub eo

1 Querimoniis plenas propter amicum abſentem. 2 Geruſſa oblevit, ut commodius hærerent ſplenia, quibus eo conſilio uſus eſt Regulus, ut aſtantibus videretur nimio ſtudio pallorem contraxiſſe. Splenium vero Emplaſtrum quoddam ſignificat.

Principe;

Principe, ſub quo nocere non poterat: Ideo fas eſt, nonnunquam eum quærere. Nam poſtquam obiit ille, increbuit paſſim & invaluit conſuetudo, binas vel ſingulas clepſydras interdum & dimidias, & dandi & petendi. Nam & qui dicunt, [1] egiſſe malunt quam agere; & qui audiunt, finire quam judicare. Tanta negligentia, tanta deſidia, tanta denique irreverentia ſtudiorum periculorumque eſt. An nos ſapientiores majoribus noſtris? nos legibus ipſis juſtiores, quæ tot horas, tot dies, tot comperhendinationes largiuntur? hebetes illi & ſupra modum tardi? Nos apertius dicimus, celerius intelligimus, religioſius judicamus, qui paucioribus clepſydris præcipitamus cauſas, quam diebus explicari ſolebant? O Regule, [2] qui ambitione ab omnibus obtinebas quod fidei pauciſſimi præſtant! Equidem quoties judico, quod ſæpius facio quam dico, quantum quis plurimum poſtulat [3] aquæ do. Etenim temerarium exiſtimo, divinare quam ſpatioſa ſit cauſa inaudita, tempuſque negotio finire, cujus modum ignores: præſertim cum primum [4] religioni ſuæ judex patientiam debeat, quæ pars magna juſtitiæ eſt. At quædam ſupervacua dicuntur: etiam; ſed ſatius eſt & hæc dici, quam non dici neceſſaria. Præterea, an ſint ſupervacua, niſi quum audieris, ſcire non poſſis. Sed de his melius coram, ut de pluribus vitiis civitatis. Nam tu quoque amore [5] communium ſoles [6] emendari cupere, quæ jam corrigere difficile eſt. Nunc reſpiciamus domos noſtras. Ecquid omnia in tua recte? in mea novi nihil. Mihi autem & gratiora ſunt bona, quod perſeverant; & leviora incommoda, quod aſſuevi. Vale.

III. C. PLINIUS VERO SUO S.

GRatias ago quod agellum, quem nutrici meæ donaveram, colendum ſuſcepiſti. Erat quum donarem centum millium nummum: poſtea, decreſcente reditu, etiam pretium minuit, quod nunc te curante reparabit. Tu modo memineris, commendari tibi à me non arbores & terram (quanquam hæc quoque) ſed munuſculum meum; quod eſſe quam

1 Oborto ſc. utriſque tædio tam dicentibus quam judicantibus. 2 Regulus enim ut ſoli inſerviret gloriæ, tempora poſtulavit, nullis ſpatiis circumſcripta. 3 Tempus enim clepſydris metiebatur. 4 Ob officii religionem deliberatius cognoſcere debet. 5 Reipub 6 Aliquem ſaltem hiſce vitiis modum ſtatui, etiamſi ad rectum prorſus deduci nequeant.

fructu-

fructuosissimum non illius magis interest quæ accepit, quam mea qui dedi. Vale.

IV. C. PLINIUS CALPHURNIÆ SUÆ S.

NUnquam fum magis de occupationibus meis queſtus; quæ me non ſunt paſſæ aut proficiſcentem te valetudinis cauſa, in Campaniam proſequi, aut profectum è veſtigio ſubſequi. Nunc enim præcipue ſimul eſſe cupiebam, ut oculis meis crederem, quid viribus, quid corpuſculo acquireres, & qui denique ſeceſſus, voluptates, regioniſque abundantiam in offenſa tranſmitteres. Equidem etiam fortem te non ſine cura deſiderarem. Eſt enim ſuſpenſum & anxium de eo quem ardentiſſime diligas, interdum nihil ſcire. Nunc vero me cum abſentiæ, tum infirmitatis tuæ ratio, incerta & varia ſolicitudine exterret. Vereor omnia, [imaginor omnia] quæque natura metuentium eſt, ea maxime mihi quæ maxime abominor fingo. Quo impenſius rogo, ut timori meo quotidie ſingulis, vel etiam binis epiſtolis conſulas. Ero enim ſecurior, dum legam; ſtatimque timebo, quum legero. Vale.

V. C. PLINIUS URSO SUO S.

SCripſeram tenuiſſe [1] Varenum, ut ſibi evocare teſtes liceret: quod pluribus æquum, quibuſdam iniquum, & quidem pertinaciter, viſum; maxime Licinio Nepoti, qui ſequenti Senatu, quum de rebus aliis referretur, de proximo SC. diſſeruit, finitamque cauſam [2] retractavit. [3] Addidit etiam, petendum à conſulibus ut referrent ſub exemplo [4] legis ambitus de lege repetundarum, an placeret in futurum ad eam legem adjicit. ut, ſicut accuſatoribus inquirendi, teſtibuſque [5] denuntiandi poteſtas ex ea lege eſſet, ita reis quoque fieret. Fuerunt quibus hæc ejus oratio, ut ſera & intempeſtiva & præpoſtera, diſpliceret: quæ omiſſo [6] contradicendi tempore

1 Vid. Ep. 20. Lib. 5. 2 Quæſtionem de integro ventilavit. 3 Cum in aliis actionibus dijudicandis Senatus occuparetur, Licinius Nep. quatenus illo refragante à Vareni partibus ſtetiſſet ſenatus, lege proſpectum eſſe voluit in futurum, ut idem quoque ceteris liceret quod Vareno permiſſum eſt. 4 Legem hanc non tulit Auguſtus, ſed antiquatam renovavit, qua prohibita eſt ſuffragiorum, pecunia data, corruptio. 5 Teſtibus denuntiare, eſt diem dicere ferendo teſtimonio. 6 Cum de ea diſceptaretur.

caſtigaret

caſtigaret peractum, cui potuiſſet occurrere. Jubentius quidem Celſus prætor, tanquam emendatorem Senatus, & multis & vehementer increpuit. Reſpondit Nepos, rurſuſque Celſus: neuter contumeliis temperavit. Nolo referre quæ dici ab ipſis moleſte tuli: quo magis quoſdam è numero noſtro improbavi, qui modo ad Celſum, modo ad Nepotem, prout hic vel ille diceret, cupiditate audiendi curſitabant; & nunc quaſi ſtimularent & accenderent, nunc, quaſi reconciliarent componerentque, frequentius ſingulis, ambobus interdum, propitium Cæſarem, ut in ludicro aliquo, precarentur. Mihi quidem illud etiam peracerbum fuit, quod ſunt [1] alter alteri quid pararent indicati. Nam & Celſus Nepoti ex libello reſpondit, & Celſo Nepos ex pugillaribus. Tanta loquacitas amicorum fuit, ut homines jurgaturi id ipſum invicem ſcirent, tanquam conveniſſent. Vale.

VI. C. PLINIUS FUNDANO SUO S.

SI quando, nunc præcipue cuperem eſſe te Romæ, & ſis, rogo. Opus eſt mihi voti, laboris, ſolicitudinis ſocio. Petit honores Julius Naſo: petit cum multis, cum bonis; quos ut glorioſum, ſic eſt difficile ſuperare. Pendeo ergo & exerceor ſpe, atque afficior metu, & me [2] conſularem eſſe non ſentio. Nam rurſus mihi videor omnium quæ decurri candidatus. Meretur, hanc curam longa mei caritate. Eſt mihi cum illo non ſane paterna amicitia; neque enim potuit eſſe per meam ætatem. Solebat tamen vixdum adoleſcentulo mihi pater ejus cum magna laude monſtrari. Erat non ſtudiorum tantum, verum etiam ſtudioſorum amantiſſimus: ac prope quotidie ad audiendos, quos tunc ego frequentabam, Quintilianum & Niceten ſacerdotem ventitabat: vir alioqui clarus & gravis, & qui prodeſſe filio memoria ſui debeat. Sed multi nunc in Senatu, quibus ignotus ille, multi quibus notus, ſed non niſi viventes reverentur, quo magis huic, omiſſa gloria patris, in qua magnum ornamentum, gratia infirma, ipſi enitendum & laborandum eſt. Quod quidem ſemper, quaſi provideret hoc tempus, ſedulo fecit; paravit amicos, quos paraverat, coluit: me certe, ut primum ſibi judicare permiſit, ad amorem imitationemque delegit. Dicenti

1 Nam Celſi Nepotiſque familiares utriuſque conſilia ita prodidere, ut ſcirent perinde futurum inter ſe jurgium ac ſi invicem conveniſſent.

2 Æque me ſolicitum habet hæc cura ac ſi ipſe Candidatus eſſem.

mihi ſolicite aſſiſtit, [1] aſſidet recitanti; primus etiam & cum maxime naſcentibus opuſculis meis intereſt, nunc ſolus, ante cum fratre, cujus nuper amiſſi ego ſuſcipere partes, ego vicem debeo implere. Doleo enim & illum immatura morte indigniſſime raptum, & hunc optimi fratris adjumento deſtitutum, ſoliſque amicis relictum. Quibus ex cauſis exigo ut venias, & ſuffragio meo tuum jungas. Permultum intereſt mea, te oſtentare & mecum circuire. Ea eſt auctoritas tua, ut putem me efficacius tecum etiam meos amicos rogaturum. Abrumpe ſi qua te retinent. Hoc tempus meum, hoc fides, hoc etiam dignitas poſtulat. Suſcepi candidatum, & ſuſcepiſſe me notum eſt; ego ambio, ego periclitor. In ſumma, ſi datur Naſoni quod petit, illius honor; ſi negatur, mea repulſa eſt. Vale.

VII. C. PLINIUS CALPHURNIÆ SUÆ S.

SCribis te abſentia mea non mediocriter affici; unumque habere ſolatium, quod pro me libellos meos teneas, ſæpe etiam in [2] veſtigio meo colloces. Gratum eſt quod nos requiris, quod his fomentis acquieſcis: invicem ego epiſtolas tuas lectito, atque identidem in manus quaſi novas ſumo; ſed eo magis ad deſiderium tui accendor. Nam cujus literæ tantum habent ſuavitatis, hujus ſermonibus quantum dulcedinis ineſt? Tu tamen frequentiſſime ſcribe, licet hoc ita me delectet ut torqueat. Vale.

VIII. C. PLINIUS PRISCO SUO S.

ATtilium Creſcentem & noſti & amas. Quis enim illum ſpectatior paulo aut non novit, aut non amat? Hunc ego non ut multi, ſed arctiſſime diligo. Oppida noſtra unius diei itinere dirimuntur: ipſi amare invicem, qui eſt flagrantiſſimus amor, adoleſcentuli cœpimus. Manſit hic poſtea, nec refrixit judicio, ſed invaluit. Sciunt qui alterutrum noſtrum familiarius intuentur. Nam & ille amicitiam meam latiſſima prædicatione circumfert, & ego præ

1 N. B. diſcrimen hoc. In foro enim præter judices nemo ſedit, in auditorio etiam ipſi recitantes.

2 Ea lecti parte qua ſolet Plinius veſtigium relinquere.

me

me fero, quam ſit mihi curæ modeſtia, quies, ſecuritas ejus. Quin etiam quum inſolentiam cujuſdam tribunatum plebis inituri vereretur, idque indicaſſet mihi, reſpondi;

Οὔ πε ἐμεῖο ζώοντος καὶ ἐπὶ χθονὶ δερκομένοιο,
Σοὶ κείλης παρὰ νηῦσι βαρείας χεῖρας ἐποιεῖν.

Quorſum hæc? Ut ſcias non poſſe Attilium, me incolumi, injuriam accipere. Iterum dices, Quorſum hæc? Debuit ei pecuniam Valerius Varus; hujus eſt hæres Maximus noſter, quem & ipſe amo, ſed conjunctius tu. Rogo ergo, exigo etiam pro jure amicitiæ, cures ut Attilio meo ſalva ſit non ſors modo, ſed etiam uſura plurium annorum. Homo eſt alieni abſtinentiſſimus, ſui diligens; nullis quæſtibus ſuſtinetur, nullus illi niſi ex frugalitate reditus. Nam ſtudia, quibus plurimum præſtat, ad voluptatem tantum & gloriam exercet. Gravis eſt ei vel minima jactura, quia reparare quod amiſeris gravius eſt. Exime hunc illi, exime hunc mihi ſcrupulum; ſine me ſuavitate ejus, ſine leporibus perfrui. Neque enim poſſum triſtem videre, cujus hilaritas me triſtem eſſe non patitur. In ſumma, noſti facetias hominis; quas velim attendas, ne in bilem & amaritudinem vertat injuria. Quam vim habeat offenſus, crede ei quam in amore habet. Non feret magnum & liberum ingenium cum contumelia damnum. Verum ut ferat ille, ego meum damnum, meam contumeliam [2] judicabo; ſed non tanquam pro mea (hoc eſt gravius) iraſcar. Quanquam quid denuntiationibus & quaſi minis ago; Quin potius, ut cœperam, rogo, oro, des operam, ne ille ſe, quod validiſſime vereor, à me, ego me neglectum à te putem. Dabis autem, ſi hoc perinde curæ eſt tibi quam illud mihi. Vale.

IX. C. PLINIUS TACITO SUO S.

COmmendas mihi Julium Naſonem candidatum. Naſonem mihi? quid ſi meipſum? Fero tamen & ignoſco. Eundem enim commendaſſem tibi, ſi, te Romæ morante, ipſe abfuiſſem. Habet hoc ſolicitudo, quod omnia neceſſaria putat. Tu tamen cenſeo alios roges, ego precum tuarum miniſter, adjutor, particeps ero. Vale.

[1] Principale illud, ut vocant, cui fœnus accedit. [2] Alii legunt, vindicabo.

X. C. PLINIUS ALBINO SUO S.

QUum veniſſem in ſocrus meæ villam Alſienſem, quæ aliquando Rufi Virginii fuit, ipſe mihi locus optimi illius & maximi viri deſiderium non ſine dolore renovavit. Hunc enim incolere ſeceſſum, atque etiam ſenectuti ſuæ nidulum vocare conſueverat. Quocunque me contuliſſem, illum animus, illum oculi requirebant. Libuit etiam monimentum ejus videre, & vidiſſe pœnituit. Eſt enim adhuc imperfectum, nec difficultas operis in cauſa, modici, ac potius exigui; ſed inertia ejus, cui cura mandata eſt. Subit indignatio cum miſeratione, poſt decimum mortis annum reliquias, neglectumque cinerem, ſine titulo, ſine nomine jacere, cujus memoria orbem terrarum gloria pervagetur. At ille mandaverat caveratque, ut divinum illud & immortale factum verſibus inſcriberetur;

HIC SITUS EST RUFUS, PULSO QUI [1]VINDICE QUONDAM,
IMPERIUM ASSERVIT NON SIBI, SED [2]PATRIÆ.

Tam rara in amicitiis fides, tam parata oblivio mortuorum, ut ipſi nobis debeamus etiam conditoria exſtruere, omniaque hæredum officia præſumere. Nam cui non eſt verendum quod videmus accidiſſe Virginio? cujus injuriam ut indigniorem, ſic etiam notiorem ipſius claritas facit. Vale.

XI. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

O Diem lætum! Adhibitus in conſilium à præfecto urbis audivi ex diverſo agentes ſummæ ſpei, ſummæ indolis juvenes duos, Fuſcum Salinatorem & Numidium Quadratum, egregium par, nec modo temporibus noſtris, ſed literis ipſis ornamento futurum. Mira utrique probitas, conſtantia ſalva, decorus habitus, os Latinum, vox virilis, tenax memoria,

1 Cum exercitus fere omnes à Neronе ad Galbam deſciſſent, principe defectionis Julio Vindice, Virginius, interemto Vindice, noluit imperium adminiſtrare, etſi à militibus daretur optio, ut vel imperium vel ferrum admitteret.

2 Favet huic lect. M. S. Alii legunt, os planum. i. e. rotunda pronunciatio.

magnum

magnum ingenium, judicium æquale: quæ ſingula mihi voluptati fuerunt: atque inter hæc illud, quod & ipſi me ut rectorem, ut magiſtrum intuebantur, & iis qui audiebant me æmulari, meis inſtare veſtigiis videbantur. O diem (repetam enim) lætum, notandumque mihi candidiſſimo calculo! Quid enim aut publice lætius, quam clariſſimos juvenes nomen & famam ex ſtudiis petere, aut mihi optatius, quam me ad recta tendentibus quaſi exemplar eſſe propoſitum? Quod gaudium ut perpetuo capiam, deos oro: ab iiſdem, [1] teſte te, peto, ut omnes qui me imitari tanti putabunt, meliores eſſe quam me velint. Vale.

XII. C. PLINIUS FABATO PROSOCERO SUO S.

TU vero non debes [2] ſuſpenſa manu commendare mihi quos tuendos putas. Nam & te decet multis prodeſſe, & me ſuſcipere quicquid ad curam tuam pertinet. Itaque Vectio Priſco quantum plurimum potuero, præſtabo, præſertim in arena mea, hoc eſt, apud Centumviros. Epiſtolarum, quas mihi, ut ais, aperto pectore ſcripſiſti, oblivisci me jubes: at ego nullarum libentius memini. Ex illis enim vel præcipue ſentio quantopere me diligas, cum ſic exegeris mecum ut ſolebas cum tuo filio. Nec diſſimulo, hoc mihi jucundiores eas fuiſſe, quod habebam bonam cauſam, cum ſummo ſtudio curaſſem quod tu curari volebas. Proinde etiam atque etiam rogo, ut mihi ſemper eadem ſimplicitate, quoties ceſſare videbor (nunquam enim ceſſabo) convitium facias. Quod & ego intelligam à ſummo amore proficiſci, & tu non meruiſſe me gaudeas. Vale.

XIII. C. PLINIUS URSO SUO S.

UNquamne vidiſti quemquam tam laborioſum & exercitum, quam Varenum meum? cui quod ſumma contentione impetraverat, defendendum & quaſi rurſus petendum fuit. Bithyni SC. apud conſules carpere & labefactare ſunt auſi, atque etiam abſenti principi criminari: ab illo ad ſenatum remiſſi, non deſtiterunt. Egit Claudius Capito irreverenter

1 M. S. ad idem teſtes peto. Alii legunt, eoſdem teſtes peto.

2 Non leviter aut perfunctorie.

magis

magis quam conſtanter, ut qui ipſum SC. apud Senatum accuſaret. Reſpondit Fronto Catius graviter magis & firme: ſenatus ipſe mirificus. Nam illi quoque, qui prius negarant Vareno quæ petebat, eadem danda, poſtquam erant data, cenſuerunt. Singulos enim, integra re, diſſentire fas eſſe; peracta, quod pluribus placuiſſet, cunctis tuendum. Acilius tantum Rufus, & cum eo ſeptem an octo? (ſeptem immo) in priore ſententia perſeverarunt. Erant in hac paucitate nonnulli, quorum [1] temporaria gravitas, vel potius gravitatis imitatio, ridebatur. Tu tamen æſtima, quantum nos in ipſa pugna prælii & certaminis maneat, cujus quaſi præluſio atque præcurſio has contentiones excitavit. Vale.

XIV. C. PLINIUS MAURICO SUO S.

SOlicitas me in Formianum: veniam ea conditione, ne quid contra commodum tuum facias: qua pactione invicem mihi caveo. Neque enim mare & littus, ſed te, otium, libertatem ſequor: alioqui ſatius eſt in urbe remanere. Oportet enim omnia aut ad alienum arbitrium, aut ad ſuum facere: mei certe [2] ſtomachi hæc natura eſt, ut nihil niſi totum & merum velit. Vale.

XV. C. PLINIUS ROMANO SUO S.

MIrificæ rei non interfuiſti: ne ego quidem, ſed me recens fabula excepit. Paſſienus Paulus, ſplendidus eques Romanus, & inprimis eruditus, ſcribit elegos. Gentilitium hoc illi. Eſt enim municeps Propertii, atque etiam inter majores ſuos Propertium numerat. Is quum recitaret, ita cœpit dicere, *Priſce jubes?* Ad hoc Jabolenus Priſcus (aderat enim ut Paulo amiciſſimus) *Ego vero non jubeo.* Cogita qui riſus hominum, qui joci. Eſt omnino Priſcus dubiæ ſanitatis: interest tamen officiis, adhibetur conſiliis, atque etiam jus civile publice reſpondet: quo magis quod tunc fecit, & ridiculum & notabile fuit. Interim Paulo aliena deliratio aliquantum frigoris attulit. Tam ſolicite recitaturis providendum eſt non ſolum ut ſint ipſi ſani, verum etiam ut ſanos adhibeant. Vale.

1 Accerſita pro temporis ratione.
2 Id eſt, nolo ſimul pluribus rebus occupari, ſed in urbe amicis tempus impendam, ruri vero otio.

XVI. C.

XVI. C. PLINIUS TACITO SUO S.

PEtis ut tibi avunculi mei exitum ſcribam, quo verius tradere poſteris poſſis: gratias ago. Nam video, morti ejus, ſi celebretur à te, immortalem gloriam eſſe propoſitam. Quamvis enim pulcherrimarum clade terrarum, ut populi, ut urbes memorabili caſu, quaſi ſemper victurus occiderit: quamvis ipſe plurima opera & manſura condiderit, multum tamen perpetuitati ejus ſcriptorum tuorum æternitas adder. Equidem beatos puto, quibus deorum munere datum eſt aut facere ſcribenda, aut ſcribere legenda: beatiſſimos vero quibus utrumque. Horum in numero avunculus meus & ſuis libris & tuis erit. Quo libentius ſuſcipio, depoſco etiam quod injungis. Erat Miſeni, claſſemque imperio præſens regebat. Nono calend. Septembris, hora diei fere ſeptima, mater mea indicat ei, apparere nubem inuſitata & magnitudine & ſpecie. Uſus ille ſole mox frigidam guſtaverat jacens, ſtudebatque: poſcit ſoleas, aſcendit locum ex quo maxime miraculum illud conſpici poterat. Nubes (incertum procul intuentibus ex quo monte: Veſuvium fuiſſe poſtea cognitum eſt) oriebatur, cujus ſimilitudinem & formam non alia magis arbor quam [1] pinus expreſſerit. Nam longiſſimo velut trunco elata in altum, quibuſdam ramis diffundebatur. Credo quia recenti ſpiritu evecta, deinde ſeneſcente eo deſtituta, aut etiam pondere ſuo victa, in latitudinem vaneſcebat: candida interdum, interdum ſordida & maculoſa, prout terram cineremve ſuſtulerat. Magnum propiuſque noſcendum id eruditiſſimo viro viſum. Jubet [2] Liburnicam aptari; mihi ſi venire una vellem, facit copiam. Reſpondi, ſtudere me malle, & forte ipſe quod ſcriberem dederat. Egrediebatur domo, accipit [3] codicillos. [4] Retinæ Claſſiarii imminenti periculo exteriti (nam villa ea ſubjacebat, nec ulla niſi navibus fuga) ut ſe tanto diſcrimini eriperet orabant. Non vertit ille conſilium, ſed quod ſtudioſo animo inchoaverat, obit maximo. Deducit quadriremes, aſcendit ipſe non Retinæ modo, ſed multis (erat enim frequens amœnitas oræ) laturus auxilium. Properat illuc unde alii fugiunt; rectumque curſum, recta gubernacula in periculum tenet, adeo ſolutus metu, ut omnes

1 Quæ à trunco lata prius & diffuſa, deinde in anguſtum deſinit. 2 Navem à Liburnis Dalm. populo, ita dictam, quorum opera in Actiaco prælio uſus eſt Auguſtus. 3 Utpote quibus notaret quicquid oculis deprehenderet. 4 Villæ Miſeno ſubjectæ.

illius

illius mali motus, omnes figuras, ut deprehenderat oculis, dictaret enotaretque. Jam navibus cinis inciderat, quo propius accederet, calidior & denſior; jam pumices etiam, nigrique & ambuſti & fracti igne lapides: jam [1] vadum ſubitum, ruinaque montis littora obſtantia, cunctatuſque paulum an retro flecteret, mox gubernatori ut ita faceret monenti, *Fortes*, inquit, *fortuna juvat*: Pomponianum pete. [2] Stabiis erat, diremtus ſinu medio. Nam ſenſim circumactis curvatiſque littoribus mare infunditur. Ibi, quanquam nondum periculo appropinquante, conſpicuo tamen, &, quum creſceret, proximo, ſarcinas contulerat in naves, certus fugæ, ſi contrarius ventus reſediſſet: quo tunc avunculus meus [3] ſecundiſſimo invectus, complectitur trepidantem, conſolatur, hortatur: utque timorem ejus ſua ſecuritate leniret, deferri ſe in balineum jubet; lotus accubat, cœnat, atque hilaris, aut, quod eſt æque magnum, ſimilis hilari. Interim è Veſuvio monte pluribus locis latiſſimæ flammæ altaque incendia relucebant, quorum fulgor & claritas tenebris noctis excitabatur. Ille agreſtium trepidatione igni relictas deſertaſque villas per ſolitudinem ardere, in remedium formidinis, dictabat: tum ſe quieti dedit, & quievit veriſſimo quidem ſomno. Nam meatus animæ, qui illi propter amplitudinem corporis gravior & ſonantior erat, ab iis qui limini obverſabantur, audiebatur. Sed area ex qua diæta adibatur, ita jam cinere, mixtiſque punicibus oppleta ſurrexerat, ut ſi longior in cubiculo mora eſſet, exitus negaretur. Excitatus procedit, ſeque Pomponiano, ceteiſque qui pervigilarant reddit. In commune conſulunt an intra tecta ſubliſtant, an in aperto vagentur. Nam crebris vaſtiſque tremoribus tecta nutabant, & quaſi emota ſedibus ſuis, nunc huc, nunc illuc abire aut referri videbantur. Sub dio rurſus, quanquam levium exeſorumque pumicum caſus metuebatur. Quod tamen periculorum collatio elegit, & apud illum quidem ratio rationem, apud alios timorem timor vicit. Cervicalia capitibus impoſita linteis conſtringunt. Id munimentum adverſus decidentia fuit. Jam dies alibi, illic nox omnibus noctibus nigrior denſiorque; quam tamen faces multæ variaque lumina ſolvebant. Placuit egredi in littus, & è proximo aſpicere ecquid jam mare admitteret, quod adhuc vaſtum & adverſum permanebat. Ibi ſuper abjectum linteum recubans, ſemel atque iterum frigidam popoſcit, hauſitque; deinde flammæ, flammarumque prænunrius odor ſulfuris, alios in fugam vertunt, excitant illum. Innixus ſervis duobus aſſurrexit, & ſtatim concidit, ut

1 Breve retroque pulſum, injectis à Monte Veſuvio molibus.

2 Oppido Campaniæ.

3 Sub. mari.

ego

ego conjecto, craſſiore caligine ſpiritu obſtructo, clauſoque ſtomacho, qui illi natura invalidus & auguſtus & frequenter [1] interæſtuans erat. Ubi dies redditus (is ab eo quem noviſſime viderat, tertius) corpus inventum eſt integrum, illæſum opertumque, ut fuerat indutus: habitus corporis quieſcenti quam defuncto ſimilior. Interim Miſeni ego & mater. Sed nihil ad hiſtoriam, nec tu aliud quam de exitu ejus ſcire voluiſti. Finem ergo faciam: unum adjiciam, omnia me, quibus interfueram, quæque ſtatim quum maxime vera memorantur; audiveram, vere perſequutum: tu potiſſima excerpes. Aliud eſt enim epiſtolam, aliud hiſtoriam; aliud amico, aliud omnibus ſcribere. Vale.

XVII. C. PLINIUS RESTITUTO SUO S.

INdignatiunculam, quam in cujuſdam amici auditorio cepi, non poſſim mihi temperare quo minus apud te, quia non contingit coram, per epiſtolam effundam. Recitabatur liber abſolutiſſimus: hunc duo aut tres, ut ſibi & paucis videntur, diſerti, ſurdis mutiſque ſimiles audiebant. Non labra deduxerunt, non moverunt manum, non denique aſſurrexerunt ſaltem laſſitudine ſedendi. Quæ tanta gravitas? quæ tanta ſapientia? quæ immo pigritia, arrogantia, ſiniſteritas, ac potius amentia, in hoc totum diem impendere, ut offendas, ut inimicum relinquas, ad quem tanquam amiciſſimus veneris? Diſertior ipſe es? tanto magis ne invideris. Nam qui invidet, minor eſt. Denique, ſive plus, ſive minus, ſive idem præſtas, lauda vel inferiorem, vel ſuperiorem, vel parem. Superiorem, quia niſi laudandus ille eſt, non potes ipſe laudari; inferiorem aut parem, quia pertinet ad tuam gloriam quam maximum videri quem præcedis vel exæquas. Equidem omnes qui aliquid in ſtudiis faciunt, venerari etiam mirarique ſoleo. Eſt enim res difficilis, ardua, faſtidioſa, & quæ eos à quibus contemnitur, dedignatur. Niſi forte aliud judicas tu: quanquam quis uno te reverentior hujus operis, quis benignior æſtimator? Qua ratione ductus, tibi potiſſimum indignationem meam prodidi, quem habere ſocium maxime poteram. Vale.

[1] Propter cibum male concoctum.

illius mali motus, omnes figuras, ut deprehenderat oculis, dictaret enotaretque. Jam navibus cinis inciderat, quo propius accederet, calidior & denſior; jam pumices etiam, nigrique & ambuſti & fracti igne lapides: jam [1] vadum ſubitum, ruinaque montis littora obſtantia, cunctatuſque paulum an retro flecteret, mox gubernatori ut ita faceret monenti, *Fortes*, inquit, *fortuna juvat*: Pomponianum pete. [2] Stabiis erat, diremtus ſinu medio. Nam ſenſim circumactis curvatiſque littoribus mare infunditur. Ibi, quanquam nondum periculo appropinquante, conſpicuo tamen, &, quum creſceret, proximo, ſarcinas contulerat in naves, certus fugæ, ſi contrarius ventus reſediſſet: quo tunc avunculus meus [3] ſecundiſſimo invectus, complectitur trepidantem, conſolatur, hortatur: utque timorem ejus ſua ſecuritate leniret, deferri ſe in balineum jubet; lotus accubat, cœnat, atque hilaris, aut, quod eſt æque magnum, ſimilis hilari. Interim è Veſuvio monte pluribus locis latiſſimæ flammæ altaque incendia relucebant, quorum fulgor & claritas tenebris noctis excitabatur. Ille agreſtium trepidatione igni relictas deſertaſque villas per ſolitudinem ardere, in remedium formidinis, dictabat: tum ſe quieti dedit, & quievit veriſſimo quidem ſomno. Nam meatus animæ, qui illi propter amplitudinem corporis gravior & ſonantior erat, ab iis qui limini obverſabantur, audiebatur. Sed area ex qua diæta adibatur, ita jam cinere, mixtiſque punicibus oppleta turrexerat, ut ſi longior in cubiculo mora eſſet, exitus negaretur. Excitatus procedit, ſeque Pomponiano, ceteiſque qui pervigilarant reddit. In commune conſulunt an intra tecta ſubſiſtant, an in aperto vagentur. Nam crebris vaſtiſque tremoribus tecta nutabant, & quaſi emota ſedibus ſuis, nunc huc, nunc illuc abire aut referri videbantur. Sub dio rurſus, quanquam levium exeſorumque pumicum caſus metuebatur. Quod tamen periculorum collatio elegit, & apud illum quidem ratio rationem, apud alios timorem timor vicit. Cervicalia capitibus impoſita linteis conſtringunt. Id munimentum adverſus decidentia fuit. Jam dies alibi, illic nox omnibus noctibus nigrior denſiorque; quam tamen faces multæ variaque lumina ſolvebant. Placuit egredi in littus, & è proximo aſpicere ecquid jam mare admitteret, quod adhuc vaſtum & adverſum permanebat. Ibi ſuper abjectum linteum recubans, ſemel atque iterum frigidam popoſcit, hauſitque; deinde flammæ, flammarumque prænuntius odor ſulfuris, alios in fugam vertunt, excitant illum. Innixus ſervis duobus aſſurrexit, & ſtatim concidit, ut

1 Breve retroque pulſum, injectis à Monte Veſuvio molibus.

2 Oppido Campaniæ.

3 Sub. mari.

ego

ego conjecto, craſſiore caligine, ſpiritu obſtructo, clauſoque ſtomacho, qui illi natura invalidus & auguſtus & frequenter [1] interæſtuans erat. Ubi dies redditus (is ab eo quem noviſſime viderat, tertius) corpus inventum eſt integrum, illæſum opertumque, ut fuerat indutus: habitus corporis quieſcenti quam defuncto ſimilior. Interim Miſeni ego & mater. Sed nihil ad hiſtoriam, nec tu aliud quam de exitu ejus ſcire voluiſti. Finem ergo faciam: unum adjiciam, omnia me, quibus interfueram, quæque ſtatim quum maxime vera memorantur; audiveram, vere perſequutum: tu potiſſima excerpes. Aliud eſt enim epiſtolam, aliud hiſtoriam; aliud amico, aliud omnibus ſcribere. Vale.

XVII. C. PLINIUS RESTITUTO SUO S.

INdignatiunculam, quam in cujuſdam amici auditorio cepi, non poſſim mihi temperare quo minus apud te, quia non contingit coram, per epiſtolam effundam. Recitabatur liber abſolutiſſimus: hunc duo aut tres, ut ſibi & paucis videntur, diſerti, ſurdis mutiſque ſimiles audiebant. Non labra deduxerunt, non moverunt manum, non denique aſſurrexerunt ſaltem laſſitudine ſedendi. Quæ tanta gravitas? quæ tanta ſapientia? quæ immo pigritia, arrogantia, ſiniſteritas, ac potius amentia, in hoc totum diem impendere, ut offendas, ut inimicum relinquas, ad quem tanquam amiciſſimus veneris? Diſertior ipſe es? tanto magis ne invideris. Nam qui invidet, minor eſt. Denique, ſive plus, ſive minus, ſive idem præſtas, lauda vel inferiorem, vel ſuperiorem, vel parem. Superiorem, quia niſi laudandus ille eſt, non potes ipſe laudari; inferiorem aut parem, quia pertinet ad tuam gloriam quam maximum videri quem præcedis vel exæquas. Equidem omnes qui aliquid in ſtudiis faciunt, venerari etiam mirarique ſoleo. Eſt enim res difficilis, ardua, faſtidioſa, & quæ eos à quibus contemnitur, dedignatur. Niſi forte aliud judicas tu: quanquam quis uno te reverentior hujus operis, quis benignior æſtimator? Qua ratione ductus, tibi potiſſimum indignationem meam prodidi, quem habere ſocium maxime poteram. Vale.

[1] Propter cibum male concoctum.

XVIII. C. PLINIUS SABINO SUO S.

ROgas ut agam Firmanorum publicam cauſam: quod ego, quanquam plurimis occupationibus diſtentus, adnitar. Cupio enim & ornatiſſimam coloniam advocationis officio, & te gratiſſimo tibi munere obſtringere. Nam cum familiaritatem noſtram, ut ſoles prædicare, ad præſidium ornamentumque tibi ſumſeris, nihil eſt quod negare debeam, præſertim pro patria petenti. Quid enim precibus aut honeſtius piis, aut efficacius amantis? Proinde Firmanis tuis, ac jam potius noſtris, obliga fidem meam; quos labore & ſtudio meo dignos cum ſplendor ipſorum, tum hoc maxime pollicetur, quod credibile eſt optimos eſſe, inter quos tu talis extiteris. Vale.

XIX. C. PLINIUS NEPOTI SUO S.

SCis tu acceſſiſſe pretium agris, præcipue ſuburbanis. Cauſa ſubitæ caritatis, res multis agitata ſermonibus, proximis comitiis honeſtiſſimas voces Senatui expreſſit, Candidati ne conviventur, ne mittant munera, ne pecunias deponant. Ex quibus duo priora tam aperte quam immodice fiebant: hoc tertium, quanquam occultaretur, pro comperto habebatur. Homulus deinde noſter uſus vigilanter hoc conſenſu Senatus, ſententiæ loco poſtulavit, ut conſules deſiderium univerſorum notum principi facerent, peterentque ſicut aliis vitiis, huic quoque providentia ſua occurreret; occurrit. Nam ſumtus candidatorum, fœdos illos & infames, ambitus lege reſtrinxit; eoſdem patrimonii tertiam partem conferre juſſit in ea quæ [1] ſolo continerentur, deforme arbitratus (ut erat) honorem petituros, urbem Italiamque non pro patria, ſed pro hoſpitio aut ſtabulo quaſi peregrinantes habere. Concurſant ergo candidati certatim; quicquid venale audiunt, emptitant; ut ſint quoque plura venalia, efficiunt. Proinde, ſi pœnitet te Italicorum prædiorum, hoc vendendi tempus, tam herculequam in provinciis comparandi, dum iidem candidati illic vendunt, ut hic emant. Vale.

[1] Quicquid ſolo continetur, pro Lagulejorum barbarie, his verſiculis exprimitur.

Quicquid plantatur, ſeritur, vel ædificatur,
Omne ſolo cedit, radices ſi tamen egit.

XX. C.

XX. C. PLINIUS CORNELIO TACITO SUO S.

AIs te adductum literis, quas exigenti tibi de morte avunculi mei ſcripſi, cupere cognoſcere, quos ego Miſeni relictus (1 id enim ingreſſus abruperam) non ſolum metus, verum etiam caſus pertulerim. Quanquam animus meminiſſe horret, incipiam. Profecto avunculo, ipſe reliquum tempus ſtudiis (ideo enim remanſeram) impendi; mox balineum, cœna, ſomnus inquietus & brevis. Præceſſerat per multos dies tremor terræ minus formidoloſus, qui Campaniæ non ſolum caſtella, verum etiam oppida vexare ſolitus; illa vero nocte ita invaluit, ut non moveri omnia, ſed everti crederentur. Irrumpit cubiculum meum mater; ſurgebam invicem, ſi quieſceret, excitaturus. Reſedimus in area domus, quæ mare à tectis modico ſpatio dividebat. Dubito conſtantiam vocare an prudentiam debeam; agebam enim duodeviceſimum annum. Poſco librum Titi Livii, & quaſi per otium lego, atque etiam, ut cœperam, excerpo. Ecce, amicus avunculi, qui nuper ad eum ex Hiſpania venerat, ut me & matrem ſedentes, me vero etiam legentem videt, illius patientiam, ſecuritatem meam corripit; nihilo ſegnius ego intentus in librum. Jam hora diei prima, & adhuc 2 dubius & quaſi languidus dies, jam quaſſatis circumjacentibus tectis, quanquam in aperto loco, anguſto tamen, magnus & certus ruinæ metus. Tum demum excedere oppido viſum. Sequitur vulgus attonitum, quodque in pavore ſimile prudentiæ, alienum conſilium ſuo præfert, ingentique agmine abeuntes premit & impellit. Egreſſi tecta conſiſtimus; multa ibi miranda, multas formidines patimur. Nam vehicula quæ produci juſſeramus, quanquam in planiſſimo campo, in contrarias partes agebantur, ac ne lapidibus quidem fulta, in eodem veſtigio quieſcebant. Præterea mare in ſe reſorberi, & tremore terræ quaſi repelli videbatur. Certe proceſſerat littus, multaque animalia maris in ſiccis arenis detinebat. Ab altero latere nubes atra & horrenda ignei ſpiritus tortis vibratiſque diſcurſibus rupta, in longas flammarum figuras dehiſcebat: fulgoribus illæ & ſimiles & majores erant. Tum vero ille idem ex Hiſpania amicus, acrius & inſtantius, Si frater, inquit, tuus,

1 Mala fide agit Catan. qui ſic leg. *Id enim ingreſſus* [*litus*] *abruperam*, quod interpretatur, inibi mihi ſeceſſum elegi. Plinius enim hic tantummodo repetit quod prioribus ad Tacitum Epiſtolis omiſſum eſt.

2 Crepuſculum, quod ita explic. Ovid. *Aut ubi nox fugit nec tamen orta dies.*

ſi tuus avunculus vivit, vult eſſe vos ſalvos: ſi periit, ſuperſtites voluit; proinde quid ceſſatis evadere? Reſpondimus, non commiſſuros nos, ut de ſalute ejus incerti, noſtræ conſuleremus. Non moratus ultra proripit ſe, effuſoque curſu periculo aufertur; nec multo poſt, illa nubes deſcendere in terras, operire maria. Cinxerat [1] Capreas & abſconderat; Miſeni quod procurrit, abſtulerat. Tum mater orare, hortari, jubere, quoquo modo fugerem; poſſe enim juvenem, ſe & annis & corpore gravem bene morituram, ſi mihi cauſa mortis non fuiſſet. Ego contra ſalvum me, niſi una, non futurum; deinde manum ejus amplexus, addere gradum cogo; paret ægre incuſatque ſe quod me moretur. Jam cinis adhuc tamen rarus; reſpicio, denſa caligo tergis imminebat, quæ nos torrentis modo infuſa terræ, ſequebatur. Deflectamus (inquam) dum videmus, ne in via ſtrati, comitantium turba in tenebris obteramur. Vix conſederamus, & nox, non quaſi illunis aut nubila, ſed qualis in locis clauſis lumine extincto; audires ululatus feminarum, infantium queritatus, clamores virorum; alii parentes, alii liberos, alii conjuges vocibus requirebant, vocibus noſcitabant; hi ſuum caſum, illi ſuorum miſerebantur; erant qui metu mortis mortem precarentur. Multi ad deos manus tollere, plures nuſquam jam deos ullos, æternamque illam & noviſſimam noctem mundo interpretabantur. Nec defuerunt qui fictis mentitiſque terroribus vera pericula augerent. Aderant qui Miſeni illud ruiſſe, illud ardere, falſo, ſed credentibus nuntiabant. Paulum reluxit; quod non dies nobis, ſed adventantis ignis indicium videbatur; & ignis quidem longius ſubſtitit; tenebræ rurſus, cinis rurſus multus & gravis: hunc identidem aſſurgentes excutiebamus: operti alioqui, atque etiam obliſi pondere eſſemus. [2] Poſſem gloriari, non gemitum mihi, non vocem parum fortem in tantis periculis excidiſſe, niſi me cum omnibus, omnia mecum perire, miſero, magno tamen mortalitatis ſolatio credidiſſem. Tandem illa caligo tenuata quaſi in fumum nebulamve deceſſit: mox dies verus; ſol etiam effulſit, luridus tamen; qualis eſſe quum deficit ſolet. Occurſabant trepidantibus adhuc oculis mutata omnia, altoque cinere tanquam nive obducta. Regreſſi Miſenum, curatis utcunque corporibus, ſuſpenſam dubiamque mentem ſpe ac metu exegimus; metus prævalebat. Nam & tremor terræ perſeverabat, & plerique lymphati terrificis vaticinationibus & ſua & aliena mala ludificabantur. Nobis tamen

1 Inſulam juxta Neapolim.

2 Senſus eſt, potuiſſe Plinium, ſiquid ultra ſupereſſe crederet, immortalitatis ſpe animum erexiſſe, cum tamen nunc unicum afferret ſolatium tantæ calamitatis ſocietas.

ne

ne tunc quidem, quanquam & expertis periculum, & exſpectantibus, abeundi conſilium donec de avunculo nuntius veniret. Hæc, nequaquam hiſtoria digna, non ſcripturus leges, & tibi, ſcilicet qui requiſiſti, imputabis, ſi digna ne epiſtola quidem videbuntur. Vale.

XXI. C. PLINIUS CANINIO SUO S.

SUm ex iis qui mirer antiquos; non tamen, ut quidam, temporum noſtrorum ingenia deſpicio. Neque enim quaſi laſſa & effœta natura, ut nihil jam laudabile pariat. Atque adeo nuper audivi Verginium Romanum paucis legentem comœdiam, ad exemplar veteris comœdiæ ſcriptam, tam bene, ut eſſe quandoque poſſit exemplar. Neſcio an noris hominem, quanquam noſſe debes. Eſt enim probitate morum, ingenii elegantia, operum varietate monſtrabilis. Scripſit [1] mimiambos tenuiter, argute, venuſte, atque in hoc genere eloquentiſſime. Nullum eſt enim genus quod abſolutum, non poſſit eloquentiſſimum dici. Scripſit comœdias, Menandrum alioſque ætatis ejuſdem æmulatus. Licet has inter Plautinas, Terentianaſque numeres. Nunc primum ſe in vetere comœdia, ſed non tanquam inciperet, oſtendit. Non illi vis, non granditas, non ſubtilitas, non amaritudo, non dulcedo, non lepos defuit. Ornavit virtutes, inſectatus eſt vitia, fictis nominibus decenter, veris uſus eſt apte. Circa me tantum benignitate nimia modum exceſſit, niſi quod tamen poëtis mentiri licet. In ſumma, extorquebo ei librum, legendumque, immo ediſcendum, mittam tibi. Neque enim dubito futurum ut non deponas, ſi ſemel ſumſeris. Vale.

XXII. C. PLINIUS TIRONI SUO S.

MAgna res acta eſt omnium qui ſunt provinciis præfuturi, magna omnium qui ſe ſimpliciter credunt amici. Luſtricus Bruttianus quum Montanum Atticinum comitem ſuum in multis flagitiis deprehendiſſet, Cæſari ſcripſit; Atticinus flagitiis addidit, ut quem deceperat, accuſaret. Recepta cognitio eſt; fui in conſilio, egit uterque pro ſe; egit autem carptim, & [2] κατὰ κεφάλαια, quo genere veritas ſtatim

1 Mimos iambis conſcriptos. 2 Capita ſolum accuſationis attigerunt.

oſten-

oſtenditur. Protulit Bruttianus teſtamentum ſuum, quod Atticini manu ſcriptum eſſe dicebat. Hoc enim & arcana familiaritas, & querendi de eo quem ſic amaſſet, neceſſitas indicabatur. Enumeravit crimina fœda manifeſtaque: ille, quum diluere non poſſet, ita regeſſit, ut, dum defenditur, turpis; dum accuſat, ſceleratus probaretur. Corrupto enim ſcribæ ſervo, interceperat [1] commentarios, interciderat que, ac per ſummum nefas utebatur adverſus amicum crimine ſuo. Fecit pulcherrime Cæſar. Non enim de Bruttiano, ſed ſtatim de Atticino pronuntiavit. Damnatus & in inſulam relegatus: Bruttiano juſtiſſimum integritatis teſtimonium redditum, quem quidem etiam conſtantiæ gloria ſecuta eſt. Nam defenſus expeditiſſime, accuſavit vehementer; nec minus acer quam bonus & ſincerus apparuit. Quod tibi ſcripſi, ut te ſortitum provinciam præmonerem, plurimum tibi credas, nec cuiquam ſatis fidas: deinde ſcias, ſi quis forte te, quod abominor, fallat, paratam ultionem: qua tamen ne ſit opus, etiam atque etiam attende. Neque enim tam jucundum eſt vindicari, quam decipi miſerum. Vale.

XXIII. C. PLINIUS TRIARIO SUO S.

IMpenſe petis ut agam cauſam pertinentem ad curam tuam, pulcram alioquin & famoſam: faciam, ſed non gratis. Qui fieri poteſt (inquis) ut non gratis tu? Poteſt. Exigam enim mercedem honeſtiorem gratuito patrocinio. Peto, atque etiam paciſcor, ut ſimul agat Cremutius Ruſo: Solitum hoc mihi, & jam in pluribus claris adoleſcentibus factitatum. Nam mire concupiſco bonos juvenes oſtendere foro, aſſignare famæ. Quod, ſi cui, præſtare Ruſoni meo debeo, vel propter natales ipſius, vel propter eximiam mei caritatem: quem magni æſtimo in iiſdem judiciis, ex iiſdem etiam partibus, conſpici, audiri. Obliga me, obliga antequam dicat. Nam quum dixerit, gratias ages. Spondeo ſolicitudini tuæ, ſpei meæ, magnitudini cauſæ ſuffecturum. Eſt indolis optimæ, brevi producturus alios, ſi interim provectus fuerit à nobis. Neque enim cuiquam tam clarum ſtatim ingenium eſt, ut poſſit emergere, niſi illi materia, occaſio, fautor etiam commendatorque contingat. Vale.

1 Utpote qui Commentarios Bruttiani interciperet, in quibus agebatur de Atticini flagitiis.

XXIV. C.

XXIV. C. PLINIUS MACRO SUO S.

QUam multum intereſt, quid à quo fiat. Eadem enim facta claritate vel obſcuritate facientium aut tolluntur altiſſime, aut humillime deprimuntur. Navigabam per Larium noſtrum, quum ſenior amicus oſtendit mihi villam, atque etiam cubiculum, quod in lacum prominet. Ex hoc, (inquit,) aliquando municeps noſtra cum marito ſe præcipitavit. Cauſam requiſivi. Maritus ex diutino morbo circa velanda corporis, ulceribus putreſcebat: uxor ut inſpiceret exegit: neque enim quenquam fidelius judicaturum, poſſetne ſanari. Vidit, deſperavit: hortata eſt ut moreretur, cómeſque ipſa mortis, dux immo & exemplum, & neceſſitas fuit. Nam ſe cum marito ligavit, abjecitque in lacum. Quod factum ne mihi quidem, qui municeps, niſi proxime auditum eſt: non quia minus illo clariſſimo Arriæ facto, ſed quia minor eſt ipſa. Vale.

XXV. C. PLINIUS HISPANO SUO S.

SCribis robuſtum, ſplendidum equitem Romanum cum Attilio Scauro, amico meo, Ocriculum uſque commune iter feciſſe, denique nuſquam comparuiſſe: petis ut Scaurus veniat, noſque, ſi poteſt in aliqua inquiſitionis veſtigia inducat. Veniet; vereor ne fruſtra. Suſpicor enim tale neſcio quid Robuſto accidiſſe, quale aliquando Metilio Criſpo, municipi meo. Huic ego [1] ordines impetraveram, atque etiam proficiſcenti quadringenta millia nummum ad inſtruendum ſe ornandumque donaveram; nec poſtea aut epiſtolas ejus, aut aliquem de exitu nuntium accepi. Interceptuſne ſit à ſuis, an cum ſuis, dubium: certe non ipſe, non quiſquam ex ſervis ejus apparuit. Utinam ne in Robuſto idem experiamur! Tamen accerſamus Scaurum. Demus hoc tuis, demus optimi adoleſcentis honeſtiſſimis precibus, qui pietate ſumma, mira etiam ſagacitate, patrem quærit. Dii faveant ut ſic inveniat ipſum, quemadmodum jam cum quo fuiſſet, invenit! Vale.

[1] Ordinarii enim dicebantur Decurionum præfecti.

XXVI.

XXVI. C. PLINIUS SERVIANO SUO S.

GAudeo, & gratulor, quod Fusco Salinatori filiam tuam destinasti. Domus patritia; pater honestissimus; mater pari laude. Ipse est studiosus, literatus, etiam disertus; puer simplicitate, comitate juvenis, senex gravitate: neque enim amore decipior. Amo quidem effuse (ta officiis, ita reverentia meruit) judico tamen, & quidem tanto acrius, quanto magis amo: tibique, ut qui exploraverim, spondeo, habiturum te generum, quo melior fingi, ne voto quidem, potuit. Superest ut avum te quam maturissime simillimo sui faciat. Quam felix tempus illud, quo mihi liberos illius, nepotes tuos, ut meos vel liberos vel nepotes, ex vestro sinu sumere, & quasi pari jure tenere continget! Vale.

XXVII. C. PLINIUS SEVERO SUO S.

ROgas ut cogitem quid designatus consul in honorem principis censeas. Facilis inventio, non facilis electio. Est enim ex virtutibus ejus larga materia; tamen quod sentiam indicabo, si prius hæsitationem meam ostendero. Dubito num idem tibi suadere, quod mihi, debeam. Designatus ego consul, omni hac, etsi non [1] adulatione, specie tamen adulationis, abstinui: non tanquam liber & constans, sed tanquam intelligens principis nostri: cujus videbam hanc esse præcipuam laudem, si nihil quasi ex necessitate decernerem. Recordabar etiam, plurimos honores pessimo cuique delatos; à quibus hic [2] Optimus separari non alio modo magis poterat quam diversitate censendi: quod ipsum dissimulatione & silentio non præterii, ne forte non judicium illud meum, sed oblivio videretur. Hoc tunc ego: sed non omnibus eadem placent, nec conveniunt quidem. Præterea, faciendi aliquid, vel non faciendi, vera

1 I. e. Etsi à veris laudibus omnino non abstinuerit, quæ quandoque pro adulationibus habendæ sunt, tamen cum nihil ita magnifice dicere posset, quin id superarent Trajani merita, idcirco non potuit in aliquam adulationis suspicionem incidere. Facit huc illud Ep. 18. lib. 3. ubi de Trajani laudibus differens, res, inquit, invisa olim & ficta, nunc vera & amabilis facta est. 2 Trajano hæc appellatio in cognomen vertit.

ratio,

ratio, cum hominum ipſorum, tum rerum etiam ac temporum conditione nititur. Nam recentia opera maximi principis præbent facultatem nova, magna, vera cenſendi: quibus ex cauſis (ut ſupra ſcripſi) dubito, an idem nunc tibi quod tunc mihi ſuadeam. Illud non dubito, debuiſſe me in partes conſilii tui ponere quod ipſe feciſſem. Vale.

XXVIII. C. PLINIUS PONTIO SUO S.

SCio quæ tibi cauſa fuerit impedimento, quo minus præcurrere adventum meum in Campaniam poſſes: ſed, quanquam abſens, totus huc migraſti, tantum mihi copiarum tam urbanarum quam ruſticarum nomine tuo oblatum eſt, quas omnes [1] improbe quidem, accepi tamen. Nam me tui, ut ita facerem, rogabant; & verebare ne & mihi & illis iraſceris ſi non feciſſem: in poſterum, niſi adhibueris modum, ego adhibebo. Etiam tuis denuntiavi, ſi rurſus tam multa attuliſſent, omnia relaturos. Dices, oportere me tuis rebus ut meis uti: etiam; ſed perinde illis ac meis parco. Vale.

XXIX. C. PLINIUS QUADRATO SUO S.

AVidius Quietus, qui me unice dilexit, &, quo non minus gaudeo, probavit, ut multa alia Thraſeæ (fuit enim familiaris) ita hoc ſæpe referebat, præcipere ſolitum, ſuſcipiendas eſſe cauſas aut amicorum, aut deſtitutas, aut ad exemplum pertinentes. Cur amicorum? Non eget interpretatione. Cur deſtitutas? Quod in illis maxime & conſtantia agentis & humanitas cerneretur. Cur pertinentes ad exemplum? Quia plurimum refert, bonum an malum induceretur. Ad hæc ego genera cauſarum, ambitioſe fortaſſe, addam tamen claras & illuſtres. Æquum enim eſt agere nonnunquam gloriæ & famæ: id eſt, ſuam cauſam. Hos terminos, quia me conſuluiſti, dignitati ac verecundiæ tuæ ſtatuo. Nec me præterit, uſum & eſſe & haberi optimum dicendi magiſtrum. Video etiam, multos parvo ingenio, literis nullis, ut bene agerent agendo conſequutos. Sed & illud quod vel Pollionis, vel tanquam Pollionis, accepi, veriſſimum experior; *Commode agendo factum eſt, ut ſæpe agerem: ſæpe agendo, ut minus commo-*

[1] Ruſtice feci, qui tam prolixe oblata acciperem.

de. Quia ſcilicet aſſiduitate nimia facilitas magis quam facultas, nec fiducia, ſed temeritas, paratur. Nec vero Iſocrati, quo minus haberetur ſummus orator offecit, quod infirmitate vocis, mollitie frontis, ne in publico diceret impediebatur. Proinde multum lege, ſcribe, meditare ut poſſis, cum voles, dicere; dicas quum velle debebis. Hoc fere temperamentum ipſe ſervavi. Nonnunquam neceſſitati, quæ pars rationis eſt, parui. Egi enim quaſdam, à Senatu juſſus, quæ tertio in numero fuerunt ex illa Thraſeæ diviſione, hoc eſt, ad exemplum pertinentes. Adfui Bæticis contra Bæbium Maſſam. Quæritum eſt, an danda eſſet inquiſitio: data eſt. Adfui rurſus, iiſdem querentibus de Cæcilio Claſſico. Quæſitum eſt, an provinciales, ut ſocios miniſtroſque proconſulis, plecti oporteret: pœnas luerunt. Accuſavi Marium Priſcum; qui, lege Repetundarum damnatus, utebatur [1] clementia legis, cujus ſeveritatem immanitate criminum exceſſerat: relegatus eſt. Tuitus ſum Julium Baſſum, ut incuſtoditum nimis & incautum, ita minime malum; judicibus acceptis in Senatu remanſit. Dixi proxime pro Vareno; poſtulante ut ſibi invicem vocare teſtes liceret: impetratum eſt. In poſterum opto, ut ea potiſſimum jubear, quæ me deceat vel ſponte feciſſe. Vale.

XXX. C. PLINIUS FABATO SUO S.

DEbemus, mehercule, natales tuos perinde ac noſtros celebrare, cum lætitia noſtrorum ex tuis pendeat, cujus indulgentia & cura hic hilares, iſtic ſecuri ſumus. Villa Camilliana, quam in Campania poſſides, eſt quidem vetuſtate vexata; ea tamen quæ ſunt pretioſiora, aut integra manent, aut leviſſime læſa ſunt. Attendimus ergo, ut quam ſaluberrime reficiantur. Ego videor habere multos amicos, ſed hujus generis, cujus & tu quæris, & res exigit, prope neminem. Sunt enim omnes [2] togati & urbani: ruſticorum autem prædiorum adminiſtratio poſcit durum aliquem & agreſtem, cui nec labor ille gravis, nec cura ſordida, nec triſtis ſolitudo videatur. Tu de Rufo honeſtiſſime cogites: fuit enim filio tuo familiaris. Quid tamen nobis ibi præſtare poſſit ignoro; velle plurimum, credo. Vale.

1 Quæ juſſit ablata tantum reſtituere.

2 In urbanis tantum officiis verſati, quorum nullus in hac re uſus eſt.

XXXI. C.

XXXI. C. PLINIUS CORNELIANO SUO S.

EVocatus in consilium à Cæsare nostro ad [1] Centum Cellas (hoc loco nomen) longe maximam cepi voluptatem. Quid enim jucundius, quam principis justitiam, gravitatem, comitatem in secessu quoque, ubi hæc maxime recluduntur, inspicere? Fuerunt variæ cognitiones, & quæ virtutes judicis per plures species experirentur. Dixit causam Claudius Aristo, princeps Ephesiorum, homo munificus, & innoxiæ popularitatis; inde invidia, & ab dissimillimis dissimilis delator immissus; itaque absolutus vindicatusque est. Sequenti die audita est Gallita, adulterii rea. Nupta hæc tribuno militum, honores petituro, & suam & mariti dignitatem centurionis amore maculaverat: maritus legato consulari, ille Cæsari scripserat. Cæsar, excussis probationibus, centurionem exauctoravit, atque etiam relegavit. Supererat crimini, quod nisi duorum esse non poterat, reliqua pars ultionis; sed maritum, [2] non sine aliqua reprehensione patientiæ, amor uxoris retardabat. Quam quidem, etiam post delatum adulterium, domi habuerat, quasi contentus æmulum removisse. Admonitus ut perageret accusationem, peregit invitus, sed illam damnari, etiam invito accusatore, necesse erat: damnata & Juliæ legis pœnis relicta est. Cæsar & nomen centurionis, & commemorationem disciplinæ militaris sententiæ adjecit, ne omnes ejusmodi causas revocare ad se videretur. Tertio die indulta cognitio est, multis sermonibus, & vario rumore jactata. Julii Tironis codicilli, quos ex parte veros esse constabat, ex parte falsi dicebantur. [3] Substituebantur crimini Sempronius Senecio, eques Romanus, & Eurythmus, Cæsaris libertus & procurator. Hæredes, quum Cæsar esset in Dacia, communiter epistola scripta, petierant ut susciperet cognitionem; susceperat. Reversus diem dixerat; &, quum ex hæredibus quidam, quasi reverentia Eurythmi, remitterent accusationem, pulcherrime dixerat, *Nec ille* [4] *Polycletus est, nec ego Nero.* Indulserat tamen petentibus dilationem; cujus tempore exacto, confederat auditurus. A parte hæredum intraverunt duo; omnino postula-

1 Italiæ oppidum. 2 Quia Lenocinii crimen in se admittit, qui uxorem retinet in adulterio deprehensam. 3 Rei agebantur.
4 Libertus, qui tantopere apud Neronem gratia valuit, ut omnia pene pro arbitrio ageret. Sic in Paneg. Plerique principes cum civium essent domini, Libertorum erant servi, horum consilio, horum nutu regebantur.

runt ut omnes hæredes agere cogerentur, quum detulissent omnes, aut sibi quoque desistere permitteretur. Loquutus est Cæsar summa gravitate, summa moderatione: quumque advocatus Senecionis & Eurythmi dixisset, Suspicionibus relinqui reos, nisi audirentur; *Non curo* (inquit) *an isti suspicionibus relinquantur,* [1] *ego relinquor.* Dein, conversus ad nos, Ἐπίστασθε, quid facere debeamus? isti enim queri volunt quod sibi licuerit non accusare. Tum ex consilii sententia jussit denuntiari hæredibus omnibus aut agerent, aut singuli approbarent causas non agendi, alioqui se vel de [2] calumnia pronuntiaturum. Vides quam honesti, quam severi dies, quos jucundissimæ remissiones sequebantur. Adhibebamur quotidie cœnæ: erat modica, si principem cogites: interdum [3] ἀκροάματα audiebamus; interdum jucundissimis sermonibus nox ducebatur. Summo die abeuntibus nobis (tam diligens in Cæsare humanitas fuit) xenia sunt missa: sed mihi ut gravitas cognitionum, consilii honor, suavitas simplicitasque convictus, ita locus ipse perjucundus fuit. Villa pulcherrima cingitur viridissimis agris: imminet littori, cujus in sinu quam maximus portus, velut amphitheatrum. Hujus sinistrum brachium firmissimo opere munitum est; dextrum elaboratur. In ore portus insula assurgit, quæ illatum vento mare objacens frangat, tutumque ab utroque latere decursum navibus præstet. Assurgit autem arte visenda. Ingentia saxa latissima [4] navis provehit: contra, hæc alia super alia dejecta ipso pondere manent, ac sensim, quodam velut aggere, construuntur. Eminet jam & apparet saxeum dorsum: impactosque fluctus in immensum elidit & tollit. Vastus illic fragor, canumque circa mare. Saxis deinde pilæ adjiciuntur; quæ procedenti tempore enatam insulam imitentur. Habebit hic portus etiam nomen auctoris, eritque vel maxime salutaris. Nam per longissimum spatium littus importuosum hoc receptaculo utetur. Vale.

XXXII. C. PLINIUS QUINTILIANO SUO S.

QUamvis & ipse sis continentissimus, & filiam tuam ita institueris, ut decebat filiam tuam, Tutilii neptem, quum

1 Quasi Liberto præter æquum & bonum faverem. 2 De qua præter legem Rhemiam, extat institutio Honorii & Theodosii. Quisquis crimen intendit, non impunitam fore noverit licentiam mentiendi, cum calumniantes ad vindictam poscat similitudo supplicii. 3 Quo nomine continetur quicquid subtiliter disputatum est, aut festive dictum. 4 Instratis navibus quasi pro pontibus utebantur, inde dictæ sunt pontones.

tamen

tamen ſit nuptura honeſtiſſimo viro, Nonio Celeri; cui ratio civilium officiorum neceſſitatem quandam nitoris imponit; debet, ſecundum conditiones mariti, veſte, comitatu augeri: quibus non quidem augetur dignitas, ornatur tamen & inſtruitur. Te porro animo beatiſſimum, modicum facultatibus ſcio, itaque partem oneris tui mihi vindico, &, tanquam parens alter puellæ noſtræ, confero quinquaginta millia nummum: plus collaturus, niſi à verecundia tua ſola mediocritate munuſculi impetrari poſſe confiderem, ne recuſares. Vale.

XXXIII. C. PLINIUS ROMANO SUO S.

Tollite [1] *cuncta*, inquit, *cæptoſque auferte labores.* Seu ſcribis aliquid, ſeu legis, tolli, auferri jube, & accipe orationem meam, ut illi arma divina. (Num ſuperbius potui?) revera, ut inter meas pulcram. Nam mihi ſatis eſt certare mecum. Eſt hæc pro Accia Variola & dignitate perſonæ & exempli raritate, & judicii magnitudine inſignis. Nam femina ſplendide nata, nupta prætorio viro, exhæredata ab octogenario patre, intra undecim dies, quam ille novercam ei, amore captus, induxerat, quadruplici judicio bona paterna repetebat. Sedebant judices centum & octoginta: tot enim quatuor conſiliis conſcribuntur, ingens utrinque advocatio, & numeroſa ſubſellia: præterea denſa circumſtantium corona latiſſimum judicium multiplici circulo ambibat. Ad hoc, ſtipatum tribunal, atque etiam ex ſuperiore baſilicæ parte, qua feminæ, qua viri, & audiendi, quod erat difficile, &, quod facile, viſendi ſtudio imminebant. Magna expectatio patrum, magna filiarum, magna etiam novercarum. Secutus eſt varius eventus. Nam duobus conſiliis vicimus, totidem victi ſumus. Notabilis prorſus res & mira; eadem in cauſa, iiſdem judicibus, iiſdem advocatis, eodem tempore tanta diverſitas accidit caſu quidem, ſed non ut caſus videretur. Victa eſt noverca, ipſa hæres ex parte ſexta; victus [2] Suburranus, qui exhæredatus à patre ſingulari impudentia alieni patris bona vindicabat, non auſus ſui petere. Hæc tibi expoſui, primum ut ex epiſtola ſcires quæ ex oratione non poteras: deinde (nam detegam artes,) ut orationem libentius legeres, ſi non legere tibi, ſed intereſſe judicio videreris: quam, ſit licet magna, non deſpero gratiam breviſſimæ impetraturam. Nam & copia

1 Virg. 8. Æneid ubi Vulcani juſſu opus quod in manibus erat, intermittunt Cyclopes, ut Achyllis arma fabricarent. 2 Novercæ filius.

rerum,

rerum, & arguta diviſione, & narratiunculis pluribus, & eloquendi varietate, renovatur. Sunt multa (non auderem niſi tibi dicere) elata; multa pugnantia, multa ſubtilia. Intervenit enim acribus illis & erectis frequens neceſſitas computandi, ac pene [1] calculos tabulamque poſcendi, ut repente in privati judicii formam centumvirale vertatur. Dedimus vela indignationi; dedimus iræ, dedimus dolori; & in ampliſſima cauſa, quaſi magno mari, pluribus [2] ventis ſumus vecti. In ſumma, ſolent quidam ex contubernalibus noſtris exiſtimare hanc orationem (iterum dicam) præcipuam, ut inter meas [3] ὡς ὑπὲρ Κτησιφῶντος eſſe. An vere, tu facillime judicabis, quia tam memoriter tenes omnes, ut conferre cum hac, dum hanc ſolam legis, poſſis. Vale.

XXXIV. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

RE&te feciſti, quod gladiatorium munus Veronenſibus noſtris promiſiſti; à quibus olim amaris, ſuſpiceris, ornaris. Inde etiam uxorem cariſſimam tibi & probatiſſimam habuiſti; cujus memoriæ aut opus aliquod, aut ſpectaculum, atque hoc potiſſimum, quod maxime funeri, debeatur. Præterea, tanto conſenſu rogabaris, ut negare non conſtans, ſed durum videretur. Illud quoque egregium, quod tam facilis, tam liberalis in edendo fuiſti. Nam per hæc etiam magnus animus oſtenditur. Vellem [4] Africanæ, quas coëmeras plurimas, ad præfinitum diem occurriſſent: ſed licet ceſſaverint illæ, tempeſtate detentæ, tu tamen meruiſti ut acceptum tibi [5] fieret, quod quo minus exhiberes, non per te ſtetit. Vale.

1 Sc. aliqua nuda tantum indicatione contenta erant, qualis per calculos fieri ſolet. 2 Diverſis animi affectibus. 3 Demoſthenis Orationem pro Cteſiphonte. 4 Pantheræ Africanæ, tantæ vivacitatis, ut exactis viſceribus diu & acriter pugnent. Plin. Sen. lib. 8. c. 18. 5. Placet illa Gruteri lectio, *acceptum tibi ferrent.*

LIBER VII.

I. C. PLINIUS RESTITUTO SUO S.

TERRET me hæc tua tam pertinax valetudo, & quanquam te temperantiſſimum noverim, vereor tamen ne quid illi etiam in [1] mores tuos liceat. Proinde moneo patienter reſiſtas. Hoc laudabile, hoc ſalutare amittit humana natura, quod ſuadeo; ipſe certe ſic agere ſanus cum meis ſoleo. Spero quidem, ſi forte in adverſam valetudinem incidero, nihil me deſideraturum vel pudore vel pœnitentia dignum: ſi tamen ſuperaverit morbus, denuntio ne quid mihi detur, niſi permittentibus medicis: ſciantque, ſi dederint, ita vindicaturum ut ſolent alii quæ negantur. Quinetiam quum peruſtus ardentiſſima febri, tandem remiſſus unctuſque acciperem à medico potionem, porrexi manum, utque me [2] tangeret dixi, admotumque jam labris [3] poculum reddidi. Poſtea quum viceſimo valetudinis die balineo præpararet, muſſanteſque medicos repente vidiſſem, cauſam requiſivi. Reſponderunt, poſſe me tuto lavari, non tamen omnino ſine aliqua ſuſpicione. Quid (inquam) neceſſe eſt; Atque ita ſpe balinei, cui jam videbar inferri placide leniterque, dimiſſa, ad abſtinentiam rurſus, non ſecus ac modo ad balineum, animum vultumque compoſui. Quæ tibi ſcripſi, primum ut te non ſine exemplo monerem; deinde ut in poſterum ipſe ad eandem temperantiam aſtringerer, quum me hac epiſtola quaſi pignore obligaviſſem. Vale.

II. C. PLINIUS JUSTO SUO S.

QUemadmodum congruit ut ſimul & affirmes te aſſiduis occupationibus impediri, & ſcripta noſtra deſideres, quæ vix ab otioſis impetrare aliquid perituri temporis poſſunt? Patiar ergo æſtatem inquietam nobis exercitamque tranſcur-

1 Ne afficiatur animus ſecundum corporis temperaturam. | 2 Venam feriret. | 3 Illibatum reſtitui.

rere;

rere; & hyeme demum, quum credibile erit noctibus saltem vacare te posse, quæram quid potissimum ex nugis meis tibi exhibeam. Interim abunde est, si epistolæ non sunt molestæ. Sunt autem, & ideo breviores erunt. Vale.

III. C. PLINIUS PRÆSENTI SUO S.

TAntane perseverantia tu modo in Lucania, modo in Campania? Ipse enim (inquis) Lucanus, uxor Campana. Justa causa longioris absentiæ, non perpetuæ tamen. Quin ergo aliquando in urbem redis? ubi dignitas, honor, [1] amicitiæ tam superiores quam minores. Quousque regnabis? quousque vigilabis quum voles? dormies quamdiu voles? quousque [2] calcei? nusquam [3] toga feriata; liber totos dies? Tempus est, te revisere molestias nostras, vel ob hoc solum, ne voluptates istæ satietate languescant. Saluta pauliſper, quo sit tibi jucundius salutari; Terere in hac turba, ut te solitudo delectet. Sed quid imprudens quem revocare conor, retardo? Fortasse enim his ipsis admoneris, ut te magis ac magis otio involvas, quod ego non abrumpi, sed intermitti volo. Ut enim si cœnam tibi facerem, dulcibus cibis acres acutosque miscerem, ut obtusus illis & oblitus stomachus his excitaretur; ita nunc hortor, ut jucundissimum genus vitæ nonnullis interdum quasi [4] acrioribus condias. Vale.

IV. C. PLINIUS PONTIO SUO S.

AIs legisse te hendecasyllabos meos: requiris etiam quemadmodum cœperim scribere, homo ut tibi videor, severus, ut ipse fateor, non ineptus. Nunquam à poetice (altius enim repetam) alienus fui; quin etiam quatuordecim natus annos Græcam tragœdiam scripsi. Qualem? inquis. Nescio, tragœdia vocabatur. Mox quum è militia rediens, in [5] Icaria insula ventis detinerer, Latinos elegos in illud i-

1 Cujuscunque ordinis amici. 2 Multum variant interpunctiones, præsens tamen lectio videtur hoc nobis innuere, calceorum præcipuum esse in secessibus usum, solearum vero in urbe. Sed ita distinctius legi posse arbitror. Quousque calcei nusquam? toga feriata? quasi dixeris quousque recusas ad calceos redire lunulis insignitos? propria illa senatorii ordinis insignia, inde enim calceos mutare dicuntur qui ad auctiorem dignitatis gradum ascendunt. 3. Si sic leg. sensus erit quousque eadem veste uteris? Variata vero interpunct. quousque feriias ages? 4 M. S. acoribus. 5 Juxta Samum.

psum

ꝑsum mare ipsamque insulam feci. Expertus sum me aliquando & heroico, hendecasyllabis nunc primum, quorum hic [1] natalis, hæc causa est. Legebantur in Laurentino mihi libri Asinii Galli de comparatione patris & Ciceronis; incidit epigramma Ciceronis in [2] Tironem suum; dein quum meridie (erat enim æstas) dormiturus me recepissem, nec obreperet somnus, cœpi reputare, maximos oratores hoc studii genus, & in oblectationibus habuisse & in laude posuisse. Intendi animum, contraque opinionem meam, post longam desuetudinem, perquam exiguo temporis momento in ipsum quod me ad scribendum solicitaverat, his versibus exaravi;

Quum libros Galli legerem, quibus ille parenti
Ausus de Cicerone [3] dare palmamque, decusque,
Lascivam inveni lusum Ciceronis, & illo
Spectandum ingenio quo seria condidit, & quo
Humanis salibus, multo varioque lepore
Magnorum ostendit mentes gaudere virorum.
Nam queritur quod fraude mala frustratus amantem
Paucula cœnato sibi debita suavia Tyro
Tempore nocturno subtraxerit. His ego lectis,
Cur post hæc, inquam, nostros celamus amores?
Nullumque in medium timidi damus? atque fatemur
Tironisque dolos, Tirones nosse fugaces
Blanditias, & furta novas addentia flammas?

Transii ad elegos; hos quoque non minus celeriter explicui: addidi alios facilitate corruptus: deinde in urbem reversus, sodalibus legi. Probaverunt. Dein plura metra, si quid otii, maxime in itinere, tentavi. Postremo placuit exemplo multorum unum separatim hendecasyllaborum volumen absolvere, nec pœnitet. Legitur, describitur, cantatur etiam; à Græcis quoque, quos [4] Latine hujus libelli amor docuit, nunc cithara, nunc lyra personatur. Sed quid ego tam furiose? quanquam poetis furere concessum est; & tamen non de meo, sed de aliorum judicio loquor, qui sive judicant, sive errant, me delectant. Unum precor, ut posteri quoque aut errent similiter, aut judicent. Vale.

V. C. PLINIUS CALPHURNIÆ SUÆ S.

INcredibile est quanto desiderio tui tenear. In causa amor primum; deinde, quod non consuevimus abesse. Inde est

1 Origo. 2 Ciceronis Libertum, cujus opera usus est in studiis. 3 Primas deferre. 4 Quos Latinam linguam fecit ediscere.

quod magnam partem noctium in imagine tua vigil exigo; inde quod interdiu quibus horis te visere solebam, ad diætam tuam ipse me, ut verissime dicitur, pedes ducunt; quod denique æger & mœstus, & similis excluso, à vacuo limine recedo. Unum tempus his tormentis caret, quo in foro & amicorum litibus conteror. Æstima tu quæ vita mea sit, cui [1] requies in labore, in miseria curisque solatium est. Vale.

VI. C. PLINIUS MACRINO SUO S.

RAra & notabilis res contigit [2] Vareno, sit licet adhuc dubia. Bithyni accusationem ejus, ut temere inchoatam, omisisse narrantur; de eo adest provinciæ legatus; attulit decretum concilii ad Cæsarem, attulit ad multos principes viros, attulit etiam ad nos, Vareni advocatos. Perstat tamen idem ille Magius; quin etiam Nigrinum, optimum virum, pertinacissime exercet. Per hunc à Consulibus postulabat, ut Varenus exhibere rationes cogeretur. Adsistebam Vareno jam tantum ut amicus, & tacere decreveram. (Nihil enim tam contrarium, quam si advocatus à Senatu datus defenderem ut reum, cui opus esset ne reus videretur.) Quum tamen, finita postulatione Nigrini, consules ad me oculos retulissent; Scietis, inquam, constare nobis silentii nostri rationem, quum veros legatos provinciæ audieritis contra Nigrinum, ad quem missi sunt; ego ad me quoque habeo decretum provinciæ. Rursus ille; Potest tibi liquere. Ad hoc ego; Si tibi ex diverso liquet, potest & mihi quod est melius in causa liquere. Tum legatus Polyænus causas abolitæ accusationis expositi, postulavitque ne cognitioni Cæsaris præjudicium fieret. Respondit Magius; iterumque Polyænus ipse raro & breviter interloquutus. Multum me intra silentium tenui. Accepi enim, non minus interdum oratorium esse tacere, quam dicere; atque adeo repeto, quibusdam me capitis reis vel magis silentio quam oratione accuratissima profuisse. Mater amisso filio (quid enim prohibet, quanquam alia ratio scribendæ epistolæ fuerit, de studiis disputare?) libertos ejus, eosdem cohæredes suos, falsi & veneficii reos detulerat ad principem, judicemque impetraverat Julium Servianum. Defenderam reos ingenti quidem cœtu. (Erat enim causa notissima, præterea utrinque ingenia clarissima.) Finem cognitioni [3] quæ-

1 Quia tunc animo excidit conjugis desiderium cum forensibus occupatur negotiis.

2 V. lib. 5. Ep. 20.

3 Testimonium servorum vi tormentorum expressum.

stio

ſtio impoſuit; quæ ſecundum reos [1] dedit. Poſtea mater adiit Principem: affirmavit ſe novas probationes inveniſſe. Præceptum eſt Serviano, ut vacaret finitam cauſam retractanti, ſi quid novi afferret. Aderat matri Julius Africanus, nepos Julii oratoris: quo audito Paſſienus Criſpus dixit, Bene, mehercule, bene: ſed quo tam bene? Julius Nepos, juvenis ingenioſus, ſed parum callidus, quum multa dixiſſet, aſſignatumque tempus impleſſet; Rogo, inquit, Serviane, permittas mihi unum verbum adjicere. Tum ego quum omnes me, ut diu reſponſurum, intuerentur, Reſpondiſſem, inquam, ſi unum illud verbum Africanus adjeciſſet, in quo non dubito omnia nova fuiſſe. Non facile me repeto tantum conſequutum aſſenſum agendo, quantum tunc non agendo. Similiter nunc & probatum & exceptum eſt, quod pro Vareno [2] hactenus tacui. Conſules, ut Polyænus poſtulabat, omnia integra Principi ſervaverunt; cujus cognitionem ſuſpenſus expecto. Nam dies ille nobis pro Vareno aut ſecuritatem & otium dabit, aut intermiſſum laborem renovata ſolicitudine injunget. Vale.

VII. C. PLINIUS SATURNINO SUO S.

ET proxime Priſco noſtro, & rurſus, quia ita juſſiſti, gratias egi, libentiſſime quidem. Eſt enim mihi perjucundum, quod viri optimi mihique amiciſſimi adeo cohæſiſtis, ut invicem vos obligari putetis. Nam ille quoque præcipuam ſe voluptatem ex amicitia tua capere profitetur, certatque tecum honeſtiſſimo certamine mutuæ caritatis, quam ipſum tempus augebit. Te negotiis diſtineri ob hoc moleſte fero, quod deſervire ſtudiis non potes, ſi tamen alteram litem per judicem, alteram, ut ais, ipſe finieris, incipies primum iſtic otio frui, deinde ſatiatus ad nos reverti. Vale.

VIII. C. PLINIUS PRISCO SUO S.

EXprimere non poſſum, quam jucundum ſit mihi quod Saturninus noſter ſummas tibi apud me gratias aliis ſuper alias epiſtolis agit. Perge ut cœpiſti, virumque optimum quam familiariſſime dilige, magnam voluptatem ex amicitia

[1] Pronuntiavit. [2] M. S. *hactenus non tacui*; cujus particulæ | eadem vis eſt, ac ſi diceret, tantillum locutus ſum.

ejus percepturus, nec ad breve tempus. Nam quum omnibus virtutibus abundet, tum hac præcipue, quod habet maximam in amore constantiam. Vale.

IX. C. PLINIUS FUSCO SUO S.

QUæris quemadmodum in secessu, quo jamdiu frueris, putem te studere oportere. Utile imprimis, & multi præcipiunt, vel ex Græco in Latinum, vel ex Latino vertere in Græcum: quo genere exercitationis proprietas splendorque verborum, copia figurarum, vis explicandi, præterea imitatione optimorum similia inveniendi facultas paratur: simul quæ legentem fefellissent, transferentem fugere non possunt. Intelligentia ex hoc & judicium acquiritur. Nihil obfuerit, quæ legeris hactenus, ut rem argumentumque teneas, quasi æmulum scribere, lectisque conferre, ac seculo pensitare, quid tu, quid ille commodius. Magna gratulatio, si tu nonnulla, tum magnus pudor, si cuncta ille melius. Licebit interdum & notissima eligere, & certare cum electis. Audax hæc, non tamen improba, quia secreta, contentio: quanquam multos videmus ejusmodi certamina sibi cum multa laude sumsisse, quosque subsequi satis habebant, dum non desperant, antecessisse. Poteris & quæ dixeris post oblivionem retractare, multa retinere, plura transire; alia interscribere, alia rescribere. Laboriosum istud & tædio plenum, sed difficultate ipsa fructuosum, recalescere ex integro, & resumere impetum fractum omissumque; postremo, nova velut membra peracto corpori intexere, nec tamen priora turbare. Scio nunc tibi esse præcipuum studium orandi; sed non ideo semper pugnacem hunc & quasi bellatorium stylum suaserim. Ut enim terræ variis multatisque seminibus, ita ingenia nostra nunc hac, nunc illa meditatione recoluntur. Volo interdum aliquem ex historia locum apprehendas: volo epistolam diligentius scribas, volo carmina. Nam sæpe in orationes quoque non historica modo, sed prope poetica descriptionum necessitas incidit; & † pressus sermo purusque ex epistolis petitur. Fas est & carmine remitti, non dico continuo & longo (id enim perfici nisi in otio non potest) sed hoc arguto & brevi, quod apte quantaslibet occupationes curasque distinguit. Lusus vocantur: sed hi lusus non minorem interdum

† Pressus sermo copioso & elato opponitur, purus affectato.

gloriam

gloriam quam ſeria conſequentur: atque adeo (Cur enim te ad verſus non verſibus adhorter!)

Ut laus eſt cereæ, mollis cedenſque ſequatur
Si doctos digitos, juſſaque fiat opus;
Et nunc informet Martem, caſtamque Minervam,
Nunc Venerem effingat, nunc Veneris puerum;
Utque ſacri fontes non ſola incendia ſiſtunt,
Sæpe etiam flores vernaque parta juvant;
Sic hominum ingenium flecti ducique per artes
Non rigidas docta mobilitate decet.

Itaque ſummi oratores, ſummi etiam viri ſic ſe aut exercebant aut delectabant, immo delectabant exercebantque. Nam mirum eſt, ut his opuſculis animus intendatur remittaturque. Recipiunt enim amores, odia, iras, miſericordiam, urbanitatem, omnia denique quæ ad vitam pertinent, atque etiam in foro cauſiſque verſantur. Ineſt his quoque eadem quæ aliis carminibus utilitas, quod metri neceſſitate devincti ſoluta oratione lætamur, & quod facilius eſſe comparatio oſtendit, libentius ſcribimus. Habes plura etiam fortaſſe quam requirebas; unum tamen omiſi. Non enim dixi quæ legenda arbitrarer: quanquam dixi, quum dicerem, quæ ſcribenda. Tu memineris, ſui cujuſque generis auctores diligenter eligere. (Aiunt enim, [1]multum legendum eſſe, non multa.) Qui ſint hi, adeo notum [2]provocatumque eſt, ut demonſtratione non egeant; & alioqui tam immodice epiſtola me extendi, ut dum tibi quemadmodum ſtudere debeas ſuadeo, ſtudendi tempus abſtulerim. Quin ergo pugillares reſumis, & aliquid ex his, vel iſtud ipſum quod cœperas, ſcribis. Vale.

X. C. PLINIUS MACRINO SUO S.

QUia ipſe, quum prima cognovi, jungere extrema quaſi avulſa cupio, te quoque exiſtimo velle de Varено & Bithynis reliqua cognoſcere. Acta cauſa hinc à Polyæno, inde à Magio. Finitis actionibus Cæſar, Neutra, inquit, pars de mora queretur. Erit mihi curæ, explorare provinciæ voluntatem. Multum interim Varenus tulit. Etenim quam dubium eſt, an merito accuſetur, qui an omnino accuſetur, in-

1 I. e. Non multi evolvendi ſunt libri, ſed ſelectioribus diu immorandum. Habet enim, (Senecæ ſunt verb 2. Ep.) multorum authorum lectio vagum aliquid & inſtabile.

2 Tam compertum ac cauſæ in omni pene foro excuſſæ, ubi ab uno ad alterum provocatur.

certum

certum est? Supereſt, ne rurſus provinciæ quod damnaſſe dicitur, placeat, agatque [1] pœnitentiam pœnitentiæ ſuæ. Vale.

XI. C. PLINIUS FABATO SUO S.

Miraris quod Hermes libertus meus hæreditarios meos, quos ego juſſeram [2] proſcribi, non expectata [3] auctione meo quincunce ex ſeptingentis millibus Corelliæ addixerit. Adjicis poſſe eos nongentis millibus vænire, ac tanto magis quæris, an quod geſſerit ratum ſervem. Ego vero ſervo: quibus ex cauſis accipe: cupio enim & tibi probatum & cohæredibus meis excuſatum eſſe, quod me ab illis, majore officio jubente, ſecerno. Corelliam cum ſumma reverentia diligo; primum ut ſororem Corellii Rufi, cujus mihi memoria ſacroſancta eſt; deinde ut matri meæ familiariſſimam. Sunt mihi & cum marito ejus, Minutio Fuſco, optimo viro, vetera jura: fuerunt & cum filio maxima: adeo quidem ut prætore me [4] ludis meis præſederit. Hæc, quum proxime iſtic fui, indicavit mihi, cupere ſe aliquid circa Larium noſtrum poſſidere: ego illi ex prædiis meis quod vellet, & quanti vellet, obtuli, exceptis paternis materniſque: his enim cedere ne Corelliæ quidem poſſum. Igitur quum obveniſſet mihi hæreditas in qua prædia iſta, ſcripſi, ei venalia futura. Has epiſtolas Hermes tulit, exigentique ut ſtatim portionem meam ſibi addiceret, paruit. Vides quam ratum habere debeam, quod libertus meus meis moribus geſſit? Supereſt ut cohæredes æquo animo ferant, ſeparatim me vendidiſſe quod mihi licuit omnino vendere. Nec vero coguntur imitari meum exemplum. Non enim illis eadem cum Corellia jura ſunt. Poſſunt ergo intueri utilitatem ſuam, pro qua mihi fuit [5] amicitia. Vale.

XII. C. PLINIUS MINUTIO SUO S.

Libellum formatum à me, ſicut exegeras, quo amicus tuus, immo noſter (quid enim non commune nobis?) ſi res

1 Ne de integro accuſationem repetat, cujus eam jamdiu pœnituit.

2 Venales exponi; proſcribere enim eſt rei venalis indicium publicum facere, tabellis, ut vulgo fieri videmus, pretium rei indicantibus.

3 Ubi quid venale erat, convenerunt licitaturi, eique ceſſit res, qui facto quaſi gradatim pretiorum incremento maximum perſolverat.

4 Circenſibus à Prætore edi ſolitis.

5 Prævaluit utilitati meæ Corelliæ amicitia.

poſce-

poſceret, uteretur, miſi tibi ideo tardius, ne tempus emendandi eum, id eſt, diſperdendi, habere. Habebis tamen, an emendandi neſcio, utique diſperdendi (ὑμεῖς δ' κακοζηλοι) optima quæque ſi detraxeris. Quod ſi feceris, boni conſulam. Poſtea enim illis ex aliqua occaſione ut meis utar, & beneficio faſtidii tui ipſe laudabor, ut in eo quod annotatum invenies, [1] & ſuprafcripto aliter explicitum. Nam quum ſuſpicarer futurum ut tibi tumidius videretur quod eſt ſonantius & elatius, non alienum exiſtimavi, ne te torqueres, addere ſtatim preſſius quiddam & exilius, vel potius humilius & pejus, veſtro tamen judicio rectius. Cur enim non uſque quaque tenuitatem veſtram inſequar & exagitem? Hæc, ut inter iſtas occupationes aliquid aliquando rideres: illud ſerio. Vide ut mihi viaticum reddas quod impendi data opera curſore dimiſſo. Næ tu, quum hoc legeris, non partes libelli, ſed totum libellum improbabis, negabiſque ullius pretii eſſe cujus pretium repoſceris. Vale.

XIII. C. PLINIUS FEROCI SUO S.

EAdem epiſtola & ſtudere te & non ſtudere ſignificat. Ænigmata loquor. Ita plane, donec diſtinctius quod ſentio enuntiem. Negat enim te ſtudere, ſed eſt tam polita, quæ niſi à ſtudente non poteſt ſcribi: aut es tu ſuper omnes beatus, ſi talia per deſidiam & otium perficis. Vale.

XIV. C. PLINIUS CORELLIÆ SUÆ S.

TU quidem honeſtiſſime, quod tam impenſe & rogas & exigis, ut accipi jubeam à te pretium agrorum non ex ſeptingentis millibus, quanti illos à liberto meo, ſed ex nongentis, quanti à publicanis partem viceſimam emiſti. Invicem ego & rogo & exigo, ut non ſolum quid te, verum etiam quid me deceat, aſpicias, patiariſque me in hoc uno tibi eodem animo repugnare, quo in omnibus obſequi ſoleo. Vale.

1 Corrupti eloquentiæ affectatores, quod κακοζηλίας vitium, ut à Fabio annotatum eſt. l. 8. c. 3. per omnia dicendi genera peccat; totidem enim modis corrumpitur oratio quot ornatur. 2 Præſenſerat Plinius Minutio quædam non placiturs propter verba paulo elatiora, quibus tamen obelo tranſfixis ea ſuperaddidit verba, quæ interpretationi ſervirent. 3 Videtur, potius ita legendum, illud ſerio vide, lepide enim agit cum amico ſuo Plinius

XV. C.

XV. C. PLINIUS SATURNINO SUO S.

REquiris quid agam? Quo noſti diſtringor officio, amicis deſervio, ſtudeo interdum, quod non interdum, ſed ſolum ſemperque facere, non audeo dicere rectius, certe beatius erat. Te alia omnia quam quæ velis agere, moleſte ferrem, niſi ea quæ agis eſſent honeſtiſſima. Nam & reipub. ſuæ negotia curare, & diſceptare inter amicos, laude digniſſimum eſt. Priſci noſtri contubernium jucundum tibi futurum ſciebam. Noveram ſimplicitatem ejus, noveram comitatem: eundem eſſe, quod minus noram, gratiſſimum experior, quod tam jucunde officiorum noſtrorum meminiſſe eum ſcribas. Vale.

XVI. C. PLINIUS FABATO PROSOCERO SUO S.

CAleſtrium Tironem familiariſſime diligo, & privatis mihi & publicis neceſſitudinibus implicitum. Simul militavimus; ſimul quæſtores Cæſaris fuimus. Ille me in tribunatu liberorum [1] jure præceſſit; ego illum in prætura ſum conſecutus, quum mihi Cæſar [2] annum remiſiſſet. Ego in villas ejus ſæpe ſeceſſi; ille in domo mea ſæpe convaluit. Hic nunc proconſul provinciam Bæticam per [3] Ticinum eſt petiturus. Spero, immo confido, facile me impetraturum, ut ex itinere deflectat ad te. Si voles [4] vindicta liberare quos proxime inter amicos manumiſiſti, nihil eſt quod verearis ne ſit hoc illi moleſtum, cui orbem terrarum circumire, non erit longum mea cauſa. Proinde nimiam verecundiam pone, teque quid velis conſule. Illi tam jucundum eſt quod ego, quam mihi quod tu jubes. Vale.

1 In honoribus enim: petendis potior ſemper habita eſt Candidatorum ratio qui plurimos liberos haberent. 2 Copiam fecit gerendæ prætoræ ante annum legitimum. Oppidum Inſubriæ. 4 Notum eſt Vindictæ vocab. originem ſuam à Vindicio ſervo traxiſſe, qui nobilium quorundam conjurationem detexit, referente Plutarch. Virgam vero denotat, qua prætor libertati aſſerendos percuſſit. Itaque locus hic innuit eos quos manumiſerat Fabatus, non plenam juſtamque conſequutos eſſe libertatem, quod tamen nunc fieri poſſit in tranſitu, ſicubi prætor in publicum prodierit. Juriſtæ enim immane quantum differre contendunt, inliberate eſſe & liberum eſſe, de utroque prolixe diſſerit Salm. in tract. de modo uſurarum, ita tamen ut dictorum ſumma ſit hæc; liberum eſſe illum qui pleno Rom. civitatis jure donatus eſt; in libertate vero eſſe quicunque demum à domino ſuo miſſionem impetraverit ab obeundis iſtiuſmodi officiis quæ ſervilis fert conditio.

XVIII. C.

XVII. C. PLINIUS CELERI SUO S.

SUa cuique ratio recitandi; mihi: quod ſæpe jam dixi, ut ſi quid me fugit, ut certe fugit, admonear. Quo magis miror quod ſcribis fuiſſe quoſdam, qui reprehenderent quod orationes omnino recitarem: niſi vero has ſolas non putant emendandas. A quibus libenter requiſierim, cur concedant (ſi concedant tamen) hiſtoriam debere recitari, quæ non oſtentationi, ſed fidei veritatique componitur: cur tragœdiam, quæ non auditorium, ſed ſcenam & actores: cur lyrica, quæ non lectorem, ſed choram & lyram poſcunt? At horum recitatio uſu jam recepta eſt: num ergo culpandus eſt ille qui cœpit? quanquam orationes quoque & noſtri quidam, & Græci lectitaverunt. Supervacuum tamen eſt recitare quæ dixeris: etiam, ſi eadem omnia iiſdem omnibus, ſi ſtatim recites: ſi vero multa inſeras, multa commutes; ſi quoſdam novos, quoſdam eoſdem, ſed poſt tempus, aſſumas, cur minus probabilis ſit cauſa recitandi quæ dixeris, quam edendi? Sed difficile eſt ut oratio dum recitatur, ſatisfaciat. Jam hoc ad laborem recitantis pertinet, non ad rationem non recitandi. Nec vero ego dum recito, laudari, ſed dum legor, cupio. Itaque nullum emendandi genus omitto: ac primum quæ ſcripſi mecum ipſe pertracto; deinde duobus aut tribus lego, mox aliis trado annotanda, notaſque eorum, ſi dubito, cum uno rurſus aut altero penſito; noviſſime pluribus recito, ac, ſi quid mihi credis, tunc acerrime emendo. Nam tanto diligentius, quanto ſolicitius, intendo. Optime autem reverentia, pudor, metus judicant. Idque adeo ſic habe. Nonne, ſi loquuturus es cum aliquo, quamlibet docto, uno tamen, minus commoveris quam ſi cum multis vel indoctis? Nonne, quum ſurgis ad agendum, tum maxime tibi ipſe diffidis, tum commutata, non dico plurima, ſed omnia cupis? Utique, ſi latior ſcena, & corona diffuſior. Nam illos quoque [1] ſordidos pullatoſque reveremur. Nonne, ſi prima quæque improbari putas, debilitaris & concidis? Opinor; quia in numero ipſo eſt quoddam magnum collatumque conſilium; quibuſque ſingulis judicii parum, omnibus plurimum. Itaque Pomponius Secundus (hic ſcriptor tragœdiarum) ſi quid fortè familiarior amicus tollendum, ipſe retinendum arbitraretur, dicere ſolebat, *Ad populum provoco*: atque ita ex populi

1 Plebem, quæ cultui & elegantiæ parum ſtudet.

vel silentio vel assensu aut suam aut amici sententiam sequebatur. Tantum ille populo dabat. Recte an secus, nihil ad me. Ego enim non populum advocare, sed certos electosque soleo, quos intuear, quibus credam, quos denique & tanquam singulos observem, & tanquam non singulos timeam. Nam quod M. Cicero de stylo, ego de metu sentio. Timor est emendator acerrimus. Hoc ipsum, quod nos recitaturos cogitamus, emendat: quod auditorium ingredimur, emendat: quod pallemus, horrescimus, circumspicimus, emendat. Proinde non pœnitet me consuetudinis meæ, quam utilissimam experior: adeoque non deterreor sermunculis istorum, ut ultro te rogem monstres, aliquid quod his addam. Nihil enim curæ meæ satis est. Cogito, quam sit magnum dare aliquid in manus hominum: nec persuadere mihi possum, non & cum multis & sæpe tractandum, quod placere & semper & omnibus cupias. Vale.

XVIII. C. PLINIUS CANINIO SUO S.

DEliberas mecum quemadmodum pecunia, quam municipibus nostris in epulum obtulisti, post te quoque salva sit. Honesta consultatio, non expedita sententia. Numeres reip. summam? Verendum est ne dilabatur. Des agros: Ut publici negligentur. Equidem nihil commodius invenio quam quod ipse feci. Nam pro quingentis millibus nummum, quæ in alimenta ingenuorum promiseram, agrum ex meis longe pluris actori publico mancipavi: eundem vectigali imposito recepi, tricena millia annua daturus. Per hoc enim & [1] reipublicæ fors in tuto, nec reditus incertus, & ager ipse propter id quod vectigali large supercurrit, semper dominum, à quo exerceatur, invenier. Nec ignoro, me plus aliquanto quam donasse videor, erogavisse, cum pulcherrimi agri pretium necessitas vectigalis infregerit. Sed oportet privatis utilitatibus publicas, mortalibus æternas anteferre; multoque diligentius muneri suo consulere, quam facultatibus. Vale.

1 Muneris perpetuitati optime consuluit Plinius, cum agros suos reipub. vectigales fecerit: hoc enim pignore obligata respub. diligentius, quod reliquum erat, curaret.

XIX. C.

XIX. C. PLINIUS PRISCO SUO S.

ANgit me Fanniæ valetudo. Contraxit hanc dum assidet Juniæ, virgini Vestali, sponte primum (est enim affinis,) deinde etiam ex auctoritate pontificum. Nam virgines, quum vi morbi atrio Vestæ coguntur excedere, matronarum curæ custodiæque mandantur. Quo munere Fannia dum sedulo fungitur, hoc discrimine implicita est. Insident febres, tussis increscit, summa macies, summa defectio; animus tantum & spiritus vigent. Helvidio marito, Thraseæ patre dignissima: reliqua labuntur, meque non metu tantum, verum etiam dolore conficiunt. Doleo enim maxime, feminam eripi oculis civitatis, nescio an aliquid simile visuris. Quæ castitas illius? quæ sanctitas? quanta gravitas? quanta constantia? Bis maritum sequuta in exilium est, tertio ipsa propter maritum relegata: Nam quum Senecio reus esset, quod de vita Helvidii libros composuisset, rogatumque se à Fannia in defensione dixisset, quærente minaciter Mettio Caro an rogasset, respondit; Rogavi: an commentarios scripturo dedisset? Dedi: an sciente matre; Nesciente. Postremo nullam vocem cedentem periculo emisit. Quin etiam illos ipsos libros, quanquam ex necessitate & metu temporum abolitos, SC. publicatis bonis, servavit, habuit, tulitque in exilium exilii causam. Eadem quam jucunda, quam comis, quam deinde (quod paucis datum est) non minus amabilis quam veneranda? Erit sane, quam postea uxoribus nostris ostentare possimus: erit, à quæ viri quoque fortitudinis exempla sumamus; quam sic cernentes audientesque miramur, ut illa, quæ leguntur Ac mihi domus ipsa nutare, convulsaque sedibus suis ruitura supra videtur; licet adhuc posteros habeat. Quantis enim virtutibus, quantisque factis assequentur, ut hæc non [1] novissima occiderit? Me quidem illud etiam affligit & torquet, quod matrem ejus, illam (nihil possum illustrius dicere;) tantæ feminæ matrem, rursus videor amittere, quam hæc ut reddit ac refert nobis, sic auferet secum, meque & novo pariter & resciso vulnere afficiet. Utramque colui, utramque dilexi: utram magis, nescio; nec discerni volebant. Habuerunt officia mea in secundis; Habuerunt in adversis. Ego solatium relegatarum, ego ultor reversarum; non feci

1 Novissima enim censebitur Fannia ob exempli magnitudinem, ad quam frustra posteri aspiraverint.

tamen paria, atque eo magis hanc cupio ſervari, ut mihi ſolvendi tempora ſuperſint. In his eram curis quum ſcriberem ad te; quas ſi deus aliquis in gaudium verterit, de metu non querar. Vale.

XX. C. PLINIUS TACITO SUO S.

Librum tuum legi, & quam diligentiſſime potui, annotavi quæ commutanda, quæ eximenda arbitrarer. Nam & ego verum dicere aſſuevi, & tu libenter audire. Neque enim ulli patientius reprehenduntur, quam qui maxime laudari merentur. Nunc à te librum meum cum annotationibus tuis exſpecto. O jucundas, ô pulcras vices! Quam me delectat, quod, ſi qua poſteris cura noſtri, uſquequaque narrabitur, qua concordia, ſimplicitate, fide vixerimus! Erit rarum & inſigne, duos homines ætate, dignitate propemodum æquales, nonnullius in literis nominis (1 Cogor enim de te quoque parcius dicere, quia de me ſimul dico,) alterum alterius ſtudia foviſſe. Equidem adoleſcentulus, quum jam tu fama gloriaque floreres, te ſequi, tibi longo, ſed proximus, intervallo & eſſe & haberi concupiſcebam. Et erant multa clariſſima ingenia; ſed tu mihi (ita ſimilitudo naturæ ferebat) maxime imitabilis, maxime imitandus videbaris. Quo magis gaudeo, quod, ſi quis de ſtudiis ſermo, una nominamur; quod de te loquentibus ſtatim occurro. 2 Nec deſunt qui uni ut utrique noſtrum præferantur. Sed nihil intereſt mea, quo loco jungimur. Nam hoc ego 3 primus, quia tu proximus: & ego proximus quia tu primus. Quin etiam in teſtamentis debes annoraſſe, niſi quis forte alterutri noſtrum amiciſſimus, eadem legata, & quidem pariter, accipimus. Quæ omnia huc ſpectant, ut invicem ardentius diligamus, cum tot vinculis nos ſtudia, mores, fama, ſuprema denique hominum judicia conſtringant. Vale.

1 Taciti Facultatem ideo minuit, ne quid ſibi arrogantius vindicare ex illa nominis communione. 2 Ita M. S. cujus fides ſi ſequenda ſit, rurſum hæc de utroque modeſte; ea ſiquidem ſtudiorum erat ſimilitudo, ut nemo poſſit alterutro ſuperior eſſe quin utramque ſuperaverit. Sed refragatur contextus ratio, ideoque admittenda eſt Gronovii conjectura, qui ſic cenſet legend. nec deſunt qui utrum utri, i. e. alterum alteri præferant, Plinio Tacitum, Tacito Plinium vice verſa. 3 Utrobique captat viri doctiſſimi famam, ſi enim ſecundo loco ſit Taeitus, merito ab omnibus primæ Plinio deferentur, utpote qui talem virum anteceſſerit. Seu præferatur Tacitus, maxima in Plinium redundat gloria, utpote qui illius veſtigiis tam prope inſiſtat.

XXI. C.

XXI. C. PLINIUS CORNUTO SUO S.

PAreo, collega cariſſime, & infirmitati oculorum, ut jubes, conſulo. Nam & huc, tecto vehiculo undique incluſus, quaſi in cubiculo, perveni, & non ſtylo modo, verum etiam lectionibus difficulter, ſed abſtineo, ſoliſque auribus ſtudeo. Cubicula obductis velis [1] opaca, nec tamen obſcura, facio. Cryptoporticus quoque, adopertis inferioribus feneſtris, tantum umbræ quantum luminis habet. Sic paulatim lucem ferre condiſco. Balineum aſſumo, quia prodeſt: vinum, quia non nocet; parciſſime tamen. Ita aſſuevi, & nunc cuſtos adeſt. Gallinam, ut à te miſſam, libenter accepi; quam ſatis acribus oculis, quanquam adhuc lippus, pinguiſſimam vidi. Vale.

XXII. C. PLINIUS FALCONI SUO S.

MInus miraberis me tam inſtanter petiſſe, ut in amicum meum conferres tribunatum, quum ſcieris quis ille qualiſque. Poſſum autem jam tibi & nomen indicare, & deſcribere ipſum, poſtquam polliceris. Eſt Cornelius Minutianus, ornamentum regionis meæ, ſeu dignitate, ſeu moribus. Natus ſplendide abundat facultatibus; amat ſtudia, ut [2] ſolent pauperes. Idem rectiſſimus judex, fortiſſimus advocatus, fideliſſimus amicus. Accepiſſe te beneficium credes, quum propius inſpexeris hominem, omnibus honoribus, omnibus titulis (nihil volo elatius de modeſtiſſimo viro dicere) parem. Vale.

XXIII. C. PLINIUS FABATO PROSOCERO SUO S.

GAudeo quidem, eſſe te tam fortem, ut Mediolani occurrere Tironi poſſis: ſed, ut perſeveres eſſe tam fortis, rogo, ne tibi contra rationem ætatis tantum laboris injungas. Quinimmo denuntio, ut illum & domi, & intra domum, atque etiam intra cubiculi limen, exſpectes. Etenim quum à me ut frater diligatur, non debet ab eo, quem ego parentis loco obſervo, exigere officium quod parenti ſuo remiſiſſet. Vale.

1 Subobſcura. 2 Secundum illud Theocriti Ἀπενία τὰς τέχνας ἐγείρει.

XIV.

XXIV. C. PLINIUS GEMINIO SUO S.

NUmidia Quadratilla paulo minus octogesimo ætatis anno decessit, usque ad noviſſimam valetudinem viridis atque etiam ultra matronalem modum compacto corpore & robusto. Decessit honestissimo testamento. Reliquit hæredes, ex [1] besse nepotem, ex tertia parte neptem. Neptem parum novi: nepotem familiarissime diligo; adolescentem singularem, nec iis tantum, quos sanguine attingit, inter propinquos amandum. Ac primum, conspicuus forma omnes sermones malignorum & puer & juvenis evasit: intra quartum & vicesimum annum maritus, &, si deus annuisset, pater. [2] Vixit in contubernio aviæ delicatæ severissime, & tamen obsequentissime. Habebat illa pantomimos, fovebatque effusius quam principi feminæ conveniret. Hos Quadratus non in theatro, non domi spectabat; nec illa exigebat. Audii ipsam, quum mihi commendaret nepotis sui studia, solere se, ut feminam in illo otio sexus, laxare animum lusu calculorum, solere spectare pantomimos suos; sed quum factura esset alterutrum, semper se nepoti suo præcepisse, abiret, studeretque: quod mihi non amore ejus magis facere quam reverentia videbatur. Miraberis, & ego miratus sum. Proximis [3] sacerdotalibus ludis, productis in [4] commissione pantomimis, quum simul theatro ego & Quadratus egrederemur, ait mihi; Scis me hodie primum vidisse saltantem aviæ meæ libertum; Hoc nepos. At, hercule, alienissimi homines in honorem Quadratillæ (pudet me dixisse honorem) per adulationis officium, in theatrum cursitabant, exultabant, plaudebant, mirabantur: ac deinde singulos gestus dominæ cum canticis reddebant; qui nunc exiguissima legata theatralis operæ [5] corollarium, accipient ab hærede qui non spectabat. Hæc scripsi, qui soles, si quid incidat novi, non invitus audire: deinde, quia jucundum est mihi, quod cœperim gaudium scribendo retractare. Gaudeo enim pietate defunctæ, honore optimi juvenis: lætor etiam quod domus aliquando C. Cassii, hujus

1 Duabus tertiis. 2 Ipsa enim quamvis in vitæ cultu delicatior, nepotem suum restrictius habuit. 3 Ludis Diis sacris qui à sacerdotibus edebantur. 4 Commissio est, cum paria comparantur, seu in Athletica seu musica se exercuerint. 5 Auctarium, à Corollis dictum, quæ illis dari solent qui in scena placuerint.

qui

qui [1] Caſſianæ ſcholæ princeps & parens fuit, ſerviet domino non minori. Implebit enim illam Quadratus meus ut decebit, rurſuſque ei priſtinam dignitatem, celebritatem, gloriamque reddet, quum tantus orator inde procedet, quantus juris ille conſultus. Vale.

XXV. C. PLINIUS RUFO SUO S.

O Quantum eruditorum aut modeſtia ipſorum, aut quies, operit & ſubtrahit famæ! At nos eos tantum dicturi aliquid aut lecturi timemus, qui ſtudia ſua proferunt; quum illi qui tacent, hoc amplius præſtent, quod maximum opus ſilentio reverentur. Expertus ſcribo quod ſcribo. Terentius Junior, equeſtribus militiis, atque etiam procuratione Narbonenſis provinciæ integerrime functus, recepit ſe in agros ſuos, paratiſque honoribus tranquilliſſimum otium prætulit. Hunc ego invitatus hoſpitio, ut bonum patremfamiliæ, ut diligentem agricolam intuebar, de his locuturus, in quibus illum verſari putabam: & cœperam, quum ille me doctiſſimo ſermone revocavit ad ſtudia. Quam terſa omnia? quam Latina? quam Græca? Nam tantum utraque lingua valet, ut ea magis videatur excellere, quam cum maxime loquitur. Quantum ille legit? quantum tenet? Athenis vivere hominem, non in villa, putes. Quid multa? Auxit ſolicitudinem meam, effecitque ut illis quos doctiſſimos novi, non minus hos ſeductos & quaſi ruſticos verear. Idem ſuadeo tibi. Sunt enim ut in caſtris, ſic etiam in literis noſtris plures cultu [2] pagano, quos cinctos & armatos, & quidem ardentiſſimo ingenio, diligentius ſcrutatus invenies. Vale.

XXVI C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

NUper me cujuſdam amici languor admonuit, optimos eſſe nos dum infirmi ſumus. Quem enim infirmum aut avaritia aut libido ſolicitat? Non amoribus ſervit, non

1 Duæ erant ICtorum ſectæ, quarum unam Caſſius duxit; Proculus alteram, & inde dicti ſunt Caſſiani vel Proculeſani, prout alterutrius placita amplexi ſunt. 2 Paganum militi opponi paſſim teſtantur ICti. itaque ſenſus eſt, in re literaria verſatiſſimos eſſe, qui id tamen non præ ſe ferant habitu ſuo, uti in militia invenire eſt quoſdam fortiſſimos, liſet militari ſago non indutos.

appetit

appetit honores, opes negligit, & quantulumcunque, ut relicturus, ſatis habet: tunc deos, tunc hominem eſſe ſe meminit: invidet nemini, neminem miratur, neminem deſpicit, ac ne ſermonibus quidem malignis aut attendit, aut alitur: balinea imaginatur & fontes. Hæc ſumma curarum, ſumma votorum; mollemque in poſterum & pinguem, ſi contingat evadere, hoc eſt innoxiam beatamque deſtinat vitam. Poſſum ergo, quod pluribus verbis, pluribus etiam voluminibus philoſophi docere conantur, ipſe breviter tibi mihique præcipere, ut tales eſſe ſani perſeveremus, quales nos futuros profitemur infirmi. Vale.

XXVII. C. PLINIUS SURÆ SUO S.

ET mihi diſcendi & tibi docendi facultatem otium præbet. Igitur perquam velim ſcire, eſſe aliquid [1] phaſmata, & habere propriam figuram numenque aliquod putes, an inania & vana ex metu noſtro imaginem accipere. Ego ut eſſe credam inprimis eo ducor quod audio accidiſſe Curtio Rufo. Tenuis adhuc & obſcurus obtinenti Africam comes hæſerat: inclinato die ſpatiabatur in porticu: offertur ei mulieris figura, humana grandior pulcriorque; perterrito Africam ſe futurorum prænuntiam, dixit: iturum enim Romam, honoreſque geſturum, atque etiam cum ſummo imperio in eandem provinciam reverſurum, ibique moriturum. Facta ſunt omnia. Præterea accedenti Carthaginem, egredientique navem, eadem figura in littore occurriſſe narratur. Ipſe certe implicitus morbo, futura præteritis, adverſa ſecundis auguratus, ſpem ſalutis, nullo ſuorum deſperante, projecit. Jam illud, nonne & magis terribile, & non minus mirum eſt, quod exponam ut accepi? Erat Athenis ſpatioſa & capax domus, ſed infamis & [2] peſtilens. Per ſilentium noctis ſonus ferri, &, ſi attenderes acrius, ſtrepitus vinculorum longius primo, deinde è proximo reddebatur: mox apparebat idolon, ſenex macie & ſqualore confectus, promiſſa barba, horrenti capillo, cruribus compedes, manibus catenas gerebat quatiebatque. Inde inhabitantibus triſtes diræque noctes per metum vigilabantur: vigiliam morbus &, creſcente formidine, mors ſequebatur. Nam interdiu quoque quanquam abſceſſerat imago, memoria imaginis oculis inhærebat; longioriſque cauſa timoris timor erat. Deſerta

1 M. S. phantaſmata. 2 Quippe multis injecta formidine mortis cauſa fuerat.

inde

inde & damnata solitudine domus, totaque illi monstro relicta: [1] proscribebatur tamen seu quis emere, seu quis conducere ignarus tanti mali vellet. Venit Athenas philosophus Athenodorus, legit titulum: auditoque pretio, quia suspecta vilitas, percunctatus, omnia docetur, ac nihilominus, immo tanto magis, conducit: ubi cœpit advesperascere, jubet [2] sterni sibi in prima domus parte, poscit pugillares, stylum, lumen: suos omnes in interiora dimittit, ipse ad scribendum, animum, oculos, manum intendit, ne vacua mens audita simulacra & inanes sibi metus fingeret. Initio, quale ubique, silentium noctis, deinde concuti ferrum, vincula moveri: ille non tollere oculos, non remittere stylum, sed obfirmare animum, [3] auribusque prætendere: tum crebrescere fragor, adventare etiam, ac jam ut in limine, jam ut intra limen audiri: respicit, videt, agnoscitque narratam sibi effigiem. Stabat innuebatque digito, similis vocanti: hic contra ut paululum exspectaret, manu significat, rursusque ceris & stylo incumbit; illa scribentis capiti catenis insonabat; respicit rursus idem quod prius innuentem; nec moratus tollit lumen & sequitur; Ibat illa lento gradu, quasi gravis vinculis; postquam deflexit in aream domus, repente dilapsa deserit comitem; desertus herbas & folia concerpta signum loco ponit. Postero die adit magistratus, monet ut illum locum effodi jubeant. Inveniuntur ossa inserta catenis & implicita, quæ corpus ævo terraque putrefactum nuda & exesa reliquerat vinculis; collecta publice sepeliuntur; domus postea [4] rite conditis manibus caruit. Et hæc quidem affirmantibus credo; illud affirmare aliis possum. Est libertus mihi Marcus, non illiteratus. Cum hoc minor frater eodem lecto quiescebat. Is visus est sibi cernere quendam in toro residentem, admoventemque capiti suo cultros, atque etiam ex ipso vertice amputantem capillos. Ubi illuxit, ipse circa verticem tonsus, capilli jacentes reperiuntur. Exiguum temporis medium, & rursus simile aliud priori fidem fecit. Puer in pædagogio mistus pluribus dormiebat; venerunt per fenestras (ita narrat) in tunicis albis duo, cubantemque detonderunt; & qua venerant, recesserunt. Hunc quoque tonsum, sparsosque circa capillos dies ostendit, Nihil notabile secutum,

1 Vid. Ep. 11. 2 Lectum. 3 Animum sc. Animo enim magis quam auribus sonum percepit, contraque illa sensuum terriculamenta sola Mentis intentione se obfirmavit. 4 De varietate lect. turbas faciunt Interpretes, cum hæc, cui astipulatur. M. S. sano satis sensu admitti possit; priores sc. interquieverunt tumultus post legitimum sepulturæ honorem. In re simili Lucianus. ἡ οἰκία δὲ ἀπ' ἐκείνου ἐπαύσατο ἐνοχλουμένη ὑπὸ τῶν φασμάτων.

niſi forte, quod non fui reus; futurus, ſi Domitianus, ſub quo hæc acciderunt, diutius vixiſſet. Nam in ſcrinio ejus datus à Caro de me libellus inventus eſt; ex quo conjectari poteſt, quia [1] reis moris eſt ſubmittere capillum, reciſos meorum capillos depulſi quod imminebat periculi ſignum fuiſſe. Digna res eſt, quam diu multumque conſideres; ne ego quidem indignus, cui copiam ſcientiæ tuæ facias. Licet etiam utramque in partem, ut ſoles, diſputes; ex altera tamen fortius, ne me ſuſpenſum incertumque dimittas, cum mihi conſulendi cauſa fuerit, ut dubitare deſinerem. Vale.

XXVIII. C. PLINIUS SEPTITIO SUO S.

AIs quoſdam apud te reprehendiſſe, tanquam amicos meos ex omni occaſione ultra modum laudem. Agnoſco crimen, amplector etiam. Quid enim honeſtius culpa benignitatis? Qui ſunt tamen iſti, qui amicos meos melius norint? Sed ut norint, quid invident mihi feliciſſimum errorem? Ut enim non ſint tales, quales à me prædicantur, ego tamen beatus quod mihi videntur. Igitur ad alios hanc ſiniſtram diligentiam conferant (nec ſunt parum multi) qui carpere amicos ſuos judicium vocant; mihi nunquam perſuadebunt ut meos amari à me nimium putem. Vale.

XXIX. C. PLINIUS MONTANO SUO S.

RIdebis, deinde indignaberis, deinde ridebis, ſi legeris quod niſi legeris, non potes credere. Eſt via Tiburtina intra primum lapidem (proxime annotavi) monimentum [2] Pallantis, ita inſcriptum; Huic SENATUS, OB FIDEM PIETATEMQUE ERGA PATRONOS, ORNAMENTA PRÆTORIA DECREVIT, ET SESTERTIUM CENTIES QUINQUAGIES; CUIUS HONORE CONTENTUS FUIT. Equidem nunquam ſum miratus quæ ſæpius à fortuna quam à judicio proficiſcerentur; maxime tamen hic me titulus admonuit, quam eſſent mimica & inepta quæ interdum in hoc cœnum, in has ſordes abjicerentur; quæ denique ille furcifer & recipere auſus eſt, & recuſare, atque etiam, ut moderationis exemplum, poſteris prodere. Sed

1 Ad ſqualorem contrahendum. | vid. Suet. in vita Claudii. cap. 28.
2 Claudii hic erat libertus de quo |

quid

quid indignor; Ridere ſatius eſt, ne ſe magnum aliquod adeptos putent, qui huc felicitate perveniunt, ut rideantur. Vale.

XXX. C. PLINIUS GENITORI SUO S.

TOrqueor quod diſcipulum, ut ſcribis, optimæ ſpei amiſiſti, cujus & valetudine & morte impedita ſtudia tua quid neſciam? cum ſis omnium officiorum obſervantiſſimus, cumque omnes quos probas, effuſiſſime diligas? Me huc quoque urbana negotia perſequuntur, non delectant. Sunt enim qui me aut judicem aut arbitrum faciant. Accedunt querelæ ruſticorum, qui auribus meis poſt longum tempus ſuo jure abuntur. Inſtat & neceſſitas agrorum locandorum perquam moleſta. Adeo rarum eſt invenire idoneos conductores. Quibus ex cauſis [1] precario ſtudeo, ſtudeo tamen. Nam & ſcribo aliquid & lego; ſed quum lego, ex comparatione ſentio quam male ſcribam; licet tu mihi bonum animum facias, qui libellos meos de ultione Helvidii, Orationi Demoſthenis κατὰ Μειδίου confers; quam ſane, quum componerem illos, habui in manibus, non ut æmularer (improbum enim ac pene furioſum) ſed tamen imitarer & ſequerer, quantum aut diverſitas ingeniorum, maximi aut minimi, aut cauſæ diſſimilitudo pateretur. Vale.

XXXI. C. PLINIUS CORNUTO SUO S.

CLaudius Pollio amari à te cupit: dignus hoc ipſo quod cupit: deinde, quod ipſe te diligit. Neque enim fere quiſquam exigit iſtud niſi qui facit. Vir alioqui rectus, integer, quietus, ac pene ultra modum (ſi quis tamen ultra modum) verecundus. Hunc, quum ſimul militaremus, non ſolum ut commilito inſpexi. (nam præerat alæ militari.) Ego juſſus à legato conſulari rationem alarum & cohortium excutere, ut magnam quorundam fœdamque avaritiam, & negligentiam parem, ita hujus ſummam integritatem, ſolicitam diligentiam inveni. Poſtea promotus ad ampliſſimas procurationes, nulla occaſione corruptus ab inſito abſtinentiæ amore deflexit; nunquam ſecundis rebus intumuit, nunquam officiorum varietate continuam laudem humanitatis infregit; eademque firmita-

1 Non niſi precibus impetro ut ſtudeam.

te animi laboribus ſuffecit, qua nunc otium patitur. Quod quidem pauliſper cum magna ſua laude intermiſit & poſuit, à Corelio noſtro ex liberalitate imperatoris Nervæ emendis dividendiſque agris adjutor aſſumtus. Etenim qua gloria dignum eſt, ſummo viro in tanta eligendi facultate præcipue placuiſſe? Idem quam reverenter, quam fideliter amicos colat, multorum ſupremis judiciis, in his Muſonii Baſſi, graviſſimi civis, credere potes, cujus memoriam tam grata prædicatione prorogat & extendit, ut librum de vita ejus (nam ſtudia quoque, ſicut alias artes bonas, veneratur) ediderit. Pulchrum iſtud, & raritate ipſa probandum, cum plerique hactenus defunctorum meminerint, ut [1] querantur. Hunc hominem, appetentiſſimum tui (mihi crede) complectere, apprehende, immo & invita, ac ſic ama tanquam gratiam referas. Neque enim obligandus, ſed remunerandus eſt in amoris officio qui prior cœpit. Vale.

XXXII. C. PLINIUS FABATO PROSOCERO SUO S.

DElector jucundum tibi fuiſſe Tironis mei adventum: quod vero ſcribis, oblata occaſione proconſulis, plurimos [2] manumiſſos, unice lætor. Cupio enim patriam noſtram omnibus quidem rebus augeri, maxime tamen civium numero. Id enim oppidis firmiſſimum ornamentum. Illud etiam me, non ut ambitioſum, ſed tamen juvat, quod adjicis, me teque & gratiarum actione & laude celebrator. Eſt enim, ut Xenophon ait, ἥδιστον ἄκουσμα ἐπαίνου, utique ſi te mereri putes. Vale.

XXXIII. C. PLINIUS TACITO SUO S.

AUguror (nec me fallit augurium) Hiſtorias tuas immortales futuras: quo magis illis (ingenue fatebor) inſeri cupio. Nam ſi eſſe nobis curæ ſolet ut facies noſtra ab optimo quoque artifice exprimatur, nonne debemus optare, ut operibus noſtris ſimilis tui ſcriptor prædicatorque contingat? Demonſtro itaque, quanquam diligentiam tuam non fugere poſſit, cum ſit in publicis actis, demonſtro tamen, quo magis credas, jucundum mihi futurum, ſi factum meum, cujus gratia periculo crevit, tuo ingenio, tuo teſtimonio ornaveris.

1 Fortaſſe quod nihil iis legaverint. 2 Vide Ep. 16. hujus libri.

Dederat

Dederat me Senatus cum Herennio Senecione advocatum provinciæ Bæticæ contra Bæbium Maſſam: damnatoque Maſſa cenſuerat ut bona ejus publice cuſtodirentur. Senecio, quum exploraſſet conſules poſtulationibus vacaturos, convenit me: &, Qua concordia, inquit, injunctam nobis accuſationem exſequuti ſumus, hac adeamus conſules, petamuſque ne bona diſſipari ſinant, [1] quorum eſſe in cuſtodia debent. Reſpondi; Quum ſimus advocati à Senatu dati, diſpice, num peractas putes partes noſtras, Senatus cognitione finita. Et ille; Tu quem voles tibi terminum ſtatues, cui nulla cum provincia neceſſitudo, niſi ex beneficio tuo, & hoc recenti: ipſe & natus ibi, & quæſtor in ea fui. Tum ego; ſi fixum tibi iſtud ac deliberatum, ſequar te, ut ſi qua ex hoc invidia erit, non tua tantum ſit. Venimus ad coſſ. dicit Senecio quæ res ferebat: aliqua ſubjungo. Vixdum conticueramus, & Maſſa queſtus Senecionem non advocati fidem, ſed inimici amaritudinem impleſſe, impietatis reum poſtulat. Horror omnium: ego autem, Vereor, inquam, clariſſimi conſules, ne mihi Maſſa ſilentio ſuo [2] prævaricationem objecerit, quod non & me reum poſtulavit. Quæ vox & ſtatim excepta, & poſtea multo ſermone celebrata eſt. Divus quidem Nerva (nam privatus quoque attendebat hjs quæ recte in publico fierent) miſſis ad me graviſſimis literis, non mihi ſolum, verum etiam ſeculo eſt gratulatus, cui exemplum (ſic enim ſcripſit) ſimile antiquis contigiſſet. Hæc, utcunque ſe habent, notiora, clariora, majora tu facies: quanquam non exigo ut excedas actæ rei modum. Nam nec hiſtoria debet egredi veritatem, & honeſte factis veritas ſufficit. Vale.

1 Cauſab. contra fidem cæterorum eodd. legendum cenſet quæ jam in cuſtodia eſſe deberent. Sed non video cur immutari præſtet, cum aliter ſibi conſtet ſenſus. [viz. ne bona [eorum] diſſipari ſinant, quorum [bona] in cuſtodia eſſe deberent. 2 Proditionem cauſæ quam defendendam ſuſcepi.

LIBER VIII.

I. C. PLINIUS SEPTITIO SUO S.

ITER commode explicui, excepto quod quidam ex meis adversam valetudinem ferveſcentibus æſtibus contraxerint. Encolpius quidem lector, ille ſeria noſtra, ille deliciæ, exaſperatis faucibus pulvere, ſanguinem rejecit. Quam triſte hoc ipſi, quam acerbum mihi, ſi is, cui omnis ex ſtudiis gratia, inhabilis ſtudiis fuerit. Quis deinde libellos meos ſic leget? ſic amabit? quem aures meæ ſic ſequentur? Sed dii lætiora promittunt. Stetit ſanguis, reſedit dolor. Præterea continens ipſe: nos ſolliciti, medici diligentes. Ad hoc ſalubritas cœli, receſſus, quies, tantum ſaluris, quantum otii, pollicentur. Vale.

II. C. PLINIUS CALVISIO SUO S.

ALii in prædia ſua proficiſcuntur, ut locupletiores revertantur; ego, ut pauperior. Vendideram vindemias certatim negotiatoribus ementibus. Invitabat pretium; & quod tunc, & quod fore videbatur. Spes fefellit. Erat expeditum, omnibus remittere æqualiter, ſed non ſatis [1] æquum. Mihi autem egregium inprimis videtur, ut foris, ita domi, ut in magnis, ita in parvis, ut in alienis, ita in ſuis, agitare juſtitiam. Nam ſi [2] paria peccata, pares etiam laudes, Itaque omnibus quidem, ne quis mihi non donatus abiret, partem octavam pretii, quo quis emerat, conceſſi: deinde iis, qui ampliſſimas ſummas emptionibus occupaverant, ſeparatim conſului. Nam & me magis juverant, & majus ipſi fecerant damnum. Igitur iis, qui pluris quam decem millibus emerant, ad illam communem, & quaſi publicam octavam, addidi decimam ejus ſummæ, quæ decem millia exceſſerat. Vereor, ne parum expreſſerim; apertius calculos oſtendam. Si qui forte quindecim millibus emerant, hi &

[1] Propter diverſam emptorum conditionem.

[2] Ex Stoicorum dogmate, de quo vide ſi libet Ciceronis paradoxon.

quindecim millium octavam & quinque millium decimam, tulerunt. Præterea, quum reputarem, quosdam ex debito aliquantum, quosdam aliquid, quosdam nihil reposuisse, nequaquam verum arbitrabar, quos non [1] æquasset fides solutionis, hos benignitate remissionis æquari. Rursus ergo iis qui solverant, ejus, quod solverant, decimam remisi. Per hoc enim aptissime & in præteritum singulis, pro cujusque merito, gratia referri, & in futurum omnes cum ad emendum tum etiam ad solvendum allici videbantur. Magno mihi seu ratio hæc, seu facilitas stetit; sed fuit tanti. Nam regione tota & novitas remissionis & forma laudatur. Ex ipsis etiam, quos non una (ut dicitur) [2] pertica, sed distincte gradatimque tractavi; quanto quis melior & probior, tanto mihi obligatior abit, expertus non esse apud me, Ἐν δ' ἰῇ τιμῇ ἢ μὲν κακὸς, ἢ δὲ καὶ ἐσθλὸς.

III. C. PLINIUS SPARSO SUO S.

Librum, quem novissime tibi misi, ex omnibus meis vel maxime placere significas. Est eadem opinio cujusdam eruditissimi. Quo magis adducor, ut neutrum falli putem; quia non est credibile utrumque falli, & quia tantum blandior mihi. Volo enim proxima quæque absolutissima videri; & adeo jam nunc [3] contra istum librum faveo orationi, quam nuper in publicum dedi; communicaturus tecum, ut primum diligentem tabellarium invenero. Erexi expectationem tuam; quam vereor ne destituat oratio in manus sumpta. Interim tamen, tanquam placituram (& fortasse placebit) exspecta. Vale.

IV. C. PLINIUS CANINIO SUO S.

Optime facis, quod bellum [4] Dacicum scribere paras. Nam quæ tam recens, tam copiosa, tam lata, quæ denique tam poëtica, & (quanquam in verissimis rebus) tam [5] fabulosa materia? Dices immissa terris nova flumina, novos pontes

1 Qui non pariter solvebant. 2 Non æquum duxi eodem modulo metiri: pertica enim est Geometricorum mensura. 3 Vel quod materia fuerit diversa, vel quod ex æmulatione quadam aliam publicaverit orationem, ut constaret utra esset præferenda. 4 Quod contra Decebalum gessit Trajanus. 5 Cujus veritas adeo fidem superavit ut proxime ad fabulas accederet.

fluminibus

fluminibus injectos, inſeſſa caſtris montium abrupta, pulſum regia, pulſum etiam vita, regem nihil deſperantem. Super hæc, actos bis triumphos; quorum alter ex invicta gente primus, alter noviſſimus fuit. Una, ſed maxima, difficultas, quod hæc æquare dicendo, arduum, immenſum, etiam tuo ingenio, quanquam altiſſime aſſurgat, & ampliſſimis operibus increſcat. Nonnullus & in illo labor, ut barbara & fera nomina, inprimis regis ipſius, Græcis verſibus non [1] reſultent. Sed nihil eſt quod non arte curaque, ſi non poteſt vinci, mitigetur. Præterea, ſi datur Homero & mollia vocabula & Græca ad lenitatem verſus contrahere, extendere, inflectere, cur tibi ſimilis audentia, præſertim non [2] delegata, ſed neceſſaria, negetur? Proinde jure votum, invocatis diis, & inter deos, ipſo, cujus res, opera, conſilia dicturus es, immitte rudentes, pande vela, ac, ſi quando alias, toto ingenio vehere. Cur enim non ego quoque poëtice cum poëta? Illud jam nunc paciſcor; prima quæque ut abſolveris, mitte, immo etiam antequam abſolvas, ſic ut erunt recentia, & rudia, & adhuc ſimilia naſcentibus. Reſpondebis, non poſſe perinde carptim, ut contexta, perinde inchoata placere, ut effecta. Scio. Itaque & à me æſtimabuntur ut cœpta; ſpectabuntur ut membra; extremamque limam tuam operientur in ſcrinio noſtro. Patere hoc me ſuper cætera habere amoris tui pignus, ut ea quoque norim quæ noſſe neminem velles. In ſumma, potero fortaſſe ſcripta tua magis probare, laudare, quanto illa tardius cautiuſque, ſed ipſum te magis amabo, magiſque laudabo, quanto celerius & incautius miſeris. Vale.

V. C. PLINIUS GEMINIO SUO S.

GRave vulnus Macrinus noſter accepit. Amiſit uxorem ſingularis exempli, etiam ſi olim fuiſſet. Vixit cum hac triginta novem annis, ſine jurgio, ſine offenſa. Quam illa reverentiam marito ſuo præſtitit, cùm ipſa ſummam mereretur? Quot quantaſque virtutes ex diverſis ætatibus ſumptas collegit & miſcuit? Habet quidem Macrinus grande ſolatium, quod tantum bonum tam diu tenuit; ſed hoc magis exacerbatur, quod amiſit. Nam fruendis voluptatibus creſcit carendi dolor. Ero ergo ſuſpenſus pro homine amiciſſimo,

1 Non congruant propter refractarios ſyllabarum modulos.

2 Non aceerſita.

dum

dum admittere avocamenta, & cicatricem pati possit; quam nihil æque ac necessitas ipsa, & dies longa, & satietas doloris inducit. Vale.

VI. C. PLINIUS MONTANO SUO S.

COgnovisse jam ex epistola mea debes, annotasse me nuper monimentum Pallantis sub hac inscriptione; HUIC SENATUS OB FIDEM PIETATEMQUE ERGA PATRONOS ORNAMENTA PRÆTORIA DECREVIT, ET SESTERTIUM CENTIES QUINQUAGIES: CUJUS HONORE CONTENTUS FUIT. Postea mihi visum est pretium curæ ipsum SC. quærere. Inveni tam copiosum & effusum, ut ille superbissimus titulus, modicus atque etiam demissus videretur. Conferant se, non dico illi veteres, [1] Africani, Achaici, Numantini, sed his proximi, Marii, Syllæ, Pompeii; (nolo progredi longius) infra Pallantis laudes jacebunt. [2] Urbanos, qui illa censuerunt, putem, an miseros? Dicerem urbanos, si Senatum deceret urbanitas. Miseros ergo? sed nemo tam miser est, ut ad illa cogatur. Ambitio ergo, & procedendi libido? Sed quis adeo demens, ut aut per suum aut per publicum dedecus procedere vellet in ea civitate, in qua hic esset usus potentissimæ dignitatis, ut primus in Senatu laudare Pallantem posset? Omitto, quod Pallanti servo prætoria ornamenta offeruntur: (quippe offeruntur à servis) mitto quod censent, non exhortandum modo, verum etiam compellendum ad usum [3] aureorum annulorum. Erat enim contra majestatem Senatus, si ferreis prætorius uteretur. Levia hæc & transeunda; illa memoranda, quod nomine Pallantis Senatus (nec [4] expiata postea curia est) Pallantis nomine Senatus gratias agit Cæsari: quod & ipse, cum summo honore mentionem ejus prosecutus esset, & Senatui facultatem fecisset testandi erga eum benevolentiam suam. Quid enim Senatui pulchrius, quam ut erga Pallantem satis gratus videretur? Additur, ut Pallas, cui se omnes pro virili parte obligatos fatentur, singularis fidei, singularis industriæ fructum

1 Scipiones & L. Mummius. 2 Urbanitas hæc Theophrasto char. c. 6. ἀρέσκεια dicitur, ἔντευξις οὐκ ἐπὶ τῷ βελτίστῳ ἡδονῆς παρασκευαστική. Ubi quis nimio placendi studio nihil non facit in alterius gratiam. 3 Peculiare hoc erat Equitum Rom. ornamentum quo à plebe distinguebantur. Plebs enim argenteo videtur annulo usa, servi vero ferreo. 4 Tanquam admissa res esset piaculo digna.

meritiſſimo ferat. Prolatos imperii fines, redditos exercitus reipub. credas. Aſtruitur his, quum Senatui Populoque Romano liberalitatis gratior repræſentari nulla materia poſſet, quam ſi abſtinentiſſimi fideliſſimique cuſtodis principalium opum facultates adjuvare contigiſſet. Hoc tunc votum Senatus, hoc præcipuum gaudium populi, hæc liberalitatis materia gratiſſima, ſi Pallantis facultates adjuvare publicarum opum egeſtione contingeret. Jam quæ ſequuntur, voluiſſe quidem Senatum cenſere, dandum ex ærario ſeſtertium centies quinquagies, & quanto ab ejuſmodi cupiditatibus remotior ejus animus eſſet, tanto impenſius petere à publico parente, ut eum compelleret ad cedendum Senatui. Id vero decrat, ut cum Pallante auctoritate publica ageretur, Pallas rogaretur ut Senatui cederet; ut illi ſuperbiſſimæ abſtinentiæ Cæſar ipſe patronus advocaretur, ne ſeſtertium centies quinquagies ſperneret. Sprevit quod ſolum potuit, tantis opibus publice oblatis: arrogantius fecit quam ſi accepiſſet. Senatus tamen id quoque, ſimilis querenti, laudibus tulit, his quidem verbis; SED QUUM PRINCEPS OPTIMUS, PARENSQUE PUBLICUS, ROGATUS A PALLANTE, EAM PARTEM SENTENTIÆ, QUÆ PERTINEBAT AD DANDUM EI EX ÆRARIO CENTIES QUINQUAGIES SESTERTIUM, REMITTI VOLUISSET, TESTARI SENATUM ET SE LIBENTER AC MERITO HANC SUMMAM INTER RELIQUOS HONORES, OB FIDEM DILIGENTIAMQUE PALLANTIS, DECERNERE COEPISSE, VOLUNTATI TAMEN PRINCIPIS SUI, CUI IN NULLA RE FAS PUTARET REPUGNARE, IN HAC QUOQUE RE OBSEQUI. Imaginare Pallantem velut intercedentem SC. moderantemque honores ſuos, & ſeſtertium centies quinquagies, ut nimium, recuſantem, cum prætoria ornamenta, tanquam minus, recepiſſet. Imaginare Cæſarem, liberti precibus, vel potius imperio, coram Senatu obtemperantem. Imperat enim libertus patrono, quem in Senatu rogat. Imaginare Senatum, uſquequaque teſtantem, merito libenterque ſe hanc ſummam, inter reliquos honores, Pallanti cœpiſſe decernere; & perſeveraturum fuiſſe ſe, niſi obſequeretur Principis voluntati, cui non eſſet fas in ulla re repugnare. Ita, ne ſeſtertium centies quinquagies Pallas ex ærario referret, verecundia ipſius, obſequio Senatus opus fuit; in hoc præcipue non obſequuturi, ſi in ulla re putaſſet fas eſſe non obſequi. Finem exiſtimas? Mane dum, & majora accipe. UTIQUE, CUM SIT UTILE, PRINCIPIS BENIGNITATEM

GNITATEM PROMPTISSIMAM AD LAUDEM PRÆMIAQUE MERENTIUM ILLUSTRARI UBIQUE, ET MAXIME IIS LOCIS, QUIBUS INCITARI AD IMITATIONEM PRÆPOSITI RERUM EJUS CURA POSSENT, ET PALLANTIS SPECTATISSIMA FIDES, ATQUE INNOCENTIA EXEMPLO PROVOCARE STUDIUM TAM HONESTÆ ÆMULATIONIS POSSET, EA QUÆ QUARTO CALEND. FEBRUARII, QUÆ PROXIME FUISSENT, IN AMPLISSIMO ORDINE OPTIMUS PRINCEPS RECITASSET, SENATUSQUE CONSULTA DE HIS REBUS FACTA IN ÆS INCIDERENTUR, IDQUE ÆS FIGERETUR AD STATUAM LORICATAM DIVI JULII. Parum visum tantorum dedecorum esse curiam testem: delectus est celeberrimus locus, in quo legenda præsentibus, legenda futuris proderentur. Placuit ære signari omnes honores fastidiosissimi mancipii: quosque repudiasset, quosque quantum ad decernentes pertinet, gessisset. Incisa & insculpta sunt publicis æternisque monimentis ornamenta prætoria: sic quasi fœdera antiqua, sic quasi sacræ leges. Tanta Principis, tanta Senatus, tanta Pallantis ipsius, Quid dicam, nescio; ut vellet in oculis omnium figi Pallas insolentiam suam, patientiam Cæsar, humilitatem Senatus. Nec puduit rationem turpitudini obtendere; egregiam quidem pulchramque rationem, ut exemplo Pallantis præmiorum ad studium æmulationis cæteri provocarentur. Ea honorum vilitas erat, illorum etiam, quos Pallas non [2] dedignabatur. Inveniebantur tamen honesto loco nati, qui peterent cuperentque, quod dari liberto, promitti servis videbant. Quam juvat quod in tempora illa non incidi, quorum sic me, tanquam illis vixerim, pudet! Non dubito similiter affici te. Scio quam sit tibi vivus & ingenuus animus: ideoque facilius est, ut me (quanquam indignationem quibusdam in locis fortasse ultra epistolæ modum extulerim) parum doluisse, quam nimis credas. Vale.

VII. C. PLINIUS TACITO SUO S.

NEque ut magistro magister, neque ut discipulo discipulus (sic enim scribis;) sed ut discipulo magister (nam tu ma-

1 Per senatores enim non stetit quo minus ampliores gereret.

2 Præturam sc. vel consulatum, qui summi honores evilescere cœperant mancipiis in præmium dati.

giſter, ego contra. Atque ideo tu in ſcholam revocas, ego adhuc [1] Saturnalia extendo,) librum miſiſti. Non potui longius [2] hyperbaton facere, atque hoc ipſo probare, eum me eſſe, qui non modo magiſter tuus, ſed ne diſcipulus quidem debeam dici. Sumam tamen perſonam magiſtri; exeramque in librum tuum jus quod dediſti; eo liberius, quo nihil ex meis interim miſſurus ſum tibi, in quo te ulciſcaris. Vale.

VIII. C. PLINIUS ROMANO SUO S.

VIdiſtine aliquando Clitumnum fontem? Si nondum (& puto nondum: alioqui narraſſes mihi,) vide; quem ego (pœnitet tarditatis) proxime vidi. Modicus collis aſſurgit, antiqua cupreſſu nemoroſus & opacus. Hunc ſubter fons exit, & exprimitur pluribus venis, ſed imparibus; eluctatuſque facit gurgitem, qui lato gremio pateſcit purus & vitreus, ut numerare jactas ſtipes & relucentes calculos poſſis. Inde non loci devexitate, ſed ipſa ſui copia & quaſi pondere, impellitur. Fons ad hæc, & jam ampliſſimum flumen atque etiam navium patiens; quas obviat quoque & contrario niſu in diverſa tendentes, tranſmittit & perfert: adeo validus ut illa qua properat, ipſe, [3] tanquam per ſolum planum, remis non adjuvetur. Idem ægerrime remis contiſque ſuperetur adverſus. Jucundum utrumque per jocum ludumque fluitantibus, ut flexerint curſum, [4] laborem otio, otium labore variare. Ripæ fraxino multa, multa populo veſtiuntur: quas perſpicuus amnis, velut merſas, viridi imagini [5] annumerat. Rigor aquæ certaverit nivibus; nec color cedit. Adjacet templum, priſcum & religioſum. Stat Clitumnus ipſe amictus ornatuſque [6] prætexta. Præſens numen, atque etiam fatidicum, indicant [7] ſortes. Sparſa ſunt circa ſacella complura, totidemque dei ſimulacra: ſua cuique veneratio, ſuum nomen; quibuſdam vero etiam fontes. Nam, præter illum quaſi parentem cæterorum, ſunt minores capite diſcreti: ſed flumini miſcentur, quod ponte tranſmittitur. Is [8] terminus ſacri profanique. In ſuperiore parte navigare tan-

1 Feriasago. 2 Figura quæ rectum ordinem perturbat. 3 Placet Gronovii conjectura quæ [quanquam] ſubſtituit. Fons enim adeo ſui copia impellitur, ut, quanquam per loca plana decurrat, ſine remorum tamen adminiculo, prono ſatis alveo feratur. 4 Si mutatis vicibus vel ſecundo vel adverſo flumine vehantur.

5 Quippe amnis arborum ſpecies quaſi è ſpeculo viſendas reddit. 6 Solenne hoc poetis eſt quolibet cultu fluvios amicire, ut videre eſt Dei Tyberini habitum ſep. Æneid. 7 Quales erant Antiatinæ. Vide Macrob. lib. 1. Saturn. c. 23. 8 Spatium omne à templo & ſacellis ad finem uſque pontis ſacrum eſt, quicquid ultra, profanum.

tum,

tum, infra etiam natare conceſſum. Balineum Hiſpellates, quibus illum locum divus Auguſtus dono dedit, publice præbent & hoſpitium. Nec deſunt villæ, quæ ſecutæ fluminis amœnitatem, margini inſiſtunt. In ſumma, nihil erit ex quo non capias voluptatem. Nam ſtudebis quoque, & leges multa multorum omnibus columnis, omnibus parietibus intcripta, quibus fons ille deuſque celebratur. Plura laudabis, nonnullum ridebis; quanquam tu vero, quæ tua humanitas, nulla ridebis. Vale.

IX. C. PLINIUS URSO SUO S.

OLim non librum in manus, non ſtylum ſumpſi. Olim neſcio, quid ſit otium, quid quies, quid denique illud iners quidem, jucundum tamen, nihil agere, nihil eſſe: adeo multa me negotia amicorum nec ſecedere nec ſtudere patiuntur. Nulla enim ſtudia tanti ſunt, ut amicitiæ officium deſeratur: quod religioſiſſime cuſtodiendum ſtudia ipſa præcipiunt. Vale.

X. C. PLINIUS FABATO PROSOCERO SUO S.

QUo magis cupis ex nobis pronepotes videre, hoc triſtior audies, neptem tuam abortum feciſſe, dum ſe prægnantem eſſe [1] puellariter neſcit; ac per hoc quædam cuſtodienda prægnantibus omittit, facit omittenda. Quem errorem magnis detrimentis expiavit, in ſummum periculum adducta. Igitur, ut neceſſe eſt, graviter accipias ſenectutem tuam quaſi paratis poſteris deſtitutam; ſic debes agere diis gratias, quod ita tibi in præſentia pronepotes negaverint, ut ſervarint neptem, illos reddituri quorum nobis ſpem certiorem hæc ipſa, quanquam parum proſpere explorata, fœcunditas facit. Iiſdem nunc ego te, quibus ipſum me, hortor, moneo, confirmo. Neque enim ardentius tu pronepotes, quam ego liberos cupio: quibus videor à meo tuoque latere pronum ad honores iter, & [2] audita latius nomina, & non [3] ſubitas imagines relicturus.

1 Per imperitiam puellarum. 2 A longo ſtemmate deducta. 3 Novas. Nobiles enim dicti erant qui majorum ſuorum imagines habuerunt, Novi qui ſuas tantum.

Naſcantur

Naſcantur modo, & hunc noſtrum dolorem gaudio mutent. Vale.

XI. C. PLINIUS HISPULLÆ SUÆ S.

QUum affectum tuum erga fratris filiam cogito, etiam materna indulgentia molliorem, intelligo [1] prius tibi quod eſt poſterius nuntiandum, ut præſumpta lætitia ſolicitudini locum non relinquat: quanquam vereor ne poſt gratulationem quoque in metum redeas; atque ita gaudeas periculo liberatam, ut ſimul quod periclitata ſit perhorreſcas. Jam hilaris, jam ſibi, jam mihi reddita, incipit refici, tranſmiſſumque diſcrimen convaleſcendo remetiri. Fuit alioqui in ſummo diſcrimine (impune dixiſſe liceat,) fuit nulla ſua culpa, ætatis aliqua. Inde abortus, & ignorati uteri triſte experimentum. Proinde, etſi non contigit tibi deſiderium fratris amiſſi aut nepote ejus aut nepte ſolari, memento tamen, dilatum magis iſtud quam negatum, cum ſalva ſit, ex qua ſperari poteſt. Simul excuſa patri tuo caſum, cui paratior apud feminas venia eſt. Vale.

XII. C. PLINIUS MINUTIANO SUO S.

HUnc ſolum diem excuſo. Recitaturus eſt Titinius Capito; quem ego audire nelcio magis debeam an cupiam. Vir eſt optimus, & inter præcipua ſeculi ornamenta numerandus: colit ſtudia, ſtudioſos amat, fovet, provehit, multorumque qui aliqua componunt, portus, ſinus, præmium, omnium exemplum: ipſarum denique literarum jam ſeneſcentium reductor ac reformator. Domum ſuam recitantibus præbet; auditoria non [2] apud ſe tantum benignitate mira frequentat: mihi certe, ſi modo in urbe eſt, defuit nunquam. Porro, tanto turpius gratiam non referre, quanto honeſtior cauſa referendæ. An, ſi litibus tererer, obſtrictum eſſe me crederem obeunti ad [3] vadimonia mea? nunc, quia mihi omne negotium, omnis in ſtudiis cura, minus obligor tanta ſedulitate celebranti? in quo obligari ego, ne dicam

1 Prius de reſtaurata Calphurniæ valetudine quam facto aborta certam te faciam. 2 Non adeſt tantum in ſuis ædibus recitantibus, ſed in alienis etiam. 3 Si comparuiſſet ille pro quo ſponſorem me dedi ut ſiſteret ſe.

ſoleo,

[1]ſoleo, certe maxime poſſum? Quod ſi illi nullam vicem, nulla quaſi mutua officia deberem, ſolicitarer tamen vel ingenio hominis pulcherrimo & maximo, & in ſumma ſeveritate dulciſſimo, vel honeſtate materiæ. Scribit exitus illuſtrium virorum, in iis quorundam mihi cariſſimorum. Videor ergo fungi pio munere, quorumque exequias celebrare non licuit, horum quaſi funebribus laudationibus, ſeris quidem, ſed tanto magis veris, intereſſe. Vale.

XIII C. PLINIUS GENIALI SUO S.

PRobo quod libellos meos cum patre legiſti. Pertinet ad profectum tuum, à diſertiſſimo viro diſcere quid laudandum, quid reprehendendum? ſimul ita inſtitui; ut verum dicere aſſueſcas. Vides quem ſequi, cujus debeas implere veſtigia. O te beatum! cui contigit unum atque idem optimum & conjunctiſſimum exemplar: qui denique eum potiſſimum imitandum habes, cui natura eſſe te ſimillimum voluit. Vale.

XIV. C. PLINIUS ARISTONI SUO S.

CUm ſis peritiſſimus & privati juris & publici, cujus pars [2]ſenatorium eſt, cupio ex te potiſſimum audire, erraverim in Senatu proxime, necne: non ut in præteritum (ſerum enim) verum ut in futurum, ſi quid ſimile inciderit, erudiar. Dices, Cur quæris quod noſſe debeas? Priorum temporum ſervitus, ut aliarum optimarum artium, ſic etiam juris ſenatorii oblivionem quandam & ignorationem induxit. Quotus enim quiſque tam patiens, ut velit dicere quod in uſu non ſit habiturus? Adde, quod difficile eſt tenere quæ acceperis, niſi exerceas. Itaque reducta libertas rudes nos & imperitos deprehendit: cujus dulcedine acceni cogimur quædam facere antequam noſſe. Erat autem antiquitus inſtitutum, ut à majoribus natu, non auribus modo, verum etiam oculis diſceremus quæ facienda, mox ipſi, ac per vices quaſdam, tradenda minoribus haberemus. Inde adoleſcentuli ſtatim caſtrenſibus ſtipendiis imbuebantur, ut imperare parendo, duces agere dum ſequuntur, aſſueſcerent: inde honores

1 Secundum Cauſab. Solo. 2 Quod ad Senatum ſpectat.

petituri

petituri assistebant curiæ foribus, & concilii publici spectatores, antequam consortes, erant. Suus cuique parens pro magistro, aut cui parens non erat, maximus quisque & vetustissimus pro parente. Quæ potestas [1] referentibus, quod [2] censentibus jus, quæ vis magistratibus, quæ cæteris libertas; ubi cedendum, ubi resistendum: quod silentii tempus, quis dicendi [3] modus, quæ distinctio pugnantium sententiarum, quæ [4] executio prioribus aliquid addentium, omnem denique senatorium morem, quod fidelissimum præcipiendi genus, exemplis docebantur. At nos juvenes fuimus quidem in castris; [5] sed quum suspecta virtus, inertia in pretio, quum ducibus auctoritas nulla, nulla militibus verecundia, nusquam imperium, nusquam obsequium, omnia soluta, turbata, atque etiam in contrarium versa, postremo obliviscenda magis quam tenenda. Iidem prospeximus curiam; sed curiam trepidam & elinguem; quum dicere quod velles, periculosum, quod nolles, miserum esset. Quid tunc disci potuit: quid didicisse juvit, cum Senatus aut ad [6] otium summum, aut ad summum nefas vocaretur? & modo [7] ludibrio, modo dolori retentus, nunquam seria, tristia sæpe censeret? Eadem mala jam senatores, jam participes malorum, multos per annos vidimus, tulimusque: quibus ingenia nostra in posterum quoque hebetata, fracta, contusa sunt. Breve tempus (nam tanto brevius omne, quanto felicius tempus) quod libet scire quid simus, libet exercere quod scimus. Quo justius peto; primum ut errori (si quis est error) tribuas veniam, deinde medearis scientia tua, cui semper fuit curæ, sic jura publica ut privata, sic [8] antiqua ut [9] recentia, sic rara ut assidua, tractare; Atque ego arbitror illis etiam, quibus plurimarum rerum agitatio frequens nihil esse ignotum patiebatur, genus quæstionis quod affero ad te, aut non satis tritum, aut etiam inexpertum fuisse. Hoc & ego excusatior, si forte sum lapsus, & tu dignior laude, si potes id quoque docere, quod in obscuro est an didiceris. Referebatur de libertis Afranii Dextri consulis, incertum sua an suorum manu, scelere an [9] obsequio, perempti. Hos alius, ([10] Quis? Ego; sed nihil refert) post

1 Referentibus ad Senatum. 2 Sententiam dicentibus. 3 Divisio, usitata enim hæc apud Romanos formula. Divide sententiam. Quoties enim sententia sua duas pluresve res quis complecteretur, si non omnes probarentur, postulabatur ut divideretur, i. e. de singulis referretur. 4 Exequi sententiam dicuntur, qui Senatum consulunt an iis quæ addiderint Senatus consulti vis accedat. 5 Referenda hæc ad Domitiani tempora. 6 Ut nihil ageret in curia. 7 Ut in ludicra illa consultatione de Rhombi coquendi ratione. 8 Leges 12. Tabularum. 9 Edicta Prætorum & responsa prudentum. 9 Solenne erat Rom. hac in re servorum suorum ministerio uti. Sic narrante Floro lib. 4. c. 7. Brutus & Cassius judicio suo, scelere alieno utebantur. 10 Hoc quasi rogante Aristone.

quæ-

quæſtionem ſupplicio liberandos, alius in inſulam relegandos, alius morte puniendos arbitrabatur. Quarum ſententiarum tanta diverſitas erat, ut non poſſent eſſe niſi ſingulæ. Quid enim commune habet, occidere & relegare? non hercule magis quam relegare & abſolvere: quanquam propior aliquanto eſt ſententiæ relegantis, quæ abſolverit, quam quæ occiderit. Utraque enim ex illis vitam relinquit, hæc admit: quum interim & qui morte puniebant, & qui relegabant, una ſedebant, & temporaria ſimulatione concordiæ [2] diſcordiam differebant. Ego poſtulabam ut [2] tribus ſententiis conſtaret ſuus numerus, nec ſe brevibus induciis duæ jungerent. Exigebam ergo, ut qui capitali ſupplicio afficiendos putabant, diſcederent à relegante, nec interim contra abſolventes mox diſſenſuri congregarentur, quia parvulum referret an [3] idem diſpliceret, quibus non idem placuiſſet. Illud etiam mihi permirum videbatur, eum quidem qui libertos relegandos, ſervos ſupplicio afficiendos cenſuiſſet, coactum eſſe dividere ſententiam: hunc autem qui libertos morte multaret, cum relegante numerari. Nam ſi oportuiſſet dividi ſententiam unius, quia res duas comprehendebat, non reperiebam quemadmodum poſſet jungi ſententia duorum tam diverſa cenſentium. Atque adeo permitte mihi, ſic apud te, tanquam ibi, ſic peracta re, tanquam adhuc integra, rationem judicii mei reddere: quæque tunc carptim, multis obſtrepentibus, dixi, per otium jungere. Fingamus tres omnino judices in hanc cauſam datos eſſe: horum uni placuiſſe, perire libertos, alteri, relegari, tertio abſolvi: utrumne ſententiæ duæ, collatis viribus, noviſſimam periment, an ſeparatim unaquæque tantundem quantum altera valebit? nec magis poterit cum ſecunda prima connecti; quam ſecunda cum tertia? Igitur in Senatu quoque numerari tanquam contrariæ debent, quæ tanquam diverſæ dicuntur. Quod ſi unus atque idem & perdendos cenſeret & relegandos, num ex ſententia unius & perire poſſent & relegari? num denique omnino una ſententia putaretur, quæ tam diverſa conjungeret? Quemadmodum igitur cum alter puniendos, alter cenſeat relegandos, videri poteſt una ſententia, quæ dicitur à duobus, quæ non videretur una, ſi ab uno diceretur? Quid? Lex non aperte docet dirimi debere ſententias occidentis & relegantis, quum ita diſceſſio-

1 Diſſenſuri alioqui ſi ſuperata eſſet eorum ſententia qui liberandos cenſebant. 2 Ut in tot partes diſcederetur quot erant ſententiæ.
3 Quibus viſum eſt aut relegare aut occidere, ii una ſedebant. Ideoque ad veram cauſæ dijudicationem nihil conferre poterant juncta utriuſque ſuffragia. Licet enim diſpliceret illa de ſervis liberandis ſententia, ſuperata illa, inter ſe tamen invicem colliderent.

nem fieri jubet, QUI HÆC SENTITIS IN HANC PARTEM: QUI ALIA OMNIA, IN ILLAM PARTEM ITE QUA SENTITIS? Examina ſingula verba & expende, QUI HÆC CENSETIS, hoc eſt, qui relegandos putatis; IN HANC PARTEM, id eſt, in eam in qua ſedet qui cenſuit relegandos. Ex quo manifeſtum eſt, non poſſe in eadem parte remanere eos qui interficiendos arbitrantur. QUI ALIA OMNIA; animadvertis, ut non contenta lex dicere ALIA, addiderit, OMNIA. Num ergo dubium eſt, alia omnia ſentire eos qui occidunt, quam qui relegant? IN ILLAM PARTEM ITE QUA SENTITIS; nonne videtur ipſa lex eos qui diſſentiunt, in contrariam partem vocare, cogere, impellere? num conſulere etiam ubi quiſque remanere, quo tranſgredi debeat, non tantum ſolennibus verbis, ſed manu geſtuque demonſtrat? At enim futurum eſt, ut, ſi dividantur ſententiæ interficientis & relegantis, prævaleat illa quæ abſolvit. Quid iſtud ad cenſentes? quos certe non decet omnibus artibus, omni ratione pugnare ne fiat quod eſt mitius; oportet tamen eos qui puniunt & qui relegant, abſolventibus primum, mox inter ſe comparari; ſcilicet ut in [1] ſpectaculis quibuſdam ſors aliquem ſeponit ac ſervat, qui cum victore contendat; ſic in Senatu ſunt aliqua prima, ſunt ſecunda certamina; & ex duabus ſententiis eam quæ ſuperior exierit, tertia exſpectat. Quid quod prima ſententia comprobata, cæteræ perimuntur? Qua ergo ratione poteſt eſſe non unus atque idem locus ſententiarum, quarum nullus eſt poſtea? Planius repetam. Niſi, dicente ſententiam eo qui relegat, illi qui puniunt capite, initio ſtatim in alia diſcedunt, fruſtra poſtea in eo diſſentient ab eo cui paulo ante conſenſerint. Sed quid ego ſimilis docenti, cum diſcere velim, an ſententias dividi, an iri in ſingulas, oportuerit? Obtinui quidem quod poſtulabam; nihilominus tamen quæro, an poſtulare debuerim, an abſtinere, quemadmodum abſtinuit is qui ultimum ſupplicium ſumendum eſſe cenſebat. Neſcio an jure, certe æqui ate poſtulationis meæ victus, omiſſa ſententia ſua, acceſſit relegranti; veritus, ſcilicet, ne, ſi dividerentur ſententiæ (quod alioqui fore videbatur) ea quæ abſolvendos eſſe cenſebat, numero prævaleret. Etenim longe plures in hac una, quam in duabus ſingulis erant. Tum illi quoque qui auctoritate ejus trahebantur, tranſeunte illo de-

1 Senſus eſt, Uti in ſpectaculis, ubi paria componuntur feſſis gladiatoribus novi ſubinde ſubſtitui ſolent qui cum victore pugnam inſtaurarent; ita in judicandis ſententiis, inſtituta primum inter duas comparatione, reſtat tertia illi demum ſententiæ opponenda quæ prius obtinuit.

ſtituti,

ſtituti, reliquerunt ſententiam ab ipſo auctore deſertam, ſequuntique ſunt quaſi transfugam, quem ducem ſequebantur. Sic ex tribus ſententiis duæ factæ; tenuitque ex duabus altera, tertia expulſa, quæ quum ambas ſuperare non poſſet, elegit ab [2] utra vinceretur. Vale.

XV. C. PLINIUS JUNIORI SUO S.

ONeravi te tot pariter miſſis voluminibus. Sed oneravi, primum, quia exegeras; deinde, quia ſcripſeras tam graciles iſtic vindemias eſſe, ut plane ſcirem tibi vacaturum (quod vulgo dicitur) librum legere: Eadem ex meis agellis nuntiantur. Igitur mihi quoque licebit ſcribere quæ legas, ſit modo unde chartæ emi poſſint: quæ ſi ſcabræ bibulæve ſint, aut non ſcribendum, aut neceſſario quicquid ſcripſerimus boni malive [3] delebimus. Vale.

XVI. C. PLINIUS PATERNO SUO S.

COnfecerunt me infirmitates meorum, mortes etiam, & quidem juvenum. Solatia duo, nequaquam paria tanto dolori, ſolatia tamen: unum facilitas manumittendi (videor enim non omnino immaturos perdidiſſe, quos jam liberos perdidi:) alterum, quum permitto ſervis quoque [4] quaſi teſtamenta facere, eaque ut legitima cuſtodio. Mandant rogantque quod viſum: pareo ocius: Suis dividunt, donant; relinquunt duntaxat [5] intra domum. Nam ſervis reſp. quædam & quaſi civitas domus eſt. Sed quanquam his ſolatiis acquieſcam, debilitor & frangor eadem illa humanitate, quæ me, ut hoc ipſum permitterem, induxit. Non ideo tamen velim durior fieri: nec ignoro alios hujuſmodi caſus nihil amplius vocare quam damnum; eoque ſibi magnos homines & ſapientes videri. Qui an magni ſapienteſque ſint, neſcio: homines non ſunt. Hominis eſt enim affici dolore, ſentire; reſiſtere tamen, & ſolatia admittere, non ſolatiis non egere.

1 Quæ cenſuit relegandos.
2 Cui parti accederet. 3 Multus eſt in conjecturis hic loci Cataneus, qui Subſtituens [debebimus] prius pro arbitrio verbum fingit, dein quamlibet adhibet Interpretationem, præſentem tamen lectionem loco non moventibus facile conſtabit ſenſus, chartæ enim bibulæ abſorbent penitus quicquid inſcripſeris: ideoque lituræ tam continuæ quandam neceſſario exhibent emendationis ſpeciem. 4 Servis enim jure prohibitum eſt teſtamenta facere. 5 Domeſticis tantum.

Verum de his plura fortaſſe quam debui, ſed pauciora quam volui. Eſt enim quædam etiam dolendi voluptas; præſertim ſi in amici ſinu deflea-, apud quem lacrymis tuis vel laus ſit parata, vel venia. Vale.

XVII. C. PLINIUS MACRINO SUO S.

NUm iſtic quoque immite & turbidum cœlum? Hic aſſiduæ tempeſtates, & crebra diluvia. Tiberis alveum exceſſit, & demiſſioribus ripis alte ſuperfunditur. Quanquam foſſa, quam providentiſſimus [1] imperator fecit, exhauſtus, premit valles, innatat campis; quaque planum ſolum, [2] pro ſolo cernitur. Inde, quæ ſolet flumina accipere, & permiſta devehere, velut obvius retro cogit; atque ita alienis aquis operit agros, quos ipſe non tangit. Anio, delicatiſſimus amnium, ideoque adjacentibus villis velut invitatus retentuſque, magna ex parte nemora, quibus inumbratur, & fregit & rapuit. Subruit montes, & decidentium mole pluribus locis clauſus, dum amiſſum iter quærit, impulit tecta, ac ſeſe ſuper ruinas evexit atque extulit. Viderunt hi, quos excelſioribus terris illa tempeſtas non deprehendit, alibi divitum apparatus, & gravem ſupellectilem, alibi inſtrumenta ruris; ibi boves, aratra, rectores; hic ſoluta & libera armenta; atque inter hæc arborum truncos, aut villarum trabes atque culmina, varie lateque fluitantia. Ac ne illa quidem loca malo vacaverunt, ad quæ non aſcendit amnis. Nam pro amne imber aſſiduus, & dejecti nubibus turbines; prorupta opera, quibus prætiola rura cinguntur: quaſſata atque etiam decuſſa monimenta. Multi ejuſmodi caſibus debilitati, obruti, obtriti, & aucta luctibus damna. Ne quid ſimile iſtic, pro [3] menſura periculi, vereor; teque rogo, ſi nihil tale eſt, quam maturiſſime ſolicitudini meæ conſulas; ſed &, ſi tale, id quoque nunties. Nam parvulum differt, patiaris adverſa an exſpectes; niſi quod tamen eſt dolendi modus, non eſt timendi. Doleas enim, quantum ſcias accidiſſe, timeas, quantum poſſit accidere. Vale.

1 Trajanus. 2 Quia præter aquam [1] apparet. 3 Magnitudine.
in locis demiſſioribus nihil uſquam |

XVIII. C.

XVIII. C. PLINIUS RUFINO SUO S.

FAlſum eſt nimirum, quod creditur vulgo, teſtamenta hominum ſpeculum eſſe morum; quum Domitius Tullus longe melior apparuerit morte, quam vita. Nam, quum ſe captandum præbuiſſet, reliquit filiam hæredem, quæ illi cum fratre communis, quia genitam fratre adoptaverat. Proſequutus eſt nepotes plurimis jucundiſſimiſque legatis; proſequutus etiam pronepotem. In ſumma, omnia pietate pleniſſima; ac tanto magis, quoniam inexſpectata ſunt. Ergo varii tota civitate ſermones: alii fictum, ingratum, immemorem loquuntur, ſeque ipſos, dum inſectantur illum, turpiſſimis confeſſionibus produnt, qui de illo uti de patre, avo, proavo, quaſi [1] orbi, querantur: alii contra hoc ipſum laudibus ferunt, quod ſit fruſtratus improbas ſpes hominum: quos ſic decipere, pro moribus temporum, prudentia eſt. Addunt etiam, non fuiſſe ei liberum, alio teſtamento mori; neque enim reliquiſſe opes filiæ, ſed reddidiſſe, quibus auctus per filiam fuerat. Nam [2] Curtius Mantia, peroſus generum ſuum Domitium Lucanum (frater eſt Tulli) ſub ea conditione filiam ejus, neptem ſuam, inſtituerat hæredem, ſi eſſet manu patris emiſſa. Emiſerat pater, adoptaverat patruus: atque ita circumſcripto teſtamento, conſors frater in patris poteſtate emancipatam filiam adoptionis fraude revocaverat, & quidem cum opibus ampliſſimis. Fuit alioqui fratribus illis quaſi fato datum, ut divites fierent invitiſſimis à quibus facti ſunt. Quin etiam Domitius Afer, qui illos in [3] nomen aſſumpſit, reliquit teſtamentum ante octo & decem annos [4] nuncupatum; adeoque poſtea improbatum ſibi, ut patris eorum bona proſcribenda curaverit. Mira illius aſperitas, qui numero civium [5] excidit, [6] quem ſocium etiam in liberis habuit; felicitas horum, quibus ſucceſſit in locum patris, qui patrem abſtulerat. Sed hæc quoque hæreditas Afri, ut reliqua cum fratre quæſita, tranſmittenda erant filiæ [7] fratris: à quo Tullus ex aſſe hæres inſtitutus, prælatuſque filiæ fuerat,

1 Quaſi exhæredati. 2 Curtius Mantia generum peroſus, Domitium ſc. Lucanum, ea conditione neptem ex Domitio hæredem inſtituit, ſi manumiſſa eſſet, ne ad patrem hæreditas aliqua ex parte perveniret. Satis fecit Lucanus Teſtamenti Scripturæ, ſed non Teſtatoris voluntati. Convenit enim cum Domitio Tullo, ne ad ipſum ſolum cum filia adoptionis jure tranſiret hæreditas; ita ut teſtamentum per hanc fraudem eluderetur. 3 Adoptavit. 4 Teſtamentum Nuncupativum illud eſt, quod ſine ſcriptura validum eſt. 5 Expulit. 6 Cum hic adoptaverit quos ille genuerat. 7 Lucani.

ut

ut reconciliaretur. Quo laudabilius teſtamentum eſt, quod pietas, fides, pudor, ſcripſit; in quo denique omnibus affinitatibus, pro cujuſque officio, gratia relata eſt, relata & uxori. Accepit amœniſſimas villas, accepit magnam pecuniam uxor optima & patientiſſima; ac tanto melius de viro merita, quanto magis eſt reprehenſa quod nupſit. Nam mulier natalibus clara, moribus proba, ætate declivis, diu vidua, mater olim, parum decore ſequuta matrimonium videbatur divitis ſenis, ita perditi morbo, ut eſſe tædio poſſet uxori, quam juvenis ſanuſque duxiſſet. Quippe omnibus membris extortus & fractus tantas opes ſolis oculis obibat; ac ne in lectulo quidem, niſi ab aliis, movebatur. Quin etiam (fœdum miſerandumque dictu) dentes lavandos fricandoſque præbebat. Auditum eſt frequenter ab ipſo, quum quereretur[1] de contumeliis debilitatis ſuæ, ſe digitos ſervorum ſuorum quotidie lingere. Vivebat tamen, & vivere[2] volebat, ſuſtentante maxime uxore; quæ culpam inchoati matrimonii in gloriam perſeverantia verterat. Habes omnes fabulas urbis. Jam ſunt venales tabulæ Tulli; exſpectatur auctio. Fuit enim tam copioſus, ut ampliſſimos hortos eodem quo emerat die inſtruxerit plurimis & antiquiſſimis ſtatuis. Tantum illi pulcherrimorum operum in horreis, quæ negligebantur. Invicem tu, ſi quid iſtic epiſtola dignum, ne gravare ſcribere. Nam cum aures hominum novitate lætantur, tum ad rationem vitæ exemplis erudimur. Vale.

XIX. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

ET gaudium mihi & ſolatium in literis; nihilque tam lætum, quod his lætius; nihil tam triſte, quod non per has ſit minus triſte. Itaque & infirmitate uxoris, & meorum periculo, quorundam vero etiam morte, turbatus, ad unicum doloris levamentum ſtudia confugio; quæ præſtant ut adverſa magis intelligam, ſed patientius feram. Eſt autem mihi moris, quod ſum daturus in manus hominum, ante amicorum judicio examinare, inprimis tuo. Proinde, ſi quando, nunc intende libro, quem cum hac epiſtola accipies; quia vereor ne ipſe, ut triſtis, parum intenderim. Imperare enim doloriut ſcriberem, potui, ut vacuo animo lætoque, non potui.

[1] Tale illud Mæcenatis votum, Sen. Ep. 101. Vita dum ſuperest bene eſt, ſi das, ſuſtineo crucem.

Porro,

Porro, ut ex ſtudiis gaudium, ſic ſtudia hilaritate proveniunt. Vale.

XX. C. PLINIUS GALLO SUO S.

AD quæ noſcenda iter ingredi, tranſmittere mare ſolemus, ea ſub oculis poſita negligimus: ſeu quia ita natura comparatum, ut proximorum incurioſi, longinqua ſectemur; ſeu quod omnium rerum cupido langueſcit quum facilis occaſio eſt; ſeu quod differimus, tanquam ſæpe viſuri quod datur videre, quoties velis cernere. Quacunque de cauſa, permulta in urbe noſtra, juxtaque urbem, non oculis modo, ſed ne auribus quidem novimus: quæ ſi tuliſſet Achaia, Ægyptus, Aſia, aliave quælibet miraculorum ferax commendatrixque terra, audita, perlecta, luſtrataque haberemus. Ipſe certe nuper, quod nec audieram ante, nec videram, audivi pariter & vidi. Exegerat proſocer meus, ut Amerina prædia ſua inſpicerem. Hæc perambulanti mihi oſtenditur ſubjacens lacus, nomine Vadimonis; ſimul quædam incredibilia narrantur. Perveni ad ipſum. Lacus eſt in ſimilitudinem jacentis rotæ circumſcriptus, & undique æqualis; nullus ſinus, obliquitas nulla, omnia dimenſa, paria, & quaſi artificis manu cavata & exciſa. Color cæruleo albidior, viridior, & [1] preſſior; ſulphuris odor, ſaporque medicatus, vis qua fracta ſolidantur. Spatium modicum, quod tamen ſentiat ventos, & fluctibus intumeſcat. Nulla in hoc navis (facer enim eſt) ſed innatant inſulæ herbidæ, omnes arundine & junco tectæ, quæque alia fœcundior palus, ipſaque illa extremitas lacus effert. Sua cuique figura, ut motus: cunctis margo deraſus, quia frequenter vel littori vel ſibi illiſæ terunt terunturque. Par omnibus altitudo, par levitas; quippe in ſpeciem carinæ [2] humili radice deſcendunt. Hæc ab omni latere proſpicitur; eadem aqua pariter ſuſpenſa & merſa. Interdum junctæ copulatæque & continenti ſimiles ſunt; interdum diſcordantibus ventis digeruntur; nonnunquam [3] deſtitutæ tranquillitate ſingulæ fluitant. Sæpe minores majoribus, velut cymbulæ onerariæ, adhæreſcunt; ſæpe inter ſe majores minoreſque quaſi curſum certamenque deſumunt; rurſus omnes in eundem locum appulſæ, qua ſteterunt, promovent terram, & modo hac, modo illac, lacum reddunt auferuntque; ac tum de-

1 Buchnerus legit Viridiore preſſior, i.e. magis nubilus. 2 Quæ in Summo hæret, humilis enim hic loci alto ſ. e. profundo opponitur. 3 Leviter ſuccuſſæ, mum,

mum, quum medium tenuere, non [1] contrahunt. Constat, pecora herbas sequuta, sic in insulas illas, ut in extremam ripam, procedere solere, nec prius intelligere mobile solum, quam littore abrepta, quasi illata & imposita, circumfusum undique lacum pavent; mox quo tulerit ventus egressa, non magis se descendisse sentire, quam senserint ascendisse. Idem lacus in flumen egeritur; quod ubi se paulisper oculis dedit, specu mergitur, alteque conditum meat; ac, si quid ante quam subduceretur accepit, servat & profert. Hæc tibi scripsi, quia nec minus ignota quam mihi, nec minus grata credebam. Nam te quoque, ut me, nihil æque ac naturæ opera delectant. Vale.

XXI. C. PLINIUS ARRIANO SUO S.

UT in vita, sic in studiis pulcherrimum & humanissimum existimo, severitatem comitatemque miscere, ne illa in tristitiam, hæc in petulantiam procedat. Qua ratione ductus, graviora opera lusibus jocisque distinguo. Ad hos proferendos & tempus & locum opportunissimum elegi, utque jam nunc assuescerent & ab otiosis, & in triclinio, audiri, Julio mense, quo maxime lites interquiescunt, positis ante lectos cathedris, amicos collocavi. Forte accidit, ut eo die mane in advocationem subitam rogarer: quod mihi causam [2] præloquendi dedit. Sum enim deprecatus, ne quis ut irreverentem operis argueret, quod recitaturus quanquam & amicis & paucis, idem iterum amicis, foro & negotiis non abstinuissem. Addidi, hunc ordinem me & in scribendo sequi, ut necessitates voluptatibus, seria jucundis anteferrem, ac primum amicis, tum mihi scriberem. Liber fuit & opusculis varius & metris. Ita solemus qui ingenio parum fidimus, satietatis periculum fugere. Recitavi biduo: hoc assensus audientium exegit: & tamen ut alii transeunt quædam, [3] imputantque quod transeant; sic ego nihil prætereo, atque etiam non præterire me, testor. Lego enim omnia, ut omnia emendem. Quod contingere non potest electa recitantibus. At illud modestius, & fortasse reverentius, sed hoc simplicius & amantius. Amat enim, qui se sic amari putat, ut tædium non pertimescat. Alioqui quid præstant sodales, si conveniunt voluptatis suæ causa? Delicatus ac similis ignoto est qui

1 Nihil circulo demunt, quem describit lacus undique circumfusus.
2 Præfationis qua veniam deprecatus est quod mane non recitaret.
3 Amicos sibi obligatos credunt.

amici

amici librum bonum mavult audire quam facere. Non dubito, cupere te, pro cætera mei caritate, quam maturissime legere hunc adhuc [1] musteum librum. Leges, sed [2] retractatum; quæ causa recitandi fuit; & tamen nonnulla jam ex eo nosti. Hæc vel emendata postea, vel (quod interdum longiore mora solet) deteriora facta, quasi nova rursus, & rescripta, cognosces. Nam, plerisque mutatis, ea quoque mutata videntur quæ manent. Vale.

XXII. C. PLINIUS GEMINO SUO S.

NOstine hos, qui omnium libidinum servi sic aliorum vitiis irascuntur, quasi invideant, & gravissime puniunt, quos maxime imitantur? quum eos etiam, qui non indigent clementia ullius, nihil magis quam lenitas deceat. Atque ego optimum & emendatissimum existimo, qui cæteris ita ignoscit, tanquam ipse quotidie peccet; ita peccatis abstiner, tanquam nemini ignoscat. Proinde hoc domi, hoc foris, hoc in omni vitæ genere teneamus, ut nobis implacabiles simus; exorabiles istis etiam, qui dare veniam nisi sibi nesciunt: mandemusque memoriæ, quod vir mitissimus, & ob hoc quoque maximus, Thrasea, crebro dicere solebat [3] QUI VITIA ODIT HOMINES ODIT. Fortasse quæris, quo commotus hæc scribam? [4] Quidam nuper. Sed melius coram; quanquam ne tunc quidem. Vereor enim, ne id quod improbo eos sectari, carpere, referre, huic, quod quam maxime præcipimus repugnet. Quisquis ille, qualiscunque, fileatur: quem insignire, exempli nonnihil; non insignire, humanitatis plurimum refert. Vale.

XXIII. C. PLINIUS MARCELLINO SUO S.

OMnia mihi studia, omnes curas, omnia avocamenta exemit, excussit, eripuit dolor, quem ex morte Junii Aviti gravissimum cepi. Latum clavum in domo mea induerat; suffragio meo adjutus in petendis honoribus fuerat; ad

1 Recentem instar musti. 2 Emendatum. 3 Sensus est, ita omnes esse ad vitia proclives ut perinde fere sit vitia ac homines odisse. 4 Præcisio hæc Rhetorica, per quam quis rem aliquam dicturus, quod reliquum est, supprimit.

hoc, ita me diligebat, ita verebatur, ut me formatore morum, me quasi magistro uteretur. Rarum hoc adolescentibus nostris. Nam quotusquisque vel ætati alterius, vel auctoritati, ut minor, cedit? Statim sapiunt, statim sciunt omnia: neminem verentur, imitantur neminem, atque ipsi sibi exempla sunt. Sed non Avitus: cujus hæc præcipua prudentia, quod alios prudentiores arbitrabatur; hæc præcipua eruditio, quod discere volebat. Semper ille aut de studiis aliquid, aut de officiis vitæ consulebat: semper ita recedebat, ut melior factus: & erat factus vel eo quod audierat, vel quod omnino quæsierat. Quod ille obsequium Serviano, exactissimo viro, præstitit? quem legatum tribunus ita & intellexit, & excepit, ut ex Germania in Pannoniam transeuntem, non ut commilito, sed ut comes assectatorque sequeretur. Qua industria, qua modestia quæstor consulibus suis (& plures habuit) non minus jucundus & gratus, quam usui fuit? Quo discursu, qua vigilantia, hanc ipsam ædilitatem, cui præreptus est, petiit? Quod vel maxime dolorem meum exulcerat. Obversantur oculis cassi labores, & infructuosæ preces, & honor quem meruit tantum. Redit animo ille latus clavus, in penatibus meis sumtus; redeunt illa prima, illa postrema suffragia mea, illi sermones, illæ consultationes. Afficior adolescentia ipsius, afficior [1] necessitudinum casu. Erat illi grandis natu parens; erat uxor, quam ante annum virginem acceperat; erat filia, quam paulo ante sustulerat. Tot spes, tot gaudia dies unus in diversa convertit. Modo designatus ædilis, recens maritus, recens pater, intactum honorem, orbam matrem, viduam uxorem, filiam pupillam, ignaram avi ignaramque patris, reliquit. Accedit lacrymis meis, quod abiens, & impendentis mali nescius, pariter ægrum, pariter decessisse cognovi; ne gravissimo dolori [2] timore consuescerem. In tantis tormentis eram, quum scriberem hæc, [3] scriberem sola. Neque enim nunc aliud aut cogitare aut loqui possum. Vale.

1 Affinium. 2 Ne cognita illius valetudine, dolorem patientius ferre consuescerem; neque enim adeo grave est cum evenit quod eventurum prævidemus. 3 Causab. leg. *Ut cum scriberem hæc.*

XXIV. C.

XXIV. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

AMor in te meus cogit, non ut præcipiam (neque enim præceptore eges) admoneam tamen, ut quæ ſcis, teneas & obſerves, aut ſcias melius. Cogita, te miſſum in provinciam Achaiam, illam veram & meram Græciam, in qua primum humanitas, literæ, etiam [1] fruges, inventæ eſſe creduntur; miſſum ad ordinandum ſtatum liberarum civitatum, id eſt, ad homines maxime liberos, qui jus à natura datum, virtute, meritis, amicitia, fœdere denique & religione tenuerunt. Reverere conditores deos, numina deorum. Reverere gloriam veterem, & hanc ipſam ſenectutem, quæ in homine venerabilis, in urbibus ſacra eſt. Sit apud te honor antiquitati, ſit ingentibus factis, ſit fabulis quoque: nihil ex cujuſquam dignitate, nihil ex liberatte, nihil etiam ex jactatione decerpſeris. Habe ante oculos, hanc eſſe terram quæ nobis miſerit jura, quæ leges non victa acceperit, ſed petentibus dederit; Athenas eſſe, quas adeas; Lacedæmonem eſſe, quam regas: quibus [2] reliquam umbram, & reſiduum libertatis nomen eripere, durum, ferum, barbarumque eſt. Vides à medicis, quanquam in adverſa valetudine nihil ſervi ac liberi differant, mollius tamen liberos clementiuſque tractari. Recordare, quid quæque civitas fuerit; non ut deſpicias quod eſſe deſierit. Abſit ſuperbia, aſperitas; nec timueris contemptum. An contemnitur, qui imperium, qui faſces habet, niſi qui humilis, & ſordidus, & qui ſe primus ipſe contemnit? Male vim ſuam poteſtas aliorum contumeliis experitur; male terrore veneratio acquiritur: longeque valentior amor ad obtinendum quod velis, quam timor. Nam timor abit ſi recedas, manet amor: ac ſic, ut ille in odium, hic in reverentiam vertatur. Te vero etiam atque etiam (repetam enim) meminiſſe oportet officii tui titulum, ac tibi ipſi interpretari, quale quantumque ſit ordinare ſtatum liberarum civitatum. Nam quid ordinatione civilius? Quid libertate pretioſius? Porro quam turpe, ſi ordinatio everſione, libertas ſervitute mutetur? Accedit, quod tibi certamen eſt tecum: onerat te quæſturæ tuæ fama, quam

1 Quas Ceres Triptolemo dedit ſpargendas: etſi Siciliæ quidam invenſas aſſerant. 2 Qui licet prælio ad Mantineam devicti Græciæ principatum amiſerunt, ſui tamen juris erant uſque ad imp. Romanum.

ex Bithynia optimam revexisti: onerat testimonium principis: onerat tribunatus, prætura, atque hæc ipsa legatio, quasi præmium data. Quo magis nitendum est, ne in longinquam provinciam quam [1] suburbanam, ne inter servientes quam liberos, ne sorte quam judicio missus, ne rudis & incognitus quam exploratus probatusque, humanior, melior, peritior fuisse videaris: cum sit alioqui, ut sæpe audisti, sæpe legisti, multo deformius, amittere quam non assequi laudem. Hæc velim credas (quod initio dixi,) scripsisse me admonentem, non præcipientem; quanquam præcipientem quoque. Quippe non vereor, in amore ne modum excesserim. Neque enim periculum est, ne sit nimium, quod esse maximum debet. Vale.

1 Propinquiorem.

LIBER

LIBER IX.

I. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

SÆPE te monui, ut libros, quos vel pro te, vel in Blateram, immo & pro te & in illum (ita enim materia cogebat) compoluisti, quam maturissime emitteres: quod nunc præcipue, morte ejus audita, & hortor, & moneo. Quamvis enim legeris multis, legendosque dederis, nolo tamen quemquam opinari, defuncto demum inchoatos, quos incolumi eo peregisti. Salva sit tibi constantiæ fama. Erit autem, si notum æquis iniquisque fuerit, non post inimici mortem scribendi tibi natam esse fiduciam, sed jam paratam editionem morte præventam. Simul vitabis illud;

Οὐχ ὅσιον φθιμένοισιν ἐπ' ἀνδράσιν εὐχετάασθαι.

Nam quod de vivente scriptum, de vivente recitatum est, in defunctum quoque, tanquam viventem adhuc editur, si editur statim. Igitur, si quid aliud in manibus, differ: interim hoc perfice, quod nobis, qui legimus olim, absolutum videtur; sed jam videatur & tibi; cujus cunctationem nec res ipsa desiderat, & temporis ratio [1] præcidit. Vale.

II. C. PLINIUS SABINO SUO S.

FAcis jucunde, quod non solum plurimas epistolas meas, verum etiam longissimas, flagitas. In quibus parcior fui, partim quia tuas occupationes verebar, partim quia ipse multum distringebar, plerumque frigidis negotiis; quæ simul & avocant animum & comminuunt. Præterea nec materia plura scribendi dabatur. Neque enim eadem nostra conditio, quæ M. Tullii, ad cujus exemplum nos vocas. Illi enim & copiosissimum ingenium, & par ingenio materia; quam tam varietas rerum, quam magnitudo largissime suppeditabat. Nos

1 Ita M. S. melius plerisque exemplaribus, in quibus occurrit, præcedit.

quam

quam angustis terminis claudamur, etiam tacente me, perspicis; nisi forte volumus scholasticas tibi, atque (ut ita dicam) umbraticas literas mittere. Sed nihil minus aptum arbitramur, quum arma vestra, quum castra, quum denique cornua, tubas, sudorem, pulverem, soles cogitamus. Habes, ut puto, justam excusationem; quam tamen dubito an tibi probari velim. Est enim summi amoris negare veniam brevibus epistolis amicorum, quamvis scias illis constare rationem. Vale.

III C. PLINIUS PAULINO SUO S.

ALius alium, ego beatissimum existimo, qui bonæ mansuræque famæ præsumptione perfruitur, certusque posteritatis cum futura gloria vivit. Ac mihi nisi præmium æternitatis ante oculos, pingue illud altumque otium, placeat. Etenim omnes homines arbitror oportere aut immortalitatem suam aut mortalitatem cogitare; & illos quidem contendere & [1] non remitti, tum hos quiescere, nec brevem vitam caducis laboribus fatigare: ut video multos, misera simul & [2] ingrata imagine industriæ, ad mortalitatem sui pervenire. Hæc ego tecum, quæ quotidie mecum, ut desinam mecum, si dissenties tu; quanquam non dissenties, ut qui semper præclarum aliquid & immortale meditaris. Vale.

IV. C. PLINIUS MACRINO SUO S.

VEtarer ne immodicam [3] orationem putares, quam cum hac epistola accipies, nisi esset generis ejus, ut sæpe incipere, sæpe desinere videatur. Nam singulis criminibus singulæ velut causæ continentur. Poteris ergo, undecunque incoperis, ubicunque desieris, quæ deinceps sequentur & quasi incipientia legere, & quasi cohærentia; meque in universitate longissimum, brevissimum in partibus judicare. Vale.

1 Al. legunt eniti. 2 Vana diligentiæ specie. 3 Illam sc. contra Cæcilium Classicum.

V. C.

V. C. PLINIUS TIRONI SUO S.

EGregie facis (inquiro enim, & [1] persevero) quod justitiam tuam provincialibus multa humanitate commendas: cujus præcipua pars est, honestissimum quemque complecti, atque ita à minoribus amari, ut simul à principibus diligare. Plerique autem, dum verentur ne gratiæ potentium nimium impertiri videanrur, [2] sinisteritatis atque etiam malignitatis famam consequuntur. A quo vitio tu longe recessisti, scio: sed temperare mihi non possum, quo minus laudem, similis monenti, quod eum modum tenes, ut discrimina ordinum dignitatumque custodias: quæ si confusa, turbata, permista sint, nihil est ipsa æqualitate inæqualius. Vale.

VI. C. PLINIUS CALVISIO SUO S.

OMne hoc tempus inter pugillares ac libellos jucundissima quiete transmisi. Quemadmodum, inquis, in urbe potuisti? Circenses erant; quo genere spectaculi ne levissime quidem teneor. Nihil novum, nihil varium, nihil quod non semel spectasse sufficiat. Quo magis miror, tot millia virorum tam pueriliter identidem cupere currentes equos, insistentes curribus homines videre. Si tamen aut velocitate equorum, aut hominum arte traherentur, esset ratio nonnulla: nunc favent [3] panno, pannum amant: & si in ipso cursu, medioque certamine, hic color illuc, ille huc transferatur, studium favorque [4] transibit, & repente agitatores illos, equos illos, quos procul noscitant, quorum clamitant nomina, relinquent. Tanta gratia, tanta auctoritas in una vilissima tunica. Mitto apud vulgus, quod vilius tunica est; sed apud quosdam graves homines: quos ego quum recordor, in re inani, frigida, assidua, tam insatiabiliter desidere, capio aliquam voluptatem, quod hac voluptate non capiar. Ac per hos dies libentissime otium meum in literis colloco, quos alii otiosissimis occupationibus perdunt. Vale.

1 Sc. inquirere, etsi Boxhor. legat perseveris. 2 Sinister est, Donatum audis, qui nec loci nec temporis nec personæ rationem habet. Græcis Σκαιος idem sonat quod ἀμαθὴς καὶ δυσπαρακολούθητος.

3 Quo distinguebantur Aurigarum factiones, è quibus præcipuæ erant Prasina & Veneta. 4 Prout transfertur pannus in quem propensior videtur favor principis.

VII. C.

VII. C. PLINIUS ROMANO SUO S.

ÆDificare te ſcribis, bene eſt. Inveni patrocinium. Ædifico enim jam ratione, quia tecum. Nam hoc quoque non diſſimile: quod ad mare tu, ego ad Larium lacum. Hujus in littore plures villæ me, ſed duæ ut maxime delectant, ita exercent. Altera impoſita ſaxis, more Baiano, lacum proſpicit: altera, æque more Baiano, lacum tangit. Itaque illam, [1] tragœdiam; hanc, appellare comœdiam ſoleo: illam, quod quaſi cothurnis; hanc, quod quaſi ſoculis, ſuſtinetur. Sua utrique amœnitas, & utramque poſſidenti ipſa diverſitate jucundior. Hæc lacu propius, illa latius utitur; hæc unum ſinum molli curvamine amplectitur, illa editiſſimo dorſo duos dirimit; illic recta geſtatio longo limite ſuper littus extenditur, hic ſpatioſiſſimo xyſto leviter inflectitur; illa fluctus non ſentit, hæc frangit; ex illa poſſis deſpicere piſcantes, ex hac ipſe piſcari, hamumque è cubiculo, ac pene etiam lectulo, ut è navicula, jacere. Hæ mihi cauſæ utriquo quæ deſunt aſtruendi, ob ea quæ ſuperſunt. Sed quid ego rationem tibi, apud quem pro ratione erit, idem facere? Vale.

VIII. C. PLINIUS AUGURINO SUO S.

SI laudatus à te laudare te cœpero, vereor ne non tam proferre judicium meum, quam referre gratiam videar. Sed, licet videar, omnia ſcripta tua pulcherrima exiſtimo; maxime tamen illa quæ de nobis. Accedit hoc, [2] una eademque de cauſa. Nam & tu, quæ de amicis, optime ſcribis, & ego quæ de me, ut optima, lego. Vale.

IX. C. PLINIUS COLONI SUO S.

UNice probo, quod Pompeii Quintiani morte tam dolenter afficeris, ut amiſſi caritatem deſiderio extendas; non, ut

[1] Alius enim inſurgit Tragœdia.
[2] Amor utrumque efficit, ſed cum hoc diſcrimine, quod ex hac parte ſit φιλαυτία, ex illa erga alterum amor.

plerique,

plerique, qui tantum viventes amant, seu potius amare se simulant, ac ne simulant quidem, nisi quos florentes vident. Nam miserorum, non secus ac defunctorum obliviscuntur; sed tibi perennis fides, tantaque in amore constantia, ut finiri, nisi tua morte, non possit. Et, hercule, is fuit Quintianus, quem diligi deceat exemplo ipsius. Felices amabat, miseros tuebatur, desiderabat amissos. Jam illa quanta probitas in ore? quanta in sermone cunctatio? quam [1] pari libra gravitas comitasque? quod studium literarum? quod judicium; qua pietate cum dissimillimo patre vivebat? quam non obstabat illi, quo minus vir optimus videretur quod erat optimus filius? Sed quid dolorem tuum exulcero? quanquam sic amasti viventem, ut hæc audire potius, quam de illo fileri velis: à me præsertim, cujus prædicatione putas vitam ejus ornari, memoriam prorogari, ipsamque illam, qua est raptus, ætatem posse restitui. Vale.

X. CORNELIO TACITO SUO C. PLINIUS S.

CUpio præceptis tuis parere; sed aprorum tanta penuria est, ut Minervæ & Dianæ, quas ais pariter colendas, convenire non possit. Itaque Minervæ tantum serviendum est; delicate tamen, ut in secessu; & æstate. In via plane nonnulla leviora, statimque delenda, ea garrulitate, qua sermones in vehiculo feruntur, extendi. His quædam addidi in villa, quum aliud non liberet. Itaque poëmata quiescunt; quæ tu inter nemora & lucos commodissime perfici putas. Orationculam unam & alteram retractavi: quanquam id genus operis inamabile, inamœnum, magisque laboribus ruris, quam voluptatibus simile. Vale.

XI. C. PLINIUS GEMINIO SUO S.

EPistolam tuam jucundissimam recepi; eo maxime, quod aliquid ad te scribi volebas, quod libris inseri posset. Obveniet materia, vel hæc ipsa quam monstras, vel potior alia. Sunt enim in hac offendicula nonnulla: circumfer oculos, & occurrent. Bibliopolas Lugduni esse non putabam: ac tanto libentius ex literis tuis cognovi venditari libellos meos,

[1] Ambæ nempe æqualiter temperatæ.

quibus peregre manere gratiam, quam in urbe [1] collegerint, delector. Incipio enim satis absolutum existimare, de quo tanta diversitate regionum discreta hominum judicia consentiunt. Vale.

XII. C. PLINIUS JUNIORI SUO S.

CAstigabat quidam filium suum, quod paulo sumtuosius equos & canes emeret. Huic ego, juvene digresso, Heus tu, nunquamne fecisti, quod à patre corripi posset? Fecisti, dico? Non interdum facis quod filius tuus. Si repente pater ille, tu filius, pari gravitate reprehendat? Non omnes homines aliquo errore ducuntur? Non hic in illo sibi, in hoc alius, indulget? Hæc tibi admonitus immodicæ severitatis exemplo, pro amore mutuo, scripsi, ne quando tu quoque filium tuum acerbius duriusque tractares. Cogita & illum puerum esse, & te fuisse: atque ita hoc quod es pater utere, ut memineris, & te hominem esse, & hominis patrem. Vale.

XIII. C. PLINIUS QUADRATO SUO S.

QUanto studiosius intentiusque legisti libros, quos de Helvidii ultione composui, tanto impensius postulas, ut perscribam tibi, quæque extra libros, quæque circa libros, totum denique ordinem rei, cui per ætatem non interfuisti: [2] Occiso Domitiano statui mecum ac deliberavi, esse magnam pulchramque materiam insectandi nocentes, miseros vindicandi, se proferendi. Porro, inter multa scelera multorum, nullum atrocius videbatur, quam quod in Senatu senator senatori, prætorius consulari, reo judex, manus intulisset. Fuerat alioqui mihi cum Helvidio amicitia, quanta potuerat esse cum eo, qui metu temporum nomen ingens, paresque virtutes, secessu tegebat. Fuerat cum Arria & Fannia: quarum altera, Helvidii noverca, altera mater novercæ. Sed non ita me jura privata ut publicum fas, & indignitas facti, & exempli ratio, incitabat. Ac primis quidem diebus redditæ libertatis pro se quisque inimicos suos, duntaxat minores, incondito turbidoque clamore

1 Quam adepti sunt. 2 A Stephano Domitillæ procuratore, adjuvantibus tamen Clodiano Cornicu- | lario, Maximo Farthenii Liberto, &c. de quibus v. Suet. in Dom. c. 17.

postula-

poſtulaverat ſimul & oppreſſerat: ego & modeſtius & conſtantius arbitratus immaniſſimum reum non communi temporum invidia, ſed proprio crimine urgere: quum jam ſatis ille primus impetus deferbuiſſet, & languidior indies ira ad juſtitiam rediſſet, quanquam tum maxime triſtis, amiſſa nuper uxore; mitto ad Anteiam (nupta hæc Helvidio fuerat) rogo ut veniat, quia me recens adhuc luctus limine contineret. Ut venit; Deſtinatum eſt, inquam, mihi, maritum tuum non inultum pati: nuntia Arriæ & Fanniæ (ab exilio enim redierant) conſule te, conſule illas, an velitis adſcribi facto, in quo ego comite non egeo; ſed non ita gloriæ meæ faverim, ut vobis ſocietatem ejus invideam. Perfert Anteia mandata; nec illæ morantur. Opportune Senatus intra diem tertium. Omnia ego ſemper ad Corellium retuli, quem prudentiſſimum ætatis noſtræ ſapientiſſimumque cognovi; in hoc tamen contentus conſilio meo fui, veritus ne vetaret (erat enim cunctantior cautiorque) ſed non ſuſtinui inducere in animum, quo minus illi eodem die facturum me indicarem, quod an facerem non deliberabam; expertus uſu, de eo quod deſtinaveris, non eſſe conſulendos, quibus conſultis obſequi debeas. Venio in Senatum; jus dicendi peto; dico pauliſper maximo aſſenſu. Ubi cœpi crimen attingere, reum deſtinare (adhuc tamen ſine nomine) undique mihi reclamari. Alius; SCIAMUS QUI SIT, DE QUO [1]EXTRA ORDINEM REFERAS; alius; QUIS EST ANTE RELATIONEM REUS? alius, SALVI SIMUS QUI SUPERSUMUS. Audio imperturbatus, interritus? tantum ſuſceptæ rei honeſtas valet, tantumque ad fiduciam vel metum differt: nolint homines quod facias, an non probent. Longum eſt omnia, quæ tunc hinc inde jactata ſunt, recenſere. Noviſſime conſul; SECUNDE, SENTENTIÆ LOCO DICES, SI QUID VOLUERIS. PERMISERIS, inquam, QUOD USQUE ADHUC OMNIBUS PERMISISTI. Relido: aguntur alia. Interea me quidam ex conſularibus amicis ſecreto accuratoque ſermone, quaſi nimis fortiter incauteque progreſſum, corripit, revocat, monet ut deſiſtam. Adjecit etiam; Notabilem te futuris principibus feciſti. Eſto, inquam, dum malis. Vix ille diſceſſerat, rurſus alter; Quid audes? cur ruis? quibus te periculis objicis? quid præſentibus confidis incertus futurorum? Laceſſis hominem jam præfectum ærarii, & brevi conſulem; præterea qua gratia, quibus amicitiis fultum? Nominat quendam; qui tunc ad orientem am-

1 Judices ordinarii à Prætore extraordinarii, cum ad Cæſarem referri ſolebant; Cognitionis ſeu exretur.

pliſſimum exercitum, non ſine magnis [1]dubiiſque rumoribus, obtinebat. Ad hæc ego; Omnia percepi, atque animo mecum ante peregi: nec recuſo, ſi ita caſus attulerit, luere pœnas ob honeſtiſſimum factum, dum flagitioſiſſimum ulciſcor. Jam cenſendi tempus. Dicit Domitius Apollinaris, conſul deſignatus, dicit Fabritius Veiento, Fabius Poſthumius, Vectius Proculus, collega Publicii Certi, de quo agebatur, uxoris autem meæ, quam amiſeram, vitricus: poſt hos Ammius Flaccus. Omnes Certum, nondum à me nominatum, ut nominatum defendunt: crimenque quaſi in medio relictum defenſione ſuſcipiunt. Quæ præterea dixerint, non eſt neceſſe narrare; in libris habes. Sum enim cuncta ipſorum verbis perſequutus. Dicunt contra Avidius Quietus, Cornutus Tertullus. Quietus; iniquiſſimum eſſe, querelas dolentium excludi: ideoque Arriæ & Fanniæ jus querendi non auferendum: nec intereſſe cujus ordinis quis ſit, ſed quam cauſam habeat. Cornutus; datum ſe à conſulibus tutorem Helvidii filiæ, petentibus matre ejus & vitrico: nunc quoque non ſuſtinere deſerere officii ſui partes; in quo tamen, & ſuo doloris modum imponere, & optimarum fœminarum perferre modeſtiſſimum affectum: quas contentas eſſe admonere Senatum Publicii Certi cruentæ adulationis: & petere, ſi pœna flagitii manifeſtiſſimi remittatur, [2]nota Certo quaſi cenſoria inuratur. Tum Satrius Rufus medio ambiguoque ſermone; Puto, inquit, injuriam factam Publicio Certo, ſi non abſolvitur; nominatus eſt ab amicis Arriæ & Fanniæ, nominatus ab amicis ſuis; nec debemus ſolliciti eſſe. Idem enim nos qui bene ſentimus de homine, judicaturi ſumus; ſi innocens eſt, ſicuti & ſpero, & malo, donec aliquid probetur, credo poteritis abſolvere. Hæc illi, quo quiſque ordine citabantur. Venitur ad me; conſurgo; utor initio, quod in libro eſt; reſpondeo ſingulis. Mirum qua intentione, quibus clamoribus omnia exceperint, qui modo reclamabant. Tanta converſio vel negotii dignitatem, vel proventum orationis, vel actoris conſtantiam, ſubſequuta eſt. Finio. Incipit reſpondere Veiento; nemo patitur; obturbatur, obſtrepitur; adeo quidem ut diceret; ROGO, PATRES C. NE ME COGATIS IMPLORARE AUXILIUM TRIBUNORUM. Et ſtatim Murena tribunus, PERMITTO TIBI, VIR CLARISSIME, VEIENTO, DICERE. Tunc quoque reclamatur. Inter moras con-

1 Quaſi futurus eſſet Imperator.

2 Cenſura apud Romanos erat æſtimatio facultatum & morum, ideoque Cenſuram exercentibus fas erat Senatores Senatu ejicere, equum & anulum equitibus adimere, Plebeios tribu movere, & ærarios facere.

ſul citatis nominibus, & peracta deceſſione, mittit Senatum; ac pene adhuc ſtantem tentantemque dicere Veientonem relinquit. Multum ille de hac (ita vocitabat) contumelia, queſtus eſt Homerico verſu,

Ω γέρον, ἦ μάλα δή σε νέοι πίεσαι μαχηταί.

Non fere quiſquam in Senatu fuit qui non me complecteretur, exoſcularetur, certatimque laude cumularet, quod intermiſſum tamdiu morem in publicum conſulendi, ſuſceptis propriis ſimultatibus, reduxiſſem; quod denique Senatum invidia liberaſſem, qua flagrabat apud ordines alios, quod ſeverus in cæteros, ſenatoribus ſolis, diſſimulatione quaſi mutua, parceret. Hæc acta ſunt abſente Certo. Abfuit enim, ſeu tale aliquid ſuſpicatus, ſive, ut excuſabatur, infirmus. Et relationem quidem de eo Cæſar ad Senatum non remiſit; obtinui tamen quod intenderam. Nam collega Certi conſulatum, ſucceſſorem Certus accepit; planeque factum eſt quod dixeram in fine; REDDAT PRÆMIUM SUB OPTIMO PRINCIPE, QUOD A PESSIMO ACCEPIT. Poſtea actionem meam, utcunque potui, recollegi; addidi multa. Accidit fortuitum (ſed non tanquam fortuitum) quod, editis libris, Certus intra pauciſſimos dies implicitus morbo deceſſit. Audivi referentes, hanc imaginem menti ejus, hanc oculis obtraſſe, tanquam videret me ſibi cum ferro imminere. Verane hæc, affirmare non auſim; intereſt tamen exempli, ut vera videantur. Habes epiſtolam; ſi modo epiſtolam cogitas libris quos legiſti non minorem. Sed imputabis tibi, qui contentus libris non fuiſti. Vale.

XIV. C. PLINIUS TACITO SUO S.

NEc ipſe tibi plaudis, & ego nihil magis ex fide quam de re ſcribo. Poſteris an aliqua cura noſtri, neſcio; nos certe meremur ut ſit aliqua, non dico ingenio, (id enim ſuperbum) ſed ſtudio, ſed labore, & reverentia poſterorum. Pergamus modo itinere inſtituto: quod ut paucos in lucem famamque provexit, ita multos è tenebris & ſilentio protulit. Vale.

XV. C. PLINIUS FALCONI SUO S.

REfugeram in Tuſcos, ut omnia ad arbitrium meum facerem; at hoc ne in Tuſcis quidem: tam multis undique ruſticc-

rusticorum libellis, & tam querulis, inquietor: quos aliquanto magis invitus quam meos lego. Nam & meos invitus. Retracto enim actiunculas quasdam; quod, post intercapedinem temporis, & frigidum, & acerbum est. Ratiocinationes, quasi absente me, negliguntur. Interdum tamen equum conscendo, & patremfamiliæ hactenus ago, quod aliquam partem prædiorum, sed pro gestatione, percurro. Tu consuetudinem serva, nobisque sic rusticis urbana acta perscribe. Vale.

XVI. C. PLINIUS MAMILIANO SUO S.

SUmmam te voluptatem percepisse ex isto copiosissimo genere venandi non miror, cum [1] historicorum more scribas numerum iniri non potuisse. Nobis venari nec vacat, nec libet; non vacat, quia vindemiæ in manibus; non libet, quia exiguæ. Devehemus tamen pro novo musto novos versiculos tibi, quos jucundissime exigenti, ut primum videbuntur deferbuisse, mittemus. Vale.

XVII. C. PLINIUS GENITORI SUO S.

ACcepi tuas literas, quibus quereris, tædio tibi fuisse quamvis lautissimam cœnam, quia [2] scurræ, cinædi, moriones mensis inerrabant. Vis tu remittere aliquid ex rugis? Equidem nihil tale habeo, habentes tamen fero. Cur ergo non habeo? quia nequaquam me ut inexspectatum festivumve delectat, si quid molle à cinædo, petulans à scurra, stultum à morione profertur. Non rationem, sed [3] stomachum tibi narro. Atque adeo quam multos putas esse, quos æque ea quibus ego & tu capimur & ducimur, partim ut inepta, partim ut molestissima offendant? Quam multi, quum lector aut lyristes aut comœdus inductus est, [4] calceos poscunt, aut non minore cum tædio recubant, quam tu ista (sic enim appellas) prodigia perpessus es? Demus igitur alienis oblectationibus veniam, ut nostris impetremus. Vale.

1 Qui aliquoties tædii vitandi causa Occisorum numerum malunt infinitum reputare, quam ad calculos redigere, subductis ad amussim rationibus. 2 Inter scurram & Morionem hoc interest, quod alter risus movendi artem profiteatur, alter naturali indole ad id comparetur. 3 Qui vis est animi qua quicquid amicum est naturæ nostræ amplectimur, quicquid contrarium aversamur. 4 Quasi abire parati.

XVIII. C.

XVIII. C. PLINIUS SABINO SUO S.

QUa intentione, quo ſtudio, qua denique memoria, legeris libellos meos, epiſtola tua oſtendit. Ipſe igitur exhibes negotium tibi, qui elicis & invitas ut quamplurima communicare tecum velim. Faciam; per partes tamen, & quaſi digeſta, ne iſtam ipſam memoriam, cui gratias ago, aſſiduitate & copia turbem, oneratamque, & quaſi oppreſſam, cogam pluribus ſingula, poſterioribus priora dimittere. Vale.

XIX. C. PLINIUS RUFONI SUO S.

SIgnificas, legiſſe te in quadam epiſtola mea, juſſiſſe Virginium Rufum inſcribi ſepulcro ſuo;

HIC SITUS EST RUFUS; PULSO QUI VINDICE QUONDAM
IMPERIUM ASSERUIT NON SIBI, SED PATRIÆ.

Reprehendis quod juſſerit; addis etiam, melius rectiuſque Frontinum, quod vetuerit omnino monumentum ſibi fieri: meque ad extremum, quid de utroque ſentiam, conſulis. Utrumque dilexi; miratus ſum magis [1] quem tu reprehendis, adeoque miratus, ut non putarem ſatis unquam laudari poſſe, cujus nunc mihi ſubeunda defenſio eſt. Omnes ego, qui magnum aliquod memorandumque fecerunt, non modo venia, verum etiam laude digniſſimos judico, ſi immortalitatem, quam meruere, ſectantur, victurique nominis famam ſupremis etiam titulis prorogare nituntur. Nec facile quemquam niſi Virginium invenio, cujus tanta in prædicando verecundia, quanta gloria ex facto. Ipſe ſum teſtis, familiariter ab eo dilectus probatuſque, ſemel omnino, me audiente, provectum, ut de rebus ſuis hoc unum referret, ita ſecum aliquando Cluvi-

1 Pleraque exemplaria fidem M. S. ſequuta ita legunt, quem Tu reprehendis mirariſque; quod ita explicat Catanæus, το mirari vim ſignificandi ex præcedentibus aut ſequentibus apud Latinos ſumere, uti apud Græcos θαυμαζω, aliam atque aliam ſignificationem induit pro caſuum diverſitate: ſed præferenda eſt Boxhornii lect.

um

um loquutum; Scis, Virgini, quæ historiæ fides debeatur: proinde si quid in historiis meis legis aliter ac velles, rogo ignoscas. Ad hoc sic illum; Cluvine, tu ignoras, ideo me feciſſe quod feci, ut esse liberum vobis scribere quæ libuisset. Agedum, hunc ipsum Frontinum in hoc ipso, in quo tibi parcior videtur, & pressior, comparemus. Vetuit extrui monumentum; sed quibus verbis? Impensa monumenti supervacua est; memoria nostri durabit, si vita meruimus. An restrictius arbitraris per orbem terrarum legendam dare duraturam memoriam sui, quam uno in loco duobus versiculis signare quod feceris; Quanquam non habeo propositum illum reprehendendi, sed hunc tuendi; [1] cujus quæ potest apud te justior esse defensio, quam ex collatione ejus quem prætulisti? Meo quidem judicio neuter culpandus, quorum uterque ad gloriam pari cupiditate, diverso itinere, contendit; alter, dum expetit debitos titulos; alter, dum mavult videri contemsisse. Vale.

XX. C. PLINIUS VENATORI SUO S.

TUa vero epistola tanto mihi jucundior fuit, quanto longior erat, præsertim cum de libellis meis tota loqueretur; quos tibi voluptati esse non miror, cum omnia nostra perinde ac nos ames. Ipse cum maxime vindemias, graciles quidem, uberiores tamen quam exspectaverim, colligo; si colligere est, nonnunquam decerpere uvam, torculum invisere, gustare de lacu mustum, obrepere urbanis, qui nunc rusticis præsunt, meque [2] notariis & lectoribus reliquerunt. Vale.

XXI. C. PLINIUS SABINIANO SUO S.

LIbertus tuus, cui succensere te dixeras, venit ad me, advolutusque pedibus meis tanquam tuis hæsit. Flevit multum, multumque rogavit; multum etiam tacuit: in summa, fecit mihi fidem pœnitentiæ. Vere credo emendatum, quia deliquisse se sentit. Irasceris, scio; & irasceris merito id

1 Al. lect. Cujusque, sine interrogationis nota, & forsan ad Plinii mentem magis accommodata. qui invidiam sic devitare potuit ab instituta utriusque comparatione sæpiusculè ortam. 2 Qui dictata per compendium excipiebant.

quoque

quoque ſcio: ſed tunc præcipua manſuetudinis laus, quum iræ cauſa juſtiſſima eſt. Amaſti hominem, &, ſpero, amabis: interim ſufficit, ut exorari te ſinas. Licebit rurſus iraſci, ſi meruerit; quod exoratus excuſatius facies. Remitte aliquid adoleſcentiæ ipſius, remitte lacrymis, remitte indulgentiæ tuæ; ne torſeris illum, ne torſeris etiam te. Torqueris enim, quum tam lenis iraſceris. Vereor ne videar non rogare, ſed cogere, ſi precibus ejus meas junxero. Jungam tamen tanto plenius & effuſius, quanto ipſum acrius ſeveriuſque corripui, diſtricte minatus, nunquam me poſtea rogaturum. Hoc illi, quem terreri oportebat, tibi non idem. Nam fortaſſe iterum rogabo, iterum impetrabo: ſit modo tale, ut rogare me, præſtare te deceat. Vale.

XXII. C. PLINIUS SEVERO SUO S.

MAgna me ſolicitudine affecit Paſſieni Pauli valetudo, & quidem plurimis juſtiſſimiſque de cauſis. Vir eſt optimus, honeſtiſſimus, noſtri amantiſſimus, præterea in literis veteres æmulatur, exprimit, reddit; Propertium inprimis, à quo genus ducit, vera ſoboles, eoque ſimillima illi, in quo ille præcipuus. Si elegos ejus in manum ſumpſeris, leges opus terſum, molle, jucundum, & plane in Propertii domo ſcriptum. Nuper ad lyrica deflexit. In quibus ita Horatium, ut in illis illum alterum, [1] effingit. Putes, ſi quid in ſtudiis cognatio valet, & hujus propinquum. Magna varietas, magna mobilitas. Amat ut qui veriſſime, dolet ut qui impatientiſſime, laudat ut qui benigniſſime, ludit ut qui facetiſſime: omnia denique tanquam [2] ſingula abſolvit. Pro hoc ego amico, pro hoc ingenio, non minus æger animo quam corpore ille, tandem illum, tandem me recepi. Gratulare mihi; gratulare etiam literis ipſis, quæ ex periculo ejus tantum diſcrimen adierunt, quantum ex ſalute gloriæ conſequentur. Vale.

XXIII. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

FRequenter agenti mihi evenit, ut centumviri, quum diu ſe intra judicum auctoritatem gravitatemque tenuiſſent,

1 Ita etiam editio Catanæi; ſed in re, quæ tam facilem conjecturæ locum reliquit, miror nihil tentaſſe Interpretes. Sic enim, ſano ſenſu, diſtinctius legi poteſt. In quibus ita Horatium, ut in illis illum alterum, Propertium ſc. effingit. Putes, &c.

2 Tanquam in uno ſolum ſcribendi genere occupatus eſſet.

omnes repente quasi victi coactique consurgerent laudarentque. Frequenter è Senatu famam, qualem maxime optaveram, retuli: nunquam tamen majorem cepi voluptatem, quam nuper ex sermone Cornelii Taciti. Narrabat, sedisse secum Circensibus proximis equitem Rom. hunc post varios eruditosque sermones requisisse, Italicus es, an [1] provincialis? se respondisse, Nosti me, & quidem ex studiis. Ad hoc illum, Tacitus es, an Plinius? Exprimere non possum, quam sit jucundum mihi, quod nomina nostra, quasi [2] literarum propria, non hominum, literis redduntur: quod uterque nostrum his etiam ex studiis notus, [3] quibus aliter ignotus est. Accidit aliud ante pauculos dies simile. Recumbebat mecum vir egregius, Fabius Rufinus, super eum municeps ipsius, qui illo die primum in urbem venerat: cui Rufinus, demonstrans me. Vides hunc? Multa deinde de studiis nostris. Et ille, Plinius est, inquit. Verum fatebor, capio magnum laboris mei fructum. An, si Demosthenes jure lætatus est, quod illum anus Attica ita demonstravit, Οὗτός ἐστι Δημοσθένης! ego celebritate nominis mei gaudere non debeo? Ego vero & gaudeo, & gaudere me dico. Neque enim vereor ne jactantior videar, quum de me aliorum judicium, non meum, profero: præsertim apud te, qui nec ullius invides laudibus, & faves nostris. Vale.

XXIV. C. PLINIUS SABINIANO SUO S.

BEne feci‌sti quod libertum, aliquando tibi carum, reducentibus epistolis meis in domum, in animum recepisti. Juvabit hoc te: me certe juvat; primum, quod te talem video ut in ira regi possis: deinde quod tantum mihi tribuis, ut vel auctoritati meæ pareas, vel precibus indulgeas. Igitur & laudo & gratias ago. Simul in posterum moneo, ut te erroribus tuorum, etiam non fuerit qui deprecetur, placabilem præstes. Vale.

1 Provincialis is est, qui domicilium habet in provincia, quæ secundum festum, inde dicta est, quod sit regio à pop. Rom. provicta.

2 Sensus est, Siqua de Tacito Plinioque fiat mentio, bina hæc vocabula non tam hominibus distinguendis inserviunt, quam ipsam indicant doctrinam. 3 Innuit se & Tacitum solis studiis inclarescere.

XXV. C.

XXV. C. PLINIUS MAMILIANO SUO S.

QUereris de turba castrensium negotiorum, &, tanquam summo otio perfruare, lusus & ineptias nostras legis, amas, flagitas, meque ad similia condenda non mediocriter incitas. Incipio enim ex hoc genere studiorum non solum oblectationem, verum etiam gloriam petere, post judicium tuum, viri gravissimi, eruditissimi, ac super ista verissimi. Nunc me [1] rerum actus modice, sed tamen distringit: quo finito aliquid earundem Camœnarum in istum benignissimum sinum mittam. Tu [2] passerculis & columbulis nostris inter aquilas vestras [4] dabis pennas, si tamen & sibi & tibi placebunt: si tantum sibi, [5] continendos cavea nidove curabis. Vale.

XXVI. C. PLINIUS LUPERCO SUO S.

DIxi de quodam oratore seculi nostri, [6] recto quidem & sano, sed parum grandi & ornato, ut opinor, apte. [7] Nihil peccat, nisi quod nihil peccat. Debet enim orator erigi, attolli, interdum etiam effervescere, efferri, ac sæpe recedere ad præceps. Nam plerunque altis & excelsis adjacent abrupta; tutius per plana, sed humilius & depressius iter; frequentior currentibus quam reptantibus lapsus; sed his non labentibus nulla laus, illis nonnulla laus etiamsi labantur. Nam ut quasdam artes, ita eloquentiam nihil magis quam ancipitia commendant. Vides, qui per funem in summa nituntur, quantos soleant excitare clamores, quum jam jamque casuri videntur. Sunt enim maxime mirabilia quæ maxime inopinata, maxime periculosa, utque Græci magis exprimunt, [8] παραδόξολα. Ideo nequaquam par gubernatoris est virtus, quum placido &

1 Causæ forenses. Res enim etsi laxiore significatione nihil non comprehendat, sensu tamen apud authores magis restricto, proprie denotat judicia. 2 Lascivis Epigrammatibus, cujusmodi sunt Catulli passer & Stellæ columba. 3 Signa. 4 Altius evehendo facies innotescere. 5 Prosequitur Metaphoram, perinde ac si dixerit, domi continebis ne fiant publici juris.

6 Non vitioso quidem sed qui æquali semper stylo contentus erat. 7 Utpote qui nihil grande & elatum tentaverit. 8 Rectius quam παραδόξα. Apud Græcos enim παραβόλοι significat præcipitis audaciæ homines, qui cum bestiis depugnare soliti erant, & ægrotis, citra omnem contagii metum, in Nosocomiis ministrare.

cum turbato mari vehitur: tunc admirante nullo illaudatus, inglorius subit portum; at quum stridunt funes, curvatur arbor, gubernacula gemunt, tunc ille clarus & diis maris proximus. Cur hæc? Quia visus es mihi in scriptis meis annotasse quædam ut tumida, quæ ego sublimia; ut improba, quæ ego audentia; ut nimia, quæ ego plena arbitrabar. Plurimum autem refert, reprehendenda annotes, an insignia. Omnis enim advertit quod eminet & extat; sed acri intentione dijudicandum est, immodicum sit an grande, altum an enorme. Atque ut Homerum potissimum attingam, quem tandem alterutram in partem potest fugere,

——βράχε δ' εὐρεῖα χθὼν,
Ἀμφὶ δ' ἐσάλπιγξε μέγας οὐρανός.

& totum illud,

Ὡς δ' ὅτε χείμαῤῥοι ποταμοὶ κατ' ὄρεσφι ῥέοντες
Ἐς μισγάγκειαν συμβάλλετον ὄμβριμον ὕδωρ.

Sed opus est examine & libra, incredibilia sint hæc & immania, an magnifica & cœlestia. Nec nunc ego me his similia aut dixisse aut posse dicere puto. Non ita insanio; sed hoc intelligi volo, laxandos esse eloquentiæ frænos, nec angustissimo gyro ingeniorum impetus refringendos. At enim alia conditio oratorum, alia poetarum. Quasi vero M. Tullius minus audeat. Quanquam hunc omitto; neque enim ambigi puto. Sed Demosthenes ipse, ille norma oratoris & regula, num se cohibet & comprimit, quum dicit illa notissima? [1] Ἄνθρωποι μιαροὶ, καὶ κόλακες, καὶ ἀλάστορες. Et rursus; οὐ γὰρ λίθοις ἐτείχισα τὴν πόλιν, οὐδὲ πλίνθοις ἐγώ. Et statim: οὐκ ἐκ μὲν θαλάττης τὴν Εὐβοίαν προὐβαλόμην ἐγὼ πρὸ τῆς Ἀττικῆς. [ὅσον ὑπ' ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ δυνατόν.] Et alibi: ἐγὼ δὲ οἶμαι μὲν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, νὴ τοὺς θεοὺς ἐκεῖνον μεθύειν τῷ μεγέθει τῶν πεπραγμένων. Jam quid audentius illo pulcherrimo ac longissimo excessu? [2] νόσημα γάρ. Quid hæc breviora superioribus, sed audacia paria? [3] Τότε ἐγὼ μὲν τῷ Πύθωνι θρασυνομένῳ καὶ πολλῷ ῥέοντι καθ' ὑμῶν. Ex eadem nota Ὅταν δὲ ἐκ πλεονεξίας καὶ πονηρίας τίς, ὥσπερ ἔτος ἰσχύσῃ, ἡ πρότη πρόφασις καὶ μικρὸν πταῖσμα ἅπαντα [4] ἀνεχαίτισε καὶ διέλυσε. Simile his: [5] Ἀπεσχοινισμένος ἅπασι τοῖς ἐν τῇ πόλει δικαίοις γνώσεσι τριῶν δικαστηρίων. Et ibidem: σὺ τὸν εἰς ταῦ-

1 Ex oratione περὶ στεφάνου. 2 Ex oratione περὶ παραπρεσβείας. 3 Rursum hæc ex oratione περὶ στεφάνου. 4 Intercidit, quasi pilis convulsis cohibuit. 5 Quasi funiculo separatus.

τα

τα ἔλεον προὔδωκας Ἀριστογεῖτον, μᾶλλον δὲ ἀνήρηκας ὅλως, μη δὴ πρὸς ὃς αὐτὸς ἐάλωκας λιμένας, καὶ προσβολῶν ἐνέπλησας, πρὸς τούτους ὁρμίζου, Et dixerat: Δέδοικα μὴ δόξητέ ποτ' ἀεὶ βουλόμενον εἶναι πονηρὸν τῶν ἐν τῇ πόλει παιδοτρίβειν. ἀσθενὴς μὲν γάρ ἐστι πᾶς ὁ πονηρὸς, καθ' ἑαυτόν. Et deinceps; Τούτῳ δ' οὐδένα ὁρῶ τῶν τόπων τούτων βάσιμον ὄντα, ἀλλὰ πάντα ἀπόκρημνα, φάραγγας, βάραθρα. Nec satis: οὐδὲ γὰρ τοὺς προγόνους ὑπολαμβάνω τὰ δικαστήρια ταῦτα οἰκοδομῆται, ἵνα τοὺς τοιούτους ἐν αὐτοῖς μοχεύοντε, ἀλλὰ τοὐναντίον, ἵν' ἀνείργητε, καὶ κολάζητε, καὶ μηδεὶς ζηλοῖ μηδ' ἐπιθυμῇ κακίας. Adhuc: Εἰ δὲ [4] κάπηλός ἐστι πονηρίας, καὶ παλιγκάπηλος, καὶ μεταβολεύς. Et mille talia; ut præteream quæ ab Æschine θαύματα, non ῥήματα, vocantur. In contrarium incidi. Dices, hunc quoque ob ista culpari. Sed vide quanto major sit qui reprehenditur ipso reprehendente; & major ob hæc quoque. In aliis enim vis, in his granditas ejus elucet. Nunc autem Æschines ipse iis, quæ in Demosthene carpebat, abstinuit: χρὴ γὰρ [ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι,] τὸ αὐτὸ φθέγγεσθαι τὸν ῥήτορα καὶ τὸν νόμον. ὅταν δ' ἑτέραν μὲν φωνὴν ἀφιῇ ὁ νόμος, ἑτέραν δὲ ὁ ῥήτωρ, τῷ τοῦ νόμου δικαίῳ χρὴ διδόναι τὴν ψῆφον, οὐ τῇ τοῦ λέγοντος ἀναισχυντίᾳ. Alio loco: ἔπειτα ἀναφαίνεται περὶ πάντων ἐν τῷ ψηφίσματι. πρὸς τῷ κλέμματι γράψας τὰ πέντε τάλαντα. τοὺς πρέσβεις, ἀξιῶν τοὺς Ὠρείτας μὴ ἡμῖν, ἀλλὰ Καλλίᾳ διδόναι. ὅτι δὲ ἀληθῆ λέγω. ἀφελὼν τὸν Κομπὸν, καὶ τὰς τριήρεις, καὶ τὴν ἀλαζονείαν ἐκ τοῦ ψηφίσματος, ἀνάγνωθι. Iterum alio: καὶ μὴ ἐᾶτε αὐτὸν εἰς τοὺς τοῦ παρανόμου λόγους περιΐστασθαι. Quod adeo probavit, ut repetat, ἀλλὰ ἐγκαθήμενοι καὶ ἐνεδρεύοντες ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εἰσελαύνετε αὐτὸν εἰς τοὺς τοῦ παρανόμου λόγους, καὶ τὰς ἐκτροπὰς αὐτοῦ τῶν λόγων ἐπιτηρεῖτε. An illa custoditius pressiusque? σὺ δὲ [5] ἑλκοποιεῖς, καὶ μᾶλλόν σοι μέλει τῶν αὐθημέρων λόγων, ἢ τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως. Altius illa: οὐκ ἀποπέμψεσθε τὸν ἄνθρωπον ὡς κοινὴν τῶν Ἑλλήνων συμφορὰν, ἢ συλλαβόντες ὡς λῃστὴν

1 Atheniensis orator impudens, unde, Canis, illi in cognomen vertit. Scripsit apologiam ad Demosthenem adversus Timotheum, ad Lycurgum adversus Demarchum. Suid. 2 Instruere. 3 Μοχεύω prodrie sig. stolones emitto. 4 Institor. Quæ huc faciunt abunde sufficit Aristophanis Scholiastes in Pluto. Πέντε δέ εἰσιν, ipsum audis, αἱ διαφορραὶ τῶν πωλούτων. 1 Αὐτοπώλης ὁ ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ πωλῶν τὴν ἑαυτοῦ προσοδόν. 2 Κάπηλος, ὁ ἀγοράζων ἀπὸ τοῦ αὐτοπώλου. 3 Ἔμπορος, ὁ ἐπὶ ξένης πωλῶν. 4 Παλιγκάπηλος ἀπὸ τοῦ Ἐμπόρου πωλῶν. 5 Μεταβολεὺς, ὁ κατὰ τὴν κοτύλην πωλῶν, quod, ni fallor Anglice dicimus, *to sell by retail.* 5 Indiæ populos. 6 Vulnerarius es.

τῶν

[1] τῶν πραγμάτων διὰ τῆς πολιτείας πλέοντα τιμωρήσασθε. & alia. Exspecto ut quædam ex hac epistola, *gubernacula gemunt*, & *diis maris proximus*, iisdem notis quibus ea de quibus scribo, confodias. Intelligo enim me, dum veniam prioribus peto, in illa ipsa quæ annotaveras incidisse. Sed confodias licet, dummodo jam nunc destines diem, quo & de illis & de his coram exigere possimus. Aut enim tu me timidum, aut ego te temerarium faciam. Vale.

XXVII. C. PLINIUS LATERANO SUO S.

QUanta potestas, quanta dignitas, quanta majestas, quantum denique numen sit historiæ, cum frequenter alias, tum proxime sensi. Recitaverat quidam verissimum librum, partemque ejus in alium diem reservaverat: ecce amici cujusdam orantes obsecrantesque ne reliqua recitaret. Tantus audiendi quæ fecerint pudor, quibus nullus faciendi quæ audire erubescunt. Et ille quidem præstitit quod rogabatur: sinebat fides. Liber tamen, ut factum ipsum, manet, manebit, legeturque semper, tanto magis, quia non statim. Incitantur enim homines ad agnoscenda quæ differuntur. Vale.

XXVIII. C. PLINIUS ROMANO SUO S.

POst longum tempus epistolas tuas, sed tres pariter, recepi, omnes elegantissimas, amantissimas, & quales à te venire, præsertim desideratas, oportebat: quarum una injungis mihi jucundissimum ministerium, ut ad Plotinam, sanctissimam feminam, literæ tuæ perferantur: perferentur. Eadem commendas Popilium Artemisium: statim præstiti quod petebat. Indicas etiam, modicas te vindemias collegisse: Communis hæc mihi tecum, quanquam in diversissima parte terrarum, querela est. Altera epistola nuntias, multa te nunc dictare, nunc scribere, quibus nos tibi [2] repræsentes. Gratias ago: agerem magis, si me illa ipsa quæ scribis aut dictas, legere voluisses. Et erat æquum ut te mea, ita me tua scripta cognoscere, etiamsi ad alium quam ad me pertinerent. Polliceris in fine, quum certius de vitæ nostræ ordinatione aliquid audieris, futurum te fugitivum rei familiaris, statim-

1 Sub prætextu pro repub, Navigandi. 2 Loco exemplaris.

que

que ad nos evolaturum, qui jam tibi compedes nectimus, quas perfringere nullo modo possis. Tertia epistola continebat, esse tibi redditam orationem pro Clario, eamque visam uberiorem quam dicente me, audiente te, fuerit. Est uberior. multa enim postea inserui. Adjicis, alias te literas curiosius scriptas misisse: an acceperim quæris: non accepi, & accipere gestio. Proinde prima quaque occasione mitte, appositis quidem usuris, quas ego (non parcius possum) [1] centesimas computabo. Vale.

XXIX. C. PLINIUS RUSTICO SUO S.

UT satius est unum aliquid insigniter facere, quam plurima mediocriter; ita plurima mediocriter, si non possis unum aliquid insigniter. Quod intuens ego, variis me studiorum generibus, nulli satis confisus, experior. Proinde quum hoc vel illud leges, ita singulis veniam, ut non [2] singulis, dabis. An cæteris artibus excusatio in numero, literis durior lex, in quibus difficilior effectus est? Quid autem ego de venia quasi ingratus? Nam si ea facilitate hæc proxima acceperis, qua priora, laus potius speranda, quam venia obsecranda est. Mihi tamen venia sufficit. Vale.

XXX. C. PLINIUS GEMINIO SUO S.

LAudas mihi, & frequenter præsens, & nunc per epistolas, Nonium tuum, quod sit liberalis in quosdam: & ipse laudo, si tamen non in hos solos. Volo enim eum qui sit vere liberalis, tribuere patriæ, propinquis, affinibus, amicis, sed amicis dico pauperibus; non ut isti, qui iis potissimum donant, qui donare maxime possunt. Hos ego viscatis hamatisque muneribus non sua promere puto, sed aliena corripere. Sunt ingenio simili, qui quod huic donant, auferunt illi, famamque liberalitatis avaritia petunt. Primum est autem, suo esse contentum; deinde, quos præcipue scias indigere, sustentantem foventemque, orbe quodam societatis

1 Vult Plinius usurum sorti accedere, cujus usitatissimum genus erat centesima inde dicta, quod mercedis loco centesima sortis pars singulis mensibus penderetur. 2 Quia perfectius quidem elaborare potuisset uni tantum studiorum generi intentus.

ambire,

ambire. Quæ cuncta si facit iste, usquequaque laudandus est; si unum aliquod, minus quidem, laudandus tamen. Tam rarum est etiam imperfectæ liberalitatis exemplar. Ea invasit homines habendi cupido, ut [1]possideri magis quam possidere videantur. Vale.

XXXI C. PLINIUS SARDO SUO S.

POstquam à te recessi, non minus tecum, quam quum apud te, fui. Legi enim librum tuum, identidem repetens ea maxime (non enim mentiar) quæ de me scripsisti. In quibus quidem percopiosus fuisti. Quam multa, quam varia, quam non eadem de eodem, nec tamen diversa, dixisti? Laudem pariter & gratias agam? Neutrum satis possum, &, si possem, timerem ne arrogans esset, ob ea laudare, ob quæ gratias agerem. Unum illud addam, omnia mihi tanto laudabiliora visa, quanto jucundiora; & tanto jucundiora, quanto laudabiliora erant. Vale.

XXXII. C. PLINIUS TITIANO SUO S.

QUid agis? quid acturus es? Ipse vitam jucundissimam, id est otiosissimam, vivo. Quo fit: ut scribere longiores epistolas nolim, velim legere: illud, tanquam delicatus; hoc, tanquam otiosus. Nihil est enim aut pigrius delicatis, aut curiosius otiosis. Vale.

XXXIII. C. PLINIUS CANINIO SUO S.

INcidi in materiam veram, sed similimam fictæ, dignamque isto lasciviissimo, altissimo, planeque poëtico ingenio. Incidi autem, dum super cœnam varia miracula hinc inde referuntur. Magna auctoris fides; tametsi quid poetæ cum fide? Is tamen auctor, cui bene vel historiam scripturus credidisses. Est in Africa Hipponensis colonia, mari proxima: adjacet ei navigabile stagnum, ex quo, in modum fluminis, æstuarium emergit, quod vice alterna, prout æstus aut repres-

[1] A suis divitiis.

sit,

ſit, aut impulit, nunc infertur mari, nunc redditur ſtagno. Omnis hic ætas piſcandi, navigandi, atque etiam natandi ſtudio tenetur; maxime puerorum, quos otium luduſque ſolicitat. His gloria & virtus altiſſime provehi; victor ille qui longiſſime ut littus, ita ſimul nantes, reliquit. Hoc certamine puer quidam, audentior cæteris, in ulteriora tendebat; delphinus occurrit, & nunc præcedere puerum, nunc ſequi, nunc circuire, poſtremo ſubire, deponere, iterum ſubire, trepidantemque perferre primum in altum; mox flectit ad littus, redditque terræ & æqualibus. Serpit per coloniam fama; concurrere omnes, ipſum puerum tanquam miraculum aſpicere, interrogare, audire, narrare. Poſtero die obſident littus, proſpectant mare, & ſi quid eſt mari ſimile. Natant pueri; inter hos ille, ſed cautius. Delphinus rurſus ad tempus, rurſus ad puerum venit. Fugit ille cum ceteris. Delphinus, quaſi invitet, revocet, [1] exilit, mergitur, varioſque orbes implicitat expeditque. Hoc altero die, hoc tertio; hoc pluribus, donec homines innutritos mari ſubiret timendi pudor; accedunt, & alludunt, & appellant; tangunt etiam, pertrectanque [2] præbentem. Creſcit audacia experimento. Maxime puer, qui primus expertus eſt, adnatat natanti, inſilit tergo; fertur referturque, agnoſci ſe, amari putat, amat ipſe; neuter timet, neuter timetur. Hujus fiducia, manſuetudo illius augetur; nec non alii pueri dextra lævaque ſimul eunt hortantes monenteſque. Ibat una (id quoque mirum) delphinus alius, tantum ſpectator & comes. Nihil enim ſimile aut faciebat, aut patiebatur; ſed alterum illum ducebat, reducebat, ut puerum cæteri pueri. Incredibile (tam verum tamen quam priora) delphinum geſtatorem colluſoremque puerorum in terram quoque extrahi ſolitum, areniſque ſiccatum, ubi incaluiſſet, in mare revolvi. Conſtat Octavium Avitum, legatum proconſulis, in littus educto [3] religione prava ſuperfudiſſe unguentum, cujus illum novitatem odoremque in altum refugiſſe; nec niſi poſt multos dies viſum languidum & mœſtum; mox, redditis viribus, priorem laſciviam & ſolita miniſteria repetiſſe. Confluebant ad ſpectaculum omnes magiſtratus, quorum adventu & mora modica reſpublica [4] novis ſumptibus atterebatur. Poſtremo locus ipſe quietem ſuam ſecretumque perdebat. Placuit occulte interfici, ad quod coibatur. Hæc tu qua miſeratione,

1 Nempe ut videri poſſet. 2 Se pertrectandum. 3 Theophraſtus ſuperſtitioſum deſcribens talem eſſe ait, ὃς τῶν λιπαρῶν λίθων τῶν ἐν τριόδοις παριὼν, ἐκ τῆς ληκύθου ἔλαιον καταχεῖ. 4 Confluentibus enim è publico ſumptus fecit.

qua copia deflebis, ornabis, attolles? Quanquam non eſt opus affingas aliquid aut adſtruas: ſufficit ne ea quæ ſunt vera minuantur. Vale.

XXXIV. C. PLINIUS TRANQUILLO SUO S.

EXplica [1] æſtum meum. Audio me male legere duntaxat verſus: orationes enim commodius, ſed tanto minus verſus. Cogito ergo recitaturus familiaribus amicis, experiri libertum meum. Hoc quoque familiare, quod elegi non bene, ſed melius ſcio lecturum: ſi tamen non fuerit perturbatus. Eſt enim tam novus lector, quam ego poëta. Ipſe neſcio quid illo legente interim faciam, ſedeam defixus, & mutus, & ſimilis otioſo; an (ut quidam) quæ pronuntiabit, murmure, oculis, manu proſequar. Sed puto me non minus male ſaltare quam legere. Iterum dicam, explica æſtum meum, vereque reſcribe, num ſit melius, peſſime legere, quam iſta vel non facere, vel facere. Vale.

XXXV. C. PLINIUS APPIO SUO S.

LIbrum quem miſiſti, recepi, & gratias ago: ſum tamen hoc tempore occupatiſſimus. Ideo nondum eum legi, cum alioqui validiſſime cupiam: ſed eam reverentiam cum literis ipſis, tum ſcriptis tuis debeo, ut ſumere illa, niſi vacuo animo, irreligioſum putem. Diligentiam tuam in retractandis operibus valde probo. Eſt tamen aliquis modus, primum, quod nimia cura deterit magis quam emendat; deinde, quod nos à recentioribus revocat, ſimulque nec abſolvit priora, & inchoare poſteriora non patitur. Vale.

XXXI. C. PLINIUS FUSCO SUO S.

QUæris quemadmodum in Tuſcis diem æſtate diſponam. Evigilo quum libuit, plerunque circa horam primam, ſæpe ante; tardius raro; clauſæ feneſtræ manent. Mire enim ſilentio & tenebris animus alitur. Ab iis quæ avocant ab-

1 Adime mihi hunc ſcrupulum.

ductus,

ductus, & liber, & mihi relictus, non oculos animo, ſed animum oculis ſequor, qui eadem quæ mens, vident; quoties non vident alia. Cogito ſi quid in manibus, cogito ad verbum ſcribenti emendantique ſimilis: nunc pauciora, nunc plura, ut vel difficile vel facile componi tenerive potuerunt. Notarium voco, &, die admiſſo, quæ formaveram dicto; abit, rurſuſque revocatur, rurſuſque remittitur. Ubi hora quarta vel quinta (neque enim certum dimenſumque tempus) ut dies ſuaſit, in xyſtum me vel cryptoporticum confero; reliqua meditor & dicto; vehiculum aſcendo. Ibi quoque idem quod ambulans aut jacens. Durat intentio, mutatione ipſa refecta: paulum redormio, dein ambulo, mox orationem Græcam Latinamve clare & intente, non tam vocis cauſa quam ſtomachi, lego: patiter tamen & illa firmatur. Iterum ambulo, ungor, exerceor, lavor. Cœnanti mihi, ſi cum uxore, vel paucis, liber legitur: poſt cœnam, comœdi aut lyriſtes: mox cum meis ambulo, quorum in numero ſunt eruditi. Ita variis ſermonibus veſpera extenditur, & quanquam longiſſimus dies cito conditur. Nonnunquam ex hoc ordine aliqua mutantur. Nam ſi diu tacui, vel ambulavi, poſt ſomnum demum lectionemque, non vehiculo, ſed (quod brevius, quia velocius) equo geſtor. Interveniunt amici ex proximis oppidis, partemque diei ad ſe trahunt, interdumque laſſato mihi opportuna interpellatione ſubveniunt. Venor aliquando: ſed non ſine pugillaribus, ut quamvis nihil ceperim, nonnihil referam. Datur & colonis (ut videtur ipſis) non ſatis temporis, [1] quorum mihi agreſtes querelæ literas noſtras & iſtæc urbana opera commendant. Vale.

XXXVII. C. PLINIUS PAULINO SUO S.

NEc tuæ naturæ eſt, [2] tranſlatitia hæc & quaſi publica officia à familiaribus amicis contra ipſorum commodum exigere: & ego te conſtantius amo, quam ut verear ne aliter ac velim accipias, niſi te calendis ſtatim conſulem videro: præſertim cum me neceſſitas locandorum prædiorum plures annos [3] ordinatura detineat; in qua mihi nova conſilia ſumenda ſunt. Nam priore luſtro, quanquam poſt magnas

1 Ex inconditis ruſticorum queſtis facile conjecit quantum præſtaret urbana eloquentia. 2 Communia illa officia quæ vulgo præſtari ſolent. Tranſlatitia. Veteres dixere non nova nec nuper inventa, ſed aliunde tranſlata, Aſcon. Pedianus. 3 Agri enim antiquitus ſingulis luſtris locari ſolebant.

remissiones, [1] reliqua creverunt: inde pleriique nulla jam cura minuendi æris alieni, quod desperant posse persolvi; rapiunt etiam, consumuntque quod natum est, ut qui jam putent [2] se non sibi parcere. Occurrendum ergo augescentibus vitiis, & medendum est. Medendi una ratio, [3] si non nummo, sed partibus locem, ac deinde ex meis aliquos exactores operi custodes fructibus ponam: & alioqui nullum justius genus reditus, quum quod terra, cœlum, annus refert. Ad hoc, magnam fidem, acres oculos, numerosas manus poscit: experiendum tamen, &, quasi in veteri morbo, quælibet mutationis auxilia tentanda sunt. Vides quam non delicata me causa obire primum consulatus tui diem non sinat; quem tamen hic quoque ut præsens votis, gaudio, gratulatione celebrabo. Vale.

XXXVIII. C. PLINIUS SATURNINO SUO S.

EGo vero Rufum nostrum laudo; non quia tu ut ita facerem petiisti, sed quia est ille dignissimus. Legi enim librum omnibus numeris absolutum; cui multum apud me gratiæ amor ipsius adjecit. Judicavi tamen. Neque enim soli judicant qui maligne legunt. Vale.

XXXIX. C. PLINIUS MUSTIO SUO S.

ARuspicum monitu reficienda est mihi ædes Cereris in prædiis in melius & in majus. Vetus sane & angusta, cum sit alioqui statо die frequentissima. Nam idibus Septembribus magnus è regione tota coit populus, multæ res aguntur, multa vota suscipiuntur, multa redduntur, sed nullum in proximo suffugium aut imbris aut solis. Videor ergo munifice simul religioseque facturus, si ædim quam pulcherrimam exstruxero, addidero porticus; illam ad usum deæ, has, ad hominum. Velim ergo emas quatuor marmoreas columnas, cujus tibi videbitur generis; emas marmora, quibus solum, quibus parietes excolantur. Erit etiam vel faci-

1 V. Ep. 19. lib. 3. 2 Quia quicquid reliquerint, domino cessurum erat. 3 Nummo locare est, ubi conductores annuam pro fructibus pensionem præstant, cui cum solvendo non essent, Plin. coloni, maluit Ille proventus partem percipere, quam exhaustis alieno ære colonis, totius jacturam facere.

endum

endum vel emendum ipſius deæ ſignum; quia antiquum illud è ligno quibuſdam ſui partibus vetuſtate obtruncatum eſt. Quantum ad porticus, nihil interim occurrit quod videatur iſtinc eſſe repetendum; niſi tamen ut [1] formam ſecundum rationem loci ſcribas; neque enim poſſunt circumdari templo; nam ſolum templi hinc flumine & abruptiſſimis ripis, hinc via cingitur. Eſt ultra viam latiſſimum pratum, in quo ſatis apte contra templum ipſum porticus explicabuntur; niſi quid tu melius inveneris, qui ſoles locorum difficultates arte ſuperare. Vale.

XL. C. PLINIUS FUSCO SUO S.

SCribis, pergratas tibi fuiſſe literas meas, quibus cognoviſti quemadmodum in Tuſcis otium ætatis exigerem; requiris quid ex hoc in Laurentino hyeme permutem. Nihil, niſi quod meridianus ſomnus eximitur, [2] multumque de nocte vel ante vel poſt diem ſumitur; &, ſi agendi neceſſitas inſtat, quæ frequens hieme, non jam comœdo vel lyriſtæ poſt cœnam locus; ſed illa quæ dictavi, identidem retractantur, ac ſimul memoriæ frequenti emendatione proficitur. Habes æſtate, hyeme conſuetudinem; addas huc licet [3] ver & autumnum, quæ inter hiemem æſtatemque media, ut nihil de die perdunt, ita de nocte parvulum acquirunt. Vale.

1 Ichnographiam. Solent enim Architecti aliquid ſtructuri depictam membranulis ſpeciem exhibere, quaſi futuri operis exemplar. 2 Mane ſc. ac veſperi neceſſe habuit multum noctis ſtudiis impendere, propter dies hyeme breviuſculos. 3 Injecit hic locus ſcrupulum Catanæo, qui ex contractiore in M. S. lectione ſuſpicatus eſt legi debere [tantumnum quæ,] ſed refragantur huic conjecturæ manifeſta ſatis genuinæ lectionis indicia, quæ hanc videntur Lect. ſuggerere, Addas huc licet ver & autumnum, quæ inter hyemem æſtatemque media, &c.

LIBER X.

In quo Epistolæ Plinii ad Trajanum Imperatorem; & Trajani ad Plinium.

I. C. PLINIUS TRAJANO IMP. S.

TUA quidem pietas, Imperator sanctissime, optaverat, ut quam tardissime succederes [1] patri; sed dii immortales festinaverunt virtutes tuas ad gubernacula reipub. quam susceperas, admovere. Precor ergo ut tibi, & per te generi humano, prospera omnia, id est, digna seculo tuo, contingant. Fortem te & hilarem, Imperator optime, & privatim & publice opto.

II. C. PLINIUS TR. IMP. S.

EXprimere, domine, verbis non possum, quantum mihi gaudium attuleris, quod me dignum putasti jure trium liberorum. Quamvis enim Julii Serviani, optimi viri, tuique amantissimi, precibus indulseris; tamen etiam ex [2] rescripto intelligo, libentius hoc ei te præstitisse, quia pro me rogabat. Videor ergo summam voti mei consequutus, cum inter initia felicissimi principatus tui probaveris, me ad peculiarem indulgentiam tuam pertinere; eoque magis liberos concupisco; quos habere etiam illo tristissimo seculo volui, sicut potes duobus matrimoniis meis credere. Sed dii melius, qui omnia integra bonitati tuæ reservarunt. Malui hoc potius tempore me patrem fieri, quo futurus essem & securus & felix.

1 Nervæ sc. per adoptionem patris. 2 Quodcunque Imperator per Epistolam constituit, aut cognoscens decernit, Rescriptum vocatur.

III. C.

III. C. PLINIUS TR IMP. S.

INdulgentia tua, Imperator optime, quam pleniſſimam experior, hortatur me, ut audeam tibi etiam pro amicis obligari; inter quos ſibi vel præcipuum locum vindicat Voconius Romanus, ab ineunte ætate condiſcipulus & contubernalis meus. Quibus ex cauſis & à Divo patre tuo petieram, ut illum in ampliſſimum ordinem promoveret: ſed hoc votum meum bonitati tuæ reſervatum eſt, quia mater Romani liberalitatem ſeſtertii quadringenties, quod conferre ſe filio codicillis ad patrem tuum ſcriptis profeſſa fuerat, nondum ſatis legitime peregerat. Quod poſtea fecit, admonita à nobis. Nam & fundos emancipavit, & cætera, quæ in emancipatione implenda ſolent exigi, conſummavit. Cum ſit ergo finitum quod ſpes noſtras morabatur, non ſine magna fiducia [1] ſubſigno. Auget fidem pro moribus Romani mei, quos & liberalia ſtudia exornant, & eximia pietas, quæ hanc ipſam matris liberalitatem, & ſtatim patris hæreditatem, & adoptionem à vitrico meruit. Auget hæc & natalium & paternarum facultatum ſplendor; quibus ſingulis multum commendationis acceſſurum etiam ex meis precibus, indulgentiæ tuæ credo. Rogo, ergo, domine, ut me exoptatiſſimæ mihi gratulationis compotem facias, & honeſtis (ut ſpero) affectibus meis præſtes, ut non in me tantum, verum & in amico gloriari judiciis tuis poſſim.

IV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

PRoximo anno, domine, graviſſima valetudine uſque ad periculum vitæ vexatus, [2] iatralipten aſſumſi: cujus ſolicitudini & ſtudio, tuæ tantum indulgentiæ beneficio referre gratiam poſſum. Quare rogo, des ei civitatem Romanam. Eſt enim peregrinæ conditionis, manumiſſus à peregrina. Vocatur ipſe Harpocras; patronam habuit Thermuthin Theonis, quæ jampridem defuncta eſt. Item rogo, des jus Quiritium libertis Antoniæ Maximillæ, ornatiſſimæ feminæ, Heliæ & Antoniæ Harmeridi. Quod à te, [3] petente patrona, peto.

1 Legunt alii, imo nec aliter legi poſſe contendunt, Subſigno apud te fidem. Verum videtur hæc conjectura nulla niti authoritate. Idem enim valet ſubſigno quod fidem ſpondeo; uti ſubſcribere alibi apud Plinium ſimpliciter poſitum eſt pro nomen ſubſcribere. 2 Unctorem. 3 Quicquid enim in fraudem Patroni geſtum eſt, revocatur.

V. C.

V. C. PLINIUS TR. IMP. S.

EXprimere. domine, verbis non possum, quanto me gaudio affecerint epistolæ tuæ, ex quibus cognovi te Harpocrati, iatraliptæ meo, etiam alexandrinam civitatem tribuisse, quamvis, secundum institutionem principum, non temere eam dare proposuisses. Esse autem [1] Harpocram [2] νομῦ Μεμφιτικῦ indico tibi. Rogo ergo, indulgentissime Imper. ut mihi ad Pompeium Plantam, præfectum Ægypti, amicum tuum, sic ut promisisti, epistolam mittas. Obviam iturus, quo maturius, domine exoptatissime, adventus tui gaudio frui possim, rogo permittas mihi, quam longissime occurrere tibi.

VI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

PRoxima infirmitas mea, domine, obligavit me Posthumio Marino medico: cui parem gratiam referre beneficio tuo possum, si precibus meis, ex consuetudine bonitatis tuæ, indulseris. Rogo ergo, ut propinquis ejus des civitatem, Chrysippo Mithridatis, uxorique Crysippi, Stratonicæ Epigoni, item liberis ejusdem Chrysippi; Epigono, & Mithridati, ita ut sint in [3] patris potestate, utque iis in libertos servetur jus patronorum. Item rogo, indulgeas jus [4] Quiritium L. Satrio Abascantio, & P. Cæsio Phosphoro, & Panchariæ Soteridi. Quod à te, volentibus patronis, peto.

1 Usitata hæc apud veteres nominum contractio. Sic Possides pro Possidonius, & hic loci Harpocras pro Harpocrates legitur. 2 Præfecturæ Memphiticæ ita enim legi debet, non νομον μεμφιτικὸν quippe Ægyptus dividitur in præfecturas quæ νομοὶ dicuntur; quocum consentit illud Platonis in Timæo. Ἐστὶ δὲ τις κατ. Αἰγυπτον &c. Σαϊτικὸς ἐπικαλουμενος νομὸς. 3 Patria potestas à jure civili originem ducit cujus expertes erant peregrini ideoque fine hac conditione, poterant quidem liberti civitate donari, in patria tamen potestate esse. 4 Tertio jam occurrit jus quiritium, civitati quodammodo oppositum quod cum Latino jure idem esse contendit Buchnerus refragante Gronovio, qui causam tamen, etsi recte dissentiat, non addit. Inter jus quiritium itaque & civitatem hæc est discriminis ratio. Coloniæ Romanæ quæ donatæ sunt jure quiritium, jus civitatis R. privatum habuerunt quod consistebat in jure privatæ libertatis, connubiorum, dominii, &c. juris vero publici, quo civitatem hic loci datam innui credo; omnino erant expertes.

VII. C

VII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

SCio, domine, memoriæ tuæ, quæ eſt benefaciendi tenaciſſima, preces noſtras inhærere: quia tamen in hoc quoque ſæpe indulſiſti, admoneo ſimul & impenſe rogo, ut Actium Suram prætura exornare digneris, cum locus vacet. Ad quam ſpem alioqui [1] quietiſſimum hortatur & natalium ſplendor, & ſumma integritas in paupertate, & ante omnia, felicitas temporum, quæ bonam conſcientiam civium tuorum ad uſum indulgentiæ tuæ provocat & attollit.

VIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

CUm ſciam, domine, ad teſtimonium laudemque morum meorum pertinere, tam boni principis judicio exornari, rogo, dignitati, ad quam me provexit indulgentia tua, vel auguratum, vel [2] ſeptemviratum, quia vacant, adjicere digneris, ut jure ſacerdotii precari deos pro te publice poſſim, quos nunc precor pietate privata.

IX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

VIctoriæ tuæ, optime Imperator, maximæ, pulcherrimæ, antiquiſſimæ, & tuo nomine & reip. gratulor, deoſque immortales precor, ut omnes cogitationes tuas tam lætus ſequatur eventus; ut virtutibus tantis gloria imperii & novetur & augeatur.

X. C. PLINIUS TR. IMP. S.

SErvilius Pudens legatus, domine, VIII. calend. Decembr. Nicomediam venit: meque longæ exſpectationis ſolicitudine liberavit.

XI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

ROſianum Geminum, domine, arctiſſimo vinculo mecum tua in me beneficia junxerunt. Habui enim illum quæſtorem in conſulatu, mei ſumme obſervantiſſimum expertus. Tantam mihi poſt conſulatum reverentiam præſtat,

1 Ab ambitione remotum. 2 Vide quæ ſupra annot. ſunt ad Ep. 11. lib. 2.

ut publicæ neceſſitudinis pignora privatis cumulet officiis. Rogo ergo, ut ipſi apud te, pro dignitate ejus, precibus meis faveas: cui &, ſi quid mihi credas, indulgentiam tuam dabis. Dabit ipſe operam, ut in his quæ ei mandaveris, majora mereatur. Parciorem me in laudando facit, quod ſpero tibi & integritatem ejus, & probitatem, & induſtriam non ſolum ex ejus honoribus, quos in urbe ſub oculis tuis geſſit, verum etiam ex commilitio, eſſe notiſſimam. Illud unum, quod propter caritatem ejus nondum mihi videor ſatis plene feciſſe, etiam atque etiam facio; teque, domine, rogo, gaudere me ex ornata quæſtoris mei dignitate, id eſt, per illum mea, quam maturiſſime velis.

XII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

DIfficile eſt, domine, exprimere verbis, quantam perceperim lætitiam, quod & mihi & ſocrui meæ præſtitiſti, ut ad finem conſulatus Cœlium Clementem in hanc provinciam transferres. Ex illo enim menſuram beneficii tui penitus intelligo, cum tam plenam indulgentiam cum tota domo mea experiar: cui referre gratiam parem nec audeo quidem, quamvis maxime debeam. Itaque ad vota confugio deoſque precor, ut iis quæ in me aſſidue confers, non indignus exiſtimer.

XIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

SCripſit mihi, domine, Lycormas, libertus tuus, ut, ſi qua legatio à Boſphoro veniſſet, urbem petitura, uſque in adventum ſuum retineretur. Et legatio quidem duntaxat in eam civitatem in qua ipſe ſum, nulla adhuc venit; ſed venit tabellarius Sauromata, quem ego, uſus opportunitate quam mihi caſus obtulerat, cum tabellario, qui Lycormam ex itinere præceſſit, mittendum putavi, ut poſſis ex Lycormæ & ex regis epiſtolis pariter cognoſcere, quæ fortaſſe pariter ſcire deberes.

XIV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

REx Sauromata ſcripſit mihi, eſſe quædam quæ deberes quam maturiſſime ſcire: qua ex cauſa feſtinationem tabellarii, quem ad te cum epiſtolis miſit, diplomate adjuvi.

XV. C.

XV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

LEgato Sauromatæ regis, quum ſua ſponte Niceæ, ubi me invenerat, biduo ſubſtitiſſet, Longiorem moram faciendam, domine, non putavi. Primum quod incertum adhuc erat, quando libertus tuus Lycormas venturus eſſet; deinde quod ipſe proficiſcebar in diverſam provinciæ partem, ita officii neceſſitate exigente. Hæc in notitiam tuam perferenda exiſtimavi, quia proxime ſcripſeram, petiiſſe Lycormam, ut legationem, ſi qua veniſſet à Boſphoro, uſque in adventum ſuum retinerem. Quod diutius faciendi nulla mihi probabilis ratio occurrit; præſertim cum epiſtolæ Lycormæ, quas detinere, ut ante prædixi, nolui, aliquot diebus hunc legatum anteceſſuræ viderentur.

XVI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

APuleius, domine, miles, qui eſt in ſtatione Nicomedenſi, ſcripſit mihi, quendam nomine Callidromum, quum detineretur à Maximo & Dionyſio piſtoribus, quibus operas ſuas locaverat, confugiſſe ad tuam ſtatuam, perductumque ad magiſtratus indicaſſe, ſerviſſe aliquando Laberio Maximo, captumque à Suſago in Meſia, & à Decebalo, muneri miſſum Pacoro, Parthiæ regi, pluribuſque annis in miniſterio ejus fuiſſe: deinde fugiſſe, atque ita in Nicomediam perveniſſe. Quem ego perductum ad me quum eadem narraſſet, mittendum ad te putavi. Quod paulo tardius feci, dum requiro gemmam quam ſibi, habentem imaginem Pacori, & quibus inſignibus ornatus fuiſſet, ſubtractam indicabat. Volui enim hanc quoque, ſi inveniri potuiſſet, ſimul mittere, ſicut [1]glebulam miſi, quam ſe ex Parthico metallo attuliſſe dicebat. Signata eſt annulo meo, cujus eſt [2] apotphragiſma, quadriga.

XVII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

MAximum, libertum & procuratorem tuum, domine, per omne tempus quo fuimus una, probum, & induſtrium, & diligentem, ac, ſicut rei tuæ amantiſſimum, ita diſciplinæ tenaciſſimum expertus, libenter apud te teſtimonio proſequor ea fide quam tibi debeo.

1 Maſſam auri non excoſti. 2 Signum inſculptum.

XVIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

GAbium Baſſum, domine, præfectum oræ Ponticæ, integrum, probum, induſtrium, atque inter iſta reverentiſſimum mei expertus, voto pariter & ſuffragio proſequor, ea fide quam tibi debeo: quem abunde eontpexi inſtructum commilitio tuo: cujus diſciplinæ debet, quod indulgentia tua dignus eſt. Apud me & milites & pagani, à quibus juſtitia ejus & humanitas penitus inſpecta eſt, certatim ei, qua privatim, qua publice, teſtimonium retribuerunt. Quod in notitiam tuam perfero ea fide quam tibi debeo.

XIX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

NYmphidium Lupum, domine, primipilarem, commilitonem habui, quum ipſe tribunus eſſem, ille præfectus: inde familiariter diligere cœpi. Crevit poſtea caritas ipſa mutuæ vetuſtate amicitiæ. Itaque & quieti ejus injeci manum, & exegi, ut me in Bithynia conſilio inſtrueret. Quod ille amiciſſime, & otii & ſenectutis ratione poſtpoſita, & jam fecit, & facturus eſt. Quibus ex cauſis neceſſitudines ejus inter meas numero, & filium inprimis; Nymphidium Lupum, juvenem probum, induſtrium, & egregio patre digniſſimum, ſuffecturum indulgentiæ tuæ: ſicut primis ejus experimentis cognoſcere potes, cum præfectus cohortis pleniſſimum teſtimonium meruerit Julii Ferocis & Fuſci Salinatoris, clariſſimorum virorum. Meum gaudium, domine, meam gratulationem filii honores continerent.

XX C. PLINIUS TRAJANO IMP. S.

UT primum me, domine, indulgentia veſtra promovit ad præfecturam ærarii Saturni, omnibus advocationibus, quibus alioqui nunquam eram promiſcue functus, renuntiavi, ut toto animo, delegato mihi officio vacarem. Qua ex cauſa quum patronum me provinciales optaſſent contra Marium Priſcum, & petii veniam hujus muneris & impetravi: ſed cum poſtea conſul deſignatus, cenſu ſies faciendum nobiſcum, quorum erat excuſatio recepta, ut eſſemus in Senatus poteſtate,

1 Dignum futurum. 2 Al. leg. Meum gaudium, mea gratulatio | filii honore continuetur.

patere-

pateremurque nomina nostra in urnam [1] conjici, convenientissimum esse tranquillitati seculi tui putavi, præsertim tam moderatæ voluntati amplissimi ordinis non repugnare. Cui obsequio meo opto ut existimes constare rationem, cum omnia facta dictaque mea probare sanctissimis moribus tuis cupiam.

XXI. TRAJANUS PLINIO S.

ET civis & senatoris Boni partibus functus es, obsequium amplissimi ordinis, quod justissime exigebat, præstando. Quas partes impleturum te secundum susceptam fidem confido.

XXII. C. PLINIUS TRAJANO IMP. S.

AGo gratias, domine, quod & jus Quiritium libertis necessariæ mihi feminæ; & civitatem Romanam Harpocrati, iatraliptæ meo, sine mora indulsisti. Sed quum annos ejus & censum, sicut præceperas, [2] ederem, admonitus sum à peritioribus, [3] debuisse me ante ei Alexandrinam civitatem impetrare, deinde Romanam, quoniam esset Ægyptius. Ego autem, quia inter Ægyptios, cæterosque peregrinos, nihil interesse credebam, contentus fueram hoc solum scribere tibi, eum scilicet à peregrina manumissum, patronamque ejus jampridem decessisse. De qua ignorantia mea non queror, per quam stetit ut tibi pro eodem homine sæpius obligarer. Rogo itaque, ut beneficio tuo legitime frui possim, tribuas ei & Alexandrinam civitatem, & Romanam. Annos ejus & censum (nequid rursus indulgentiam tuam moraretur) libertis tuis, quibus jusseras, misi.

XXIII. TRAJANUS PLINIO S.

CIvitatem Alexandrinam, secundum institutionem principum, non temere dare proposui: sed cum Harpocrati,

1 Judices assignari solent facta sortitione, ita ut cujus sors prior exierit, judicandi munus obiret. Tangit hunc mortem Aristoph. in Pluto Ἐν τῇ σορῷ νυνὶ λαχὸν τὸ γράμμα σοῦ δικάζειν, pro (λαχόντος τοῦ γράμματος σοῦ)

2 Significarem.

3 Datum est hoc dignitati urbis Alexandriæ, ut, cum cæteri peregrini, nulla civitate donati, in Romanam tamen ascisci possent; Ægyptiis idem non liceret, nisi prius facti essent cives Alexandrini.

iatraliptæ

iatraliptæ tuo, jam civitatem Romanam impetraveris, huic quoque petitioni tuæ negare non sustineo. Tu, ex quo nomo sit, notum mihi facere debebis, ut epistolam tibi ad Pompeium Plantam, præfectum Ægypti, amicum meum, mittam.

XXIV. C. PLINIUS TRAJANO IMP. S.

QUum divus pater tuus, domine, & oratione pulcherrima & honestissimo exemplo omnes cives ad munificentiam esset cohortatus, petii ab eo, ut statuas principum, quas in longinquis agris per plures successiones traditas mihi, quales acceperam custodiebam, permitteret in municipium transferre, adjecta sua statua. [1] Quodque ille mihi cum plenissimo testimonio indulserat, ego statim decurionibus scripseram, ut adsignarent solum, in quo templum pecunia mea exstruerem: illi in honorem operis ipsius electionem loci mihi obtulerant. Sed primum mea, deinde patris tui valetudine, postea curis delegati à vobis officii retentus, nunc videor commodissime posse in rem præsentem excurrere. Nam & [2] menstruum meum calend. Septembris finitur, & sequens mensis complures dies [3] feriatos habet. Rogo ergo, ante omnia permittas mihi, opus quod inchoaturus sum, exornare & tua statua: deinde, ut hoc facere quam maturissime possim, indulgeas commeatum. Non est autem simplicitatis meæ dissimulare apud bonitatem tuam, obiter te plurimum collaturum utilitatibus rei familiaris meæ. Agrorum enim, quos in eadem regione possideo, locatio cum alioqui cccc excedat, adeo non potest differri, ut proximam putationem novus colonus facere debeat. Præterea continuæ sterilitates cogunt me de remissionibus cogitare: quarum rationem, nisi præsens, inire non possum. Debebo ergo, domine, indulgentiæ tuæ, & pietatis meæ celeritatem, & statuarum ordinationem, si mihi ob utraque hæc dederis commearum XXX dierum. Neque enim angustius tempus præfinire possum, cum & municipium & agri, de quibus loquor, sint ultra centesimum & quinquagesimum lapidem.

XXV. TR. PLINIO S.

ET privatas multas & omnes publicas causas petendi commeatus reddidisti: mihi autem vel sola voluntas tua sufficisset.

1 Rectius fortasse (quod quum.) 2 Cum duo essent Ærarii præfecti, munus illud per vices menstruas curabant. 3 Quibus nihil agere licebat nisi quod prætermissum noceret.

Neque

Neque enim dubito te, ut primum potueris, ad tam districtum officium reversurum. Statuam poni mihi à te eo quo desideras loco, quanquam ejusmodi honorum parcissimus, tamen patior, ne impedisse cursum erga me pietatis tuæ videar.

XXVI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

QUia confido, domine, ad curam tuam pertinere, nuntio tibi, me Ephesum cum omnibus meis ὑπὲρ [1] Μυκάλης navigasse. Quamvis contrariis ventis retentus. Nunc, destino partim [2] orariis navibus, partim vehiculis, provinciam petere. Nam sicut itineri graves æstus, ita continuæ navigationi [3] etesiæ reluctantur.

XXVII. TR. PLINIO S.

RE&cte renuntiasti mihi, Secunde charissime. Pertinet enim ad animum meum, quali itinere in provinciam perveniras. Prudenter autem constituis interim navibus, interim vehiculis uti, prout loca suaserint.

XXVIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

SIcut saluberrimam navigationem, domine, usque Ephesum expertus, ita inde, postquam vehiculis iter facere cœpi, gravissimis æstibus, atque etiam febriculis vexatus, Pergami substiti. Rursus, quum transissem in orarias naviculas, contrariis ventis retentus, aliquanto tardius quam speraveram, id est xv calend. Octobris, Bithyniam intravi. Non possum tamen de mora queri, cum mihi contigerit quod erat auspicatissimum, natalem tuum in provincia celebrare. Nunc reipub. Prusensium impendia, reditus, debitores excutio: quod ex ipso [4] tractu magis ac magis necessarium intelligo. Multæ enim pecuniæ variis ex causis à privatis detinentur: præterea quædam minime legitimis sumptibus erogantur. Hæc tibi, domine, in ipso ingressu meo scripsi. Quintodecimo calend. Octob. domine, provinciam intravi, quam in eo obsequio, in ea erga te fide, quam de genere humano mereris, inveni.

1 Promontorium Peloponnesi.
2 Horia apud Plautum usurpatur pro navicula piscatoria; quam vocem deducunt nonnulli ab ora, quod Orarii lembi ejusmodi sint, quibus littorum oras tantum legere solebant.
3 Venti qui referente Seneca, æstate flare incipiunt, cum longius extenditur dies, & recti in nos radii diriguntur.
4 Longiore temporis intervallo.

Despice

Despice, domine, an necessarium putes, mittere huc [1] mensorem. Videntur enim non mediocres pecuniæ posse revocari à curatoribus operum, si mensuræ fideliter agantur. Ita certe prospicio ex ratione Prusensium, quam cum Maximo tracto.

XXIX. TRAJANUS PLINIO S.

CUperem sine querela corpusculi tui, & tuorum, pervenire in Bithyniam potuisses, ac simile tibi iter ab Epheso ei navigationi fuisset, quam expertus usque illo eras. Quo autem die pervenisses in Bithyniam, cognovi, Secunde carissime, literis tuis Provinciales (credo) prospectum sibi à me, intelligent. Nam & tu dabis operam, ut manifestum sit, illis electum te esse, qui ad eosdem mei loco mittereris. Rationes autem inprimis tibi rerum publicarum excutiendæ sunt. Nam & esse eas vexatas satis constat. Mensores vix etiam iis operibus, quæ aut Romæ, aut in proximo, fiunt, sufficientes habeo: sed in omni provincia inveniuntur, quibus credi possit, & ideo non deerunt tibi, modo velis diligenter excutere.

XXX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

ROgo, domine, consilio me regas hæsitantem utrum per publicos civitatum servos (quod usque adhuc factum) an per milites, asservare [2] custodias debeam. Vereor enim, ne & per [3] servos publicos parum fideliter custodiantur, & non exiguum militum numerum hæc cura distringat. Interim publicis servis paucos milites addidi. Video tamen periculum esse, ne id ipsum utrisque negligentiæ causa sit; dum communem culpam hi in illos, illi in hos regerere posse confidunt.

XXXI. TRAJANUS PLINIO S.

NIhil opus est, mi Secunde carissime, ad continendas custodias, plures commilitones converti. Perseveremus in ea consuetudine quæ isti provinciæ est, ut per publicos servos custodiantur. Etenim, ut fideliter hoc faciant, in tua severitate ac diligentia positum est. Inprimis enim, sicut scribis, verendum est, ne, si permisceantur servis publicis milites, mutua inter se fiducia negligentiores sint: sed & illud hæreat nobis, quam pauciſſimos milites à signis avocandos esse.

1 Mensor, quicquid alibi significet, videtur hic sumi pro calculatore impensarum. Proprie illos denotat qui locum assignant tentoriis figendis.

2 Reos. Sic apud sen. eadem catena militem copulat & custodiam. 3 Cujusmodi sunt commentarienses.

XXXII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

GAbius Baſſus, præfectus oræ Ponticæ & reverentiſſimè & officioſiſſimè, domine, venit ad me, & compluribus diebus fuit mecum. Quantum perſpicere potui, vir egregius, & indulgentia tua dignus: cui ego notum feci, præcepiſſe te, ut ex cohortibus, quibus me præeſſe voluiſti, contentus eſſet [1] beneficiariis decem, equitibus duobus, centurione uno. Reſpondit; non ſufficere ſibi hunc numerum, idque ſe ſcripturum tibi. Hoc in cauſa fuit, quo minus ſtatim revocandos putarem, quos habet ſupra numerum.

XXXIII. TRAJANUS PLINIO S.

ET mihi ſcripſit Gabius Baſſus, non ſufficere ſibi eum militum numerum, qui ut daretur illi, mandatis meis complexus ſum. [2] Quod quæris ſcripſiſſe me ut notum haberes, his literis ſubjici juſſi. Multum intereſt, res poſcat, an homines imperare latius velint. Nobis autem utilitas demum ſpectanda eſt: & quantum fieri poteſt, curandum ne milites à ſignis abſint.

XXXIV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

PRuſenſes, domine, balineum habent & ſordidum & vetus. Id itaque, indulgentia tua, reſtituere deſiderant: [3] ego tamen æſtimans novum fieri debere, videris mihi deſiderio eorum indulgere poſſe. Erit enim pecunia ex qua fiat: primum ea, quam revocare à privatis & exigere jam cœpi: deinde, quam ipſi erogare in [4] oleum ſoliti, parati ſunt in opus balinei conferre. Quod alioqui & dignitas civitatis, & ſeculi tui nitor poſtulat.

1 Beneficiarius munifici opponitur, quorum hic neceſſe habet omnia militiæ munera obire, alteri Trib. beneficio indulgeri potèſt vacatio. Putat Calvinus hoc nomine indigitari Indices & exploratores, quibus aliorum munerum militarium facta eſt gratia, qualia ſunt excubiæ, Angariæ, geſtationes in uſum belli, valli erectio, &c. 2 Al. lect. Quot cum Interr. nota poſt me? Alii locum prorſus deſperatum claminant. Fortaſſe [quod quæris me ſcripſiſſe] idem eſt ac ſi dixerit, quod quæris ut ſcribam. 3 Incongrue dictum pro Mihi æſtimanti. 4 Quod olim uti & balineum gratuito quandoque dare tum erat.

XXXV. TR. PLINIO S.

SI inſtructio novi balinei oneratura vires Pruſenſium non eſt, poſſumus deſiderio eorum indulgere: modo ne quid ideo aut intribuant, aut minus illis in poſterum fiat, ad neceſſarias erogationes.

XXXVI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

MAximus, libertus & procurator tuus, domine, præter decem beneficiarios, quos aſſignari à me Gemelino, optimo viro, juſſiſti, ſibi quoque confirmat neceſſarios eſſe milites. Ex his interim, ſicut inveneram, in miniſterio ejus relinquendos exiſtimavi: præſertim cum ad frumentum comparandum iret in Paphlagoniam. Quin etiam tutelæ cauſa, quia ita deſiderabat, addidi duos equites. In futurum quid ſervari velis, rogo reſcribas.

XXXVII. TR. PLINIO S.

NUnc quidem proficiſcentem, ad comparationem frumentorum, Maximum, libertum meum recte militibus inſtruxiſti. Fungebatur enim & ipſe extraordinario munere. Quum ad priſtinum [1] actum reverſus fuerit, ſufficient illi duo à te dati milites, & totidem à Virbio Gemellino, procuratore meo, quem adjuvat.

XXXVIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

SEmpronius Cælianus, egregius juvenis, repertos inter tirones duos, ſervos miſit ad me: quorum ego ſupplicium diſtuli, ut te, conditorem diſciplinæ militaris firmatoremque, conſulerem de modo pœnæ. Ipſe enim dubito ob hæc maxime, quod, ut, jam [3] dixerant, ſacramento militari nondum diſtributi in [4] numeros erant. Quid ergo debeam ſequi, rogo, domine, ſcribas, præſertim cum pertineat ad exemplum.

1 Munus. 2 Ab omni militia ſervi prohibentur. 3 Cauſab. leg. ut jam dixerint ſacramento, i. e. etſi ſe addixerint ſacramento 4 Cohortes.

XXXIX.

XXXIX. TR. PLINIO S.

SEcundum mandata mea fecit Sempronius Cælianus, mittendo ad te eos de quibus cognoſci oportebat, an capitale ſupplicium meruiſſe videantur. Refert autem, voluntarii ſe obtulerint, an lecti ſint, vel etiam vicarii dati. 1 Lecti ſi ſunt, inquiſitor peccavit: ſi vicarii dati, penes eos culpa eſt, qui dederunt: ſi ipſi, cum haberent conditionis ſuæ conſcientiam, venerunt, animadvertendum in illos erit. Neque enim multum intereſt, quod nondum per numeros diſtributi ſunt. Ille enim dies quo primum probati ſunt, 2 veritatem ab his originis ſuæ exigit.

XL. C. PLINIUS TR. IMP. S.

SAlva magnitudine tua, domine, deſcendas oportet ad meas curas, cum jus mihi dederis referendi ad te de quibus dubito. In pleriſque civitatibus, maxime Nicomediæ & Niceæ, quidam vel in 3 opus damnati, vel in 4 ludum, ſimiliaque his genera pœnarum, publicorum ſervorum officio miniſterioque funguntur, atque etiam, ut publici ſervi, annua accipiunt. Quod ego quum audiſſem, diu multumque hæſitavi quid facere deberem. Nam & reddere pœnæ poſt longum tempus pleroſque jam ſenes, &, quantum affirmatur, frugaliter modeſteque viventes, nimis ſeverum arbitrabar; & in publicis officiis retinere damnatos, non ſatis honeſtum putabam; eoſdem rurſus à repub. paſci otioſos, inutile, non paſci, etiam periculoſum, exiſtimabam. Neceſſario ergo rem totam, dum te conſulerem, in ſuſpenſo reliqui. Quæris fortaſſe, quemadmodum evenerit, ut pœnis, in quas damnati erant, exolverentur: & ego quæſivi, ſed nihil comperi, quod affirmare tibi poſſum. Ut decreta quibus damnati erant, proferebantur; ita nulla monimenta, quibus liberati probarentur. Erant tamen qui dicerent, deprecantes juſſu proconſulum legatorumve dimiſſos. Addebat fidem, quod credibile erat, neminem hoc auſum ſine auctore.

XLI. TRAJANUS PLINIO S.

MEmineris idcirco te in iſtam provinciam miſſum, quoniam multa in ea emendanda apparuerint. Erit autem

1 Delectu facto cooptati, an ab aliis ſubſtituti. 2 Ut confiteantur ſe ſerves eſſe vel liberos, 3 Puta ad Metalla. 4 Gladiatorum.

vel hoc maxime corrigendum, quod qui damnati ad pœnam erant, non modo ea sine auctore, ut scribis, liberati sunt, sed etiam in conditionem proborum ministrorum retrahantur. Qui igitur intra hos proximos decem annos damnati, nec ullo idoneo auctore liberati sunt, hos oportebit pœnæ suæ reddi: si qui vetustiores invenientur & senes, ante annos decem damnati, distribuamus illos in ea ministeria, quæ non longe à pœna sint. Solent enim ejusmodi, ad balineum, ad purgationes cloacarum, item munitiones viarum & vicorum, dari.

XLII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

QUum diversam partem provinciæ circumirem, Nicomediæ vastissimum incendium multas privatorum domos, & duo publica opera, quanquam via interjacente 1 Gerusiam & Isson, absumpsit. Est autem latius sparsum: primum violentia venti, deinde inertia hominum, quod satis constat otiosos & immobiles tanti mali spectatores perstitisse: & alioqui nullus usquam in publico 2 sipo, nulla hama, nullum denique instrumentum ad incendia compescenda: & hæc quidem, ut jam præcepi, parabuntur. Tu, domine, despice, an instituendum putes collegium fabrorum, duntaxat hominum CL: ego attendam ne quis, nisi faber, recipiatur, neve jure concesso in aliud utatur. Nec erit difficile custodire tam paucos.

XLIII TRAJANUS PLINIO S.

TIbiquidem secundum exempla complurium, in mentem venit, posse collegium fabrorum apud Nicomedenses constitui: sed meminerimus, provinciam istam, & præcipue eas civitates, ab ejusmodi factionibus esse vexatas: Quodcumque nomen ex quacunque causa dederimus iis qui in idem contracti fuerint, 3 hetæriæ quamvis breves fient. Satius itaque est comparari ea quæ ad coercendos ignes auxilio esse

1 Prius consentientibus ad unum Interpret. Gerontocomium fuisse videtur, ubi hominibus senio confectis, sumptus ex publico factus est, cum è suo non suppeteret. Quid sit Issus adhuc controversum est. Aliis videtur fuisse domus Nicomediæ publicà ad aliam civitatem pertinens, Istum sc. in Cilicia. Probabilior tamen conjectura est quæ leg. Iseum Isidis sc. templum. 2 Machinæ quædam ad hauriendam & reddendam aquam. Hesychio σιφων est ὀργανόν τι ἐς κάτεσιν ὕδατων ἐν τοῖς ἐμπρησμοῖς. 3 Conventus quos veritus est Trajanus ne numerosi in factiones erumperent.

possint,

possint, admonerique dominos prædiorum, ut & ipsi inhibeant, ac, si res popoſcerit, accurſu populi ad hoc uti.

XLIV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

SOlennia vota pro incolumitate tua, qua publica ſalus continetur, & ſuſcepimus, domine, pariter & ſolvimus, precati deos ut velint ea ſemper ſolvi, ſemperque [1] ſignari.

XLV. C. TR. PLINIO. S.

ET ſolviſſe vos cum provincialibus, diis immortalibus vota pro mea ſalute & incolumitate, & nunc paſſe, libenter, mi Secunde cariſſime, cognovi ex literis tuis.

XLVI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

IN aquæductum, domine, Nicomedenſes impenderunt HS.xxx.ccc. xxix. qui imperfectus adhuc relictus, ac etiam deſtructus eſt: rurſus in alium ductum erogata ſunt cc. Hoc quoque relicto, novo impendio eſt opus, ut aquam habeant qui tantam pecuniam male perdiderunt. Ipſe perveni ad fontem puriſſimum, ex quo videtur aqua debere perduci, ſicut initio tentatum erat, arcuato opere, ne tantum ad plana civitatis & humilia perveniat. Manent adhuc pauciſſimi arcus: poſſunt & erigi quidam lapide quadrato, qui ex ſuperiore opere detractus eſt: aliqua pars, ut mihi videtur, teſtaceo opere agenda erit. Id enim & facilius & vilius. Et imprimis neceſſarium eſt, mitti a te vel [2] aquilegem vel architectum. ne rurſus eveniat quod accidit. Ego illud unum affirmo, & utilitatem operis & pulchritudinem ſeculo tuo eſſe digniſſimam.

XLVII. TR. PLINIO S.

CUrandum eſt, ut aqua in Nicomedenſem civitatem perducatur. Vere credo te ea qua debebis diligentia hoc opus aggreſſurum. Sed, medius fidius, ad eandem diligentiam tuam pertinet, inquirere quorum vitio ad hoc opus tantam pecuniam Nicomedenſes perdiderint, ne quum inter ſe [3] gratificantur, & inchoaverint aquæductus, & reliquerint,

1 Rata haberi. 2 Ab aqua elicienda dictum, qui aquam explorat an ex hoc aut illo fonte alio derivari poſſit. 3 Sub prætextu rem ſibi gratam faciendi, publicas pecunias intercipiunt.

rint. Quid itaque compereris, perfer in notitiam meam.

XLVIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

THeatrum, domine, Niceæ maxima jam parte constructum, imperfectum tamen, sestertium, ut audio (neque enim ratio plus excussa est) amplius centies hausit: vereor ne frustra. Ingentibus enim rimis 1 descendit & hiat, sive in causa solum humidum & molle, sive lapis ipse gracilis & putris: dignum est certe deliberatione, sitne faciendum, aut sit relinquendum, an etiam destruendum. Nam futuræ ac substructiones, quibus subinde suscipitur, non tam firmæ mihi quam sumptuosæ videntur. Huic theatro ex privatorum pollicitationibus multa debentur, ut basilicæ circa, ut porticus supra 2 caveam: quæ nunc omnia differuntur cessante eo quod ante peragendum est. Iidem Nicenses gymnasium, incendio amissum, ante adventum meum restituere cœperunt longe numerosius laxiusque quam fuerat. Etiam aliquantum erogaverunt: periculum est, ne parum utiliter. Incompositum enim & sparsum est. Præterea architectus sane æmulus ejus à quo opus inchoatum est, affirmat, parietes (quanquam viginti & duos pedes latos) imposita onera sustinere non posse, quia 3 sint cæmento medii farti, nec testaceo opere præcincti. Claudiopolitani quoque in depresso loco, imminente etiam monte, ingens balineum defodiunt magis quam ædificant, & quidem ex ea pecunia quam 4 buleutæ 5 addunt beneficio tuo, aut jam obtulerunt ob 6 introitum, aut nobis exigentibus conferent. Ergo quum timeam ne illic publica pecunia, hic, quod est omni pecunia pretiosius, munus tuum male collocetur, cogor petere à te, non solum ob theatrum, verum etiam ob hæc balinea, mittas architectum, despecturum utrum sit utilius post sumptum qui factus est, quoquo modo consummare opera ut inchoata sunt: an quæ videntur emendanda, corrigere; quæ transferenda, transferre; ne, dum servare volumus quod impensum est, male impendamus quod addendum est.

1 Ad imum fatiscit. 2 Area hæc in medio Theatri equitum subsellis occupata. 3 Alii. leg sine. 4 Decoriones. 5 Causab. leg. additi. quia cum Bythinii lege Pompeia usu gratuito allecti erant, placuit Trajano ut ii qui in senatum, supra numerum, asciti erant, certam pecuniæ summam persolverent. 6 Sc. in senatum.

XLIX.

XLIX. TRAJANUS PLINIO S.

QUid oporteat fieri circa theatrum, quod inchoatum apud Nicenſes eſt, in re præſenti optime deliberabis & conſtitues: mihi ſufficiet indicari cui ſententiæ acceſſeris. Tunc autem a privatis exigi opera tibi curæ ſit, quum theatrum (propter quod illa promiſſa ſunt) factum erit. Gymnaſiis indulgent [1] Græculi, ideo forſitan Nicenſes majore animo conſtructionem ejus aggreſſi ſunt: ſed oportet illos eo contentos eſſe, quod poſſit illis ſufficere. Quid Claudiopolitanis circa balineum, quod parum (ut ſcribis) idoneo loco inchoaverunt, ſuadendum ſit, tu conſtitues. Architecti tibi deeſſe non poſſunt. Nulla provincia eſt, quæ non peritos & ingenioſos homines habeat: modo ne exiſtimes brevius eſſe ab urbe mitti, quum ex Græcia etiam ad nos venire ſoliti ſunt.

L. C. PLINIUS TR. IMP. S.

INtuenti mihi & fortunæ tuæ & animi magnitudinem, convenientiſſimum videtur, demonſtrare opera non minus æternitate tua quam gloria digna, quantumque pulchritudinis, tantum utilitatis habitura. Eſt in Nicomedenſium finibus ampliſſimus lacus, per hunc marmora, fructus, ligna, materiæ, & ſumptu modico & labore uſque ad viam navibus, inde magno labore, majore impendio, vehiculis ad mare devehuntur. Sed hoc opus multas manus poſcit: at hæ porro non deſunt. Nam & in agris magna copia eſt hominum, & maxima in civitate: certaque ſpes omnes libentiſſime aggreſſuros opus omnibus fructuoſum. Supereſt ut tu [2] libratorem vel architectum, ſi tibi videbitur, mittas, qui diligenter exploret ſitne lacus altior mari, quem artifices regionis hujus quadraginta cubitis altiorem eſſe contendunt. Ego per eadem loca invenio foſſam à rege percuſſam: ſed incertum utrum ad colligendum humorem circumjacentium agrorum, an ad committendum flumini lacum, eſt enim imperfecta. Hoc quoque dubium, intercepto rege mortalitate, an deſperato operis effectu. Sed hoc ipſo (feres enim me ambitioſum) pro tua gloria incitor & accendor, ut cupiam peragi à te quæ tantum cœperant reges.

1 Ex ignominia dictum. 2 Qui | imprimat decurrendi vim. Dioptris aquam librat ut majorem |

LI TRA-

LI. TRAJANUS PLINIO S.

POteſt nos ſolicitare lacus iſte ut committere illum mari velimus: ſed plane explorandum eſt diligenter, ne, ſi immiſſus in mare fuerit, totus effluat. 1 Certe, quantum aquarum, & unde accipiat. Poteris à Calphurnio Macro petere Libratorem. Et ego hinc aliquem tibi, peritum ejuſmodi operum, mittam.

LII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

REquirenti mihi Byzantiorum reipub. impendia, quæ maxima fecit, indicatum eſt, domine, legatum ad te ſalutandum annis omnibus cum 2 pſephiſmate mitti, eique dari nummorum duodena millia. Memor ergo propoſiti tui, legatum quidem retinendum, pſephiſma autem mittendum putavi, ut ſimul & ſumptus levaretur, & impleretur publicum officium. Eidem civitati imputata ſunt terna millia, quæ viatici nomine annua dabantur legato eunti ad eum qui Mœſiæ præeſt, publice ſalutandum. Hæc ego in poſterum circumcidenda exiſtimavi. Te, domine, rogo ut quid ſentias reſcribendo, aut conſilium meum confirmare,, aut errorem emendare digneris.

LIII. TR. PLINIO S.

OPtime feciſti, Secunde cariſſime, duodena iſta Byzantiis, quæ ad ſalutandum me in legatum impendebantur, remittendo. Fungetur his partibus, etſi ſolum eorum pſephiſma per tè miſſum fuerit. Ignoſcet illis & Mœſiæ præſes, ſi minus illum ſumptuoſe coluerint.

LIV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

DIplomata, 3 domine, quorum dies præterita, an omnino obſervari, & quam diu velis, rogo ſcribas, meque hæſitatione liberes. Vereor enim ne in alterutram partem ignorantia lapſus, aut illicita confirmem, aut neceſſaria impediam.

1 Sub. explorandum, placet enim hæc Gronovii Interpunct. 2 Plebiſcito aut rogatione. 3 Singularia privilegia quæ vel in perpetuum vel ad tempus duntaxat indulgeri ſolent.

LV. TR.

LV. TR. PLINIO. S.

DIplomata, quorum præteritus eſt dies, in uſu eſſe non debent: ideo inter prima injungo mihi, ut per omnes provincias ante mittam nova diplomata, quam deſiderari poſſint.

LVI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

QUum vellem Apameæ, domine, cognoſcere publicos debitores, & reditum & impendia, reſponſum eſt mihi, cupere quidem univerſos ut à me rationes coloniæ legerentur; nunquam tamen eſſe lectas ab ullo proconſulum: habuiſſe privilegium & vetuſtiſſimum morem, arbitrio ſuo rempub. adminiſtrare. Exegi ut quæ dicebant, quæque recitabant, libello complecterentur, quem tibi, qualem acceperam, miſi: quamvis intelligerem, pleraque ex illo ad id de quo quæritur non pertinere. Te rogo, ut mihi præcipere digneris, quid me putes obſervare debere. Vereor enim, ne aut exceſſiſſe, aut non impleſſe officii mei partes videar.

LVII. TR. PLINIO S.

LIbellus Apamæorum, quem epiſtolæ tuæ junxeras, remiſit mihi neceſſitatem perpendendi qualia eſſent propter quæ videri volunt eos, qui pro conſulibus hanc provinciam obtinuerunt, abſtinuiſſe inſpectione rationum ſuarum, cum ipſum te, ut eas inſpiceres, non recuſaverint. Remuneranda eſt igitur probitas eorum: ut jam nunc ſciant hoc quod inſpecturus es, ex mea voluntate, ſalvis quæ habent privilegiis, eſſe facturum.

LVIII C. PLINIUS TR. IMP. S.

ANte adventum meum, domine, Nicomedenſes priori foro novum adjicere cœperunt, cujus in angulo eſt ædes vetuſtiſſima [1] Matris Magnæ, aut reficienda, aut tranſferenda: ob hoc præcipue, quod eſt multo depreſſior opere eo quod nunc maxime ſurgit. Ego, quum quærerem num eſſet aqua [2] lex dicta templo, cognovi alium hic, alium apud nos

1 Rhea Saturni uxor, quæ & Mater Deum vocatur.

2 An ſub ea conditione dedicetur, ut tranſferri nequeat.

esse morem dedicationis. Dispice ergo, domine, an putes ædem, cui nulla lex dicta est, salva religione posse transferri: alioqui commodissimum est, si religio non impedit.

LIX. TR. PLINIO. S.

POtes, mi Secunde carissime, sine solicitudine religionis, si loci positio videtur hoc desiderare, ædem Matris Deum transferre in eam quæ est accommodatior: nec te moveat quod lex dedicationis nulla reperitur, cum solum peregrinæ civitatis capax non sit dedicationis quæ fit nostro jure.

LX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

DIem, domine, quo servasti imperium, dum suscipis, quanta mereris lætitia celebravimus, precati deos ut te generi humano, cujus tutela & securitas saluti tuæ innisa est, incolumem florentemque præstarent. Præiimus, & a commilitonibus jusjurandum more solenni præstantibus, & provincialibus, qui eadem certarunt pietate, jurantibus.

LXI. TR. PLINIO S.

QUanta religione ac lætitia commilitones cum provincialibus, te præeunte, diem imperii mei celebraverint, libenter, mi Secunde carissime, cognovi ex literis tuis.

LXII. C. PLINIUS. TR. IMP. S.

PEcuniæ publicæ, domine, providentia tua & ministerio nostro etiam exactæ sunt & exiguntur: quæ vereor ne otiosæ jaceant. Nam & prædiorum comparandorum aut nulla aut rarissima occasio est: nec inveniuntur qui velint debere, reipub. præsertim a duodenis assibus, quanti à privatis mutuantur. Dispice ergo, domine, numquid minuendam usuram, ac per hoc idoneos debitores invitandos, putes: &, si ne sic quidem reperiuntur, distribuendam inter decuriones pecuniam ita ut recte reipub. caveant: quod, quanquam invitis & recusantibus, minus acerbum erit, leviore usura constituta.

a Ut reperita jurisjurandi religione | cententi asses quovis mense Assem certius fidem obstringerent. 2 Quia 1 lucrantur, & singulis annis duodenos.

LXIII.

LXIII. TR. PLINIO S.

ET ipſe non aliud remedium diſpicio, mi Secunde cariſſime, quam ut quantitas uſurarum minuatur, quo facilius pecuniæ publicæ collocentur. Modum ejus ex copia eorum qui mutuabuntur tu conſtitues. Invitos ad accipiendum compellere, quod fortaſſis ipſis otioſum futurum ſit, non eſt ex juſtitia noſtrorum temporum.

LXIV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

SUmmas, domine, gratias ego, quod inter maximas occupationes, iis, de quibus te conſului, me quoque regere dignatus es: quod nunc quoque facias, rogo. Adiit enim me quidam, indicavitque adverſarios ſuos à Servilio Calvo, clariſſimo viro, in triennium relegatos, in provincia morari: illi contra, ab eodem ſe reſtitutos affirmaverunt, edictumque recitaverunt: qua cauſa neceſſarium credidi, rem integram ad te referre. Nam, ſicut mandatis tuis cautum eſt ne reſtituam ab alio aut à me relegatos; ita de iis, quos alius relegaverit & reſtituerit, nihil comprehenſum eſt. Ideo tu, domine, conſulendus fuiſti, quid obſervare me velles, tam, hercule, de iis quam de illis qui in perpetuum relegati, nec reſtituti, in provincia deprehenduntur. Nam hæc quoque ſpecies incidit in cognitionem meam. Eſt enim adductus ad me in perpetuum relegatus à Julio Baſſo proconſule: ego, quia ſciebam acta Baſſi reſciſſa, datumque à Senatu jus omnibus de quibus ille aliquid conſtituiſſet, ex integro agendi duntaxat per biennium, interrogavi hunc quem relegaverat, an adiiſſet, docuiſſetque proconſulem: negavit. Per quod effectum eſt ut te conſulerem, an reddendum eum pœnæ ſuæ, an gravius aliquid, & quid potiſſimum, conſtituendum putares & in hunc. & in eos, ſi quid forte in ſimili conditione invenirentur. Decretum Calvi & edictum, item decretum Baſſi his literis ſubjeci.

LXV. TRAJANUS PLINIO S.

QUid in perſonam eorum ſtatuendum ſit, qui à Publio Servilio Calvo proconſule in triennium relegati, & mox ejuſdem edicto reſtituti in provincia remanſerunt, proxime tibi reſcribam, quum cauſas hujus facti à Calvo requiſiero. Qui a Julio Baſſo in perpetuum relegatus eſt, cum per biennium agendi facultatem habuerit, ſi exiſtimabat ſe

injuria relegatum, neque [1] id fecerit, atque in provincia morari perſeveraverit, vinctus mitti ad præfectos prætorii mei debet. Neque enim ſufficit, eum pœnæ ſuæ reſtitui, quam contumacia elusit.

LXVI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

QUum citarem judices, domine, conventum inchoaturus, Flavius Archippus vacationem petere cœpit, [2] ut philoſophus. Fuerunt qui dicerent, non modo liberandum eum judicandi neceſſitate, ſed omnino tollendum de judicum numero, reddendumque pœnæ quam fractis vinculis evaſiſſet. Recitata eſt ſententia Velii Pauli proconſulis, qua probabatur Archippus [3] crimine falſi damnatus in metallum: ille nihil proferebat quo reſtitutum ſe doceret. Allegabat tamen pro reſtitutione & libellum à ſe Domitiano datum, & epiſtolas ejus ad honorem ſuum pertinentes, & decretum Pruſenſium. Addebat his & literas tuas ſcriptas ſibi: addebat & patris tui edictum, & epiſtolam, quibus confirmaſſet beneficia à Domitinno data. Itaque, quamvis eidem talia crimina applicarentur, nihil decernendum putavi, donec te conſulerem de eo quod mihi conſtitutione tua dignum videbatur. Ea quæ ſunt utrimque recitata, his literis ſubjeci.

EPISTOLA DOMITIANI AD TERENTIUM MAXIMUM.

FLavius Archippus philoſophus impetravit à me, ut agrum ei 4 DC circa Pruſiadam patriam ſuam, emi juberem, cujus reditu ſuos alere poſſet. Quod ei præſtari volo; ſummam expenſam liberalitati meæ feres.

EJUSDEM AD L. APPIUM MAXIMUM.

ARchippum philoſophum, bonum virum, & profeſſioni ſuæ etiam moribus reſpondentem, commendatum habeas velim, mi Maxime, & plenam ei humanitatem tuam præſtes in iis quæ verecunde à te deſideraverit.

1 Ad proconſules referret. 2 Nam Grammaticis, Oratoribus medicis & philoſophis indulta eſt à principibus immunitas. 3 Falſi crimen incurrit, Qui ſciens dolo malo teſtamentum aut alium quodvis inſtrumentum ſubjecerit vel ſignaverit. 4 Seſtertiis.

EDICTUM

EDICTUM DIVI NERVÆ.

QUÆDAM SINE DUBIO, QUIRITES, IPSA FELICITAS TEMPORUM EDICIT, NEC SPECTANDUS EST IN IIS BONUS PRINCEPS, QUIBUS ILLUM INTELLIGI SATIS EST, CUM HOC SIBI QUISQUE CIVIUM MEORUM SPONDERE POSSIT, ME SECURITATEM OMNIUM QUIETI MEÆ PRÆTULISSE, UT ET LIBENTER NOVA BENEFICIA CONFERREM, ET ANTE ME CONCESSA SERVAREM. NE TAMEN ALIQUAM GAUDIIS PUBLICIS AFFERAT HÆSITATIONEM VEL EORUM QUI IMPETRAVERUNT DIFFIDENTIA, VEL EJUS MEMORIA QUI PRÆSTITIT, NECESSARIUM PARITER CREDIDI AC LÆTUM, OBVIAM DUBITANTIBUS INDULGENTIAM MEAM MITTERE, NOLO EXISTIMET QUISQUAM, QUÆ ALIO PRINCIPE VEL PRIVATIM VEL PUBLICE CONSEQUUTUS, IDEO SALTEM A ME RESCINDI, UT POTIUS MIHI DEBEAT SI ILLA RATA ET CERTA FECERO: NEC GRATULATIO ULLIUS INSTAURATIS EGET PRECIBUS. ET QUI NON HABENT, ME, QUEM FORTUNA IMPERII VULTU MELIORE RESPEXIT, NOVIS BENEFICIIS VACARE PATIANTUR: ET EA DEMUM SCIANT ROGANDA ESSE QUÆ NON HABENT.

EPISTOLA EJUSDEM AD TULLIUM JUSTUM.

CUm rerum omnium ordinatio, quæ prioribus temporibus inchoatæ consummatæque sunt, observanda sit, tum epistolis etiam Domitiani standum est.

LXVII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

FLavius Archippus per salutem tuam æternitatemque petit à me ut libellum, quem mihi dedit, mitterem tibi. Quod ego sic roganti præstandum putavi; ita tamen, ut missurum me, notum accusatrici ejus facerem, à qua

&

& ipsa acceptum libellum his epistolis junxi, quo facilius, velut audita utraque parte, dispiceres quid statuendum putares.

LXVIII. TRAJANUS PLINIO S.

POtuit quidem ignorasse Domitianus in quo statu esset Archippus, quum tam multa ad honorem ejus pertinentia scriberet: sed meæ naturæ accommodatius est credere, etiam statui ejus subventum interventu principis: præsertim cum etiam statuarun ei honor toties decretus sit ab iis qui ignorabant quid de illo Paulus proconsul pronuntiasset. Quæ tamen, mi Secunde carissime, non eo pertinent, ut, si quid illi novi criminis objiciatur, minus de eo audiendum putes. Libellos Furiæ Primæ accusatricis, item ipsius Archippi, quos alteri epistolæ tuæ junxeras, legi.

LXIX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

TU quidem, domine providentissime, vereris ne commissus flumini, atque ita mari, lacus effluat: sed ego in re præsenti inveniisse videor quemadmodum huic periculo occurrerem. Potest enim lacus fossa usque ad flumen adduci, nec tamen in flumen emitti, sed relicto quasi margine contineri pariter & dirimi: sic consequemur ut nec vicino videatur flumini mistus, & sit perinde ac si misceatur. Erit enim facile per illam brevissimam terram, quæ interjacebit, advecta fossa onera transponere in flumen. Quod ita fiet, si necessitas coget, & (spero) non coget. Est enim & lacus ipse satis altus, & nunc in contrariam partem flumen emittit; quod intercluso inde, & quo volumus aversum, sine ullius detrimento, lacus tantum aquæ quantum nunc portat, effundet. Præterea per id spatium, per quod fossa facienda est, incidunt rivi: qui si diligenter colligantur, augebunt illud quod lacus dederit. Enim vero si placeat fossam longius ducere, & arctius pressam mari æquare, nec in flumen, sed in ipsum mare emittere, repercussus maris servabit & reprimet quicquid è lacu veniet. Quorum si nihil nobis loci natura præstaret, expeditum tamen erat, [1] cataractis aquæ cursum

[1] Aggeribus Lapideis, qui aquam retro cogunt ut melius inserviat navigiis deducendis: quos vulgo est observare in fluviis minoribus, qui propter aquarum penuriam istiusmodi coercentur repagulis, ut facilior rem præstent decursum.

temperare.

temperare. Verum & hæc & alia multo ſagacius conquiret explorabitque librator, quem plane, domine, debes mittere, ut polliceris. Eſt enim res digna & magnitudine tua & cura. Ego interim Calphurnio Macro, clariſſimo viro, auctore te, ſcripſi ut libratorem quam maxime idoneum mitteret.

LXX. TR. PLINIO S.

MAnifeſtum eſt, mi Secunde cariſſime, nec prudentiam nec diligentiam tibi defuiſſe circa iſtum lacum, cum tam multa proviſa habeas, per quæ nec periclitetur exhauriri, & magis in uſus nobis futurus ſit. Elige igitur id quod præcipue res ipſa ſuaſerit. Calphurnium Macrum credo facturum, ut te libratore inſtruat: neque enim provinciæ iſtæ his artificibus carent.

LXXI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

MAgna, domine, & ad totam provinciam pertinens quæſtio eſt de conditione & alimentis eorum quos vocant τροφίμους. In qua ego, auditis conſtitutionibus principum, quia nihil inveniebam aut proprium, aut univerſale, quod ad Bithynos ferretur, conſulendum te exiſtimavi, quid obſervari velles. Neque enim putavi, poſſe me in eo, quod auctoritatem tuam poſceret, exemplis eſſe contentum. Recitabatur autem apud me edictum, quod dicebatur divi Auguſti, ad Anniam pertinens: recitatæ & epiſtolæ divi Veſpaſiani ad Lacedæmonios, & divi Titi ad eoſdem, dein ad Achæos: & Domitiani ad Avidium Nigrinum & Armenium Brocchum, proconſules, item ad Lacedæmonios: quæ ideo tibi non miſi, quia & parum emendata, & quædam non certæ fidei videbantur, & quia vera & emendata in ſcriniis tuis eſſe credebam.

LXXII. TR. PLINIO S.

QUæſtio iſta, quæ pertinet ad eos qui liberi nati, expoſiti, deinde ſublati à quibuſdam & in ſervitute educati ſunt, ſæpe tractata eſt: nec quicquam invenitur in commentariis eorum principum qui ante me fuerunt, quod ad

1 Quos alii expoſitos ſuſtulerunt. Hos Juſtin. ſeu Ingenuis ſeu Libertinis aut ſervili conditione natos, vetuit in cujuſquam dominium vindicari: ſed ſibi acquirere permiſit; & hæreditatem quibuſcunque libitum erat tranſmittere.

omnes

omnes provincias ſit conſtitutum. Epiſtolæ ſane ſunt Domitiani ad Avidium Nigrinum; & Armenium Brocchum, quæ fortaſſe debeant obſervari: ſed inter eas provincias de quibus reſcripſit, non eſt Bithynia: & ideo nec [1] aſſertionem denegandam iis qui ex ejuſmodi cauſa in libertatem vindicabuntur, puto: neque ipſam libertatem redimendam pretio alimentorum.

LXXIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

PEtentibus quibuſdam, ut ſibi [2] reliquias ſuorum, aut propter injuriam vetuſtatis, aut propter fluminis incurſum, aliaque his ſimilia quæcunque, ſecundum exemplum proconſulum, transferre permitterem, quia ſciebam in urbe noſtra ex ejuſmodi cauſis collegium pontificum adiri ſolere, te, domine. Maximum Pontificem, conſulendum putavi quid obſervare me velis.

LXXIV. TR. PLINIO S.

DUrum eſt injungere neceſſitatem provincialibus pontificum adeundorum, ſi reliquias ſuorum propter aliquas juſtas cauſas transferre ex loco in alium locum velint. Sequenda ergo potius tibi exempla ſunt eorum qui iſti provinciæ præfuerunt, & ex cauſa cuique ita aut permittendum, aut negandum.

LXXV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

QUærenti mihi, domine, Pruſæ ubi poſſet balineum, quod indulſiſti, fieri, placuit locus in quo fuit aliquando domus (ut audio) pulchra, nunc deformis ruinis. Per hoc enim conſequemur, ut fœdiſſima facies civitatis ornetur, atque etiam, ut ipſa civitas amplietur, nec ulla ædificia tollantur; ſed quæ ſunt vetuſtate ſublapſa, reparentur in melius. Eſt autem hujus domus conditio talis. Legaverat eam Claudius Polyænus Claudio Cæſari, juſſeratque in [3] periſtylio templum ei fieri, reliqua ex domo locari, ex quo reditum aliquamdiu civitas percepit: deinde paulatim partim ſpoliata, partim neglecta, cum periſtylio domus tota collapſa eſt: ac jam pene nihil ex ea niſi ſolum ſupereſt:

1 Libertatis. 2 Oſſa & cineres defunctorum. 3 Periſtylium porticus eſt columnis ſuſpenſa.

quod

quod tu, domine, sive donaveris civitati, sive vænire jusseris propter opportunitatem loci, pro summo munere accipiet. Ego, si permiseris, cogito in area vacua balineum collocare; eum autem locum, in quo ædificia fuerunt, [1] exhedra & porticibus amplecti, atque tibi consecrare, cujus beneficio elegans opus dignumque nomine tuo fiet. Exemplar testamenti, quanquam mendosum, misi tibi; ex quo cognosces, multa Polyenum in ejusdem domus ornatum reliquisse, quæ, ut domus ipsa, perierunt: à me tamen, in quantum potuerit, requirentur.

LXXVI. TR. PLINIO S.

POssumus apud Prusenses area ista cum domo collapsa, quam vacare scribis, ad extructionem balinei uti. Illud tamen parum expressisti, an ædes in peristylio Claudio facta esset. Nam si facta ædes esset, licet [2] collapsa sit, religio ejus occupavit solum.

LXXVII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

POstulantibus quibusdam ut de [3] agnoscendis liberis restituendisque natalibus, & secundum epistolam Domitiani scriptam Minutio Rufo, & secundum exempla proconsulum, ipse cognoscerem; respexi ad SC. pertinens ad eadem genera causarum, quod de his tantum provinciis loquitur, quibus proconsules præsunt: ideoque rem integram distuli, dum tu, domine, præceperis quid observare me velis.

LXXVIII. TR. PLINIO S.

SI mihi SC. miseris, quod hæsitationem tibi fecit, æstimabo an debeas cognoscere de agnoscendis liberis, & natalibus suis restituendis.

LXXIX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

JUlius, domine, Largus, ex [4] Ponto, nondum mihi visus, ac ne auditus quidem, sed judicio tuo credens, dispensationem quandam mihi erga te pietatis suæ ministeriumque

1 Nomen à sedibus inditum origo vocabuli indicat. Sic Vitruv. constituuntur in porticibus Exhedræ spatiosæ, habentes sedes in quibus Philosophi, Rhetores, &c. sedentes disputare possint. 2 Sacer locus nullo casu, religiosus esse definit. nisi ab hostibus capiatur. 3 Ingenuitati, in qua nati sunt, vindicandis. 4 Provincia Ponti.

mandavit. Rogavit enim teſtamento ut hæreditatem ſuam adirem, cerneremque: ac deinde, perceptis quinquaginta millibus nummûm, reliquum omne Heracleotarum & Theanorum civitatibus redderem: ita ut eſſet arbitrii mei, utrum opera facienda, quæ honori tuo conſecrarentur, putarem, an inſtituendos quinquennales [1] agonas, qui Trajani appellentur. Quod in notitiam tuam perferendum exiſtimavi, ob hoc maxime, ut diſpiceres quid eligere debeam.

LXXX TRAJANUS PLINIO S.

JUlius Largus fidem tuam, quaſi te bene noſſet, elegit. Quid ergo potiſſimum ad perpetuitatem memoriæ ejus faciat, ſecundum cujuſque loci conditionem ipſe diſpice, & quod optimum exiſtimaveris, ſequere.

LXXXI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

PRovidentiſſime, domine, feciſti, quod præcepiſti Calphurnio Macro, clariſſimo viro, ut legionarium centurionem Byzantium mitteret. Diſpice, an etiam Juliopolitanis ſimili ratione conſulendum putes: quorum civitas, cum ſit perexigua, onera maxima ſuſtinet, tantoque graviores injurias, quanto eſt infirmior, patitur. Quicquid autem Juliopolitanis præſtiteris, id etiam toti provinciæ proderit. Sunt enim in capite Bithyniæ, plurimiſque per eam commeantibus tranſitum præbent.

LXXXII. TR. PLINIO S.

EA conditio eſt civitatis Byzantiorum, confluente undique in eam commeantium turba, ut, ſecundum conſuetudinem præcedentium temporum, honoribus ejus præſidio centurionis legionarii conſulendum habuerimus: ſi Juliopolitanis ſuccurrendum eodem modo putaverimus, onerabimus nos exemplo. Plures enim tanto magis eadem requirent, quanto infirmiores erunt. Tibi eam fiduciam diligentiæ habeo, ut credam te omni ratione id acturum, ne ſint obnoxii injuriis. Si qui autem ſe contra diſciplinam meam geſſerint, ſtatim coerceantur: aut, ſi plus admiſerint quam ut in re præſenti ſit ſatis, puniantur; ſi milites erunt,

[1] Ad morem Græcorum, quales [illegible] cam victoriam. Inſtituti erant ab Auguſto poſt Actia-

legatiſ

legatis eorum quæ deprehenderis, notum facies: aut, si in urbem versus venturi erunt, mihi scribes.

LXXXIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

CAutum est, domine, Pompeia lege, quæ Bithynis data est, ne quis capiat magistratum, neve sit in senatu minor annorum XXX: eadem lege comprehensum est, ut qui ceperint magistratum, sint in senatu. Sequutum est dein edictum divi Augusti, quo permisit [1] minores magistratus ab annis duobus & viginti capere. Quæritur ergo, an qui minor XXX. annorum gessit magistratus, possit à censoribus in senatum legi, &, si potest, an ex iis quoque qui non gesserint, possit quis per eandem interpretationem ab ea ætate senator legi, à qua illis magistratum gerere permissum est. Quod alioqui factitatum adhuc, & esse necessarium dicitur, quia sit aliquanto melius, honestorum hominum liberos, quam è plebe in curiam admitti. Ego à destinatis censoribus quid sentirem interrogatus, eos quidem qui minores XXX. annis gessissent magistratum, putabam posse in senatum & [2] secundum edictum Augusti, & secundum legem Pompeiam, legi: quoniam Augustus gerere magistratus minoribus annis XXX. permisisset, lex senatorem esse voluisset, qui gessisset magistratum. De his autem qui non gessissent, quamvis essent ætatis ejusdem cujus illi quibus gerere permissum est, hæsitabam. Per quod effectum est, ut te, domine, consulerem quid observari velles. Capita legis, tum edictum Augusti, literis subjeci.

LXXXIV. TR. PLINIO. S.

INterpretationi tuæ, mi Secunde carissime, idem existimo; hactenus edicto divi Augusti novatam esse legem Pompeiam, ut magistratum quidem capere possint ii qui non minores duorum & viginti annorum essent: & qui accepissent, in senatum cujusque civitatis pervenirent. Cæterum, non capto magistratu, eos qui minores XXX. annorum sint, quia magistratum capere possint, in curiam etiam loci cujusque non existimo legi posse.

1 Scilicet annis triginta: *minores* cum *Magistratus* non debet conjungi. Lex enim indistincte loquitur de magistratibus. 2 Non quod prorsus consentiat Lex Pompeia cum Augusti edicto, sed una tantum ex parte.

LXXXV. C. PLINIUS TR. IMP. S

QUum Prusæ ad [1] Olympum, domine, publicis negotiis intra hospitium, eodem die exiturus, vacarem, Asclepiades magistratus indicavit appellatum me à Claudio Eumolpo, quum Cocceianus Dion in bule assignari civitati opus, cujus curam egerat, vellet: tum Eumolpus assistens Flavio Archippo dixit; exigendam esse à Dione rationem operis, antequam reipub. traderetur, quod aliter feciisset ac debuisset. Adjecit etiam, esse in eodem opere positam tuam statuam, & corpora sepultorum, uxoris Dionis, & filiorum, postulavitque ut cognoscerem pro tribunali. Quod quum ego me protinus facturum dilaturumque profectionem dixissem, ut longiorem diem ad instruendam causam darem, utque in alia civitate cognoscerem, petiit. Ego me auditurum Niceæ, respondi: ubi quum sediſſem cogniturus, idem Eumolpus, tanquam adhuc parum instructus, dilationem petere cœpit: contra Dion, ut audiretur, exigere. Dicta sunt utrinque multa, etiam de causa: ego quum dandam dilationem & consulendum existimarem in re ad exemplum pertinenti, dixi utrique parti, ut postulationum suarum libellos darent. Volebam enim te ipsorum potissimum verbis ea quæ erant proposita recognoscere. Et Dion quidem se daturum dixit: & Eumolpus respondit, complexurum se libello quæ reipublicæ peteret. Cæterum, quod ad sepultos pertinet, non [2] accusatorem se, sed advocatum Flavii Archippi, cujus mandata pertulisset. Archippus, cui Eumolpus, sicut Prusæ, assistebat, dixit se libellum daturum: ita nec Eumolpus, nec Archippus, quam plurimis diebus exspectati, adhuc mihi libellos dederunt: Dion dedit, quem huic epistolæ junxi. Ipse in re præsenti fui, & vidi tuam quoque statuam in bibliotheca positam. Id autem, in quo dicuntur sepulti filii ejus, & uxor Dionis, in area collocatum, quæ porticibus includitur. Te, domine, rogo, ut me in hoc præcipue genere cognitionis regere digneris, cum alioqui magna sit exspectatio, ut necesse sit in ea re quæ in confessum venit, & exemplis defenditur, deliberare.

1 Montem. 2 Eumolpus egit solum de rationibus operis publici: de debita fabri forma Archippus.

LXXXVI. TR. PLINIO S.

POtuisti non hærere, mi Secunde carissime, circa id de quo me consulendum existimasti, cum propositum meum optime nosses, non ex metu nec terrore hominum, aut criminibus majestatis, reverentiam nomini meo acquiri. Omissa ergo ea quæstione, quam non admitterem, etiamsi exemplis adjuvaretur, ratio totius operis effecti sub cura tua Cocceiano Dione excutiatur, cum & utilitas civitatis exigat, nec aut recuset Dion, aut debeat recusare.

LXXXVII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

ROgatus, domine, à Nicensibus publice per ea quæ mihi & sunt & debent esse sanctissima, id est, per æternitatem tuam salutemque, ut preces suas ad te perferrem, fas non putavi negare: acceptumque ab his libellum, huic epistolæ junxi.

LXXXVIII. TR. PLINIO S.

NIcensibus, qui intestatorum suorum concessam vindicationem bonorum à divo Augusto affirmant, debebis vacare, contractis omnibus personis ad idem negotium pertinentibus, adhibitis Virdio Gemellino, & Epimacho, liberto meo, procuratoribus, ut, æstimatis etiam iis quæ contra dicuntur, quod optimum credideritis, statuatis.

LXXXIX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

OPto, domine, & hunc natalem, & plurimos alios, quam felicissimos agas: æternaque laude florentem virtutis tuæ gloriam & incolumis & fortis aliis super alia operibus augeas.

XC. TRAJANUS PLINIO S.

AGnosco vota tua, mi Secunde carissime, quibus precaris ut plurimos & felicissimos natales, florente statu reipub. nostræ agam.

XCI.

XCI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

SInopenſes, domine, aqua deficiuntur; quæ videtur & bona & copioſa ab ſextodecimo milliario poſſe perduci. Eſt tamen ſtatim ab capite paulo amplius mille paſſibus locus ſuſpectus & mollis, quem ego interim explorari modico impendio juſſi, an recipere & ſuſtinere opus poſſit. Pecunia, curantibus nobis, contracta, non deerit, ſi tu, domine, hoc genus operis & ſalubritati & amœnitati valde ſitientis coloniæ indulſeris.

XCII. TR. PLINIO S.

UT cœpiſti, Secunde cariſſime, explora diligenter, an locus ille, quem ſuſpectum habes, ſuſtinere opus aquæ ductus poſſit. Neque enim dubitandum puto, quin aqua perducenda ſit in coloniam Sinopenſem, ſi modo & viribus ſuis ipſa id aſſequi poteſt, cum plurimum ea res & ſalubritati & voluptati ejus collatura ſit.

XCIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

AMiſenorum civitas & libera & fœderata beneficio indulgentiæ tuæ legibus ſuis utitur: in hac datum mihi publice libellum, ad [1] Eranos pertinentem, his literis ſubjeci, ut tu, domine, diſpiceres quid & quatenus aut permittendum aut prohibendum putares.

XCIV. TR. PLINIO. S.

AMiſenos, quorum libellum epiſtolæ tuæ junxeras, ſi legibus iſtorum, quibus de officio fœderis utuntur, conceſſum eſt Eranos habere, poſſumus quo minus habeant non impedire, eo facilius, ſi tali collatione, non turbas & illicitos cœtus, ſed ad ſuſtinendam tenuiorum inopiam utuntur. In cæteris civitatibus quæ noſtro jure obſtrictæ ſunt, res hujuſmodi prohibenda eſt.

1 Moris erat apud Athenas aliaſque Græciæ civitates ſtipem menſtruam conferre, pauperibus ſublevandis ea lege deſtinatam, ut ſecundioribus rebus uſi tantundem redderent.

XCV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

SUetonium Tranquillum, probiſſimum, honeſtiſſimum, eruditiſſimum virum, & mores ejus ſequutus & ſtudia, jampridem, domine, in contubernium aſſumpſi: tantoque magis diligere cœpi, quanto hunc propius inſpexi. Huic jus trium liberorum neceſſarium faciunt duæ cauſæ. Nam & judicia amicorum promeretur, & parum felix matrimonium expertus eſt: impetrandumque à bonitate tua per nos habet, quod illi fortunæ malignitas denegavit. Scio, domine, quantum beneficium petam, quod peto à te, cujus in omnibus deſideriis meis pleniſſimam indulgentiam experior. Potes autem colligere quantopere cupiam, quod non rogarem abſens, ſi mediocriter cuperem.

XCVI. TR. PLINIO S.

QUam parce hæc beneficia tribuam, utique, mi Secunde cariſſime, hæret tibi, cum etiam in Senatu affirmare ſoleam, non exceſſiſſe me numerum, quem apud ampliſſimum ordinem ſuffecturum mihi profeſſus ſum: tuo tamen deſiderio ſubſcripſi; &, ut ſcias dediſſe me jus trium liberorum Suetonio Tranquillo ea conditione qua aſſuevi, referri in commentarios meos juſſi.

XCVII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

SOlenne eſt mihi, domine, omnia de quibus dubito, ad te referre. Quis enim poteſt melius vel cunctationem meam regere, vel ignorantiam inſtruere? Cognitionibus de Chriſtianis interfui nunquam: ideo neſcio quid & quatenus aut puniri ſoleat, aut quæri. Nec mediocriter hæſitavi, ſitne aliquod diſcrimen ætatum, an quamlibet teneri nihil á robuſtioribus differant: deturne pœnitentiæ venia, an ei qui omnino Chriſtianus fuit, deſiſſe non profit: nomen ipſum, etiamſi flagitiis careat, an flagitia cohærentia nomini puniantur. Interim in iis qui ad me tanquam Chriſtiani deferebantur, hunc ſum ſequutus modum. Interrogavi ipſos, an eſſent Chriſtiani: confitentes iterum ac tertio interrogavi, ſupplicium minatus: perſeverantes duci juſſi. Neque enim dubitabam, qualecunque eſſet quod faterentur, pervicaciam certe, & inflexibilem obſtinationem debere puniri. Fuerunt a-

lii

lii ſimilis amentiæ: quos, quia [1] cives Romani erant, annotavi in urbem remittendos; mox ipſo [2] tractu, ut fieri ſolet, diffundente ſe crimine, plures ſpecies inciderunt. Propoſitus eſt libellus ſine auctore, multorum nomina continens, qui negarent ſe eſſe Chriſtianos, aut fuiſſe, quum, præeunte me, deos appellarent, & imagini tuæ, quam propter hoc juſſeram cum ſimulacris numinum afferri, [3] thure ac vino ſupplicarent, præterea maledicerent Chriſto: quorum nihil cogi poſſe dicuntur, qui ſunt revera Chriſtiani. Ergo dimittendos putavi. Alii ab indice nominati, eſſe ſe Chriſtianos dixerunt, & mox negaverunt: fuiſſe quidem, ſed deſiſſe, quidam ante triennium, quidam ante plures annos, non nemo etiam ante viginti quoque. Omnes & imaginem tuam, deorumque ſimulacra venerati ſunt; ii & Chriſto maledixerunt. Affirmabant autem, hanc fuiſſe ſummam vel [4] culpæ ſuæ, vel erroris, quod eſſent ſoliti ſtato die [5] ante lucem convenire: carmenque Chriſto, quaſi Deo, dicere ſecum invicem; ſeque ſacramento non in ſcelus aliquod obſtringere, ſed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depoſitum appellati abnegarent: quibus peractis morem ſibi diſcedendi fuiſſe, rurſuſque coeundi ad capiendum cibum, promiſcuum tamen, & innoxium: quod ipſum facere deſiſſe poſt edictum meum, quo ſecundum mandata tua hetærias eſſe vetueram. Quo magis neceſſarium credidi, ex duabus [6] ancillis, quæ miniſtræ dicebantur, quid eſſet veri & per tormenta quærere. Sed nihil aliud inveni, quam ſuperſtitionem pravam & immodicam, ideoque, dilata cognitione, ad conſulendum te decurri. Viſa eſt enim mihi res digna conſultatione, maxime propter periclitantium numerum. Multi enim omnis ætatis, omnis ordinis, utriuſque ſexus etiam, vocantur in periculum, & vocabuntur. Neque enim civitates tantum, ſed [7] vicos etiam atque agros ſuperſtitionis iſtius contagio pervagata eſt: quæ videtur ſiſti & corrigi poſſe. Certe ſatis conſtat, prope jam deſolata templa cœpiſſe cele-

1 Quia lege Porcia prohibitum erat civem Romanum virgis cædere aut necare. 2 Alii tractatu; quaſi vellet Plinius non hoc mora evenisſe, ſed cum quæſtio in judicio tractaretur. 3 Quod ſi qui Chriſtiani feciſſent, ex eo dicti Thuriſicati; ut qui libello, à magiſtratu poſt pretium annumeratum, impetraſſent, ne id facere cogerentur, Libellatici dicti ſunt. 4 Quorum illa in voluntariis conſiſtit, hic in involuntariis. 5 Factum hoc propter perſecutionis metum; inde Chriſtiani à Gentilibus dicti ſunt tenebroſa & lucifugax natio. 6 Diaconiſſis. Ita Clemens conſt. Apoſt. lib. 3. c. 15. Εἰς πολλὰς χρείας γυναικὸς χρήζομεν διακόνου. 7 Utpote quibus tardius annunciatum eſt Evangelium, vel propter ruſticorum in ea re incuriam, vel quod Præcones civitates potius frequentarent, ut plures Chriſto lucrifacerent.

brari

brari, & sacra solennia diu intermissa repeti: passimque venire victimas, quarum adhuc rarissimus emptor inveniebatur. Ex quo facile est opinari, quæ turba hominum emendari possit, si sit pœnitentiælocus.

XCVIII. TR. PLINIO S.

ACtum [1] quem debuisti, mi Secunde, in excutiendis causis eorum qui Christiani ad te delati fuerant, secutus es. Neque enim in universum aliquid, quod quasi certam formam habeat, constitui potest. Conquirendi non sunt: si deferantur & arguantur, puniendi sunt: ita tamen ut qui negaverit se Christianum esse, idque re ipsa manifestum fecerit, id est, supplicando diis nostris, quamvis suspectus in præteritum fuerit, veniam ex pœnitentia impetret. Sine auctore vero propositi libelli, nullo crimine, locum habere debent. Nam & pessimi exempli, nec nostri seculi est.

XCIX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

AMastrianorum civitas, domine, & elegans & ornata, habet inter præcipua opera pulcherrimam, eandemque longissimam, plateam: cujus à latere per spatium omne porrigitur nomine quidem flumen, re vero cloaca fœdissima: quæ sicut turpis & immundissima aspectu, ita pestilens est, odore teterrimo. Quibus ex causis, non minus salubritatis quam decoris interest, eam contegi: quod fiet, si permiseris. curantibus nobis ne desit quoque pecunia operi tam magno quam necessario.

C. TRAJANUS PLINIO S.

RAtionis est, mi Secunde carissime, contegi aquam istam quæ per civitatem Amastrianorum fluit, si detecta salubritati obest. Pecunia ne huic operi desit, curaturum te secundum diligentiam tuam certum habeo.

CI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

VOta, domine, priorum annorum nuncupata alacres lætique persolvimus, novaque rursus, curante communitonum & provincialium pietate, suscepimus: precati deos ut

[1] Judicii modum in quæstione de Christianis.

te remque publicam florentem & incolumem ea benignitate ſervarent, quam ſuper magnas plurimaſque virtutes, præcipue ſanctitate conſequi deorum honore meruiſti.

CII. TR. PLINIO S.

SOlviſſe vota diis immortalibus, te præeunte, pro mea incolumitate, & commilitones cum provincialibus lætiſſimo conſenſu, in futurumque nuncupaſſe, libenter, mi Secunde cariſſime, cognovi literis tuis.

CIII. C. PLINIUS. TR. IMP. S.

DIem, in quem tutela generis humani feliciſſima ſucceſſione tranſlata eſt, debita religione celebravimus, commendantes diis, imperii tui auctoribus, & vota publica & gaudia.

CIV. TR. PLINIO S.

DIem imperii mei debita lætitia & religione à commilitonibus & provincialibus, præeunte te celebratum, libenter, mi Secunde cariſſime, cognovi literis tuis.

CV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

VAlerius, domine, Paulinus, excepto uno, jus Latinorum ſuorum mihi reliquit: ex quibus rogo tribus interim jus Quititum des. Vereor enim ne ſit immodicum, pro omnibus pariter invocare indulgentiam tuam; qua debeo tanto modeſtius uti, quanto pleniorem experior. Sunt autem pro quibus peto, C. Valerius Æſtiæus, C. Valerius Dionyſius, C. Valerius Aper.

CVI. TR. PLINIO S.

CUm honeſtiſſime iis, qui apud fidem tuam á Valerio Paulino depoſiti ſunt, conſultum velis mature per me, iis interim, quibus nunc petiſti, ut ſcias dediſſe me jus Quiritium,

ritium, referri in commentarios meos jussi, idem facturus in cæteris pro quibus petieris.

CVII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

ROgatus, domine, à P. Accio Aquila, centurione cohortis sextæ equestris, ut mitterem tibi libellum, per quem indulgentiam pro statu filiæ suæ implorat, durum putavi negare, cum scirem quantam soleres militum precibus patientiam humanitatemque præstare.

CVIII. TRAJANUS PLINIO S.

LIbellum P. Accii Aquilæ, centurionis cohortis sextæ equestris, quem mihi misisti, legi: cujus precibus motus dedi filiæ ejus civitatem Romanam. Libellum rescripti, quem illi redderes, misi tibi.

CIX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

QUid habere juris velis & Bithynas & Ponticas civitates in exigendis pecuniis, quæ illis vel ex locationibus, vel ex venditionibus aliisve causis debeantur, rogo, domine, rescribas. Ego inveni, à plerisque proconsulibus concessam eis [1] protopraxiam, eamque pro lege valuisse. Existimo tamen tua providentia constituendum aliquid & sanciendum, per quod utilitatibus eorum in perpetuum consulatur. Nam quæ sunt ab aliis instituta, sint licet sapienter indulta, brevia tamen & infirma sunt, nisi illis tua contingat auctoritas.

CX. TRAJANUS PLINIO S.

QUo jure uti debeant Bithynæ vel Ponticæ civitates in iis pecuniis quæ ex quaque causa reipub. debebuntur, ex lege cujusque animadvertendum est. Nam si habent privilegium quo cæteris creditoribus anteponantur, custodiendum est: si vero non habent, in injuriam privatorum id dari à me non oportebit.

[1] Privilegium quo quis aliis in debito exigendo anteponitur.

CXI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

EDicus, domine, Amiſenorum civitatis petebat apud me a Julio Piſone denariorum circiter XL. millia, donata ei publice ante XX. annos, & bule & eccleſia conſentiente: utebaturque mandatis tuis, quibus ejuſmodi donationes vetantur. Piſo contra plurima ſe in remp. contuliſſe, ac prope totas facultates erogaſſe, dicebat. Addebat etiam temporis ſpatium, poſtulabatque ne id quod pro multis & olim accepiſſet, cum everſione reliquæ dignitatis reddere cogeretur. Quibus ex cauſis integram cognitionem differendam exiſtimavi, ut te, domine, conſulerem quid ſequendum putares.

CXII. TRAJANUS PLINIO S.

SIcut largitiones ex publico fieri mandata prohibent, ita, ne multorum ſecuritas ſubruatur, factas ante aliquantum temporis retractari atque in irritum vindicari non oportet. Quicquid ergo ex hac cauſa actum ante viginti annos erit, omittamus. Non minus enim hominibus cujuſque loci, quam pecuniæ publicæ conſultum volo.

CXIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

LEx Pompeia, domine, qua Bithyni & Pontici utuntur, eos qui in bulen à cenſoribus leguntur, dare pecuniam non jubet: ſed ii, quos indulgentia tua quibuſdam civitatibus ſuper legitimum numerum adjicere permiſit, & ſingula millia denariorum & bina intulerunt. Anicius deinde Maximus proconſul eos etiam qui a cenſoribus legerentur, duntaxat in pauciſſimis civitatibus aliud aliis juſſit inferre. Supereſt ergo ut ipſe diſpicias an in omnibus civitatibus certum aliquid omnes qui deinde buleutæ leguntur, debeant pro introitu dare. Nam quod in perpetuum manſurum eſt, à te conſtitui decet, cujus factis dictiſque debetur æternitas.

1 Fiſci advocatus.

CXIV.

CXIV. TRAJANUS PLINIO S.

1 HOnorarium decurionatus omnes qui in quaque civitate Bithyniæ decuriones fiunt, inferre debeant necne, in universum à me non potest statui. Id ergo quod semper tutissimum est, sequendam cujusque civitatis l gem puto. Scilicet adversus eos qui inviti fiunt decuriones, existimo id acturos ut erogatio cæteris præferatur.

CXV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

LEge, domine, Pompeia permissum Bithynicis civitatibus adscribere sibi quos vellent cives, dum civitatis non unt alienæ, sed suarum quisque civitatum quæ sunt in Bithynia. Eadem lege sancitur, quibus de causis è senatu à censoribus ejiciantur: inter quas nihil de cive alieno cavetur. Inde me quidam ex cen oribus consulendum putaverunt, an ejicere deberent eum qui esset alterius civitatis. Ego, quia lex sicut adscribi civem alienum vetabat, ita ejici è senatu ob hanc causam non jubeat: præterea quia ab aliquibus affirmabatur mihi in omni civitate plurimos esse buleutas ex aliis civitatibus, futurumque ut multi homines multæque civitates concuterentur ea parte legis quæ jampridem consensu quodam exolevisset, necessarium existimavi consulere te quid servandum putares. Capita legis his literis subjeci.

CXVI. TRAJANUS PLINIO. S.

MErito hæsisti, Secunde carissime, quid à te rescribi oporteret censoribus consulentibus an legerent in senatum aliarum civitatum, ejusdem tamen provinciæ, cives. Nam & legis auctoritas, & longa consuetudo usurpata contra legem, in diversum movere te potuit. Mihi hoc temperamentum ejus placuit, ut ex præterito nihil novaremus, sed manerent, quamvis contra legem, adsciti quarumcunque civitatum cives, in futurum autem lex Pompeia observaretur: cujus vim si retro quoque velimus custodire, multa necesse est perturbari.

1. Quod datur honoris causa dum fiunt Decuriones.

CXVII.

CXVII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

QVi virilem togam ſumunt, vel nuptias faciunt, ineunt magiſtratum, vel opus publicum dedicant, ſolent totam bulen, atque etiam è plebe non exiguum nnmerum [1] vocare, [2] binoſque denarios vel ſingulos dare: quod an celebrandum, & quatenus, putes, rogo ſcribas. Ipſe enim, ſicut (arbitror non imprudenter) præſertim ex ſolennibus cauſis, concedendum juſſi invitationi; ita vereor ne ii, qui mille homines, interdum etiam plures, vocant, modum excedere, & in ſpeciem [3] diamones incidere videantur.

CXVIII. TR. PLINIO. S.

MErito vereris, ne in ſpeciem diamones incidat invitatio quæ & in numero modum excedit, & quaſi per corpora, non viritim ſingulos ex noticia, ad ſolennes ſportulas contrahit. Sed ego ideo prudentiam tuam elegi, ut formandis iſtius provinciæ moribus ipſe moderareris & ea conſtituas, quæ ad perpetuam ejus provinciæ quietem eſſent profutura.

CXIX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

ATheteæ, domine, ea quæ pro [4] Iſelaſticis certaminibus conſtituiſti, deberi ſibi putant ſtatim ex eo die quo ſunt coronati. Nihil enim referre, quando ſint patriam invecti, ſed quando certamine vicerint, ex quo invehi poſſint. Ego contra ſcribo Iſelaſticorum nomine; [5] itaque eorum vehementer addubitem an ſit potius id tempus quo εισελασιν intuendum. Iidem obſonia petunt pro eo agone qui à te Iſelaſticus factus eſt, quamvis [6] vicerint ante quam fieret. Ajunt enim congruens eſſe, ſicut non datur ſibi pro his certaminibus quæ eſſe Iſelaſtica, poſtquam vicerint, deſierunt; ita pro iis dari quæ eſſe cœperunt. Hic quoque non mediocriter hæreo, ne cujuſquam retro habeatur ratio dandum-

1 Ad cœnam. 2 Ad imitationem ſportulæ Romanæ. 3 Catan. leg. Diamæarias ſc. factionis. Cauſab. Dianomes. dicitur enim ſportula διανομὴ χρυσὶς vel ἀργύρα. Ideoque veretur Plinius ne ſportulæ plebis captandæ gratia inſtitutæ, provinciam in partes dividerent. 4 Ita dictis quoniam victores magna pompa coronati patriam invecti ſunt. 5 Leg. ita tamen ut. 6 Conſtituit Trajanus hoc certamen Cal. Maiis, mandavitque à Cal. Jun. inchoatum in Aug. terminari. Reſpiciunt Iſelaſtici conſtitutionis diem, & exinde ſibi obſonia deberi arguunt.

que

que quod tunc, quum vincerent, non debebatur. Rogo ergo, ut dubitationem meam regere, id est, beneficia tua interpretari ipse digneris.

CXX. TR. PLINIO S.

ISelasticum tunc primum mihi videtur incipere deberi, quum quis in civitatem suam ipse εισιλαυσητ. Obsonia eorum certaminum quæ Iselastica esse placuit mihi, si ante Iselastica non fuerunt, retro non debentur. Nec proficere pro desiderio athletarum potest, tam [1] eorum quæ postea Iselastica lege constitui, quam quæ quum vincerent, esse desierunt. Mutata enim conditione certaminum, nihilominus quæ ante perceperant, non revocantur.

CXXI. C. PLINIUS TR. IMP. S

USque in hoc tempus, domine, neque cuiquam diplomata commodavi, neque in rem ullam, nisi tuam, misi. quam perpetuam servationem meam quædam necessitas rupit. Uxori enim meæ, audita morte avi, volenti ad amitam suam excurrere, usum eorum negare durum putavi, cum talis officii gratia in celeritate consisteret; sciremque te rationem itineris probaturum, cujus causa erat pietas. Hæc scripsi, quia mihi parum gratus tibi fore videbar, si dissimulassem inter alia beneficia hoc unum, quod me debere sciebam indulgentiæ tuæ, quod fiducia ejus, quasi consulto te, non dubitavi facere; quem si consuluissem, sero feciissem.

CXXII. TR. PLINIO S.

MErito habuisti, Secunde carissime, fiduciam animi mei. Nec dubitandum fuisset, si expectasses donec me consuleres an iter uxoris tuæ diplomatibus, quæ officio tuo dedi, adjuvandum esset, usum eorum intentioni non profuisse, cum apud amitam suam uxor tua deberet etiam celeritate gratiam adventus sui augere.

[1] Eorum certaminum obsonia.

FINIS.

C. PLINII CÆCILII SECUNDI
CONSULIS
PANEGYRICUS,
NERVÆ TRAJANO AUGUSTO DICTUS.

1 BENE ac ſapienter, Patres C. majores inſtituerunt, ut rerum agendarum, ita dicendi initium á precationibus capere: quod nihil rite, nihilque providenter homines ſine deorum immortalium ope, conſilio, honore auſpicarentur. Qui mos cui potius quam conſuli? aut quando magis uſurpandus colenduſque eſt, quam quum imperio ſenatus, auctoritate reipublicæ ad agendas optimo principi gratias excitamur? Quod enim præſtabilius eſt aut pulchrius munus deorum, quam caſtus & ſanctus, & diis ſimillimus princeps? Ac, ſi adhuc dubium fuiſſet, forte caſuque rectores terris, an aliquo numine darentur, principem tamen noſtrum liqueret divinitus conſtitutum. Non enim occulta poteſtate fatorum, ſed ab [1] Jove ipſo coram ac palam repertus, electus eſt. Quippe inter [2] aras & altaria, eodemque loci, quem deus ille tam manifeſtus ac præſens quam cœlum ac ſidera inſedit. Quo magis aptum piumque eſt, te Jupiter optime maxime, antea conditorem, nunc conſervatorem imperii noſtri, precari ut mihi digna conſule, digna ſenatu, digna principe contingat oratio: utque omnibus quæ dicentur à me, libertas, fides, veritas conſtet: tantumque à ſpecie adulationis abſit gratiarum actio mea, quantum abeſt à neceſſitate.

1 Jam tum Trajanus Germaniæ præerat, quod numinis præſentiam magis indicat, ſiquidem abſens adoptatus eſt.

2 Altare auguſtius quid ſignificat, & in quo victimæ adolentur, ara etiam in qua ſupplicatur aut libatur tantum. Feſtus.

2 Equidem non consuli modo, sed omnibus civibus enitendum reor, nequid de principe nostro ita dicant, ut idem illud de alio dici potuisse videatur. Quare abeant ac recedant voces illæ quas metus exprimebat: nihil quale antea dicamus; nihil enim quale antea patimur: nec eadem de principe palam quæ prius, prædicemus: neque enim eadem secreto loquimur quæ prius. Discernatur orationibus nostris diversitas temporum, & ex ipso genere gratiarum agendarum intelligatur, [1] cui, quando sint hactenus ut deo, nunc nusquam ut numini blandiamur. Non enim de tyranno, sed de cive: non de domino, sed de parente loquimur. Unum ille se ex nobis, & hoc magis excellit atque eminet, quod unum ex nobis putat, nec minus hominem se quam hominibus præesse meminit. Intelligamus ergo bona nostra, dignosque nos illius usu probemus, atque identidem cogitemus, [2] si majus principibus præstemus obsequium qui servitute civium, quam qui libertate lætantur. Et populus quidem Romanus [3] dilectum principum servat: quantoque paulo ante concentu [4] formosum alium, hunc fortissimum personat: quibusque aliquando clamoribus [5] gestum alterius & vocem, hujus pietatem, abstinentiam, mansuetudinem laudat. Quid nos ipsi? divinitatem principis nostri, an humanitatem, temperantiam, facilitatem, ut amor & gaudium tulit, celebrare universi solemus? Jam, quid tam civile, tam senatorium, quam illud additum à nobis optimi cognomen? quod peculiare hujus & proprium arrogantia priorum principum fecit. Enimvero quam commune, quam ex æquo, quod felices nos felicem illum prædicamus [6] alternisque votis hæc faciat, hæc audiat, quasi non dicturi nisi fecerit, comprecamur? Ad quas ille voces lacrymis etiam ac multo pudore suffunditur. Agnoscit enim, sentitque, [7] sibi non principi dici.

3 Igitur quod temperamentum omnes in illo subito pietatis calore servavimus, hoc singuli quoque meditatique teneamus: sciamusque nullum esse neque sincerius neque acceptius genus gratiarum, quam quod illas acclamationes æmulemur, quæ fingendi non habent tempus. Quantum ad

1 Debetur hæc lectio interpretum conjecturæ, qui luxatam hanc in Exemplaribus [cui, quando sint hactenus ut deo, nunc ut numini blandiamur] sic correxerunt. 2 i. e. quod minime majus. 3 Sic legunt plerique & exponunt tamen per [discrimen] rectius forsan delectum, dixeris. 4 Melius hoc de Domitiano, cui in ore frequenter Homericum illud, Οὐχ ὁράας οἷος κἀγὼ καλός τε μέγας τε quam de Nerone, ut alii intelligunt. 5. Neronis qui Histrioniam exercuit. 6 Quippe Trajanus vota concepit, ut ita dii illum incolumem præstarent, si ex communi utilitate remp. gessisset. 7 Mores sc. non fortunam spectari.

me

me pertinet, laborabo ut orationem meam ad modestiam principis moderationemque submittam: nec minus considerabo quid aures ejus pati possint, quam quid virtutibus debeatur. Magna & inusitata principis gloria, cui gratias acturus non tam vereor ne me in laudibus suis parcum quam ne nimium putet. Hæc me cura, hæc difficultas sola circumstat: nam merenti gratias agere facile est, Patres Conscripti. Non enim periculum est, ne, quum loquar de humanitate, exprobrari sibi superbiam credat: quum de frugalitate, luxuriam: quum de clementia, crudelitatem: quum de liberalitate, avaritiam: quum de benignitate, livorem: quum de continentia, libidinem: quum de labore, inertiam: quum de fortitudine, timorem. Ac ne illud quidem vereor, ne gratus ingratusve videar, prout satis aut parum dixero. Animadverto enim etiam deos ipsos non tam accuratis adorantium precibus quam innocentia & sanctitate lætari: gratioremque existimari qui delubris eorum puram castamque mentem, quam qui meditatum carmen intulerit.

4 Sed parendum est senatusconsulto, quod ex utilitate publica placuit ut consulis voce sub titulo gratiarum agendarum, boni principes quæ facerent recognoscerent: mali, quæ facere deberent. Id nunc eo magis solenne ac necessarium est, quod parens noster privatas gratiarum actiones cohibet & comprimit: intercessurus etiam publicis, si permitteret sibi vetare, quod senatus juberet. Utrunque, Cæsar Auguste, moderate, & quod alibi tibi gratias agi non sinis, & quod hic sinis. Non enim à teipso tibi honor iste, sed ab agentibus habetur. Cedis affectibus nostris, nec [2] nobis munera tua prædicare, sed audire tibi necesse est. Sæpe ego mecum P. C. tacitus agitavi qualem quantumque esse oporteret cujus ditione nutuque maria, terræ, pax, bella regerentur: quum interea fingenti formantique mihi principem, quem æquata diis immortalibus potestas deceret, nunquam voto saltem concipere succurrit similem huic quem videmus. Enituit aliquis in bello, sed obsolevit in pace: alium toga, sed non & arma honestarunt: reverentiam ille terrore, alius amorem humanitate captavit: ille quæsitam domi gloriam, in publico; hic in publico partam, domi perdidit: postremo adhuc nemo extitit cujus virtutes nullo vitiorum confinio læderentur. At principi nostro quanta concordia, quantusque concentus omnium laudum, omnisque gloriæ contigit, ut nihil severitati ejus hilaritate, nihil gravitati simplicitate, nihil majestati humanitate detrahatur. Jam firmitas,

1 Quibus integrum est non statuere.

2 Utpote quos officii pietas cogit, non imposita ab imp. necessitas.

jam proceritas corporis, jam honor capitis, & dignitas oris, ad hoc, ætatis [1] indeflexa maturitas, nec ſine quodam munere deûm [2] feſtinatis ſenectutis inſignibus ad augendam majeſtatem ornata cæſaries, nonne longe lateque principem oſtentant?

5 Talem eſſe oportuit quem non bella civilia, nec armis oppreſſa reſpublica, ſed pax & adoptatio, & tandem exorata terris numina dediſſent. An fas erat nihil differre inter imperatorem quem homines & quem dii feciſſent? quorum quidem in te, Cæſar, judicium & favor, tunc ſtatim quum ad exercitum proficiſcereris, & quidem inuſitato indicio enituit. Nam cæteros principes aut largus cruor hoſtiarum, aut finiſter volatus avium conſulentibus nuntiavit: tibi aſcendenti de more Capitolium, quanquam non id [3] agentium, civium clamor, ut jam principi, occurrit. Siquidem omnis turba quæ limen inſederat, ad ingreſſum tuum foribus reclufis, illa quidem ut tunc arbitrabatur deum, cæterum ut docuit eventus, te conſalutavit [4] imperatorem, nec aliter à [5] cunctis omen acceptum eſt. Nam ipſe intelligere nolebas: recuſabas enim imperare, recuſabas quod bene erat [6] imperaturo: igitur cogendus fuiſti. Cogi porro non poteras, niſi periculo patriæ & mutatione reipub. obſtinatum enim tibi non ſuſcipere imperium, niſi ſervandum fuiſſet. Quare ergo illum ipſum [7] furorem, motumque caſtrenſem reor extitiſſe, quia magna vi magnoque terrore modeſtia tua vincenda erat. At ſicut maris cœlique temperiem turbines tempeſtateſque commendant, ita ad augendam pacis tuæ gratiam, illum tumultum præceſſiſſe crediderim. Habet has vices conditio mortalium, ut adverſa ex ſecundis, ex adverſis ſecunda noſcantur. Occultat utrorumque ſemina deus, & plerumque bonorum malorumque cauſæ ſub diverſa ſpecie latent.

6. Magnum quidem illud ſeculo dedecus, magnum reipub. vulnus impreſſum eſt. Imperator, & parens generis humani [8] obſeſſus, captus, incluſus: ablata mitiſſimo ſeni ſervandorum hominum poteſtas: ereptumque principi illud in principatu beatiſſimum, quod nihil cogitur. Si tamen hæc ſola erat ratio quæ te publicæ ſalutis gubernaculis admoveret, prope eſt ut exclamem tanti fuiſſe. Corrupta eſt

1 Stata ætas, necdum prona & vergens. 2 Diis id agentibus ut citius caneſceret Trajanus, & conjuncta haberet cum ſenili prudentia, ſenectutis etiam inſignia. 3 Non id cogitantium. 4 Colebatur Jupiter cognomine Imperatoris, quem cum ſub eo titulo ſalutaverat pop. R. tractum eſt omen ad Trajanum. 5 A turba. 6 Alii leg. Imperaturi. 7 Poſt cæſum Domitianum, cujus cædis authores magno clamore milites depopoſcerunt. 8 Uſquedum traderet occidendos quos poſtulaverant. Nervam intellige.

diſciplina

disciplina castrorum, ut tu corrector emendatorque contingeres: inductum pessimum exemplum, ut optimum opponeretur. postremo coactus princeps quos nollet occidere, ut daret principem qui cogi non possit. Olim tu quidem adoptari merebare: sed nescissemus quantum tibi deberet imperium, si ante adoptatus esses. Expectatum est tempus in quo liqueret non tam accepisse te beneficium quam dedisse. Confugit in sinum tuum concussa respub. ruensque imperium super imperatorem, imperatoris tibi voce delatum est. Imploratus adoptione, & accitus es, ut olim duces magni à peregrinis externisque bellis ad opem patriæ ferendam revocari solebant. Ita filius ac parens uno eodemque momento rem maximam invicem præstitistis. Ille tibi imperium dedit, tu ille reddidisti. Solus ergo ad hoc ævi pro munere tanto paria accipiendo fecisti, immo ultro dantem obligasti. Communicato enim imperio solicitior tu, ille securior factus est.

7 O novum atque inauditum ad principatum iter! non te propria cupiditas, proprius metus, sed aliena utilitas, alienus timor principem fecit. Videaris licet quod est amplissimum consequutus inter homines; felicius tamen erat illud quod reliquisti sub bono principe privatus esse desiisti. Assumptus es in laborum curarumque consortium, nec te læta & prospera stationis istius, sed aspera & dura ad capessendam eam compulerunt: suscepisti imperium postquam alium suscepti pœnitebat. Nulla adoptati cum eo qui adoptabat, cognatio, nulla necessitudo, nisi quod uterque optimus erat, dignusque alter eligi, alter eligere. Itaque adoptatus es, non ut prius [1] alius atque alius in gratiam uxoris: ascivit enim te filium non vitricus, sed princeps: eodemque animo divus Nerva pater tuus factus est, quo erat omnium. Nec decet aliter filium assumi, si assumatur à principe. An senatus populique Romani exercitus provincias, socios transmissurus uni, successorem è sinu uxoris accipias? summæque potestatis hæredem tantum intra domum tuam quæras? non per totam civitatem circumferas oculos, & hunc tibi proximum, hunc conjunctissimum existimes, quem optimum, quem diis simillimum inveneris? Imperaturus omnibus eligi debet ex omnibus. non enim servulis tuis dominum, ut possis esse contentus quasi necessario [2] hærede, sed principem civibus daturus imperator. Superbum istud & regium, nisi adoptes eum quem constet imperaturum fuisse, etiamsi non adoptasses.

1 Tiberium & Neronem innuit, quorum hic Agrippinæ, alter Liviæ ambitu ad imperium ascitus est. 2 Sui & necessarii hæredes dicuntur qui in potestate morientis fuere.

Fecit

Fecit hoc Nerva, nihil intereſſe arbitratus, genueris an elegeris: ſi perinde ſine judicio adoptentur liberi ac naſcuntur, niſi tamen quod æquiore animo ferunt homines quem princeps parum feliciter genuit, quam quem male elegit.

8. Sedulo ergo vitavit hunc caſum, nec judicium hominum, ſed [1] deorum etiam in conſilium aſſumpſit. Itaque non tua in cubiculo, ſed in templo, nec ante genialem torum, ſed ante pulvinar Jovis optimi maximi, adoptio peracta eſt: qua tandem non ſervitus noſtra, ſed libertas & ſalus & ſecuritas fundabatur. Sibi enim dii gloriam illam vendicaverunt: horum opus, horum illud imperium, Nerva tamen miniſter fuit: uterque qui adoptaret tam paruit quam tu qui adoptabaris. Allata erat ex Pannonia laurea, id agentibus diis ut invicti imperatoris exortum victoriæ inſigne decoraret: hanc imperator Nerva in gremio Jovis collocarat, quum repente ſolito major & auguſtior, advocata hominum concione deorumque te filium ſibi, hoc eſt, unicum auxilium, feſſis rebus aſſumpſit. Inde quaſi depoſito imperio qua ſecuritate, qua gloria lætus? (nam quantulum refert deponas an partiaris imperium, niſi quod difficilius hoc eſt) non ſecus ac præſenti tibi innixus, tuis humeris ſe patriamque ſuſtentans, tua juventa, tuo robore invaluit: ſtatim conſedit omnis tumultus. Non adoptionis opus iſtud fuit, ſed adoptati: atque adeo temere fecerat Nerva ſi adoptaſſet alium. Oblitine ſumus ut nuper [2] poſt adoptionem non deſierit ſeditio ſed cœperit irritamentum iſtud irarum, & fax tumultus fuſſet, niſi incidiſſet in te. An dubium eſt, ut dare non poſſet imperium imperator qui reverentiam amiſerat? auctoritate ejus effectum eſt cui dabatur. Simul filius, ſimul Cæſar, mox imperator, & conſors tribunitiæ poteſtatis, & omnia pariter, & ſtatim factus es, quæ proxime parens [3] verus tantum in alterum filium contulit.

9 Magnum hoc tuæ moderationis indicium, quod non ſolum ſucceſſor imperii, ſed particeps etiam ſociuſque placuiſti. Nam ſucceſſor, etiamſi nolis, habendus eſt: non eſt habendus ſocius, niſi velis: Credentne poſteri, [4] patritio & conſulari, & triumphali patre genitum, quum fortiſſimum, ampliſſimum, amantiſſimum ſui exercitum regeret, imperatorem non ab exercitu factum? eidem quum Germaniæ præſideret, Germanici nomen hinc miſſum? nihil ipſum, ut imperator fieret agitaſſe? nihil feciſſe, niſi quod meruit & paruit. Paruiſti enim Cæſar, & ad principatum obſequio

1 Αἰσθανόμενοι ὑπηρέτας σὲ τῶν βουλημάτων, μεγάλα βοῶν ἰὼν, Ἀγαθῇ τύχῃ Νίκαιαν Τραϊανὸν υἱοποιοῦμαι. Cedrenus. 2 Piſonis à Galba. 3 Veſpaſianus qui cum Tito communicavit imperium. 4 Quanquam ab hiſtoricis proditum eſt, Trajanum antiqua magis quam clara familia natum.

perve-

perveniſti: nihilque magis à te [1] ſubjecti animo factum eſt, quam quod imperare cœpiſti. Jam Cæſar, jam imperator, jam Germanicus, abſens & ignarus, & poſt tanta nomina, quantum ad te pertinet, privatus. Magnum videretur, ſi dicerem, Neſciſti te imperatorem futurum: eras imperator, & eſſe te neſciebas. Ut vero ad te fortunæ tuæ nuntius venit, malebas quidem hoc eſſe quod fueras, ſed non erat liberum. Annon obſequereris principi civis? legatus imperatori? filius patri? ubi deinde diſciplina? ubi mos a majoribus traditus, quodcunque imperator munus injungeret, æquo animo paratoque ſubeundi? Quid enim ſi provincias ex provinciis, ex bellis bella mandaret? Eodem illum uti jure poſſe putes, quum ad imperium revocet, quo ſit uſus quum ad exercitum miſerit; nihilque intereſſe, ire legatum, an redire principem jubeat, niſi quod major ſit obſequii gloria in eo quod quis minus velit.

10 Augebat auctoritatem jubentis, in ſummum diſcrimen auctoritas ejus adducta: utque magis parendum imperanti putares, efficiebatur, eo quod ab aliis minus parebatur. Ad hoc audiebas ſenatus populique conſenſum. Non unius Nervæ judicium illud, illa electio fuit. Nam qui ubique ſunt homines hoc idem votis expetebant: ille tantum jure principis occupavit, primuſque fecit quod omnes facturi erant: nec hercule tantopere cunctis factum placeret, niſi placuiſſet antequam fieret. At quo temperamento, dii boni, poteſtatem tuam fortunamque moderatuſes? Imperator tu titulis & imaginibus, & ſignis: cæterum modeſtia, labore, vigilantia, dux & legatus, & miles: quum jam tua vexilla, tuas aquilas magno gradu anteires, neque aliud tibi ex illa adoptione, quam filii pietatem, filii obſequium aſſereres, longamque huic nomini ætatem, longam gloriam precarere: jam te providentia deorum primum in locum provexerat, tu adhuc in ſecundo reſiſtere, atque etiam ſeneſcere optabas: privatus tibi videbaris quandiu imperator & alius eſſet. Audita ſunt vota tua, ſed in quantum optimo illi & ſanctiſſimo ſeni utile fuit, quem dii cœlo vindicaverunt, ne quid poſt illud divinum & immortale factum, mortale faceret. Deberi quippe maximo operi hanc venerationem, ut noviſſimum eſſet, auctoremque ejus ſtatim conſecrandum, ut quandoque inter poſteros quæreretur an illud jam deus feciſſet. Ita ille nullo magis nomine publicus parens quam quia tuus. Ingens gloria, ingenſque fama, quum abunde expertus eſſet quam bene humeris tuis ſederet imperium, tibi terras, te terris reliquit:

1 Quia juſſus imperavit.

eo ipso carus omnibus ac desiderandus, quod prospexerat ne desideraretur.

11 Quem tu lacrymis primum, ita ut filium decuit, mox templis honestasti: non imitatus illos qui hoc idem, sed alia mente, fecerunt. Dicavit cœlo Tiberius Augustum, sed ut majestatis [1] numen induceret: Claudium Nero, sed ut irrideret: Vespasianum Titus, Domitianus Titum: sed ille, ut dei filius, hic, ut frater videretur: tu sideribus patrem intulisti, non ad metum civium, non in contumeliam numinum, non in honorem tuum, sed quia deum credis. Minus est hoc quum fit ab his qui & sese deos putant: sed licet illum aris, pulvinaribus, & flamine colas, non alio magis tamen deum & facis & probas quam quod ipse talis es. In principe enim qui electo successore fato concessit, una itemque certissima divinitatis fides est, bonus successor. Num ergo tibi ex immortalitate patris aliquid arrogantiæ accessit? num hos proximos divinitate parentum desides ac superbos, potius quam illos veteres & antiquos æmularis, qui hoc ipsum imperium peperere, quod modo hostis invaserat contempseratque? [2] cujus pulsi fugatique, non alium magis habebatur indicium, quam quod triumpharetur. Ergo sustulerant animos, & jugum excusserant: nec jam nobiscum de sua libertate, sed de nostra servitute, certabant: ac ne inducias quidem, nisi [3] æquis conditionibus inibant: [4] legesque ut acciperent dabant.

12 At nunc rediit omnibus terror & metus, & votum imperata faciendi. Vident enim Romanum ducem unum ex illis veteribus, & priscis, quibus imperatorium nomen addebant contecti cædibus campi, & infecta victoriis maria. Accipimus obsides ergo, non [5] emimus: nec ingentibus damnis immensisque muneribus pacisci mur: ut vicerimus: rogant, supplicant; largimur, negamus. Utrumque ex imperii majestate. Agunt gratias qui impetraverunt. Non audent queri quibus negatum est. An audeant qui sciant te assedisse ferocissimis populis eo ipso tempore quod amicissimum illis, difficilimum nobis, quum Danubius ripas gelu jungit, duratusque glacie ingentia tergo bella transportat: quum feræ gentes non telis magis quam suo cœlo, suo sidere armantur? Sed ubi in proximo tu, non secus ac si mutatæ temporum

1 Alii leg. crimen. 2 Ita leg. Ad Domitiani tempora hæc referri debent, cui triumphus semper fuit victoriæ loco etiamsi ut plurimum re male gesta redierit. ideoque Plinius pulsi hostis unicum indicium fuisse ait inanes triumphos, non victoriam re- vera partam. Lacunam quam hic loci suspicatur Lipsius, non video. 3 Quia major erat Romanorum potentia quam ut Barbaris se æquari finerent. 4 Nempe ipsi hostes legum conditiones præscipere quibus staretur. 5 Uti Caligula, de quo consule Suet. c. 45. 6.

vices

vices essent, illi quidem latibulis suis clausi tenebantur, nostra agmina percursare ripas, & [1] aliena occasione si permitteres uti, utroque hyemem suam barbaris inferre gaudebant.

13. Hæc tibi apud hostes veneratio. Quid apud milites, quam admirationem quemadmodum comparasti, quum tecum iniediam, tecum ferrent sitim? quum in illa meditatione campestri, militaribus turmis imperatorium pulverem sudoremque misceres? nihil à cæteris, nisi robore ac præstantia, differens, quum libero Marte, nunc cominus tela vibrares, nunc vibrata suscipieres, alacer virtute militum, & lætus quoties aut cassidi tuæ aut clypeo gravior ictus incideret? Laudabas quippe ipse ferientes, hortabarisque ut auderent: & audebant jam, quum spectator moderatorq; ineuntium certamina virorum, arma componeres, tela tentares: ac si quid [2] durius accipienti videretur, ipse vibrares. Quid quum solatium fessis, ægris opem ferres? Non tibi moris tua inire tentoria, nisi commilitonum ante lustrasses: nec requiem corpori, nisi post omnes, dare. Hac mihi admiratione dignus imperator non videretur, si inter Fabricios & Scipiones & Camillos talis esset. Tunc enim illum imitationis ardor, semperque melior aliquis accenderet: postquam vero studium armorum à manibus ad [3] oculos, ad voluptatem à labore translatum est, postquam exercitationibus nostris non veteranorum aliquis, cui decus [4] muralis aut civica, sed Græculus magister assistit, quam magnum est unum ex omnibus [5] patrio more patria virtute lætari, & sine æmulo, ac sine exemplo secum certare, secum contendere: ac sicut imperat solus, solum ita esse qui debeat imperare?

14. Nonne incunabula hæc tibi Cæsar, & rudimenta, quum puer admodum Parthica lauro gloriam patris augeres, nomenq; Germanici jam tum mererere? quum ferociam superbiamque Parthorum ex proximo auditus magno terrore cohiberes? Rhenumque & Euphratem admirationis tuæ fama conjungeres? quum orbem terrarum non pedibus magis quam laudibus peragrares? apud eos semper major & clarior quibus postea contigisses? Et necdum imperator, necdum dei filius eras. Germaniamque cum plurimæ gentes, ac prope infinita vastitas interjacentis soli, tum Pyrenæus, Alpes, immensique alii montes, nisi his compararentur, muniunt diri-

1 Occasione hyemis qua hostes antea uti solebant. 2 Gravius. 3 Ad pompam & spectacula. 4 Quarum altera illi data est qui primus murum ascenderit; illi altera qui civem servaverit. 5 Majorum more & virtute Romana. Ersi Dion Trajanum Hispanum fuisse asserat, quod fortasse consulto dissimulat Plinius.

muntque, per hoc omne ſpatium quum legiones duceres, ſeu potius (tanta velocitas erat) raperes: non vehiculum unquam, non equum reſpexiſti. Levis hic, non ſubſidium itineris, ſed decus, & cum cæteris ſubſequebatur, ut cujus nullus tibi uſus, niſi quum die [1] ſtativorum proximum campum alacritate, diſcurſu, pulvere attolleres. Initium laboris mirer, an finem? multum eſt quod perſeveraſti, plus tamen quod non timuiſti ne perſeverare non poſſes. Nec dubito quin [2] ille qui te inter illa Germaniæ bella ab Hiſpania uſque, ut validiſſimum præſidium exciverat, iners ipſe, alieniſque virtutibus tunc quoque invidus imperator, quum ope earum indigeret, tantam admirationem tui, non ſine quodam timore conceperit, quantam [3] ille genitus Jove poſt ſævos labores, duraque imperia regi ſuo indomitus ſemper indefeſſuſque referebat: quum aliis ſuper alias expeditionibus munere alio dignus invenireris.

15. Tribunus vero disjunctiſſimas terras, teneris adhuc annis, viri firmitate luſtraſti: jam tunc præmonente fortuna ut diu penitus perdiſceres, quæ mox præcipere deberes. Neque enim proſpexiſſe caſtra, brevemque militiam quaſi tranſiſſe contentus, ita egiſti tribunum, ut eſſe ſtatim dux poſſes, nihilque diſcendum haberes tempore docendi. Cognoviſti per ſtipendia decem, mores gentium, regionum ſitus, opportunitates locorum, & diverſam aquarum cœlique temperiem, ut patrios fontes, patriumque ſidus ferre conſueſti. Quoties equos, quoties emerita arma mutaſti? Veniet ergo tempus, quo poſteri viſere, viſendum tradere minoribus ſuis geſtient, quis ſudores tuos hauſerit campus, quæ refectiones tuas arbores, quæ ſomnum ſaxa prætexerint, quod denique tectum magnus hoſpes impleveris, ut tunc ipſi tibi ingentium ducum ſacra veſtigia iiſdem in locis monſtrabantur. Verum hæc olim, in præſentia quidem quiſquis paulo vetuſtior miles, hic te commilitone cenſetur. Quotus enim quiſque cujus tu non ante commilito quam imperator? Inde eſt quod prope omnes nomine appellas, quod ſingulorum fortia facta commemoras: nec habent adnumeranda tibi pro republica vulnera, quibus ſtatim laudator & teſtis contigiſti,

16. Sed magis prædicanda moderatio tua, quod innutritus bellicis laudibus, pacem amas: nec quia vel pater tibi triumphalis, vel adoptionis tuæ die dicata Capitolino Jovi + laurus, idcirco ex occaſione omni quæris triumphos, non times bella, nec provocas. Magnum eſt, imperator Auguſte, magnum

✓ 1 Cum munitis caſtris milites interquieſcerent. 2 Domitianus ſub quo conſulatum geſſit. 3 Hercules: + Miſſa, ut ſupra, ex Pannonia.

eſt

eſt ſtare in Danubii ripa, ſi tranſeas certum triumphi, nec decertare cupere cum recuſantibus: quorum alterum fortitudine, alterum moderatione efficitur. Nam ut ipſe nolis pugnare, moderatio: fortitudo tua præſtat ut neq; hoſtes tui velint. Accipiet ergo aliquando Capitolium non inanes currus, nec falſæ ſimulacra victoriæ: ſed imperatore veram ac ſolidam gloriam reportante, pacem, tranquillitatem, & tam confeſſa hoſtium obſequia, ut vincendus nemo fuerit. Pulchrius hoc omnibus triumphis, neque enim unquam niſi ex [1] contemptu imperii noſtri factum eſt ut vinceremus. Quod ſi quis barbarus rex eo inſolentiæ furoriſque proceſſerit, ut iram tuam indignationemque mereatur, ſæ ille, ſive interfuſo mari, ſeu fluminibus immenſis, ſeu præcipiti monte defenditur, omnia hæc tam [2] prona tamque cedentia virtutibus tuis ſentiet, ut ſubſediſſe montes, flumina exaruiſſe, interceptum mare, illataſque ſibi non eſſe claſſes noſtras, ſed [3] terras ipſas arbitretur.

17. Videor jam cernere non ſpoliis provinciarum, & extorto ſociis auro, ſed hoſtilibus armis, captorumque regum catenis triumphum gravem. Videor ingentia ducum nomina, nec [4] indecora nominibus corpora noſcitare. Videor intueri immanibus auſis barbarorum onuſta [5] fercula, & ſua quemque facta vinctis manibus ſequentem, mox ipſum te ſublimem inſtantemque curru domitarum gentium tergo, ante currum autem clypeos quos ipſe perfoderis. Nec tibi [6] opima defuerint, ſi quis regum venire in manus audeat: nec modo telorum tuorum, ſed etiam oculorum minarumque conjectum, toto campo totoque exercitu oppoſito, perhorreſcat. Meruiſti [7] proxima moderatione ut quandocunque te vel inferre vel propulſare bellum coëgerit imperii dignitas, non ideo viciſſe videaris ut triumphares, ſed triumphare quia viceris.

18. Aliud ex alio mihi occurrit. Quam ſpecioſum eſt quod diſciplinam caſtrorum lapſam extinctamque refoviſti, depulſo prioris ſeculi malo, inertia, & contumacia, & dedignatione parendi! Tutum eſt reverentiam, tutum caritatem mereri. Nec ducum quiſquam, aut [8] non amari à militibus, aut [9] amari timet: & inde offenſæ gratiæque pariter ſecuri

1 Quia certare velle oritur ſaltem ex opinione æqualis virtutis, quod probro erat Romanis qui parem non admitterent. 2 Pervia. 3 Propter multitudinem navium fortaſſe, quæ ſibi contiguæ ſpeciem quandam terræ exhibent. 4 Magna utique & nominibus paria, quæ, ut Nazarius loquitur, bellum ſtrepunt. 5 Expreſſa ipſis ferculis pugnæ ſimulacra, de quo ita Claud.

—His facta metallis
Oppida, vel montes, captivaque flumina ferrent.

6 Spolia duci detracta. 7 Cum ad Danubium ſederet. 8 Quorum illud odium ſolet conciliare. 9 Hoc invidiam.

instant operibus, adsunt exercitationibus, arma, mœnia, viros aptant. Quippe non is princeps qui sibi imminere, sibi intendi putet quod in hostes paretur: quæ persuasio fuit illorum qui hostilia quum facerent, timebant. Eodem ergo tempore militaria studia, nec animos modo, sed & corpora ipsa langueſcere, gladios etiam incuria hebetari retundique gaudebant. Duces porro nostri non tam regum exterorum quam suorum principum insidias, nec tam hostium quam commilitonum manus ferrumque metuebant.

19. Est hæc natura sideribus, ut parva & exilia validiorum exortus obscuret: similiter imperatoris adventu legatorum dignitas inumbratur. Tu tamen major omnibus quidem eras, sed sine ullius diminutione major: eandem auctoritatem præsente te quisque quam absente, retinebat. Quin etiam plerisque ex eo reverentia acceſſerat, quod tu quoque illos reverebare. Itaque perinde summis atque infimis carus, sic imperatorem commilitonemque miscueras, ut studium omnium laboremque & tanquam exactor intenderes, & tanquam particeps sociusque relevares. Felices illos quorum fides & industria non per internuntios & interpretes, sed ab ipso te nec auribus tuis, sed oculis, probantur. Consecuti sunt ut absens quoque de absentibus nemini magis quam tibi crederes.

20. Jam te civium desideria revocabant, amoremque castrorum superabat caritas patriæ, iter inde placidum, ac modestum, ut plane à pace redeuntis. Nec vero ego in laudibus tuis ponam quod adventum tuum non pater quisquam, non maritus expavit. Affectata aliis castitas, tibi ingenita & innata, interque ea quæ [1] imputare non possis. Nullus in exigendis vehiculis tumultus, nullum circa hospitia fastidium: annona, quæ cæteris. Ad hoc, comitatus accinctus & parens. Diceres magnum aliquem ducem, & te potissimum ad [2] exercitus ire. Adeo nihil, aut certe parum intererat inter imperatorem factum, & brevi futurum. Quam dissimilis nuper alterius principis transitus, si tamen transitus ille, non populatio fuit, quum abactus hospitum exerceret, omniaque dextra lævaque perusta & attrita, ut si vis aliqua, vel ipsi illi barbari, quos fugiebat, incideret. Persuadendum provinciis erat illud iter, Domitiani fuisse, non principis. Itaque non tam pro tua gloria quam pro utilitate communi, edicto subjecisti quod in utrumque vestrum esset impensum. Assuescat imperator, cum imperio calculum ponere: sic exeat, sic redeat, tanquam ra-

1 Quasi ad hæc non aliena insti- | paratus fuerit. 2 Non victorem redi-
tutionis, sed naturali instinctu com- | re.

tionem

tionem redditurus, edicat quid absumpserit. Ita fiet ut non absumat quod pudeat dicere: præterea futuri principes, velint, nolint, sciant tanti tuum constat: propositisque duobus exemplis meminerint, perinde conjecturam de moribus suis homines esse facturos, prout hoc vel illud elegerint.

21. Nonne his tot tantisque meritis novos aliquos honores, novos titulos merebare? at tu etiam nomen patris patriæ recusabas. Quam longa nobis cum modestia tua pugna? quam tarde vicimus? Nomen illud quod alii primo statim principatus die, ut imperatoris & Cæsaris receperunt, tu usque eo distuliisti, donec tu quoque, beneficiorum tuorum parcissimus æstimator, jam te mereri fatereris? Itaque soli omnium contigit tibi, ut pater patriæ esses antequam fieres. Eras enim in animis, in judiciis nostris: nec publicæ pietatis intererat quid vocarere, nisi quod ingrata sibi videbatur, si te imperatorem potius vocaret & Cæsarem, quum patrem experiretur. Quod quidem nomen qua benignitate, qua indulgentia exerces! ut cum civibus tuis, quasi cum liberis parens, vivis! ut reversus imperator, qui privatus exieras, agnoscis agnoscerisque! eosdem nos, eundem te putas: par omnibus, & hoc tantum cæteris major, quo melior.

22. Ac primum qui dies ille quo expectatus desideratusque urbem tuam ingressus es? Jam hoc ipsum quod ingressus es, quam mirum lætumque? Nam priores invehi & importari solebant: non dico quadrijugo curru, & albentibus equis, sed humeris hominum, quod arrogantius erat: tu sola corporis proceritate elatior aliis & excelsior, non de patientia nostra quendam triumphum, sed de superbia principum egisti. Ergo non ætas quenquam, non valetudo, non sexus retardavit, quominus oculos insolito spectaculo impleret. Te parvuli noscere, ostentare juvenes, mirari senes, ægri quoque neglecto medentium imperio ad conspectum tui, quasi ad salutem sanitatemque, prorepere. Inde alii se satis vixisse te viso, te recepto: alii nunc magis esse vivendum prædicabant. Feminas etiam tunc fœcunditatis suæ maxima voluptas subiit, quum cernerent cui principi cives, cui imperatori milites peperissent. Videres referta tecta ac laborantia, ac ne eum quidem vacantem locum qui nonnisi suspensum & instabile vestigium caperet. Oppletas undique vias, angustumque tramitem relictum tibi: alacrem hinc atque inde populum, ubique par gaudium paremque clamorem. Tam æqualiter ab omnibus ex adventu tuo lætitia percepta est, quam [1] omni-

[1] Venit scil. cuique ordini benignus.

bus

bus venisti: quæ tamen ipsa cum ingressu tuo crevit, ac prope in singulos gradus adaucta est.

23. Gratum erat cunctis quod senatum osculo exciperes, ut dimissus osculo fueras: gratum quod equestris ordinis [1] decora honore nominum sine monitore signares: gratum quod tantum non ultro clientibus salutatis, quasdam familiaritatis notas adderes: gratius tamen quod sensim & placide, & quantum respectantium turba pateretur, incederes, quod occurrantium populus te quoque, te immo maxime, astaret: quod primo statim die latus tuum crederes omnibus, neque enim stipatus satellitum manu, sed circumfusus undique, nunc senatus, nunc equestris ordinis flore, prout alterutrum frequentiæ genus invaluisset, [2] silentes quietosque lictores tuos subsequebare. Nam milites nihil à plebe habitu, tranquillitate, modestia differebant. Ubi vero cœpisti Capitolium ascendere, quam læta omnibus adoptionis tuæ recordatio! quam peculiare gaudium eorum qui te primi eodem loco salutaverant imperatorem! quin etiam, deum ipsum tunc præcipuam voluptatem operis sui percepisse crediderim. Ut quidem [3] iisdem vestigiis institisti, quibus parens tuus ingens illud deorum prolaturus arcanum, quæ circumstantium gaudia! quam recens clamor! quam similis illi dies, qui hunc genuit diem! ut plena altaribus, augusta victimis cuncta! ut in unius salutem collata omnium vota! quum sibi se, ac liberis suis, intelligerent precari quæ pro te precarentur. Inde tu in palatium quidem, sed eo vultu, sed ea moderatione, ut si privatam domum peteres; cæteri ad penates suos, quisque iteraturus gaudii fidem, ubi [4] nulla necessitas gaudendi est.

24. Onerasset alium ejusmodi introitus; tu quotidie admirabilior & melior: talis denique, quales alii principes futuros se tantum pollicentur. Solum ergo te commendat augetque temporis spatium, Junxisti enim ac miscuisti res diversissimas, securitatem olim imperantis, & incipientis pudorem. Non tu civium amplexus ad pedes tuos deprimis, nec osculum manu reddis. Manet imperatori quæ [5] prior humanitas [6] dextræ verecundia. Incedebas pedibus, incedis: lætabaris labore, lætaris: eademque omnia illa circa te, nihil in ipso te fortuna mutavit. Liberum est, ingrediente per publicum principe, subsistere, occurrere, comitari, præterire: ambulas inter nos, nos quasi contingas, & copiam tui,

1 Insignissimos quosque. 2 Ut pote qui plebem loco non moventes, liberum fecere intueri principem & propius astare. 3 Suggestum conscendens. 4 Scil. omnibus privatim licet, quicquid velint, sentire & enunciare, ubi nemo imperat affectibus. 5 Alii leg. quæ prior oris humanitas. 6 Quia non præbuit exosculandum.

non

non ut [1] imputes, facis. Hæret lateri tuo quiſquis acceſſit: finemque ſermoni ſuus cuique pudor, non tua ſuperbia, facit. Regimur quidem à te, & ſubjecti tibi, ſed quemadmodum [2] legibus, ſumus. Nam & illæ cupiditates noſtras libidineſque moderantur, nobiſcum tamen & inter nos verſantur. Emines, excellis, ut honor, ut poteſtas, quæ ſuper homines quidem, hominum ſunt tamen. Ante te principes, faſtidio noſtri, & quodam æqualitatis metu, uſum pedum amiſerant. Illos ergo humeri cerviceſque ſervorum ſuper ora noſtra: te fama, te gloria, te civium pietas, te libertas ſuper ipſos principes vehunt; te ad ſidera tollit humus, ita communia & confuſa principis veſtigia.

25. Nec vereor P. C. ne longior videar, quum ſit maxime optandum, ut ea, pro quibus aguntur principi gratiæ, multa ſint: quæ quidem reverentius fuerit integra illibataque cogitationibus veſtris reſervari, quam carptim breviterque perſtringi, quia fere ſequitur, ut illa quidem de quibus taceas, tanta quanta ſunt eſſe videantur. Niſi vero leviter attingi placet, locupletatas tribus, datumque [3] congiarium populo, & datum totum, quum donativi partem milites accepiſſent. An mediocris animi eſt, his potius [4] repræſentare, [5] quibus magis negari poteſt? quamquam in hac quoque diverſitate æqualitatis ratio ſervata eſt. Æquati ſunt enim populo milites eo quod partem, ſed priores; populus militibus, quod poſterior, ſed totum ſtatim accepit. Enimvero qua benignitate diviſum eſt? quantæ curæ tibi fuit ne quis expers liberalitatis tuæ fieret? Datum eſt his, qui poſt edictum tuum in locum [6] eraſorum ſubditi fuerant: æquatique ſunt cæteris illi etiam, quibus non erat promiſſum. Negotiis aliquis, valetudine alius, hic mari, ille fluminibus diſtinebatur: expectatum eſt proviſumque ne quis æger, ne quis occupatus, ne quis denique longe fuiſſet; veniret quiſque quum vellet: veniret quiſque quum poſſet. Magnificum, Cæſar, & tuum, disjunctiſſimas terras munificentiæ ingenio velut admovere, immenſaque ſpatia liberalitate contrahere: intercedere caſibus, occurſare fortunæ, atque omni ope adniti ne quis è plebe Romana, dante congiarium te, [7] hominem magis ſentiret ſe fuiſſe quam civem.

1 Tanquam quod fecerit, neceſſario fuerit faciendum, nec in beneficii parte ponendum. 3 Quæ ſec. Ariſtot. debent eſſe ἄτερ ὁρίξεως. 3 A congio liquidorum menſura: quanquam ductum eſt poſtea nomen ad pecuniæ largitiones. 4 Totum in præſenti ſolvere, i. e. actu continuo, utut dilata ſit donatio. 5 Plebs enim queri ſolum poteſt, milites etiam facta addere. 6 Qui morte vel damnatione, civium albo expungebantur. 7 Adverſis caſibus obnoxium.

26. Adven-

26. Adventante congiarii die, observare principis egressum in publicum: insidere vias examina infantium, futurusque populus solebat. Labor parentibus erat ostentare parvulos: impositosque cervicibus adulantia verba blandasque voces edocere. Reddebant illi quæ monebantur, ac plerique irritis precibus surdas principis aures adstrepebant: ignarique quid rogassent, quid non impetrassent,[1] donec plane scirent, differebantur: tu ne rogari quidem sustinuisti. Et quanquam lætissimum oculis tuis esset, conspectu Romanæ sobolis impleri, omnes tamen antequam te viderent adirentve, recipi, [2] incidi jussisti, ut jam inde ab infantia parentem publicum munere educationis experirentur: crescerent de tuo qui crescerent tibi, alimentisque tuis ad stipendia tua pervenirent, tantumque omnes uni tibi quantum parentibus suis quisque deberet. Recte, Cæsar, quod spem Romani nominis sumptibus tuis suscipis. Nullum est enim magno principe, immortalitatemque merituro impendii genus dignius quam quod erogatur in posteros. Locupletes ad tollendos liberos [3] ingentia præmia, [4] & pares pœnæ cohortantur: [5] pauperibus educandis una ratio est bonus princeps. Hic fiducia sui procreatos nisi larga manu fovet, auget, amplectitur, occasum imperii, occasum reipub. accelerat. Frustra proceros princeps, plebe neglecta, ut defectum corpore caput, nutaturumque instabili pondere tuetur. Facile est conjectare quod perceperis gaudium quum te parentum, liberorum, senum, infantium, puerorum clamor exciperet. Hæc prima parvulorum civium vox aures tuas imbuit, quibus tu daturus alimenta hoc maximum præstitisti, ne rogarent. Super omnia est tamen, quod talis es, ut sub te liberos tollere libeat & expediat.

27. Nemo jam parens filio nisi fragilitatis humanæ vices horret; nec inter insanabiles morbos principis ira numeratur. Magnum quidem est educandi incitamentum, tollere liberos in spem alimentorum, in spem congiariorum; majus tamen, in spem libertatis, in spem securitatis. Atque adeo nihil largiatur princeps, dum nihil auferat: non alat, dum non occidat: nec deerunt qui filios concupiscant. Contra, largia-

1 Nempe ad anum undecimum Suet. cap. 14. Aug. Congiaria populo frequenter dedit, ac ne minores quidem pueros præteriit, quamvis ante nonnisi ab undecimo ætatis anno capere consuessent. 2 In tabulas publicas. 3 Iis, quibus plures essent liberi, in magistratu & fascibus concessa est προεδρια, & in sortitione provinciarum. 4 Cælibes nihil ex testamento capere poterant, nisi è proxime junctorum, porro. Uxorium pendebat, pœnæ loco, qui quod uxorem non haberet, as populo dedit. 5 Utpote qui antea difficiles experti nuptiarum conditiones, Trajani liberalitate invitati lubentius jam contrahunt.

tur

tur & auferat, alat & occidat, næ ille tam brevi tempore effecerit, ut omnes non posterorum modo, sed sui parentumque pœniteat. Quocirca nihil magis in tua tota liberalitate laudaverim, quam quod congiarium das de tuo, alimenta de tuo: neque à te liberi civium, ut ferarum catuli, [1]sanguine & cædibus nutriuntur: quodque gratissimum est accipientibus, sciunt dari sibi quod nemini est ereptum, locupletatisque tam multis pauperiorem esse factum principem tantum: quanquam nec hunc quidem. Nam cujus est quicquid est omnium, tantum ipse quantum omnes habet.

28. Alio me vocat numerosa gloria tua: alio autem? quasi vero jam satis veneratus miratusque sim quod tantam pecuniam profudisti, non ut flagitii tibi conscius ab infectatione ejus averteres famam; nec ut tristes hominum mœstosque sermones lætiore materia detineres. Nullam congiario culpam, nullam alimentis crudelitatem redemisti; nec tibi benefaciendi fuit causa, ut quæ male feceras, impune feciſſes; amor impendio isto, non venia quæsita est: populusque Romanus obligatus à [2]tribunali tuo, non exoratus recessit. Obtulisti enim congiarium gaudentibus gaudens, securusque securis: quodque antea principes ad odium sui leniendum tumentibus plebis animis objectabant, id tu tam innocens populo dedisti quam populus accepit. Paulo minus, P. C. quinque millia ingenuorum fuerunt, quæ liberalitas principis nostri conquisivit, invenit, adscivit. Hi subsidium bellorum, ornamentum pacis, publicis sumptibus aluntur, patriamque non ut patriam tantum, verum ut altricem amare condiscunt. Ex his castra, ex his tribus replebuntur; ex his quandoque nascentur [3] quibus alimentis opus non sit. Dent tibi, Cæsar, ætatem Dii quam mereris, serventque animum quem dederunt: & quando majorem infantium turbam iterum atque iterum videbis incidi (augetur enim quotidie & crescit, non quia cariores parentibus liberi, sed quia principi cives) dabis congiaria si voles, præstabis alimenta si voles; illi tamen [4] propter te nascantur.

29. Instar ego perpetui congiarii reor affluentiam annonæ. Hujus aliquando cura Pompeio non minus addidit gloriæ, quam pulsus ambitus campo, exactus [5] hostis mari, oriens triumphis occidensque lustratus. Nec vero ille civilius quam parens noster, auctoritate, consilio, fide reclusit vias, portus patefecit, itinera terris, litoribus [6] mare, litora mari red-

1 Bonis occisorum. 2 Sumitur hic pro editiore suggestu, non loco unde jus redditur. 3 I. e. Qui suam sibi fabricent fortunam. 4 Etiamsi nihil dedisses. 5 Prædones circa Ciliciam classe aggressus fudit & fugavit. 6 Cujus nullus erat usus propter prædonum incursus.

 didit,

didit, diverſaſque gentes ita commercio miſcuit, ut quod genitum eſſet uſquam, id apud omnes natum eſſe videretur. Nonne cernere datur, ut ſine ullius injuria omnis uſibus noſtris annus exuberet? Quippe non, ut ex hoſtico raptæ, perituræque in horreis meſſes, nequicquam queritantibus ſociis, auferuntur. Devehunt ipſi quod terra genuit, quod ſidus aluit, quod annus tulit; nec novis [1] indictionibus preſſi ad vetera tributa deficiunt. Emit fiſcus quicquid [2] videtur emere; inde copiæ, inde annona, de qua inter [3] licentem vendentemque conveniat: inde hic ſatietas, nec fames uſquam.

30. Ægyptus alendis augendiſque ſeminibus ita gloriata eſt, ut nihil imbribus cœloque deberet: ſiquidem proprio ſemper amne perfuſa, nec alio genere aquarum ſolita pingueſcere, quam quas ipſe devexerat, tantis ſegetibus induebatur, ut cum feraciſſimis terris, quaſi nunquam ceſſura, certaret: hæc inopina ſiccitate uſq; ad injuriam ſterilitatis exaruit, quia piger Nilus cunctanter alveo ſeſe ac languide extulerat, ingentibus quoque tunc quidem ille fluminibus conferendus. Hinc pars magna terrarum mergi palanti amne conſueta alto pulvere incanduit. Fruſtra tunc Ægyptus nubila optavit, cœlumque reſpexit, quum ipſe fœcunditatis parens contractior & exilior iiſdem ubertatem ejus anni anguſtiis, quibus abundantiam ſuam, cohibuiſſet. Neque enim ſolum vagus ille [4] expanditor amnis intra [5] uſurpata ſemper collium ſubſtiterat atque hæſerat, ſed [6] ſupino etiam ac detinenti ſolo, [7] placido ſe mollique lapſu refugum abſtulerat: & necdum ſatis humentes terras addiderat arentibus. Igitur inundatione, id eſt, ubertate, regio fraudata, ſic opem Cæſaris invocavit, ut ſolet amnem ſuum: nec longius illi adverſorum fuit ſpatium quam dum nuntiat. Tam velox, Cæſar, potentia tua eſt, tamque in omnia pariter intenta bonitas & accincta, ut triſtius aliquid ſeculo tuo paſſis ad remedium ſalutemque ſufficiat, ut ſcias.

32. Omnibus equidem gentibus fertiles annos gratasq; terras precor; crediderim tamen per hunc Ægypti ſtatum tuas fortunam vires experiri, tuamque vigilantiam exſpectare voluiſſe. Nam quum omnia ubique ſecunda mereris, nonne manifeſtum eſt, ſi quid adverſi cadat, tuis laudibus, tuiſque virtutibus materiem campumque præſterni, quum ſecunda

1 Canon eſt Ordinarium tributum, oblatio voluntarium, Indictio novum & ſuperadditum. 2 Cogebant olim ſocios decimas addere ſed quaſi ex S. C. emendas; quamprimum vero exactoribus ceſſerat pecunia, ſociis nihil --- præter plorare relictum. 3 Ementem. 4 Alii leg. & ſpatiator. 5 Solito a'veo. 6 Leniter aſſurgente, & detinendis aquis magis accommodato. 7 Alii leg. non placido, quaſi cum impetu quodam alveum contraxiſſet.

felices,

felices, adversa magnos probent? Percrebuerat antiquitus, urbem nostram nisi opibus Ægypti ali sustentariq; non posse: superbiebat ventosa & insolens natio, quod victorem quidem populum pasceret tamen, quodque in suo flumine, in suis manibus vel abundantia nostra vel fames esset. Refudimus Nilo suas copias: recepit frumenta quæ miserat, deportatasque messes revexit. Discat igitur Ægyptus, credatque experimento, non alimenta se nobis, sed tributa præstare: sciat se non esse P. R. necessariam, & [1] tamen serviat. Post hæc, si volet Nilus, amet alveum suum, & fluminis modum servet: nihil hoc ad urbem, ac ne ad Ægyptum quidem, nisi ut inde navigia inania & vacua, & similia [2] redeuntibus, hinc plena & onusta & qualia solent venire, mittantur, conversoque munere maris, hinc potius venti ferentes & brevis cursus optentur. Mirum, Cæsar, videretur, si desidem Ægyptum, cessantemque Nilum non sensisset urbis annona, quæ tuis opibus, tua cura usque illuc redundavit, ut simul probaretur, & nos Ægypto posse, & nobis Ægyptum carere non posse. [3] Actum erat de fœcundissima gente, si libera fuisset: pudebat sterilitatis insolitæ, nec minus erubescebat fame, quam torquebatur, quum pariter à te necessitatibus ejus pudorique subventum est. Stupebant agricolæ plena horrea quæ non ipsi referssissent, quibus de campis illa subvecta messis, quave in Ægypti parte alius amnis. Ita beneficio tuo, nec maligna tellus, & obsequens Nilus Ægypto quidem sæpe, sed gloriæ nostræ nunquam largior fluxit.

32. Quam nunc juvat, provincias omnes in fidem nostram ditionemque venisse, postquam contigit princeps terrarum, qui fœcunditatem nunc huc nunc illuc, ut tempus & necessitas posceret, transferret referretque; qui diremptam mari gentem, ut partem aliquam populi plebisque Romanæ, aleret ac tueretur? Et cœlo quidem nunquam benignitas tanta, ut omnes simul terras uberet foveatque. Hic omnibus pariter, si non [4] sterilitatem, at mala sterilitatis exturbat: hic si non fœcunditatem, at bona fœcunditatis importat. Hic æternis commeatibus orientem occidentemque connectit, ut quæ ubique seruntur, quæque expetuntur, omnes gentes invicem

1 Livinejus leg. & tantum serviat, quasi subvectio frugum non esset amplius necessaria. 2 Postquam fruges alio devexerint. 3 Quia inquit Lipsius, pacisci cum vicinis gentibus cogeretur; crederem potius quia non posset. Si enim sui juris fuisset, usitata rerum copia ita superbisset, ut spretis antea quibuscunque gentibus, non haberet jam invicem, unde auxilium peteret. 4 Quia hoc ponnes Deos.

capiant, & discant quanto [1] libertate discordi servientibus sit utilius unum esse cui serviant. Quippe discretis quidem bonis omnium sua cujusque ad singulos mala, sociatis autem atque permixtis singulorum mala ad [2] neminem, ad omnes omnium bona pertinent. Sed sive terris divinitas quædam, sive aliquis amnibus genius, & solum illud & flumen ipsum precor ut hac principis benignitate contentum, molli gremio semina recondat, multiplicata restituat. Non equidem reposcimus fœnus, putet tamen esse solvendum, fallacemque unius anni fidem omnibus annis, omnibusque postea seculis, tanto magis quia non exigimus, excuset.

33. Satisfactum qua civium, qua sociorum utilitatibus. Visum est spectaculum inde non enerve, nec fluxum, nec quod animos virorum molliret & frangeret, sed quod ad pulchra vulnera contemptumque mortis accenderet: quum in servorum etiam noxiorumque corporibus amor laudis & cupido victoriæ cerneretur. Quam deinde in edendo liberalitatem, quam justitiam exhibuit, omni [3] affectione aut intactus, aut major? Impetratum est, quod postulabatur: oblatum, quod non postulabatur. Institit ultro, & ut concupiscceremus admonuit: ac sic quoque plura inopinata, plura subita. Jam quam libera spectantium studia, quam securus favor? Neminii impietas, ut solebat, objecta, quod odisset gladiatorem: nemo [4] spectator spectaculum factus, miseras voluptates unco & [5] ignibus expiavit. Demens ille, verique honoris ignarus, qui crimina majestatis in arena colligebat, ac se despici & contemni, nisi etiam gladiatores ejus veneraremur, sibi male dici, in illis suam divinitatem, suum numen violari interpretabatur: quum se idem quod deos, idem gladiatores quod se putabat.

34. At tu Cæsar, quam pulchrum spectaculum pro illo nobis execrabili reddidisti? Vidimus delatorum agmen inductum, quasi grassatorum, quasi latronum: non solitudinem illi, non iter, sed templum, sed forum insederant. Nulla jam testamenta secura, nullus status certus: non [6] orbitas, non [7] liberi proderant. Auxerat hoc malum principum avaritia. Advertisti oculos, atque ut ante castris, ita postea pacem foro reddidisti: excidisti intestinum malum & provida,

1 Libertas hic opponitur arctæ servituti, quam ideo discordem vocat quod aliæ gentes paucorum, aliæ plurium regimini subjicerentur. 2 Quia Universitas in se damnum recipit. 3 Non se in partes dedit, uti olim Imperatorum favor in Venetum Prasinumve pannum propensior fuit. 4 Uti de Proculo factum est. Vid. Suet. Calig. cap. 35. 5 Quod genus quæstionis invenit Domitianus immissis in obscena ignibus. Id. 6 Delatoribus rectius visum est orbos captare quam periculum facessere. 7 Quos ex legibus Papiis plurimos habere profuit.

severitate

ſeveritate caviſti, ne fundata legibus civitas [1] everſa legibus videretur. Licet ergo cum fortuna tum liberalitas tua viſenda nobis præbuerit, ut præbuit, nunc ingentia robora virorum, & pares animos, nunc immanitatem ferarum, nunc manſuetudinem incognitam, nunc [2] ſecretas illas & arcanas, ac ſub te primum communes opes; nihil tamen gratius, nihil ſeculo dignius, quam quod contigit deſuper intueri delatorum ſupina ora, retortaſq; cervices. Agnoſcebamus & fruebamur, quum velut piaculares publicæ ſolicitudinis victimæ ſupra ſanguinem noxiorum ad lenta ſupplicia gravioreſque pœnas ducerentur. Congeſti ſunt in navigia raptim conquiſita, ac tempeſtatibus dediti. Abirent, fugerentque vaſtatas delationibus terras: ac, ſi quem fluctus ac procellæ ſcopulis reſervaſſent, hic nuda ſaxa & inhoſpitale litus incoleret, ageret duram & anxiam vitam, relictaque poſt tergum totius generis humani ſecuritate mœreret.

35. Memoranda facies, delatorum claſſis permiſſa omnibus ventis, coactaque vela tempeſtatibus pandere, iratoſque fluctus ſequi, quoſcunque in ſcopulos detuliſſent. Juvabat, proſpectare ſtatim à portu ſparſa navigia, & apud illud ipſum mare agere principi gratias, qui, clementia ſua ſalva, ultionem hominum terrarumque diis maris commendaſſet. Quantum diverſitas temporū poſſet, tum maxime cognitum eſt, quum iiſdem quibus antea cautibus innocentiſſimus quiſque, tunc nocentiſſimus affigeretur, quumque inſulas omnes, quas modo ſenatorum, jam delatorum turba compleret; quos quidem non in præſens tantum, ſed in æternum repreſſiſti, mille pœnarum [3] indagine incluſos. Ereptum alienas pecunias eunt? perdant quas habent: expellere penatibus geſtiunt? ſuis exturbentur; neque, ut antea, exanguem illam & ferream frontem nequicquam convulnerandam præbeant [4] punctis, & notas ſuas rideant; ſed ſpectent paria præmio damna, nec majores [5] ſpes quam [6] metus habeant, timeantque quantum timebantur. Ingenti quidem animo Titus ſecuritati noſtræ ultionique proſpexerat, ideoque numinibus æquatus eſt: ſed quanto tu quandoque dignior cœlo, qui tot res illi adjeciſti, propter quas illum deum fecimus? Id hoc magis arduum fuit, quod imperator Nerva, te filio, te ſucceſſore digniſſimus, perquam magna quædam edicto Titi adſtruxerat, nihilque reliquiſſe tibi videbatur, qui tam multa excogitaſti,

1 Ad hunc ſenſum Tacitus. Omnes domus delatorum interpretationibus ſubvertebantur, utque antehac flagitiis, ita nunc legibus laborabatur. 2 Palatinas de quibus Martialis, 'Quicquid Parrhaſia nitebat aula, Do'natum eſt oculis deiſque noſtris, &c. lib. 12. 3 Legum laqueis. 4 Stigmate inurendam. 5 Sub malo principe. 6 Sub bono.

ut

ut si ante te nihil esset inventum. Quæ singula quantum tibi gratiæ dispensata adjecissent? Tu simul omnia profudisti, ut sol & dies non parte aliqua, sed statim totus, nec uni aut alteri, sed omnibus in commune, profertur.

36. Quam juvat cernere ærarium silens & quietum, & quale ante delatores erat! Nunc [1] templum illud, nunc vere Deus, non spoliarium civium, cruentarumque prædarum sævum receptaculum, ac toto in orbe terrarum adhuc locus unus, in quo, optimo principe, [2] boni malis impares essent. Manet tamen honor legum, nihilque ex publica utilitate convulsum, nec pœna [3] cuiquam remissa, sed addita est [4] ultio, solumque mutatum quod jam non delatores sed [5] leges timentur. At fortasse non eadem severitate fiscum, qua ærarium, cohibes: immo tanto majore, quanto plus tibi licere de tuo quam de publico credis. Dicitur actori atque etiam procuratori tuo; In jus veni; sequere ad tribunal. Nam tribunal quoque excogitatum [6] cruciatu est par cæteris, nisi illud [7] litigatoris amplitudine metiaris. [8] Sors & urna fisco judicem assignat: licet rejicere, licet exclamare; Hunc nolo, timidus est, & bona seculi parum intelligit. Illum volo, quia Cæsarem fortiter amat. Eodem foro utuntur [9] principatus & libertas. Quæ præcipua tua gloria est, sæpius vincitur fiscus; cujus mala causa nunquam est, nisi sub [10] bono principe. Ingens hoc meritum; majus illud, quod eos procuratores habes, ut plerumque cives tui non alios judices malint. Liberum est autem disceptanti dicere, Nolo eum eligere. Neque enim ullam necessitatem muneribus tuis addis, ut qui scias hanc esse beneficiorum principalium summam, si illis & non uti licet.

37. [11] Onera imperii, pleraque vectigalia institui ut pro utilitate communi, ita [13] singulorum injuriis coegerunt. His [13] vigesima reperta est, tributum tolerabile, & facile hæredibus duntaxat [14] extraneis, [15] domesticis grave. Itaque illis irrogatum est, his remissum: videlicet quod manifestum erat quanto cum dolore laturi, seu potius non laturi homines

1 Ærarium Saturni. 2 Sensus est, siquid injuste illarum sit Ærario, non est melior bonorum causa, qui id nescientes, ærario patrocinantur, quam malorum quibus concessum est lege repetere. 3 Scil. nocenti. 4 Falso calumnianti. 5 Quæ convictis solum pœnam irrogant. 6 Severitate. 7 Procuratoris Cæsarei. 8 I. e. Nemo Cæsaris fautor, ea gratia, sit judex fisci. 6 Princeps & liberi homines. 10 Quia in gratiam principis raro contra fiscum judicatur. 11 Sumptus publici. 12 Privatis auferri aliquid necesse est, quod tamen communi bono abunde compensatur. 13 Hæreditatis pars. 14 Quibus hæreditas inopinato obvenit, cum non essent in morientis potestate. 15 Suis & necessariis, quo Augustus pariter excepit.

essent,

essent, destringi aliquid & abradi bonis, quæ sanguine, gentilitate,[1] sacrorum denique societate meruissent, quæq; nunquam ut aliena & speranda, sed ut sua semperque possessa, ac deinceps proximo cuique transmittenda cepissent. Hæc mansuetudo legis veteribus civibus servabatur. Novi seu per [2] Latium in civitatem, seu beneficio principis veniissent, nisi simul cognationis jura impetrassent, alienissimi habebantur, quibus conjunctissimi fuerant. Ita maximum beneficium vertebatur in gravissimam injuriam, civitasque Romana instar erat odii, & discordiæ, & orbitatis, quum carissima pignora [3] salva ipsorum pietate distraheret. Inveniebantur tamen quibus tantus amor nominis nostri inesset, ut Romanam civitatem non vigesimæ modo, verum etiam affinitatum damno bene compensari putarent. Sed his maxime debebat gratuita contingere, à quibus tam magno æstimabatur. Igitur pater tuus sanxit ut quod ex matris ad liberos, ex liberorum bonis perveniisset ad matrem, etiamsi cognationum jura non recepissent quum civitatem adipiscerentur, ejus vigesimam ne darent. Eandem immunitatem in paternis bonis filio tribuit, si modo reductus esset in [4] patris potestatem: ratus, improbe & insolenter, ac pene impie [5] his nominibus inseri publicanum: nec sine piaculo quodam sanctissimas necessitudines velut intercedente vigesima scindi, nullum esse tanti vectigal, quod liberos ac parentes faceret extraneos.

38. Hactenus ille: parcius fortasse quam decuit optimum principem, sed non parcius quam optimum patrem, qui optimum adoptaturus, hoc quoque parentis indulgentissimi fecit, quod delibasse quædam seu potius demonstrasse contentus, largam, ac prope intactam benefaciendi materiam filio reservavit. Statim ergo muneri ejus liberalitas tua abstruxisset ut quemadmodum in patris filius, sic in hæreditate filii pater esset immunis, nec eodem momento quo [6] pater esse desisset, hoc quoque amitteret quod fuisset. Egregie, Cæsar, quod lacrymas parentum vectigales esse non pateris. Bona filii pater sine diminutione possideat, nec socium hæreditatis accipiat qui non habet luctus: nemo recentem & attonitam orbitatem ad computationem vocet, cogatque pa-

1 Cautum est lege duodecim tabularum, ut pater filiusque eadem sacra colerent. Unde natum illud, *filius non est in sacris*, i. e. emancipatus est. 2 Latini in civitatem asciscí poterant, post magistratum domi gestum, stirpem ibidem relictam. denique nave, pistrino, ædificio.

3 Nihil tale merentia. 4 Quia filius patri nec ex testamento nec ab intestato succedere potest, nisi in patria fuerit potestate æque ac civitate donatus. V. ep. 9. lib. 10. 5 Ab his exigi vectigal. 6 Intuitus est nervæ naturæ ordinem, Trajanus vinculum.

trem

trem quid reliquerit filius ſcire. Augeo P. C. principis munus, quum oſtendo liberalitati ejus ineſſe rationem. Ambitio enim, & jactantia, & effuſio, & quidvis potius quam liberalitas exiſtimanda eſt cui ratio non conſtat. Dignum ergo, imperator, manſuetudine tua, minuere orbitatis injurias, nec pati quemquam filio amiſſo inſuper affici alio dolore: ſic quoque abunde miſera res eſt, pater filio ſolus hæres: quid ſi cohæredem non à filio accipiat? Adde quod quum divus Nerva ſanxiſſet ut in paternis bonis liberi neceſſitate vigeſimæ ſolverentur, congruens erat eandem immunitatem parentes in liberorum bonis obtinere. Cur enim poſteris amplior honor quam majoribus haberetur? curve non retro quoque recurreret æquitas eadem? Tu quidem Cæſar illam exceptionem removiſti, ſi modo filius in poteſtate patris fuiſſet: intuitus (opinor) vim legemque naturæ, quæ ſemper in ditione parentum eſſe liberos juſſit, nec uti inter pecudes; ſic inter homines poteſtatem & imperium valentioribus dedit.

39. Nec vero contentus primum cognationis gradum abſtuliſſe vigeſimæ, ſecundum quoque exemit, cavitque ut in ſororis bonis frater, & contra, in fratris ſoror, utque avus, avia, in neptis, nepotiſque, & invicem illi ſervarentur immunes. His quoque quibus per Latium civitas Romana patuiſſet, idem indulſit, omnibuſque inter ſe cognationum jura commiſit ſimul & pariter, & more naturæ, quæ priores principes à ſingulis rogari geſtiebant, non tam præſtandi animo quam negandi. Ex quo intelligi poteſt quantæ benignitatis, quanti ſpiritus fuerit, ſparſas, atque (ut ita dicam) laceras gentilitates colligere atque connectere, & quaſi renaſci jubere: deferre quod negabatur, atque id præſtare cunctis quod ſæpe ſinguli non impetraſſent: poſtremo, ipſum ſibi eripere tot beneficiorum occaſiones, tam numeroſam obligandi imputandique materiam: indignum credo ei viſum, ab homine peti quod dii dediſſent. Sorores eſtis, & frater, avus, & nepotes: quid eſt ergo cur [1] egetis, ut ſitis? [2] vobis eſtis. Qui pro cætera ſua moderatione non minus invidioſum putat [3] dare hæreditatem quam auferre. Læti ergo adite honores, capeſſite civitatem, neminem hoc neceſſitudinis [4] abruptum velut truncum amputatumq; deſtituet: iiſdem omnes quibus ante pignoribus, ſed [5] honeſtiores perfruentur: ac ne

1 Alii leg. cur rogetis. 2 Lipſius exp. vobis non fiſco qui nihil decerpit, fortaſſe idem innuit quod veſtro jure i. e. ipſa naturæ vi. 3 Poſtquam abſtulerit. 4 Disjunctio. Ejuſmodi plura apud Plin. occurrunt, ut uſurpata collium, &c. 5 Auctiori civitate.

remotus

remotus quidem, jamque deficientis affinitatis gradus à qualibet quantitate vigesimam inferre cogetur. Statuit enim communis omnium parens summam quæ publicanum pati possit.

40. Carebit onere vigesimæ parva & exilis hæreditas: &, si ita gratus hæres volet, tota sepulcro, tota funeri serviet: nemo observator, nemo castigator assistet. [1] Cujuscunque modi ea pecunia ex hæreditate alicujus obvenerit, securus habeat quietusque possideat. Ea lex vigesimæ dicta est, ut ad periculum ejus perveniri, nisi opibus, non possit. Conversa est iniquitas in gratulationem: injuria in votum: optat hæres ut vigesimam debeat. Additum est ut qui ejusmodi ex causis in diem edicti vigesimam deberent, nondum tamen intulissent, non inferrent. At in præteritum subvenire ne dii quidem possunt: tu tamen subvenisti, caviştique ut desineret quisque debere, quod non esset postea debiturus. Idem fecisti ne malos principes [2] habuissemus. Quo ingenio, si natura pateretur, quam libenter tot spoliatis, tot trucidatis sanguinem & bona refudisses? Vetuisti exigi quod deberi, non tuo seculo, cœperat. Alius, ut contumacibus, irasceretur, tarditatemque solvendi dupli, vel & quadrupli irrogatione mulctaret: tu nihil referre iniquitatis existimas, exigas quod deberi non oportuerit, an constituas ut debeatur.

41. Feres Cæsar curam & solicitudinem consularem. Nam mihi cogitanti, eundem te [3] collationes remisisse, donativum reddidisse, congiarium obtulisse, delatores abegisse, vectigalia temperasse: interrogandus videris, satisne computaveris imperii reditus, an tantas vires habeat frugalitas principis, ut tot impendiis, tot erogantibus sola sufficiat. Nam quid est causæ cur aliis quidem, quum omnia raperent, & rapta retinerent, ut si nihil rapuissent, nihil detinuissent, defuerint omnia: tibi, quum tam multa largiaris & nihil auferas, omnia superstint? Nunquam principibus defuerunt, qui, fronte gravi, & tristi supercilio utilitatibus fisci contumaciter adessent, & erant principes ipsi sua sponte avidi & rapaces, & qui magistris non egerent: plura tamen semper à nobis contra nos didicerunt. Sed ad tuas aures cum cæteris omnibus, tum vel maxime avaris adulationibus obstructus est aditus. Silent ergo & quiescunt, & postquam non est cui suadeatur; qui

1 Lipsius & Livinejus, Cujuscunque modica pecunia alicui, &c.
2 Ne videri possemus habuisse.
3 Coronarium, annuum, quod in imperii auspiciis ultro solet à provincialibus offerri.

ſuadeant non ſunt. Quo evenit, ut tibi cum plurimum pro tuis, tum pro [1] noſtris moribus debeamus.

42. Locupletabant & fiſcum & ærarium non tam [2] Voconiæ & Juliæ leges, quam majeſtatis ſingulare & unicum crimen eorum qui crimine vacarent: hujus tu metum penitus ſuſtuliſti, contentus magnitudine, qua nulli magis caruerunt, quam qui ſibi majeſtatem vendicabant. Reddita eſt amicis fides, liberis pietas, obſequium ſervis: verentur, & parent, & dominos habent. Non enim jam ſervi principis noſtri amici, ſed nos ſumus: nec pater patriæ alienis ſe mancipiis cariorem quam civibus ſuis credit. Omnes accuſatore domeſtico liberaſti, unoque ſalutis publicæ ſigno illud (ut ſic dixerim) ſervile bellum ſuſtuliſti, in quo non minus ſervis, quam dominis præſtitiſti: hos enim ſecuros, illos bonos feciſti. Non vis interea laudari, nec fortaſſe laudanda ſint: grata ſunt tamen recordantibus principem illum in capita dominorum ſervos ſubornantem, monſtrantemque crimina, quæ tanquam delata puniret: magnum & inevitabile, ac toties cuique experiendum malum, quoties quiſque ſimiles principi ſervos haberet.

43. In eodem genere ponendum eſt quod teſtamenta noſtra ſecura ſunt: [3] nec unus omnium, nunc quia ſcriptus, hæres. Non tu falſis, non tu iniquis tabulis advocaris. Nullius ad te [4] iracundia, nullius impietas, nullius furor confugit: nec quia offendit alius nuncuparis, ſed quia ipſe meruiſti. Scriberis ab amicis, ab ignotis præteriris: nihilque inter privatum & principem intereſt, niſi quod nunc à pluribus amaris: nam & plures amas. Tene, Cæſar, hunc curſum, & probabitur experimento, ſitne feracius & uberius, non ad laudem modo, ſed ad pecuniam principi, ſi hærede illo mori homines velint, quam ſi cogantur. Donavit pater tuus multa, & ipſe donaſti: [5] ceſſerit parum gratus, manent tamen ii, qui bonis ejus fruantur, nihilque ex illis ad te niſi gloria redit. Nam liberalitatem jucundiorem debitor gratus, clariorem ingratus facit. Sed quis ante te laudem iſtam pecuniæ prætulit? quotuſquiſque principum ne id quidem in patrimo-

1 Quos ad tuorum exemplum componimus. 2 Voconia Lex, ne fœminæ ultra conſanguineos ab inteſtato ſuccederent, aut quadrante plus perciperent. Juliam legem intelligit Lipſius de maritandis ordinibus. Ac comodatior illa ad cap. 37. Paneg. qua ſancitum eſt, ut quæ hæreditas legata & donationes mortis cauſa, ad alienos aut locupletes pervenirent, earum pars viceſima ad fiſcum pertineret. 3 Lip. leg. Nec unus omnium nunquam ſcriptus hæres. Uti Domitianus qui teſtamentis omnibus ſe hæredem ingeſſit. 4 Liberri puta Patrono offenſi. 5 I. e. moriatur licet ingratus, quem plurimis beneficiis aſſeras, nihil tamen ex poſterorum hæreditate decerpis.

niis

niis noſtris ſuum duxit quod eſſet de ſuo? Nonne ut regum, ita Cæſarum munera, illitos cibis hamos, opertos præda laqueos æmulabantur, quum privatis facultatibus velut [1] hauſta & multiplicata, retro ſecum quicquid attigerant referrent?

44. Quam utile eſt ad uſum ſecundorum per adverſa veniſſe? Vixiſti nobiſcum, periclitatus es, timuiſti, quæ tunc erat innocentium vita: ſcis & expertus es quantopere deteſtentur malos principes, etiam [2] qui malos faciunt. Meminiſti quæ optare nobiſcum, quæ ſis queri ſolitus. Nam [3] privato judicio principem geris, meliorem immo te præſtas quam tibi alium precabare. Itaque ſic imbuti ſumus, ut quibus erat ſumma votorum, melior peſſimo princeps, jam non poſſimus niſi optimum ferre. Nemo eſt ergo tam tui, tam ignarus ſui, ut locum iſtum poſt te concupiſcat. Facilius eſt ut eſſe [4] aliquis ſucceſſor tuus poſſit quam ut velit. Quis enim curæ tuæ molem ſponte ſubeat? quis comparari tibi non reformidet? Expertus & ipſe es quam fit oneroſum ſuccedere bono principi, & afferebas excuſationem adoptari. An prona parvaque ſunt ad æmulandum, quod nemo [5] incolumitatem turpitudine rependit? Salva eſt omnibus vita, & dignitas vitæ, nec jam conſideratus ac ſapiens, qui ætatem in tenebris agit. Eadem quippe ſub principe virtutibus præmia, quæ in libertate: nec benefactis tantum ex conſcientia merces, ſed etiam præmia ſunt. Amas conſtantiam civium, rectoſque ac vividos animos non, ut alii, contundis ac deprimis, ſed foves & attollis. Prodeſt bonos eſſe, quum ſit ſatis abundeque, ſi non nocet: his honores, his ſacerdotia, his provincias offers: hi amicitia tua, hi judicio florent: acuuntur iſti integritatis & induſtriæ pretio. Similes & diſſimiles alliciuntur: nam præmia bonorum malorumque bonos ac malos faciunt. Pauci adeo ingenio valent ut non turpe honeſtumque, prout bene ac ſecus ceſſit, expetant fugiantve: cæteri, ubi laboris inertiæ, vigilantiæ ſomno, frugalitatis luxuriæ merces datur, eadem iſta, quibus alios artibus aſſequutos vident, conſectantur: qualeſque ſunt illi, tales eſſe & videri volunt, & dum volunt, fiunt.

45. Et priores quidem principes, excepto patre tuo, præterea uno aut altero, & nimis dixi, vitiis potius civium,

1 Senſus eſt. Principum opes quibus auctæ ſunt privatorum facultates in idem tantum inſerviunt, ut ſpecie gratitudinis plura ſecum retro trahe-rent. 2 Adulantes. 3 Qualem privatus judicabas eſſe oportere. 4 Succedit aliquis neceſſario, par eſſe non poteſt. 5 Nemini ſaluti eſt profeſſa turpitudo, uti ſub Nerone contigit.

quam virtutibus lætabantur. Primum, quod in alio ſua quemque natura delectat: deinde, quod patientiores ſervitutis arbitrabantur, quos non deceret eſſe niſi ſervos. Horum in ſinum omnia congerebant: bonos autem otio aut ſitu abſtruſos, & quaſi ſepultos, non niſi delationibus & periculis in lucem ac diem proferebant. Tu amicos ex optimis legis, & hercule æquum eſt eſſe eos cariſſimos bono principi, qui inviſi malo fuerint. Scis, ut ſicut diverſa natura dominatio & principatus, ita non aliis eſſe principem gratiorem, quam qui maxime dominum graventur. Hos ergo provehis, & oſtentas quaſi ſpecimen & exemplar, quæ tibi ſecta vitæ, quod hominum genus placeat. Ideo non cenſuram adhuc, non præfecturam morum recepiſti, quia tibi beneficiis potius, quam remediis, ingenia noſtra experiri placet. Et alioqui neſcio an plus moribus conferat princeps, qui bonos eſſe patitur, quam qui cogit. Flexibiles quamcunque in partem ducimur à principe: atque, ut ita dicam, ſequaces ſumus. Huic enim cari, huic probati eſſe cupimus; quod ſi fruſtra ſperaverint diſſimiles: eoque obſequii continuatione pervenimus, ut prope omnes homines unius moribus vivamus. Porro, non tam ſiniſtre conſtitutum eſt, ut qui malum principem poſſumus, bonum non poſſimus imitari. Perge modo, Cæſar, & vim effectumque cenſuræ, tuum propoſitum, tui actus obtinebunt. Nam vita principis cenſura eſt, eaque perpetua: ad hanc dirigimur, ad hanc convertimur: nec tam imperio nobis opus eſt, quam exemplo. Quippe infidelis recti magiſter eſt metus. Melius homines exemplis docentur, quæ imprimis hoc in ſe boni habent, quod approbant, quæ præcipiunt fieri poſſe.

46. Et quis terror valuiſſet efficere quod reverentia tui effecit? Obtinuit aliquis ut ſpectaculum pantomimorum populus Romanus tolli pateretur: ſed non obtinuit, ut [1] vellet. Rogatus es tu, quod cogebat alius: cœpitque eſſe beneficium quod neceſſitas fuerat. Neque enim à te minore concentu, ut tolleres pantomimos, quam à patre tuo, ut reſtitueret, exactum eſt. Utrunque recte: nam & reſtitui oportebat, quos ſuſtulerat [2] malus princeps, & tolli reſtitutos. In his enim quæ à malis bene fiunt, hic tenendus eſt modus, ut appareat, auctorem diſplicuiſſe, non factum. Idem ergo populus ille, aliquando ſcenici imperatoris ſpectator & applauſor, nunc in pantomimis quoque adverſatur, & damnat effœminatas artes, & indecora ſeculo ſtudia. Ex quo manifeſtum eſt,

1 Ut animo aſſentiret. 2 Domitianus, qui hiſtrionibus ſcenam interdixit.

principum

principum disciplinam capere etiam vulgus: quum rem, si ab uno fiat, severissimam fecerint omnes. Macte hac gravitatis gloria, Cæsar, qua consequutus es, ut quod antea vis & imperium, nunc mores vocarentur. Castigaverunt vitia sua [1] ipsi qui castigari merebantur, iidemque emendatores qui emendandi fuerunt. Itaque nemo de severitate tua queritur, & liberum est queri. Sed quum ita comparatum sit, ut de nullo minus principe querantur homines, quam de quo maxime licet, tamen in seculo nihil est, quo non omne hominum genus lætatur & gaudeat: boni provehuntur: mali, qui est tranquillissimus status civitatis, nec timent, nec timentur. Mederis erroribus, sed implorantibus, omnibusque, quos bonos facis, hanc astruis laudem, ne coegisse videaris.

47. Quid vitam? quid mores juventutis, quam principaliter formas? quem honorem dicendi magistris? quam dignitatem sapientiæ doctoribus habes? ut sub te spiritum, & sanguinem, & patriam receperunt studia, quæ priorum temporum immanitas exiliis puniebat, quum sibi vitiorum omnium conscius princeps, inimicas vitiis artes, non odio magis quam reverentia, relegaret? at tu easdem artes in complexu, oculis, auribus habes. Præstas enim quæcunque præcipiunt: tantumque eas diligis, quantum ab illis probaris. An quisquam studia humanitatis professus, non cum omnia tua, tum vel in primis laudibus ferat [2] admissionum tuarum facilitatem? Magno quidem animo parens tuus, hanc ante vos principes arcem, [3] publicarum ædium nomine, inscripserat: frustra tamen, nisi adoptasset, [4] qui habitare ut in publicis posset. Quam bene cum titulo isto moribus tuis convenit? quanquam omnia sic facis, tanquam non alius inscripserit. Quod enim forum? quæ templa tam reserata? non Capitolium, ipsaque illa adoptionis tuæ sedes, magis publica, magis omnium: nullæ obices, [5] nulli contumeliarum gradus: superatisque jam mille liminibus, ultra semper aliqua dura & obstantia. Magna ante te, magna post te, juxta tamen maxima quies, tantum ubique silentium, tam altus pudor, ut ad parvos penates & larem angustum, ex domo principis modestiæ & tranquillitatis exempla referantur.

48. Ipse autem, ut excipis omnes? ut expectas? ut magnam partem dierum, inter tot imperii curas, quasi per otium tran-

1 Scil. populi. 2 Officium erat Palatinum, ab admissionibus; iique dicti sunt admissionales, per quos patuit ad principem aditus. 3 Principes Romani, quatenus erant Pontifices maximi, in publico habitare debebant. 4 Utpote cui subsidio futurus erat amor civium. 5 Ut alii primo ostio admitterentur, interioribus exclusi.

figis?

ſigis? itaque non ut alias attoniti, nec ut periculum capitis adituri tarditate, ſed ſecuri & hilares, quum commodum eſt, convenimus: & admittente principe, interdum eſt aliquid, quod nos domi, quaſi magis neceſſarium, teneat. Excuſati ſemper tibi, nec unquam excuſandi ſumus. Scis enim [1] ſibi quemque præſtare, quod te videat, quod te frequentet, ac tanto liberalius ac diutius voluptatis hujus copiam præbes. Nec ſalutationes tuas fuga & vaſtitas ſequitur: remoramur, reſiſtimus ut in communi domo, quam nuper immaniſſima bellua plurimo terrore munierat, quum velut quodam ſpecu incluſa, nunc propinquorum ſanguinem lamberet, nunc ſe ad clariſſimorum civium ſtrages cædeſque proferret. Obverſabantur foribus horror & minæ, & par metus [2] admiſſis & [3] excluſis. Ad hæc ipſe occurſu quoque viſuque terribilis, ſuperbia in fronte, ira in oculis, fœmineus pallor in corpore, in ore impudentia multo rubore ſuffuſa: non audire quiſquam, non alloqui audebat, tenebras ſemper ſecretumque captantem, nec unquam ex ſolitudine ſua prodeuntem, niſi ut [4] ſolitudinem faceret.

49. Ille tamen, quibus ſibi parietibus & muris ſalutem ſuam tueri videbatur, dolum ſecum & inſidias, & ultorem ſcelerum deum incluſit: dimovit, perfregitque cuſtodias pœna, anguſtoſque per aditus & obſtructos, non ſecus ac per apertas fores, & invitantia limina irrupit: longeq; tunc illi divinitas ſua, longe arcana cubilia ſævique receſſus, in quos, timore, & ſuperbia, & odio hominum, agebatur. Quanto nunc tutior, quanto ſecurior eadem domus, poſtquam [5] ejus non crudelitatis, ſed amoris excubiis, non ſolitudine & clauſtris defenditur? Et quid ergo? diſcimus experimento, fideliſſimam eſſe cuſtodiam, principis ipſius innocentiam. Hæc arx inacceſſa, hoc inexpugnabile munimentum, munimento non egere. Fruſtra ſe terrore ſuccinxerit, qui ſeptus caritate non fuerit. Armis enim arma irritantur. Num autem ſerias tantum partes dierum in oculis noſtris cœtuque conſumis? num remiſſionibus tuis eadem frequentia, eademque illa ſocialitas intereſt? num tibi ſemper in medio cibus, ſemperque menſa communis? num ex convictu noſtro mutua voluptas? num provocas reddiſque ſermones? num ipſum tempus epularum tuarum quum [6] frugalitas contrahat, extendit humanitas?

1 Quaſi non officii erga principem, ſed animi ſui gratia. 2 Ne offenderent. 3 Ne jam offendiſſent. 4 Occidendo. 5 Lipſius ſuſpicatur mendum ſubeſſe, legitque ea [ſcil. domus.] 6 Nempe cum epulis modice indulgeat, reliquum tempus impendit familiaribus amicorum colloquiis, atque ita cœnam, alias parcam, longius producit.

Non

Non enim ante medium diem distentus [1] solitaria cœna, spectator adnotatorque convivis tuis immines: nec jejunis & inanibus plenus, ipse eructans non tam apponis, quam objicis cibos, quos dedigneris attingere: ægreque perpessus superbam illam convictus simulationem, rursus te ad clandestinam ganeam occultumque luxum refers. Ergo non aurum, nec argentum, nec exquisita ingenia cœnarum, sed suavitatem tuam, jucunditatemque miramur: quibus nulla satietas adest, quando sincera omnia, & vera, & ornata gravitate. Neque enim aut [2] peregrinæ superstitionis mysteria, aut obscœna petulantia mensis principis oberrat, sed benigna invitatio, & liberales joci, & studiorum honor. Inde tibi parcus, & brevis somnus, [3] nullumque amore nostri angustius tempus, quam quod sine nobis agis.

50. Sed quum rebus tuis ut participes perfruamur, quæ habemus ipsi quam propria, quam nostra sunt? Non enim exturbatis prioribus dominis, omne stagnum, omnem lacum, omnem etiam salutem immensa possessione circumvenis, nec unius oculis flumina, fontes, maria deserviunt. Est quod Cæsar non suum videat; tandemque imperium principis, quam patrimonium majus est. Multa enim ex patrimonio refert in imperium, quæ priores principes occupabant, non ut ipsi fruerentur, sed ne quis alius. Ergo in vestigia sedesque nobilium immigrant pares domini, nec jam clarissimorum virorum receptacula habitatore servo teruntur, aut fœda vastitate procumbunt. Datur intueri pulcherrimas ædes, detorso situ, auctas ac vigentes. Magnum hoc tuum non erga homines modo, sed erga tecta ipsa meritum, sistere ruinas, solitudinem pellere, ingentia opera eodem, quo extructa sunt animo, ab interitu vindicare: muta quidem illa & anima carentia, sentire tamen & lætari videntur quod niteant, quod frequententur, quod aliquando cœperint esse domini, non servientis. Circumfertur sub nomine Cæsaris tabula ingens rerum venalium, quod sit detestanda avaritia [4] illius, qui tam multa concupiscebat, quum haberet supervacua tam multa: tunc exitialis erat apud principem huic laxior domus, illi amœnior villa. Nunc princeps in hæc eadem dominos quærit, ipse inducit: ipsos illos [5] magni aliquando imperatoris hortos, illud nunquam nisi Cæsaris suburbanum, licemur, emimus, implemus.

1 Solus accubans. 2 Bellonarii sc. & Isiaci qui conviviis solebant irrumpere. 3 De somno cæterisque animi remissionibus plus demit, ut amicis diutius interfit. 4 Domitiani. 5 Luculli. Ὁι Λευκολλειανοὶ κῆποι τῶν βασιλικῶν ἐν τοῖς πολυτελεστάτοις ἀριθμοῦνται

Tanta

Tanta benignitas principis, tanta ſecuritas temporum eſt, ut ille nos principalibus rebus exiſtimet dignos: nos non timeamus quod digni eſſe videmur. Nec vero emendi tantum civibus tuis copiam præbes, ſed amœniſſima quæque largiris & donas: [1] ita (inquam) donas, in quæ electus, in quæ adoptatus es: transfers quod judicio accepiſti, ac nihil magis tuum credis quam quod per amicos habes.

51. Idem tam parcus in ædificando, quam diligens in tuendo. Itaque non, ut ante, immanium tranſvectione ſaxorum, urbis tecta quatiuntur. Stant ſecuræ domus, nec jam templa nutantia. Satis eſt tibi, nimiumque, quum ſucceſſeris frugaliſſimo principi, magis rejicere aliquid & imputare ex his, quæ princeps tanquam neceſſaria reliquit. Præterea pater tuus uſibus ſuis detrahebat, quæ fortuna imperii dederat: tu tuis quod [2] pater. At quam magnificus in publicum es! Hinc porticus, inde delubra occulta celeritate properantur, ut non conſummata, ſed tantum commutata videantur. Hinc immenſum latus circi templorum pulchritudinem provocat: digna populo victore gentium ſedes, nec minus ipſa viſenda, quam quæ ex illa ſpectabuntur: viſenda autem cum cætera ſpecie, tum quod æquatus plebis ac principis locus: ſi quidem per omne ſpatium una facies, omnia continua & paria, nec magis propius ſpectandi Cæſaris [3] ſuggeſtus, quam propria quæ ſpectet. Licebit ergo civibus tuis invicem contueri: dabitur non cubiculum principis, ſed ipſum principem cernere in publico, in populo ſedentem; populo, cui locorum quinque millia adjeciſti. Auxeras enim numerum ejus congiarii facilitate, majoremque in poſterum ſuſcipi liberalitatis tuæ fide juſſeras.

52. Horum unum ſi præſtitiſſet alius, illi jamdudum radiatum caput, & media inter deos ſedes auro ſtaret aut ebore, auguſtioribuſque aris & grandioribus victimis invocaretur. Tu delubra nonniſi adoraturus intras: tibi maximus honor excubare pro templis, [4] poſtibuſque prætexi. Sic fit, ut dei ſummum inter homines faſtigium ſervent, quum deorum ipſe non adeptus. Itaque tuam ſtatuam in veſtibulo Jovis optimi maximi unam alteramve, & hanc æream, cernimus. At paulo ante, aditus omnes, omnes gradus, totaque area hinc auro, hinc argento relucebat, ſeu potius polluebatur, quum inceſti principis ſtatuis permixta deorum ſimulacra ſorderent. Ergo iſtæ quidem æreæ & paucæ manent, manebuntque quamdiu templum ipſum: illæ autem aureæ & innumerabiles

1 Iſta Lips. 2 Sub. dedit. 3 Julius Cæſar inter nimios honores notatur recepiſſe ſuggeſtum in Orcheſtra. 4 Ante fores collocari.

ſtrage

ſtrage & ruina publico gaudio litaverunt. Juvabat illidere ſolo ſuperbiſſimos vultus, inſtare ferro, ſævire ſecuribus, ut, ſi ſingulos ictus ſanguis dolorque ſequeretur, nemo tam temperans gaudii ſeræque lætitiæ, quin inſtar ultionis videretur, cernere laceros artus, truncata membra; poſtremo, truces horrendaſque imagines abjectas excoctaſque flammis, ut ex illo terrore & minis in uſum hominum ac voluptates ignibus mutarentur. Simili reverentia, Cæſar, non apud genium tuum bonitati tuæ gratias agi, ſed apud numen Jovis optimi maximi pateris. Illi debere nos quicquid debeamus, illius, quod bene facias, muneris eſſe, qui te dedit. Ante quidem ingentes hoſtiarum greges, per Capitolinum iter magna ſui parte velut [1] intercepti, [2] divertere via cogebantur, quum ſæviſſimi domini atrociſſima effigies, tanto victimarum cruore coleretur, quantum ipſe humani ſanguinis profundebat.

53. Omnia P. C. quæ de aliis principibus à me aut dicuntur, aut dicta ſunt, eo pertinent ut oſtendam, quam longa conſuetudine corruptos depravatoſque mores principatus parens noſter reformet & corrigat: alioqui nihil non parum grate ſine comparatione laudatur. Præterea hoc primum erga optimum imperatorem piorum civium officium eſt, inſequi diſſimiles. Neque enim ſatis amarint bonos principes, qui malos ſatis non oderint. Adjice, quod imperatoris noſtri non aliud amplius ac diffuſius meritum eſt, quam quod inſectari malos principes tutum eſt. An excidit dolori noſtro modo [3] vindicatus Nero? permitteret, credo famam vitamque ejus carpi, qui mortem ulciſcebatur: nec ut in ſe dicta interpretaretur, quæ de ſimillimo dicerentur. Quare ego te, Cæſar, muneribus omnibus tuis, omnibus comparo, multis antepono, quod licet nobis & in præteritum de malis imperatoribus quotidie vindicari, & futuros ſub exemplo præmonere, nullum locum, nullum eſſe tempus, quo funeſtorum principum manes à poſterorum execrationibus conquieſcant. Quo conſtantius, P. C. & dolores noſtros & gaudia proferamus: ingemiſcamus illis quæ patiebamur. Simul utrumque faciendum eſt ſub bono principe. Hoc ſecreta noſtra, hoc ſermones, hoc ipſæ gratiarum actiones agant, meminerintque, ſic maxime laudari incolumem imperatorem, ſi priores ſecus meriti reprehendantur. Nam quum de malo

1 Abducti priuſquam venirent quo deſtinati erant. 2 Ad Domitiani ſtatuam. 3 Domitianus ut domeſticis perſuaderet ne bono quidem exemplo, audendam eſſe patroni necem, Epaphroditum à libellis capitali pœna damnavit, quod poſt deſtitutionem, Nero in adipiſcenda morte manu ejus adjutus exiſtimabatur. Suet.

principe posteri tacent, manifestum est eadem facere præsentem.

54. Et quis jam locus miseræ adulationis manebat, quum laudes imperatorum ludis etiam & comessationibus celebrarentur, [1] saltarenturque, atque in omne ludibrium effœminatis vocibus, modis, gestibus frangerentur? Sed illud indignum, quod eodem tempore, in senatu & in scena, ab histrione & à consule laudabantur. Tu procul à tui cultu ludicras artes removisti. Seria ergo te carmina, honorque æternus annalium, non hæc brevis & pudenda prædicatio colit: quin etiam tanto majore consensu in venerationem tui theatra ipsa consurgent, quanto magis de te scenæ silebunt. Sed quid ego istud admiror? quum eos quoque honores, qui tibi à nobis offeruntur aut delibare parcissime, aut omnino soleas recusare? Nihil ante tam vulgare, tam parvum in senatu agebatur, ut non laudibus principum immorarentur, quibuscunque [2] censendi necessitas accidisset. De ampliando numero gladiatorum, aut de instituendo collegio fabrorum consulebamur, & quasi prolatis imperii finibus, nunc ingentes arcus, excessurosque templorum fastigium titulos, nunc [3] menses etiam, nec hos singulos nomini Cæsarum dicabamus: patiebatur illi, &, quasi meruissent, lætabantur. At nunc quis nostrum, tanquam oblitus ejus de quo refertur, censendi officium principis honore consumit? Tuæ moderationis hæc laus, constantia nostra: & tibi obsequimur quod in curiam, non ad certamen adulationum, sed ad usum munusque justitiæ convenimus: hanc simplicitati tuæ veritatiq; gratiam relaturi, ut te quæ vis, velle, quæ non vis, nolle credamus. Incipimus inde, desinimus ibi à quo incipi, in quo desini sub alio principe [4] non posset. Nam plerosque ex decretis honoribus, & alii non receperunt: nemo ante tantus fuit, ut [5] crederetur noluisse decerni. Quod ego titulis omnibus speciosius reor, quando non trabibus aut saxis nomen tuum, sed monimentis æternæ laudis inciditur.

55. Ibit in secula, fuisse principem, cui florenti & incolumi nunquam nisi modici honores, sæpius nulli decernerentur. Et sane, si velimus cum priorum temporum necessitate certare, vincemur. Ingeniosior est enim ad excogitandum simulatio veritate, servitus libertate, metus amore. Simul quum jampridem novitas omnis adulatione consumpta sit,

1 A Pantomimis. 2 Sententiam dicendi. 3 Domitianus septembrem & octobrem à se cognominavit Germanicum & domitianum. 4 Quia necesse erat quædam extra ordinem addere in honorem principis. 5 Quia specie tenus recusarunt.

non

non alius erga te novus honor ſupereſt quam ſi aliquando de te tacere audeamus. Age, ſi quando pietas noſtra ſilentium rupit, & verecundiam tuam vicit, quæ qualiaque decernimus nos, tu non recuſas; ut appareat, non ſuperbia & faſtidio te ampliſſimos honores repudiare, qui minores non dedigneris. Pulchrius hoc, Cæſar, quam ſi recuſares omnes: nam recuſare omnes, ambitionis; moderationis eſt, eligere parciſſimos. Quo temperamento & nobis & ærario prodes, quod ſumptibus ejus adhibes modum, ut qui exhauſtum non ſis innocentium bonis repleturus. Stant igitur effigies tuæ, quales olim ob egregia in rempub. merita privatis dicabantur. Viſuntur eadem è materia Cæſaris ſtatuæ, qua Brutorum, qua Camillorum. Nec diſcrepat cauſa. [1] Illi enim reges [2] hoſtemque victorem mœnibus depulerunt: hic [3] regnum ipſum, quæque alia captivitas gignit, arcet ac ſubmovet, ſedemque obtinet principis, ne ſit domino locus. Ac mihi intuenti ſapientiam tuam, minus mirum videtur, quod mortales iſtos caducoſque titulos, aut deprecaris aut temperes, Scis enim ubi vera principis, ubi ſempiterna ſit gloria; ubi ſint honores in quos nihil flammis, nihil ſenectuti, nihil ſucceſſoribus liceat. Arcus enim & ſtatuas, aras etiam templaque demolitur & obſcurat oblivio, negligit carpitque poſteritas: contra, contemptor ambitionis, & infinitæ poteſtatis domitor ac frænator animus, ipſa vetuſtate floreſcit, nec ab ullis magis laudatur, quam quibus minime neceſſe eſt. [4] Præterea, ut quiſquis factus eſt princeps, extemplo fama ejus, incertum bona an mala, cæterum æterna eſt. Non ergo perpetua principi fama, quæ invitum manet, ſed bona concupiſcenda eſt. Ea porro non imaginibus & ſtatuis, ſed virtute ac meritis prorogatur. Quinetiam leviora hæc, formam principis figuramque, non aurum melius vel argentum quam favor hominum exprimat teneatque. Quod quidem prolixe tibi cumulateque contingit, cujus lætiſſima facies & amabilis vultus in omnium civium ore, oculis, animo ſedet.

56. Annotaſſe vos credo, Patres conſcripti, jamdudum me non eligere quæ referam. Propoſitum eſt enim mihi, principem laudare, non principis facta. Nam laudabilia multa etiam mali faciunt; ipſe laudari, niſi optimus, non poteſt.

1 Brutus, qui Tarquinium Roma pepulit. 2 Camillus qui Gallos. 3 Tyrannidem. 4 Omiſſam hanc lect. in pleriſque editionibus ſupplet Boxhornius, qua fide non habeo dicere. Monendus eſt Lector Baudium hunc locum citare ex Sen. 1. clem. cap. 8. qui tamen conſultus non comparet. Videtur contextus ratio tale aliquid deſiderare.

Quare non alia major, Imperator Auguſte, gloria tua, quam quod agentibus tibi gratias nihil velandum eſt, nihil omittendum eſt. Quid eſt enim in principatu tuo, quod cujuſque prædicatio vel tranſilire vel prætervehi debeat? quod momentum, quod immo temporis punctum, aut beneficio ſterile, aut vacuum laude? num omnia ejuſmodi, ut is optime te laudaſſe videatur, qui narraverit fideliſſime? Quo fit ut prope in immenſum diffundatur oratio mea, & necdum de biennio loquor. Quam multa dixi de moderatione, & quanto plura adhuc reſtant? ut illud quod ſecundum conſulatum recepiſti, quia princeps & pater deferebat. At poſtquam ad te imperii ſummam, & cum omnium rerum, tum etiam [1] tui poteſtatem dii tranſtulerint, tertium conſulatum recuſaſti, quum agere tam bonum conſulem poſſes. Magnum eſt, differre honorem, gloriam, majus. Geſtum conſulatum mirer, an non receptum? geſtus non in hoc urbis otio, & intimo ſinu pacis, ſed juxta barbaras gentes: ut illi ſolebant quibus erat moris paludamento mutare prætextam, ignotaſq; terras victoria ſequi. Pulchrum imperio, glorioſum tibi, quum te ſocii atque amici ſua in patria, ſuis in ſedibus adierunt. Decora facies conſulis: multa poſt ſecula tribunal viridi ceſpite extructum, nec faſcium tantum, ſed pilorum ſignorumque [2] honore circumdatum. Augebant majeſtatem præſidentis diverſi poſtulantiam habitus, ac diſſonæ voces, raraque ſine interprete oratio. Magnificum eſt, civibus jura, quid hoſtibus, reddere? ſpecioſum certam fori [3] pacem, quid immanes campos ſella curuli, victoriſque veſtigio premere? imminere minacibus ripis tutum quietumque, quid ſpernere barbaros fremitus, hoſtilemque terrorem non armorum magis, quam togarum oſtentatione compeſcere? Itaque non te apud [4] imagines, ſed ipſum præſentem audientemque conſalutabant imperatorem, nomenque quod alii domitis hoſtibus, tu contemptis merebare.

57. Hæc laus acti conſulatus; illa dilati, quod adhuc initio principatus, ut jam excuſatus honoribus & expletus, conſulatum recuſaſti, quem novi imperatores deſtinatum aliis in ſe transferebant. [5] Fuit etiam qui in principatus ſui fine conſulatum quem dederat, ipſe magna ex parte jam geſtum extorqueret & raperet. Hoc ergo honore, quem & incipi-

1 Quia ſub Nerva non eſſes. 2 Horrore. Lipſ. 3 I. e. Togatis jus dicere. Mallet Lips. partem. 4 In ſignis ponebantur principum imagines ad quas exteri duci ſolebant, & in obſequii indicium venerari. 5 Nero qui conſules ante tempus privavit honore, atque in utriuſque locum ſolus iniit conſularum. Suet.

entes

entes principes,& definentes adeo concupiſcunt,ut auferant, tu otioſo ac vacante, privatis ceſſiſti. Invidioſuſne erat, aut tibi tertius conſulatus, aut principi primus? Nam ſecundum, imperator quidem, ſub Imperatore tamen iniſti : nihilque imputari in eo vel honori poteſt, vel exemplo, niſi obſequium. Ita vero quæ civitas [1] quinquies, atque etiam [2] ſexies, conſules vidit, non [3] illos, qui, expirante jam libertate, per vim ac tumultum creabantur, ſed quibus ſepoſitis & abſentibus, in rura ſua conſulatus ferebantur : in hac civitate tertium conſulatum princeps generis humani ut prægravem, recuſaſti ? Tantone Papyriis etiam & Quintiis moderatior Auguſtus,& Cæſar, & pater patriæ ? At illos reſp. ciebat: quid ? te non eadem reſpublica ? non ſenatus ? non conſulatus ipſe, qui ſibi tuis humeris attolli & augeſcere videtur ?

58. Non te ad exemplar [4] ejus voco, qui continuis conſulatibus fecerat longum quendam,& ſine diſcrimine annum: his te confero, quos certum eſt, quoties conſules fuerunt, non ſibi præſtitiſſe. Erat in ſenatu ter conſul, quum tu tertium conſulatum recuſabas. [5] Oneroſum neſcio quid verecundiæ tuæ conſenſus noſter indixerat, ut princeps toties conſul eſſes, quoties ſenator tuus. Nimia modeſtia, iſtud etiam privatus recuſaſſes. An conſularis viri triumphaliſque filius quum tertio conſul creatur, aſcendit? non debitum hoc illi non vel ſola generis claritate promeritum?Contigit ergo privatis [6] aperire annum, faſtoſque reſerare : & hoc quoque redditæ libertatis indicium fuit, quod conſul alius quam Cæſar eſſet. Sic exactis regibus cœpit liber annus : ſic olim ſervitus pulſa, privata faſtis nomina induxit : [7] miſeros ambitionis,qui ita conſules ſemper, ut ſemper principes erant ! quanquam non ambitio magis quam livor & malignitas videri poteſt, omnes annos poſſidere, ſummumque illud purpuræ decus, non niſi præcerptum præfloratumque tranſmittere. Tuam vero magnanimitatem, an modeſtiam, an benignitatem prius mirer ? Magnanimitas fuit, expetito ſemper honore abſtinere : modeſtia, cedere : benignitas, per alios frui.

59. Sed jam tempus eſt te ipſi conſulatui præſtare, ut majorem eum ſuſcipiendo gerendoque facias. Nam ſæpius recuſare, ambiguam ac potius illam interpretationem habet, tanquam minorem putes. Tu quidem ut maximum recuſa-

1 Papirium Curſorem. 2 Quintium Capitolinum. 3 Marium & Cæſarem. 4 Domitiani 17. conſulis. 5 Ironia. 6. Quia novo anno inibant & novis faſtis præſcribebantur. 7 Vitellius ſe perpetuum conſulem fecit.

ſti :

sti: sed hoc persuadere nemini poteris, nisi aliquando & non recusaveris. Quum arcus, quum trophæa, quum statuas deprecaris, tribuenda est verecundiæ tuæ venia: (illa enim sane tibi dicantur:) nunc vero postulamus, ut futuros principes doceas inertiæ renuntiare, paulisper delicias differre, paulisper, & saltem ad brevissimum tempus, ex illo felicitatis somno velut excitatos, induere prætextam, quam, quum dare possent, occuparint: ascendere curulem quam detineant: esse denique quod concupierunt, nec ideo tantum velle consules fieri, [1] ut fuerint. Gessisti alterum consulatum, scio: illum exercitibus, illum provinciis, illum etiam cæteris gentibus poteris imputare, non potes nobis. Audivimus quidem te omne munus consulis obiisse, sed audivimus: diceris justissimus, humanissimus, patientissimus fuisse, sed diceris: æquum est aliquando nos judicio nostro, nostris oculis, non famæ semper & rumoribus credere. Quosque absentes de absente gaudebimus? Liceat experiri, an aliquid superbiæ tibi ille ipse secundus consulatus attulerit. Multum in commutandis moribus hominum [2] medius annus valet, in principum plus. Dicimus quidem, [3] cui virtus aliqua contingat, omnes inesse: cupimus tamen experiri, an nunc quoque una eademque res sit, bonus consul & bonus princeps. Nam præter id quod est arduum, duas, easque simul, capere potestates summas, tum inest utrique nonnulla diversitas, quum [4] principem quam dissimillimum consuli deceat.

60. Atque ego video, proximo anno consulatus recusandi hanc præcipuam fuisse rationem, quod eum absens gerere non poteras: sed jam urbi votisque publicis redditus, quid est in quo magis sis approbaturus quæ quantaque fuerint quæ desiderabamus? Parum est ut in curiam venias, nisi & [5] convocas: ut interfis senatui, nisi & præsides: ut censentes audias, nisi & [6] perrogas. Vis illud augustissimum consulum aliquando tribunal majestati suæ reddere? ascende. Vis constare reverentiam magistratibus, legibus auctoritatem, modestiam petulantibus? adi. [7] Quod enim interesset reip. si privatus esses, consulem te haberet tantum, an & senatorem, hoc nunc scito interesse, principem te habeat tantum, an & consulem. His tot tantisque rationibus, quanquam multum

1 Ut fastis tantum inscribantur. 2 Qui à gesto jam consulatu effluxit. 3 Ex Stoicorum dogmate τὰς ἀρετὰς ἀντακολουθεῖν ἀλλήλαις καὶ τὴν μίαν ἔχοντα πάσας ἔχειν. 4 Principis est civilius se gerere, consulis vero pares pro magistratu animos sumere. 5 Senatum sc. 6 Sententias. 7 Sensus est, quemadmodum præter consuetudinem fieret si absque imperio esses consul tantum & non senator, ita si princeps tantum & non consul.

reluctata,

reluctata, verecundia principis noſtri tandem tamen ceſſit. At quemadmodum ceſſit? Non ſe ut privatis, ſed ut privatos pares ſibi faceret. Recepit enim tertium conſulatum, ut daret: noverat moderationem hominum, noverat pudorem, qui non ſuſtinerent tertio conſules eſſe, niſi cum ter conſule. Bellorum iſtud ſociis olim, periculorum conſortibus, parce tamen, tribuebatur, quod tu ſingularibus viris, ac de te quidem bene ac fortiter meritis præſtitiſti, ſed in toga meritis. Utriuſque cura, utriuſque vigilantia obſtrictus es, Cæſar. Sed in principe rarum, ac prope inſolitum eſt, ut ſe putet obligatum, aut, ſi putet, amet. Debes ergo, Cæſar, & ſolvis. Sed quum ter conſules facis, non tibi magnus princeps, ſed non ingratus amicus videris: quin etiam perquam modica quædam civium merita, fortunæ tuæ viribus in majus extollis. Efficis enim ut tantum tibi quiſque præſtitiſſe videatur, quantum à te recepit. Quid iſti benignitati precer? niſi ut ſemper obliges, obligeris: incertumque facias, utrum magis expediat civibus [1] debere tibi, an præſtitiſſe.

61. Equidem illum antiquum ſenatum contueri videbar: quum ter conſule aſſidente, tertio conſulem deſignatum rogari ſententiam cernerem. Quanti tunc illi, quantuſque tu? Accidit quidem, ut corpora quamlibet ardua & excelſa procerioribus admota decreſcant; item ut altiſſimæ civium dignitates collatione faſtigii tui quaſi deprimantur: quantoque propius ad magnitudinem tuam aſcenderint, tanto etiam à ſua deſcendiſſe videantur: illos tamen tu quanquam non potuiſti tibi æquare quum velles, adeo in edito collocaſti, ut tantum ſuper cæteros, quantum infra te cernerentur. Si unius tertium conſulatum eundem in annum, in quem tuum, contuliſſes, ingentis animi ſpecimen haberetur. Ut enim felicitatis eſt, quantum velis poſſe, ſic magnitudinis, velle quantum poſſis. Laudandus quidem & ille qui tertium conſulatum meruit: ſed magis ſub quo meruit; magnus memorandusque qui tantum præmium cepit, ſed major qui capienti dedit. Quid, quod duos pariter tertio conſulatu collegas tui ſanctitate decoraſti? ut ſit nemini dubium, hanc tibi præcipuam cauſam fuiſſe [2] extendendi conſulatus tui, ut duorum conſulatus amplecteretur, & collegam te [3] uni daret. Uterque nuper conſulatum alterum geſſerat à patre tuo, id eſt, quanto minus quam à te datum, utriuſque adhuc oculis paulo ante dimiſſi faſces oberrabant: utriuſque ſolennis ille li-

1 Utrum utilius ſit à Te beneficia accepiſſe vel in Te conferre, quia alterutrum ſuum habet fructum.

2 Ad Cal. Maias, aliter conſulatu ceſſurus poſt menſes duos. 3 Senſus exigere [non.]

ctorum

ctorum & prænuntius clamor auribus inſederat, quum ruſſus curulis, rurſuſque purpura; ut olim, quum hoſtis in proximo, & in ſummum diſcrimen adducta reſpub. expertum honoribus virum poſceret, non conſulatus [1] hominibus iiſdem, ſed iidem homines conſulatibus reddebantur. Tanta tibi benefaciendi vis, ut indulgentiam tuam [2] neceſſitas æmuletur. Modo prætextas exuerant, reſumant: modo lictores abire juſſerant, revocent: modo gratulantes amici receſſerant, revertantur. Hominiſve iſtud ingenium eſt, hominis poteſtas, renovare gaudia, redintegrare lætitiam, nullamque requiem gratulationis dare, neque alia repetendis conſulatibus intervalla permittere, niſi dum [3] finiuntur? Facias iſta ſemper, nec unquam in hoc opere aut animus, aut fortuna laſſetur: des quamplurimis tertios conſulatus, &, quum plurimis tertios conſulatus dederis, ſemper tamen plures, quibus debeas dare, ſuperſint.

62. Omnium quidem beneficiorum quæ merentibus tribuuntur, non ad ipſos gaudium magis, quam ad ſimiles redundat: præcipue tamen ex [4] horum conſulatu non ad partem aliquam ſenatus, ſed ad totum ſenatum tanta lætitia pervenit, ut eundem honorem omnes ſibi & dediſſe & accepiſſe videantur. Nempe enim hi ſunt quos ſenatus quum publicis ſumptibus minuendis optimum quemque præficeret, elegit, & quidem primos. Hoc eſt igitur, hoc eſt, quod penitus illos animo Cæſaris inſinuavit. An parum ſæpe experti ſumus, hanc eſſe rerum conditionem, ut ſenatus favor apud principem aut proſit aut noceat? Nonne paulo ante nihil magis exitiale erat, quam illa principis cogitatio? Hunc ſenatus probat, hic ſenatui carus eſt. Oderat quos non amaremus; ſed & nos, quos ille. Nunc inter principem ſenatumque dignißimi cujuſque caritate certatur: demonſtramus invicem, credimus invicem, quodq; maximum amoris mutui ſignum eſt, eoſdem amamus. Proinde, Patres C. favete aperte, diligite conſtanter: non jam diſſimulandus eſt amor, ne noceat; non [5] premendum odium, ne proſit: eadem Cæſar, quæ ſenatus, probat improbatque: vos ille præſentes, vos etiam abſentes in conſilio habet: tertio conſules fecit quos vos elegeratis, & fecit hoc ordine quo electi à vobis erant. Magnum utrumque videtur, ſive eoſdem maxime diligit, quos

1 Non ea conditione dabantur conſulatus, ut gerentibus tantum honor accederet, ſed ut ipſi officio melius proſpiceretur. 2 Quod olim ſuaſit neceſſitas, Tu ſummo judicio facis. 3 Quia decurſo anno novi ſubinde conſules ſurrogantur. 4 C frontonis, &, divinante hoc Onuphrio, S. Pompeii Collega. 5 Rationem habes retro allatam, quia princeps malus quos nos odimus, amat, &c.

ſcit

ſcit nobis eſſe cariſſimos, ſive illis neminem præfert, quamvis aliquem magis amet. Propoſita ſunt ſenioribus præmia, juvenibus exempla: adeant, frequentent ſecuras tandem ac patentes domos. Quiſquis probatos ſenatui viros ſuſcipit, hic maxime principem promeretur. Sibi enim accreſcere putat quod cuique adſtruatur, nullamque in eo gloriam ponit, quod ſit omnibus major, niſi maximi fuerint quibus major eſt. Perſta, Cæſar, in iſta ratione propoſiti, taleſque nos crede, qualis fama cujuſque eſt: huic aures, huic oculos intende: ne reſpexeris clandeſtinas exiſtimationes, nulliſque magis quam audientibus inſidiantes ſuſurros: Melius omnibus quam ſingulis creditur. Singuli enim decipere & decipi poſſunt: nemo omnes, neminem omnes fefellerunt.

63. Revertor jam ad conſulatum tuum, etſi ſunt quædam ad conſulatum quidem pertinentia, ante conſulatum tamen, inprimis quod comitiis tuis interfuiſti candidatus, non conſulatus tantum, ſed immortalitatis & gloriæ, & exempli quod ſequerentur boni principes, mali mirarentur. Vidit te populus Romanus in [1] illa vetere poteſtatis ſuæ ſede: perpeſſus es longum illud [2] carmen comitiorum, nec jam irridendam moram: conſulque ſic factus es ut unus ex nobis quos facis conſules. Quotuſquiſque principum antecedentium honorem iſtum aut conſulatui habuit, aut populo? Non alii marcidi ſomno, heſternaque cœna redundantes, comitiorum ſuorum nuntios opperiebantur? Alii ſane pervigiles & inſomnes, ſed intra cubilia ſua illis ipſis conſulibus, à quibus conſules renuntiabantur, exilia & cædem machinabantur. O prava & inſcia veræ majeſtatis ambitio, concupiſcere honorem quem dedigneris, dedignari quem concupiſcas: quumque ex [3] proximis hortis campum & comitia proſpectes, ſic ab illis abeſſe, tanquam Danubio Rhenoque dirimare! Averſeris tu honori tuo ſperata ſuffragia, renuntiariq; te conſulem juſſiſſe contentus, liberæ civitati ne [4] ſimulationem quidem ſerves! Abſtineas deniq; comitiis abſtruſus atque abditus, quaſi illic tibi non conſulatus detur, ſed abrogetur imperium! Hæc perſuaſio ſuperbiſſimis dominis erat, ut ſibi viderentur principes eſſe deſinere, ſi quid facerent tanquam ſenatores. Plerique tamen non tam ſuperbia quam metu quodam ſubmovebantur. An [5] ſtuprorum ſibi, inceſtarumque noctium conſcii auſpicia polluere, ſacratumque campum nefario auderent contaminare veſtigio? non adeo deos homineſque contempſe-

1 Campo Martio. 2 Precationes & acclamationes. 3 Agrippinæ forſan? 4 Non dicis cauſa Te oſtentas. 5 Domitianus & Caligula.

rant, ut in illa ſpatioſiſſima ſede hominum deorumque conjectos in ſe oculos ferre ac perpeti poſſent. Tibi contra & moderatio tua ſuaſit & ſanctitas, ut te & religioni deorum & judiciis hominum exhiberes. Alii conſulatum antequam acciperent, tu & dum accipis, meruiſti.

64. Peracta erant ſolennia comitiorum, [1] ſi principem cogitares, jamque ſe omnis turba commoverat, quum tu, mirantibus cunctis, accedis ad conſulis ſellam: adigendum te præbes in verba principibus ignota, niſi quum jurare cogerent alios. Vides quam neceſſarium fuerit conſulatum non recuſare? non putaſſemus iſtud facturum te fuiſſe, ſi recuſaſſes. Stupeo, P.C. necdum ſatis aut oculis meis aut auribus credo: atque identidem me an audierim, an viderim, interrogo. Imperator ergo, & Cæſar, & Auguſtus, Pontifex maximus, ſtetit ante gremium conſulis; ſeditq; conſul principe ante ſe ſtante: & ſedit inturbatus, interritus, & tanquam ita fieri ſoleret. Quinetiam ſedens præbuit jusjurandum, & ille juravit, expreſſit, explanavitque verba, quibus caput ſuum, domum ſuam, ſi ſcienter fefelliſſet, deorum iræ conſecraret. Ingens, Cæſar, & par gloria tua, ſive fecerint iſtud poſtea principes, ſive non fecerint. Ullane ſatis prædicatio digna eſt, idem tertio conſulem feciſſe quod primo? idem principem quod privatum? idem imperatorem quod ſub imperatore? Neſcio jam, neſcio pulchriuſne ſit iſtud, quod [2] præeunte nullo, an hoc, quod [3] alio præeunte juraſti.

65. In noſtris quoque ſimili regione ipſe te legibus ſubjeciſti: legibus, Cæſar, quas nemo principi ſcripſit. Sed tu nihil amplius vis tibi licere quam nobis: ſic fit ut nos tibi plus velimus. Quod ego nunc primum audio, nunc primum diſco, non eſt princeps ſuper leges, ſed leges ſupra principem: idem Cæſari conſuli quod cæteris non licet; jurat in legem attendentibus diis, (nam cui magis quam Cæſari attendant?) jurat obſervantibus his, quibus idem jurandum eſt: non ignarus alioqui, nemini religioſius quod juraverit cuſtodiendum, quam cujus maxime intereſt non pejerare. Itaque & abiturus conſulatu juraſti, te nihil contra leges feciſſe. Magnum hoc erat quum promitteres: majus, poſtquam præſtitiſti. Jam toties procedere in roſtra, inaſcenſumq; illum ſuperbiæ principum locum terere, hic ſuſcipere, hic ponere magiſtratus, quam dignum te, quamque diverſum

1 Qui non ſolet leges accipere.
2 Hoc ad principes refertur quorum hac in re exemplum ſequi non potuit.
3 Solebat aliquis ſubmiſſa voce præire verba, quæ ſummus Magiſtratus clara voce dicebat, nequid præteriret aut præpoſterum diceret.

conſuetudine

consuetudine illorum, [1] qui pauculis diebus gestum consulatum, immo non gestum, abjiciebant per edictum! hoc pro concione, pro rostris, pro jurejurando, scilicet ut primis extrema congruerent, utque hoc solo intelligerentur [2] ipsi consules fuisse, quod alii non fuissent.

66. Non transilivi, Patres conscripti, principis nostri consulatum, sed eundem in locum contuli quicquid de jurejurando dicendum erat. Neque enim ut in sterili jejunaque materia, eandem speciem laudis [3] diducere ac spargere, atque identidem tractare debemus. Illuxerat primus consulatus tui dies, quo tu curiam ingressus, nunc singulos, nunc universos adhortatus es resumere libertatem, capessere quasi communis imperii curas, invigilare publicis utilitatibus & insurgere. Omnes ante te eadem isti dixerunt, nemini tamen ante te creditum est. Erant sub oculis naufragia multorum, quos insidiosa tranquillitate provectos improvisus turbo perculerat. Quod enim tam infidum mare, quam blanditiæ principum illorum, quibus tanta levitas, tanta fraus, ut [4] facilius esset iratos quam propitios habere? Te vero securi & alacres quo vocas sequimur. Jubes esse liberos: erimus. Jubes quæ sentimus promere in medium: proferemus. Neque enim adhuc ignavia quadam & insito torpore cessavimus. Terror, & metus, & misera illa ex periculis facta prudentia monebat, ut à repub. (erat autem omnino nulla respublica) oculos, aures, animos averteremus: at tunc tua dextera tuisque promissis freti & innixi diutina servitute ora reseramus, frænatamque tot malis linguam resolvimus. Vis enim tales esse nos, quales jubes, nihilque exhortationibus tuis fucatum, nihil subdolum, denique quod credentem fallere paret, non sine periculo fallentis. Neque enim unquam deceptus est princeps, nisi qui prius ipse decepit.

67. Equidem hunc parentis publici sensum cum [5] exhortatione ejus, tum pronuntiatione ipsa perspexisse videor. Quæ enim illa gravitas sententiarum? quam inaffectata veritas verborum? quæ asseveratio in voce? quæ affirmatio in vultu? quanta in oculis, habitu, gestu, toto denique corpore fides? Tenebit ergo semper quod suaserit, scietque nos, quoties libertatem, quam dedit, experiemur, sibi parere. Nec verendum est, ne [6] incautos putet, si fidelitate temporum constan-

1 Domitianus omnes consulatus titulo tenus gessit. 2 Supra cap. 59. Nec ideo tantum velle consules fieri ut fuerint. 3 Diversis locis dilatare. 4 Suet. c. 11. Domit. Nunquam ulciorem sententiam sine præfatione clementiæ pronuntiavit, ut non aliud jam certius atrocis exitus signum esset, quam principii lenitas, [felicius] Lips. 5 Alii leg. ex oratione. 6 Quippe mutato prioris vitæ instituto, si erectiores animos geramus, timenda non est offensa principis.

ter utamur, quos meminit ſub malo principe aliter vixiſſe. Nuncupare vota & pro æternitate imperii, & pro ſalute civium, immo pro ſalute principum, ac propter illos pro æternitate imperii ſolebamus: hæc pro imperio noſtro in quæ ſint verba ſuſcepta operæ pretium eſt annotare, SI BENE REMPUB. ET EX UTILITATE OMNIUM REXERIS. Digna vota quæ ſemper ſuſcipiantur, ſemperque ſolvantur. Egit cum diis, ipſo te auctore, Cæſar. reſpub. ut te ſoſpitem incolumemque præſtarent, ſi tu cæteros præſtitiſſes: ſi contra, illi quoque à cuſtodia tui corporis oculos dimoverent, teque relinquerent [1] votis quæ non palam ſuſciperentur. Alii ſe ſuperſtites reipub. optabant faciebantque: tibi ſalus tua inviſa eſt, ſi non ſit cum reipub. ſalute conjuncta. Nihil pro te pateris optari, niſi expediat optantibus, omnibuſque annis in conſilium de te deos mittis, exigiſque ut ſententiam ſuam mutent, ſi talis eſſe deſieris, qualis electus es. Sed ingenti conſcientia, Cæſar, paciſceris cum diis, ut te ſi mereris ſervent, quum ſcias an merearis, neminem magis quam deos ſcire. Nonne vobis, P. C. hæc diebus ac noctibus agitare ſecum videtur? Ego quidem in me, ſi omnium utilitas ita poſceret, etiam [2] præfecti manum armavi: ſed ne deorum quidem aut iram aut negligentiam deprecor: quæſo immo & obteſtor, ne unquam pro me vota reſpub. invita ſuſcipiat; aut ſi ſuſceperat invita, [3] ne debeat.

68. Capis ergo, Cæſar, ſalutis tuæ glorioſiſſimum fructum ex conſenſu deorum. Nam quum excipias, ut ita demum te dii ſervent, ſi bene rempub. & ex utilitate omnium rexeris, certus es te bene rempub. gerere, quum ſervent. Itaque ſecurus tibi & lætus dies [4] erit, qui principes alios cura & metu diſtinebat, quum ſuſpenſi & attoniti, parumque confiſi patientia noſtra, hinc atque inde publicæ ſervitutis [5] nuntios expectarent, ac ſi forte aliquos flumina, nives, venti præpediſſent, ſtatim hoc illud eſſe credebant quod merebantur: nec erat [6] diſcrimen ullum pavoris, propterea quod quum à malo principe tanquam ſucceſſor timeatur quiſquis eſt dignior, quum ſit nemo non dignior, omnes timentur. Tuam ſecuritatem non mora nuntiorum, non literarum tarditas differt: ſcis tibi ubique jurari, quum ipſe juraveris omnibus. Nemo

1 Imprecationibus. 2 Licinii Suræ, cui gladium tradidit & nudatum tenens, ait, cape iſtum, & ſi recte imperavero pro me, ſin aliter contra me utere. 3 I. e. per me non ſtabit quo minus lubens ſuſcipiat. 4 Alii leg. exit. 5 E provinciis ubi jurabatur. 6 Vel quod ad omnes nuncios expaveſcerent, vel quod omnes ſeſe digniores ſuſpicarentur.

hoc

hoc sibi non præstat. Amamus quidem te in quantum meferis, istud tamen non tui facimus amore, sed nostri: nec unquam illucescat dies quo pro te nuncupet vota non [1] utilitas nostra, sed fides, Cæsar. Turpis tutela principis cui potest [2] imputari. Queri libet quod in secreta nostra non inquirant principes, nisi quos odimus. Nam si eadem cura bonis quæ malis esset, quam ubique admirationem tui, quod gaudium exultationemque deprehenderes? quos omnium cum conjugibus ac liberis, quos etiam cum domesticis aris focisque sermones? Scires [3] mollissimis illis auribus parci, & alioqui quum sint odium amorque contraria, hoc perquam simile habent, quod ibi intemperantius amamus bonos principes, ubi liberius malos odimus.

69. Cepisti tamen & affectus nostri & judicii experimentum, quantum maximum præsens capere potuisti, illo die quo solicitudini pudorique candidatorum ita consuluisti, ne ullius gaudium alterius tristitia turbaret. Alii cum [4] lætitia, alii cum [5] spe recesserunt: multis gratulandum, nemo consolandus fuit. Nec ideo segnius juvenes nostros exhortatus es, consulatum circumirent, senatui supplicarent, atque ita à principe sperarent honores, si à senatu petissent. Quo quidem in loco, si quibus opus exemplo, adjecisti ut te imitarentur. Arduum, Cæsar, exemplum, & quod imitari non magis quisque candidatorum quam principum possit. Quis enim vel uno die reverentior senatus candidatus quam tu cum omni vita, tum illo ipso tempore quo judicas de candidatis? An aliud à te quam senatus reverentia obtinuit, ut juvenibus clarissimæ gentis debitum generi honorem, sed antequam deberetur, offerres? Tandem ergo nobilitas non obscuratur, sed illustratur à principe: tandem illos ingentium virorum nepotes, illos posteros libertatis, nec terret Cæsar, nec pavet: quinimmo festinatis honoribus amplificat atque auget, & majoribus suis reddit: si quid usquam stirpis antiquæ, si quid residuæ claritatis, hoc amplexatur, & refovet, & in usum reipub. promit. Sunt in honore hominum, & in honore famæ magna nomina ex [6] tenebris oblivionis indulgentia Cæsaris. cujus [7] hæc intentio

1 I. e. Non tam jurisjurandi religione obstricti vota suscipimus, quam ex propriæ utilitatis instituto.
2 Quia sibi quisque hoc præstat.
3 Tum consulunt verecundiæ quod publice minus gratulentur, ideoque privatim singuli sua iterant gaudia.
4 Quod jam designati. 5 Quod postea designandi. 6 Desiderari videtur [eruta, extracta] aut quid simile 7 In aliis duntaxat occurrit [cujus est.]

est,

eſt, ut nobiles & [1] conſervet & efficiat.

70. Præfuerat provinciæ quæſtor unus ex candidatis, [2] in quem ea civitas ampliſſima reditus egregia conſtitutione fundaverat; hoc ſenatui allegandum putaſti. Cur enim te principe, qui generis tui claritatem virtute ſuperaſti, deterior eſſet conditio eorum qui poſteros habere nobiles mererentur, quam eorum qui parentes habuiſſent? O te dignum, qui de magiſtratibus noſtris ſemper hæc nunties, nec pœnis malorum, ſed bonorum præmiis bonos facias! Accenſa eſt juventus, erexitque animos ad æmulandum quod laudari videbat: nec fuit quiſquam quem non hæc cogitatio ſubiret, quum ſciret, quicquid à quoque in provinciis bene fieret, omnia te ſcire. Utile eſt, Cæſar, & ſalutare præſidibus provinciarum, hanc habere fiduciam, paratum eſſe ſanctitati, induſtriæ ſuæ maximum præmium, judicium principis, ſuffragium principis. Adhuc autem quamlibet ſincera rectaque ingenia, etſi non detorquebat, hebetabat tamen miſera, ſed vera [3] reputatio. Vides enim, ſi quid bene fecero, neſciet Cæſar: aut ſi ſcierit, teſtimonium non reddet. Ita eadem illa ſeu negligentia ſeu malignitas principum, quum male conſultis impunitatem, recte factis nullum præmium polliceretur, nec illos à crimine, & hos deterrebat à laude. At nunc, ſi bene aliquis provinciam rexerit, huic quæſita virtute dignitas offertur. Patet enim omnibus honoris & gloriæ campus: ex hoc quiſque quod cupit petat, & aſſecutus ſibi debeat. Provinciis quoque in poſterum & injuriarum metum & accuſandi neceſſitatem remiſiſti. Nam ſi [4] præfuerint quibus gratias egerint, de nullo queri cogentur: & alioquin nihil magis prodeſſe candidato ad ſequentes honores, [5] quam peractos optime magiſtratus. Magiſtratus magiſtratu, honore honor petitur. Volo ego, qui provinciam rexerit, non tantum codicillos amicorū, nec urbana conjuratione eblanditas preces, ſed decreta coloniarum, decreta civitatum alleget: [6] Næ ſuffragiis conſularium virorum urbes, populi, gentes inſerun-

1 Quod ita explicat Lipſius: Jure annulorum dato ingenuos facit, cumulatis honoribus nobiles; non ita accommode forſan ad Plinii mentem, qui hoc potius innuere videtur, revocatam à Trajano intermortuam priſci generis nobilitatem. & iis pariter quibus nulla eſt natalium commendatio, patefactum tamen ad honores aditum. 2 Alii leg. inque ea civitatis ampliſſimæ reditus, &c. Cui ſuffragari videntur ſequentia, ſc. paratum eſſe induſtriæ præmium, judicium Principis, ſiquis navata diligenter opera, publica promoveret commoda. 3 Cogitatio. 4 Alii leg. profuerint, rectius credo. Senſus enim hic eſt, ſi provincialium judicia apud principem valere inceperint, quoties teſtimonium reddunt præfecturæ bene adminiſtratæ, ſubinde omnes ſub hujuſce exempli fiducia, pari ſtudio provinciales demereri ſtudebunt. 5 Sic Lipſius quam peractos. Optime Magiſtratus Magiſtratu, &c. 6 Livinejus ut & ſtatim, inſerantur.

tur,

tur. Efficaciſſimum pro candidato genus eſt rogandi, [1] gratias agere.

71. Jam quo aſſenſu ſenatus, quo gaudio exceptum eſt, quum candidatis, ut quemque nominaveras, oſculo occurreres, [2] devexus quidem in planum, & quaſi unus ex gratulantibus. Te mirer magis, an improbem illos, qui effecerunt ut iſtud magnum videretur, quum velut affixi curulibus ſuis manum tantum, & hanc cunctanter & pigre, & imputantibus ſimiles, promerent? Contigit ergo oculis noſtris inſolita facies, princeps & candidatus æquales & ſimul ſtantes, interque parem accipientibus honorem qui dabat. Quod factum tuum à cuncto ſenatu quam vera acclamatione celebratum eſt, TANTO MAJOR, TANTO AUGUSTIOR? Nam cui nihil ad augendum faſtigium ſupereſt, hic uno modo creſcere poteſt, ſi ſe ipſe ſubmittat, ſecurus magnitudinis ſuæ. Neque enim ab ullo periculo fortuna principum longius abeſt, quam ab humilitate. Mihi quidem non tam humanitas tua, quam [3] intentio ejus admirabilis videbatur. Quippe quum orationi oculos, vocem, manum commodares, ut ſi [4] alii eadem iſta mandaſſes, omnes comitatis numeros obibas. Atque etiam quum ſuffragatorum nomina honore quo ſolent exciperentur, tu quoque inter excipientes eras, & ex ore principis ille ſenatorius aſſenſus audiebatur: quodque apud principem perhibere teſtimonium merentibus gaudebamus, perhibebatur à principe. Faciebas ergo quum diceres optimos: nec ipſorum modo vita à te, ſed judicium ſenatus comprobatur, ornarique [5] ſe non illos magis quos laudabas, lætabatur.

72. Jam quod precatus es, ut illa ipſa ordinatio comitiorum bene ac feliciter eveniret nobis, reipublicæ, nonne [6] tibi tale eſt, ut nos hunc ordinem votorum convertere debeamus? deos denique obſecrare, ut omnia quæ facis, quæque facies, proſpere cedant tibi, reipub. nobis? vel, ſi brevius ſit optandum, ut uni tibi, in quo & reſpub. & nos ſumus? Fuit tempus, ac nimirum diu fuit, quo alia adverſa, alia ſecunda principi & nobis: nunc communia tibi nobiſcum tam læta quam triſtia, nec magis ſine te nos eſſe felices, quam tu ſine nobis potes. An ſi poſſes, in fine votorum adjeciſſes, UT ITA PRECIBUS TUIS DII ANNUERENT, SI

1 Populum nempe cui præfuit. 2 Pene deſcendens è Tribunali. 3 Efficax expreſſio. 4 Mavult Lipſius [ſi alius mandaſſet] ſed aliter conſtat ſenſus, qui hoc innuit, Trajanum omnes impleviſſet comitatis numeros, licet has partes alii demandaverit. 5 Ipſum ſenatum. 6 Alii leg. nobis, reipub. Tibi, nonne, &c. quam deſiderare videntur etiam ſequentia.

JUDI-

JUDICIUM NOSTRUM MERERI PERSEVERASSES? Adeo nihil tibi amore civium antiquius, ut ante à nobis, deinde à diis, atque ita ab illis amari velis, si à nobis ameris. Et sane priorum principum exitus docuit, ne à diis quidem amari nisi quos homines ament. Arduum erat, has precationes tuas laudibus adæquare: adæquavimus tamen. Qui amoris ardor? qui stimuli, quæ faces illas nobis acclamationes subjecerunt? Non nostri, Cæsar, ingenii, sed tuæ virtutis tuorumque meritorum voces fuerunt, quas nulla unquam adulatio invenit, nullus cujusquam terror expressit. Quem sic timuimus ut hæc fingeremus? quem sic amavimus ut hæc fateremur? Nosti necessitatem servitutis. Quando simile aliquid audisti, & quando dixisti? Multa quidem excogitat metus: sed quæ appareant [1] quæsita ab invitis: aliud solicitudinis, aliud securitatis ingenium est: alia tristium inventio, alia gaudentium. Neutrum simulationes expressserint. Habent sua verba miseri, sua verba felices, utque jam maxime eadem ab utrisque dicuntur.

73. Testis ipse es quæ in omnium ore lætitia: non amictus cuiquam, non habitus quem modo extulerat: inde resultantia vocibus tecta, nihilque tantis clamoribus satis clausum. Quis nunc non è vestigio suo exiluit? quis exiluisse sensit? Multa fecimus sponte, plura instinctu quodam & imperio. Nam gaudio quoque cogendi vis inest. Num ergo modum ei tua saltem modestia imposuit? Nam quanto magis à te reprimebatur, exarsimus, non contumacia, Cæsar, sed ut in tua potestate est an gaudeamus, ita in quantum, nec in nostra. Comprobasti & ipse acclamationum nostrarum fidem lacrymarum tuarum veritate. Vidimus humescentes oculos tuos, demissumque gaudio vultum, tantumque sanguinis in ore, quantum in animo pudoris. Atque hoc magis incensi sumus ut precaremur, ne quando tibi non eadem causa lacrymarum, utque [2] nunquam frontem tuam abstergeres. Hoc ipsum has sedes nobis quasi responsuras interrogemus, viderint ne unquam principis lacrymas: at senatus sæpe viderunt. Onerasti futuros principes: sed & posteros nostros. Nam & hi à principibus suis exigent ut eadem audire mereantur: & illi quod non audiant, indignabuntur.

74. Nihil magis possum proprie dicere quam quod dictum est à cuncto senatu, O TE FELICEM: quod cum dicere-

1 Meditata. 2 Pudorem ponerres, etsi hic loci Lipsium adeo incessit prurigo Critica, ut interroget serio, quid abstergeat? Lacrymas, quæ in genas delabuntur, non in frontem ascendunt: pudorem? non solet abstergeri, nec potest.

mus,

mus, non opes tuas, ſed animum mirabamur! Eſt enim demum vera felicitas, felicitate dignum videri. Sed cum multa illo die dicta ſunt ſapienter & graviter, tum vel inprimis hoc, [1] CREDE NOBIS, CREDE TIBI. Magna hoc fiducia noſtri, majore tamen tui diximus. Alius enim fortaſſe alium, ipſum ſe nemo deceperit, introſpiciat modo vitam, ſeque quid mereatur interroget. Proinde dabat vocibus noſtris fidem apud optimum principem, quod apud malos detrahebat. Quamvis enim faceremus quæ amantes ſolent, illi tamen non amari ſe credebant ſibi. Super hæc precati ſumus, UT SIC TE AMARENT DII, QUEMADMODUM TU NOS. Quis hoc aut de ſe, aut principi diceret mediocriter amanti? Pro nobis ipſis quidem hæc fuit ſumma votorum, ut nos ſic amarent dii, quomodo tu. Eſtne verum quod inter iſta clamavimus, O NOS FELICES? Quid enim felicius nobis, quibus non jam illud optandum eſt, ut nos diligat princeps, ſed dii quemadmodum princeps? Civitas religionibus dedita, ſemperque deorum indulgentiam pietate merita, nihil felicitati ſuæ putat aſtrui poſſe, niſi ut dii Cæſarem imitentur.

75. Sed quid ſingula conſector & colligo, quaſi vero aut oratione complecti, aut memoria conſequi poſſim, quæ vos, P. C. ne qua interciperet oblivio, & in publica acta mittenda, & incidenda in ære cenſuiſtis? Ante, orationes principum tantum ejuſmodi genere monumentorum mandari æternitati ſolebant: acclamationes quidem noſtræ parietibus curiæ claudebantur. Erant enim quibus nec [2] ſenatus gloriari, nec princeps poſſent: has vero & in vulgus exire, & poſteris prodi, cum ex utilitate tum ex dignitate publica fuit; primum, ut orbis terrarum pietatis noſtræ adhiberetur teſtis & conſcius; deinde, ut manifeſtum eſſet, audere nos de bonis maliſque principibus non tantum poſt [3] ipſos judicare; poſtremo, ut experimento cognoſceretur, & ante nos [4] gratos, ſed miſeros fuiſſe, quibus eſſe nos gratos probare antea non licuit. At qua contentione, quo niſu, quibus clamoribus expoſtulatum eſt, ne affectus noſtros, ne tua merita ſupprimeres? denique ut in poſterum exemplo provideres? Diſcant & principes acclamationes veras falſaſque diſcernere, habeantque muneris tui quod jam decipi non poterant. Non [5] inſtruendum illis iter ad bonam famam, ſed non de-

1 Ex animo Te laudantibus. 2 Utpote quæ vel magis languidæ erant, quaſque aut expreſſit adulatio, aut extorſit metus. 3 Mortem. 4 Si bonos principes nacti eſſemus. 5 Non parandum eſt novum iter, ſed jam trito inſiſtendum.

ferendum: non [1] ſubmovenda adulatio, ſed non reducenda eſt. Certum eſt & quæ facere & quæ debeant audire, ſi faciant. Quid nunc ego ſuper ea quæ ſum cum toto ſenatu precatus, pro ſenatu precer, niſi ut hæreat animo tuo gaudium quod tunc oculis protuliſti? Ames illum diem, & tamen [2] vincas: nova merearis, nova audias. [3] Eadem enim dici niſi ob eadem facta non poſſunt.

76. Jam quam antiquum, quam conſulare, quod triduum totum ſenatus ſub exemplo tui ſedit, quum interea nihil præter conſulem ageres? Interrogavit quiſque quod placuit: diſſentire, [4] diſcedere, & copiam judicii ſui reipubl. facere tutum fuit. Conſulti omnes, atque etiam dinumerati ſumus, vicitque ſententia non prima, ſed melior. At quis antea loqui, quis hiſcere audebat, præter miſeros illos qui primi interrogabantur? cæteri quidem defixi & attoniti ipſam illam mutam ac [5] ſedentariam aſſentiendi neceſſitatem quo cum dolore animi, quo cum totius corporis horrore perpetiebantur? Unus ſoluſque cenſebat quod [6] ſequerentur omnes, & omnes improbarent, inprimis ipſe qui cenſuerat: adeo nulla magis omnibus diſplicent quam quæ ſic fiunt, tanquam omnibus placeant. Fortaſſe imperator in ſenatu ad reverentiam ejus componebatur: cæterum egreſſus ſtatim ſe recipiebat in principem, omniaq; conſularia officia abigere, negligere, contemnere ſolebat. Ille vero ita conſul, ut ſi tantum conſul foret, nihil infra ſe putabat niſi quod infra conſulem eſſet: ac primum ita domo progrediebatur, ut illum nullus apparatus arrogantiæ principalis, nullus [7] præcurſorem tumultus detineret. Una erat in limine mora, conſultare aves, revererique numinum monitus: nemo perturbabatur, nemo ſubmovebatur. Tanta itatoribus quies, tantus pudor faſcibus, ut plerumque aliena turba ſubſiſtere & conſulem & principem cogeret: ipſius quidem [8] officium tam modicum, tam temperatum, ut antiquus aliquiſque magnus conſul ſub bono principe incidere videretur.

77. Iter illi ſæpius in forum, frequenter tamen & in [2] campum. Nam comitia conſulum obibat ipſe [9] & tantum ex renuntiatione eorum voluptatis, quantum prius ex deſtinatione capiebat. Stabant candidati ante curulem principis, ut ipſe ante conſules ſteterat, adigebanturque in verba, in

1 Jam enim ſubmota eſt. 2 Majora indies faciendo. 3 Q. d. adeo noſtris exhauſta eſt acclamationibus prior laudis materia, ut niſi novis ſubinde meritis cumulare pergas, neceſſe fueris vetera tantum repetere. 4 Non è ſenatu, ſed in quamcunque ſententiam libuerit. 5 Quia ad dicendum non ſurrexerunt. 6 Coacti ſequuntur quod clam improbant. 7 Lictorum. 8 Ipſi qui deducebant. 9 Martium.

quæ

quæ paulo ante ipse juraverat princeps, qui tantum putat esse in jurejurando, ut illud & ab aliis exigat. Reliqua pars diei tribunali dabatur. Ibi vero quanta religio æquitatis, quanta legum reverentia? Adibat aliquis ut [1] principem; respondebat se [2] consulem esse. Nullius ab eo magistratus jus, nullius auctoritas imminuta est, aucta etiam: siquidem pleraque ad prætores remittebat, atque ita ut collegas vocaret, non quia popularе gratumque audientibus, sed quia ita sentiebat. Tantum dignationis in ipso honore ponebat, ut non [3] amplius esse censeret quod aliquis collega appellaretur à principe, quam quod prætor esset. Ad hæc tam assiduus in tribunali, ut labore refici ac reparari videretur. Quis nostrum idem curæ, idem sudoris sumit? quis adeo expetitis honoribus aut deservit, aut sufficit? Et sane æquum est tantum cæteris præstare consulibus ipsum qui consules facit: quippe etiam fortunæ videbatur indignum, si posset honores dare, qui genere non posset. Facturus consules doceat, acceptursique amplissimum honorem persuadeat, scire se quid sit quod daturus sit: sic fit ut illi quoque sciant quid acceperint.

78. Quo justius senatus ut susciperes quartum consulatum & rogavit & [4] jussit. Imperii hoc verbum, non adulationis esse, [5] obsequio tuo crede, quod non alia in re magis aut senatus exigere à te, aut tu præstare senatui debes. Ut enim cæterorum hominum, ita principum illorum omnium qui dii sibi videntur, ævum omne & breve & fragile est. Itaque optimum quemque niti & contendere decet, ut post se quoque reipub. prosit, moderationis scilicet justitiæque monimentis, quæ prima statuere coss. potest. Hæc nempe intentio tua, ut libertatem revoces ac reducas. Quem ergo honorem magis amare, quod nomen usurpare sæpius debes, quam quod primum invenit recuperata libertas? Non est minus civile, & principem esse pariter, & consulem, quam tantum consulem. Habe etiam rationem verecundiæ collegarum tuorum: collegarum inquam: ita enim & ipse loqueris, & nos loqui vis. Onerosa erit modestiæ illorum tertii consulatus sui recordatio, donec te consulem videant. Neque enim potest non nimium esse privatis, quod principi satis est.

1 Qui pro ea, qua est potestate, leges possit pro abitrio detorquere, & in alicujus gratiam aut intendere aut remittere. 2 Cujus est stare legibus & ad magistratus omnis remittere. 3 Tantum honori detulit, ut eodem loco poneret Collegam Principis & Prætorem vocari. 4 I. e. ut ait Cicero, suppliciter nec non & minaciter efflagitavit. 5 Obsequium præstando offendes Te serio credere nos id velle.

Annuas, Cæsar, optantibus, quibusque [1] apud deos esse consuesti, quorum potens es ipse, votorum compotes facias.

79. Fortasse sufficiat tibi tertius consulatus: sed nobis tanto minus sufficit. Ille nos instituit & induxit, ut te iterum iterumque coss. habere cupiamus. Remissius istud contenderemus, si adhuc non sciremus qualis esses futurus. Tolerabilius fuit, experimentum tui nobis quam [2] usum negari. Dabiturne rursus videre consulem illum? audiet & reddet quas proxime voces? præstabitque gaudium quantum ipse percipiet? præsidebit lætitiæ publicæ auctor ejus & causa? tentabitque affectus nostros ut solet cohibere, nec poterit? Erit pietati senatus cum modestia principis felix speciosumq; certamen, seu fuerit victa seu vicerit. Equidem incognitam quandam proximaque majorem præsumo lætitiam. Quis enim est tam imbecilli ingenio, qui non tanto meliorem consulem speret, quanto sæpius fuerit? Alius labores, si non continuo se desidiæ ac voluptati dedisset, otio tamen & quiete recreasset: hic consularibus curis exolutus, principales resumpsit, tam diligens temperamenti, ut nec consulis officium princeps, nec principis consul appeteret. Videmus ut provinciarum desideriis, ut singularum etiam civitatum precibus occurrat. Nulla in audiendo difficultas, nulla in respondendo mora. Adeunt statim, dimittuntur statim: tandemq; principis fores excluſa legationum turba non obsidet.

80. Quid in omnibus cognitionibus quam mitis severitas, quam non dissoluta clementia? Non locupletando fisco sedes, nec aliud tibi sententiæ tuæ pretium, quam bene judicasse. Stant ante te litigatores non de fortunis suis, sed de sua existimatione soliciti, nec tam verentur quid de causa sua, quam quid de moribus sentias. O veri principis, atque etiam consulis, reconciliare æmulas civitates, tumentesq; populos non imperio magis quam ratione compescere, intercedere iniquitatibus magistratuum, infectumque reddere quicquid fieri non oportuerit; postremo, velocissimi sideris more omnia invisere, omnia audire, & undecunque invocatum statim velut numen adesse & assistere! Talia esse crediderim quæ ipse mundi parens temperat nutu, si quando oculos demisit in terras, & facta mortalium inter divina opera numerare dignatus est: quibus nunc per te liber solutusque, cœlo tantum vacat, postquam te dedit qui erga omne hominum genus vice sua fungereris. Fungeris enim, sufficisque mandanti, quum tibi dies omnis summa cum utilitate nostra, cum tua laude, condatur.

1 Alii leg. adesse. 2 Quem jam habemus compertum.

81. Quod

81. Quod ſi quando cum influentibus negotiis [1] paria feciſti, inſtar refectionis exiſtimas mutationem laboris. Quæ enim remiſſio tibi, niſi luſtrare ſaltus, excutere cubilibus feras, ſuperare immenſa montium juga, & horrentibus ſcopulis gradum inferre, nullius manu, nullius veſtigio adjutum, atque inter hæc pia mente adire lucos, & occurſare numinibus? Olim hæc experientia juventutis, hæc voluptas erat; his artibus futuri duces imbuebantur, certare cum fugacibus feris curſu, cum audacibus robore, cum callidis aſtu: nec mediocre pacis decus habebatur ſubmota campis irruptio ferarum, & obſidione quadam liberatus agreſtium labor. Uſurpabant gloriam iſtam illi quoque principes qui obire non poterant: uſurpabant autem, ut domitas fractaſque clauſtris feras, ac deinde in ipſorum quidem ludibrium emiſſas [2] mentita ſagacitate colligerent. Huic par capiendi quærendique ſudor, ſummuſque & idem gratiſſimus labor, invenire. Enimvero ſi quando placuit idem corporis robur in maria proferre, non ille fluitantia vela aut oculis ſequitur aut manibus: ſed nunc gubernaculis audet, nunc cum valentiſſimo quoque ſodalium certat frangere fluctus, domitare ventos reluctantes, remiſque transfretare obſtantia freta.

82. Quantum diſſimilis [4] illi, qui non Albani lacus otium, Baianique torporem & ſilentium ferre: non pulſum ſaltem fragoremq; remorum perpeti poterat, quin ad ſingulos ictus turpi formidine horreſceret. Itaque procul ab omni ſono inconcuſſus ipſe & immotus, religato revinctoque navigio, non ſecus ac [4] piaculum aliquod, trahebatur. Fœda facies, quum P. R. imperator alienum curſum, alienumque rectorem velut capta nave ſequeretur. Nec deformitate iſta ſaltem flumina carebant atq; amnes, Danubius ac Rhenus. Tantum illud noſtri dedecoris vehere gaudebant, non minore cum pudore imperii, quod hæc Romanæ aquilæ, Romana ſigna, Romana denique ripa, quam quod hoſtium proſpectarent: hoſtium, quibus moris eſt eadem illa nunc rigentia gelu flumina, aut campis ſuperflua, nunc liquido ac [5] deſerentia, luſtrare navigiis, nandoq; ſuperare. Nec vero laudaverim per ſe magnopere duritiem corporis ac lacertorum: ſed ſi his validior toto corpore animus imperaret, quem non fortunæ indulgentiæ molliant, non copiæ principales ad ſegnitiem luxum-

1 Exhauſti. Nam paria facere eſt nihil reliqui habere. 2 De Domitiano hoc, qui præcipuo ſagittarum ſtudio tenebatur. Vult ideo Plinius, feras clauſtris emiſſas, deinde ejus ſagacitate indagatas quaſi, percuſſaſque. 3 Iterum Domitiano. 4 Hoſtia, quam procul traxerunt, nequis onuſtam malis publicis tangeret. 5 In ſe redeuntia; alii leg. deferentia.

que

que detorqueant; tunc ego, seu montibus seu mari exerceatur, & lætum opere corpus, & crescentia laboribus membra mirabor. Video enim jam inde antiquitus maritos dearum, ac deorum liberos, nec dignitate nuptiarum magis quam his artibus inclaruisse. Simul cogito, quum sint ista ludus & avocamentum hujus, quæ quantæque sint illæ seriæ & intentæ, & à quibus se in tale otium recipit, voluptates. Sunt enim voluptates, quibus optime de cujusque gravitate, sanctitate, temperantia creditur. Nam quis adeo dissolutus, cujus non occupationibus aliqua species severitatis insidat? Otio prodimur. An non plerique principes hoc idem tempus in aleam, stupra, luxum conferebant, quum seriarum laxamenta curarum vitiorum contentione supplerent.

83. Habet hoc primum magna fortuna, quod nihil tectum, nihil occultum esse patitur: principum vero non modo domos, sed cubicula ipsa intimosque secessus includit, omniaque arcana noscenda famæ proponit atque explicat. Sed tibi, Cæsar, nihil accommodatius fuerit ad gloriam, quam penitus inspici. Sunt quidem præclara quæ in publicum profers, sed non minora ea quæ limine tenes. Est magnificum, quod te ab omni contagione vitiorum reprimis ac revocas, sed magnificentius, quod tuos. Quanto enim magis arduum est alios præstare quam se, tanto laudabilius quod, quum ipse sis optimus, omnes circa te similes tui effecisti. Multis illustribus dedecori fuit aut inconsultius uxor assumpta aut [1] retenta patientius: ita foris claros domestica destruebat infamia, & ne maximi cives haberentur hoc efficiebat, quod mariti minores erant. Tibi [2] uxor in decus & gloriam cedit. Quid enim illa sanctius? quid antiquius? Nonne, si pontifici maximo diligenda sit conjunx, aut hanc aut similem (ubi est autem similis?) elegerit? Quam illa nihil sibi ex fortuna tua, nisi gaudium vendicat? quam constanter non potentiam tuam, sed ipsum te reveretur? idem estis invicem quod fuistis: probatis ex æquo, nihilque vobis felicitas addidit, nisi quod scire cœpistis, quam bene uterque vestrum felicitatem ferat. Eadem quam modica cultu? quam parca comitatu? quam civilis incessu? Mariti hoc opus, qui ita imbuit, ita instituit. Nam uxori sufficit obsequii gloria. An, quum videat quam te nullius terror, nulla comitetur ambitio, non & ipsa cum silentio incedat? ingredientemque pedibus maritum in quantum patitur secus, imitetur? Decuerit hoc il-

1 Domitianus uxorem Domitiam, ex qua in secundo consulatu filiam tulerat, eandem Paridis histrionis amore deperditam repudiavit, intraque breve tempus impatiens dissidii, quasi effligitante populo reduxit. 2 Plotina.

lam,

lam, etiamsi diversa tu facias. Sub hac vero modestia viri, quantam debet verecundiam uxor marito? fœmina sibi?

84. Soror autem [1] tua, ut se sororem esse meminit? ut in illa tua simplicitas, tua veritas, tuus candor agnoscitur? ut si quis eam uxori tuæ conferat, dubitare cogatur, utrum sit efficacius ad recto vivendum, [2] bene institui, an [3] feliciter nasci. Nihil est tam pronum ad simultates quam æmulatio, in fœminis præsertim: ea porro maxime nascitur ex conjunctione, alitur æqualitate, exardescit invidia, cujus finis est odium. Quo quidem admirabilius existimandum est, quod mulieribus duabus in una domo, parique fortuna, nullum certamen nulla contentio est. Suspiciunt invicem, invicem cedunt: quumque te utraque effusissime diligat, nihil sua putant interesse utram tu magis ames. Idem utrique propositum, idem tenor vitæ, nihilque ex quo sentias duas esse; Te enim imitari, te subsequi student. Ideo utraque mores eosdem, quia utraque tuos, habet: inde moderatio, inde etiam perpetua securitas. Neque enim unquam periclitabuntur esse [4] privatæ quæ non desierunt. Obtulerat illis senatus cognomen Augustarum, quod certatim deprecatæ sunt, quamdiu appellationem Patris patriæ tu recusasses: seu quod plus esse in eo judicabant, si uxor & soror tua, quam si Augustæ dicerentur. Sed quæcunque illis ratio tantam modestiam suasit, hoc magis dignæ sunt quæ in animis nostris & sint & habeantur Augustæ, quia non vocantur. Quid enim laudabilius fœminis, quam si verum honorem non in splendore titulorum, sed in judiciis hominum reponant? magnisque nominibus pares se faciant, etiam dum recusant?

85. Jam etiam & in privatorum animis exoleverat priscum mortalium bonum amicitia, cujus in locum migraverant assentationes, blanditiæ, & pejor odio amoris simulatio. Etenim in principum domo nomen tantum amicitiæ, inane scilicet irrisumque, manebat. Nam quæ poterat esse inter eos amicitia, quorum sibi alii domini, alii servi videbantur? Tu hanc pulsam & errantem reduxisti. Habes amicos, quia amicus ipse es. Neque enim, ut alia subjectis, ita amor imperatur: neque est ullus affectus tam erectus, & liber, & dominationis impatiens, nec qui magis vices exigat. Potest fortasse princeps inique, potest tamen odio esse nonnullis, etiamsi ipse non oderit: amari, nisi ipse amet, non potest. Diligis ergo quum diligaris, & in eo quod utrique honestissimum est, tota gloria tua est, qui superior factus descendis

1 Martiana. 2 Quod Uxori. 3 Quod filiæ contigit. 4 I. e. conservant vitæ institutum. Te principe, ac si privatæ essent.

in

in omnia familiaritatis officia, & in amicum ex imperatore ſubmitteris: immo tunc maxime imperator, quum amicum ex imperatore agis. Etenim quum plurimis amicitiis fortuna principum indigeat, præcipuum eſt principis opus amicos parare. Placeat tibi ſemper hæc ſecta, & cum alias virtutes tuas tum hanc conſtantiſſime teneas, nec unquam perſuadeatur, humile eſſe principi, niſi odiſſe. Jucundiſſimum eſt in rebus humanis amari, ſed non minus amare: quorum utroque ita frueris, ut quum ipſe ardentiſſime diligas, adhuc tamen ardentius diligaris. Primum, quia facilius eſt unum amare quam multos: deinde quia tibi amicos tuos obligandi adeſt facultas tanta, ut nemo poſſit te, niſi ingratus, non magis amare.

86. Operæ pretium eſt referre, quod tormentum tibi injunxeris, ne quid amico negares. Dimiſiſti optimum virum, tibique cariſſimum, invitus & triſtis, &, quaſi retinere non poſſes. Quantum amares eum, deſiderio expertus es, diſtractus ſeparatuſque dum cedis & vinceris. Ita quod fando inauditum, quum princeps & principis amicus diverſa velletis, id potius factum eſt quod amicus volebat. O rem memoriæ literiſque mandandam! [1] præfectum prætorii non ex ingerentibus, ſed ex ſubtrahentibus legere: eundemque otio, [2] quem pertinaciter ames, reddere: quumque ſis ipſe diſtentus imperii curis, non quietis gloriam cuiquam invidere. Intelligimus, Cæſar, quantum tibi pro laborioſa iſta ſtatione & exercita debeamus, quum otium à te, tanquam res optima, & petatur, & detur. Quam ego audio confuſionem tuam fuiſſe, quum digredientem proſequereris? Proſequutus enim nec temperaſti tibi, quo minus exeunti in littore amplexus oſculum ferres. Stetit Cæſar [3] in illa amicitiæ ſpecula, precatuſque maria, celeremque (ſi tamen ipſe voluiſſet) recurſum, nec ſuſtinuit recedentem non etiam atque etiam votis, lacrymis ſequi. Nam de liberalitate taceo. Quibus enim muneribus æquari hæc cura principis, hæc patientia poteſt, qua meruiſti, ut ille ſibi nimium fortis, ac prope durus, videretur? Nec dubito, quin agitaverit ſecum an gubernacula retorqueret: & feciſſet, niſi quod pene ipſo contubernio principis felicius jucundiuſque eſt [4] deſiderare principem. Et ille quidem ut maxima fructus ſuſcepti, ita majore depoſiti officii gloria fruitur: tu autem facilitate iſta conſequutus es, ne quem retinere videaris invitum.

1 Licinium Suram exinde Lipſius arguit non fuiſſe, quia poſtea conſulatum ſemel atque iterum geſſerit. Saburanum conjicit ex Victore.

2 Alii quod pertinaciter amet. 3 In littore eminentiore. 4 Creſcit enim amor tum maxime, cum ex oculis ſublatus eſt quem amamus.

87. Civile

87. Civile hoc erat & parenti publico convenientiſſimum, nihil cogere, ſemperque meminiſſe, nullam tantam poteſtatem cuiquam dari poſſe, ut non ſit gratior poteſtate libertas. Dignus es, Cæſar, qui officia mandes deponere optantibus; qui petentibus vacationem, invitus quidem, ſed tamen tribuas; qui ab amicis orantibus requiem non te relinqui putes; qui ſemper invenias & quos ex otio revoces & quos otio reddas. Vos quoque, quos parens noſter familiariter inſpicere dignatur, fovete judicium ejus quod de vobis habet. hic veſter labor eſt. Princeps enim, quum in uno probavit amare ſe ſcire, vacat culpa ſi alios minus amat. Ipſum quidem quis mediocriter diligat, quum leges amandi non det, ſed accipiat? Hic præſens, ille mavult abſens amari: uterque ametur, ut mavult: nemo in tædium præſentis, nemo in oblivionem abſentia veniat. Tenet quiſque locum quem ſemper meruit; faciliuſque eſt ut oculis ejus vultus abſentis quam ut animo caritas excidat.

88. Pleriq; principes, quum eſſent civium domini, libertorum erant ſervi: horum conſiliis, horum nutu regebantur: per hos audiebant, per hos loquebantur: per hos præturæ etiam & ſacerdotia & conſulatus, immo & ab his, petebantur. Tu libertis tuis ſummum quidem honorem, ſed tanquam libertis habes, abundeque ſufficere his credis, ſi probi & frugi exiſtimantur. Scis enim, præcipuum eſſe indicium non magni principis, [1] magnos libertos. Ac primum neminem in uſu habes, niſi aut tibi, aut patri tuo, aut optimo cuique principum, dilectum: [2] ſtatimque hos ipſos quotidie, deinde ita formas, ut ſe non [3] tua fortuna, ſed ſua metiantur: & tanto magis digni, quibus honor omnis præſtetur à nobis, quia non eſt neceſſe. Juſtiſne de cauſis S. P. Q. R. Optimi tibi cognomen adjecit? Paratum id quidem & in medio poſitum, novum tamen. Scias neminem ante meruiſſe, quod non erat excogitandum, ſi quis meruiſſet. An ſatius fuit Felicem vocare? quod non moribus, ſed fortunæ datum eſt. Satius, Magnum? cui plus invidiæ quam pulchritudinis ineſt. Adoptavit te [4] optimum princeps in ſuum, ſenatus in Optimi nomen. Hoc tibi tam proprium quam paternum, nec magis definite diſtincteque deſignat qui Trajanum, quam qui Optimum appellat, ut olim frugalitate Piſones, ſapientia Lælii, pietate Metelli monſtrabantur: quæ ſimul omnia uno iſto

1 Utpote qui principi nihil deferant, pro ſuo arbitrio omnia adminiſtrantes. 2 Leg. Lips. dilectum æſtimatumque; hos ipſos, &c. 3 Ut nihil animi inde ſibi ſumerent, quod imperatori ſervirent. 4 Optimus alii: alterutra lectio conſtare poteſt, ſi ad caput proxime ſequens attendas.

nomine continentur. Nec videri potest optimus, nisi qui est omnibus optimis in sua cujusque laude præstantior. Merito tibi ergo post cæteras appellationes hæc est addita, ut major. Minus est enim Imperatorem & Cæsarem & Augustum, quam omnibus imperatoribus, & Cæsaribus, & Augustis esse meliorem: ideoque ille parens hominum deorumque, Optimi prius, deinde Maximi nomine colitur: quo præclarior laus tua, quem non minus constat optimum esse quam maximum. Assequutus es nomen, quod ad alium transire non possit, nisi ut appareat in bono principe [1] alienum, in malo falsum: quod licet omnes postea usurpent, semper tamen agnoscetur ut tuum. Etenim, ut nomine Augusti admonemur ejus cui primum dicatum est; ita hæc Optimi appellatio nunquam memoriæ hominum sine te recurret: quotiesque posteri nostri Optimum aliquem vocare cogentur, toties recordabuntur quis meruerit vocari.

89. Quanto nunc, dive Nerva, gaudio frueris, quum vides & esse Optimum & dici, quem tanquam optimum elegisti! quam lætum tibi quod comparatus filio tuo vinceris! Neque enim alio magis approbatur animi tui magnitudo, quam quod optimus ipse non timuisti eligere meliorem. Sed & tu, pater Trajane (nam tu quoque si non sidera, proximam tamen sideribus obtines sedem) quantam percipis voluptatem, quum illum tribunum, illum militem tuum, tantum imperatorem, tantum principem cernis? cumque eo qui adoptavit amicissime contendis, pulchrius fuisse genuisse talem, an elegisse? Macte uterque ingenti in remp. merito, cui hoc tantum boni contulistis. Licet [2] alteri vestrum filii virtus triumphalia, cœlum alteri dederit, non minor tamen vestra laus, quod ista per filium quam si ipsi meruissetis.

90. Scio, P.C. cum cæteros cives, tum præcipue consules, oportere sic affici, ut se publice magis quam privatim obligatos putent. Ut enim malos principes rectius pulchriusque est ex communibus injuriis odisse quam propriis, ita boni speciosius amantur ob ea quæ generi humano, quam quæ hominibus, præstant: quia tamen in consuetudinem venit, ut consules publica gratiarum actione perlata, suo quoque nomine quantum debeant principi, profiteantur, concedite, me non pro me magis munere isto, quam pro collega meo Cornuto Tertullo, consulari viro, fungi. Cur enim non pro illo quoque gratias agam, pro quo non minus debeo? præsertim quum indulgentissimus imperator in concordia nostra ea

1 Quia à Te sumptum. 2 Puer admodum Parthica lauro gloriam patris auxit.

præstiterit

præſtiterit ambobus, quæ ſi tantum in alterum contuliſſet, ambos tamen æqualiter obligaſſet. Utrumque noſtrum ille optimi cujuſque ſpoliator & carnifex ſtragibus [1] amicorum, & in proximum jacto fulmine afflaverat. Iiſdem enim amicis gloriabamur, eoſdem amiſſos lugebamus. Ac ſicut nunc ſpes gaudiumque, ita nunc communis nobis dolor & metus erat. Habuerat hunc honorem periculis noſtris divus Nerva, ut nos, & [2] ſi minus ut bonos promovere vellet, quia mutati ſeculi ſignum & hoc eſſet quod florerent, quorum præcipuum votum ante fuerat, ut memoriæ principis elaberentur.

91. Nondum biennium compleramus in [3] officio laborioſiſſimo & maximo, quum tu nobis, Optime principum, fortiſſime imperatorum, conſulatum obtuliſti, ut ad ſummum honorem gloria celeritatis accederet. Tantum inter te & illos principes intereſt, qui beneficiis ſuis commendationem ex difficultate captabant, gratioreſque accipientibus honores arbitrabantur, ſi prius illos deſperatio, & tædium, & ſimilis repulſæ mora, in [4] notam quandam pudoremque vertiſſent. Obſtat verecundia, quo minus percenſeamus quo utrumque noſtrum teſtimonio ornaris, ut amore recti, amore reipub. priſcis illis conſulibus æquaveris, merito necne, neutram in partem decernere audeamus: quia nec fas eſt affirmationi tuæ derogare, & oneroſum confiteri vera eſſe quæ de nobis præſertim tam magnifica dixiſti. Tu tamen dignus es qui eos conſules facias, de quibus poſſis iſta prædicare. Tribuas veniam, quod inter hæc beneficia tua gratiſſimum eſt nobis, quod nos rurſus collegas eſſe voluiſti: ita caritas mutua, ita congruens tenor vitæ, ita una eademque ratio propoſiti poſtulabat: cujus ea vis, ut morum ſimilitudo concordiæ noſtræ gloriam minuat: ac perinde ſit mirum ſi alter noſtrum à collega, ac ſi à ſeipſo, diſſentiat. Non ergo temporarium & ſubitum eſt quod uterque collegæ conſulatu, tanquam [5] iterum ſuo gaudet: niſi quod tamen qui rurſus conſules fiunt, bis quidem, ſed temporibus diverſis obligantur: nos duos conſulatus accipimus ſimul, ſimul gerimus, alterque in altero Conſules, ſed iterum & pariter ſumus.

92. Illud vero quam inſigne, quod nobis Præfectis ærario conſulatum ante quam ſucceſſorem dediſti? Aucta eſt dignitas dignitate: neq, continuatus tantum, ſed geminatus eſt ho-

1 Ruſtici, Helvidii Senecionis, quos ipſe cæſos narrat in epiſtolis.
2 Alii leg. Etſi minus ut bonos, tamen promovere vellet. 3 Ærarii præfectura. v. Ep. 10. lib. 1.
4 Ignominiam. 5 Acumen eſt, quod ea utriſque ſit animorum ſimilitudo, ut uterque in Collegæ conſulatu ſibi conſul videatur.

nor, finemque potestatis alterius, tanquam parum esset excipere, prævenit. Tanta tibi integritatis nostræ fiducia fuit, ut non dubitares te salva diligentiæ tuæ ratione esse facturum, si nos post maximum officium privatos esse non sineres. Quid, quod [1] eundem in annum consulatum nostrum contulisti? Ergo non alia nos pagina, quam te consulem accipiet: & nostra quoque nomina addentur fastis, quibus ipse præscriberis. Tu comitiis nostris præsidere, tu nobis sanctissimum illud [2] carmen præire dignatus es: tuo judicio consules facti, tua voce renuntiati sumus, ut idem honoribus nostris suffragator in curia, in campo declarator existeres. Nam quod eum potissimum mensem attribuisti, quem tuus natalis exornat, quam pulchrum nobis? quibus edicto, quibus spectaculo celebrare contigit diem illum triplici gaudio lætum, qui principem abstulit pessimum, dedit optimum, meliorem optimo genuit. Nos sub oculis tuis augustior solito currus accipiet; nos inter secunda omnia, & vota certantia, quæ præsenti tibi conferentur, & vehemur alacres & incerti ex utra parte major auribus nostris accidat clamor.

93. Super omnia tamen prædicandum videtur quod pater is consules esse quos fecisti: quippe nullum periculum, nullus ex principe metus consulares animos debilitat & frangit: nihil invitis audiendum, nihil coactis decernendum erit. Manet manebitque honori veneratio sua: nec [3] securitatem auctoritate perdemus. Ac si quid forte ex consulatus fastigio fuerit diminutum, nostra hæc erit culpa, non seculi. Licet enim quantum ad principem, licet tales consules agere quales ante principes erant. Ullamne tibi pro beneficiis referre gratiam parem possumus, nisi tantum illam, ut semper nos meminerimus consules fuisse, & consules tuos? Ea sentiamus, ea censeamus quæ consularibus digna sunt: ita versemur in republica, ut credamus esse remp. non consilium nostrum, non operam subtrahamus, nec disjunctos nos, & quasi dimissos consulatu, sed quasi astrictos & devinctos putemus, eundemque locum laboris & curæ, quem reverentiæ dignitatisque, teneamus

94. In fine orationis præsides custodesq; imperii deos ego consul pro rebus humanis, ac te præcipue, Capitoline Jupiter, precor, ut beneficiis tuis faveas, tantisque muneribus addas perpetuitatem. Audisti quæ malo principi precabamur; exaudi quæ pro dissimillimo optamus. Non te distringimus

1 Nempe in quem Tuum contuleras. 2 V. Supra 3 Non periclitabimur, si coss. auctoritatem tueamur, quod rectius videtur, libere pronunciando.

votis

votis: non enim pacem, non concordiam, non ſecuritatem, non opes oramus, non honores: ſimplex cunctaque iſta complexum unum omnium votum eſt, SALUS PRINCIPIS. Nec vero nova tibi injungimus. Tu enim jam tunc illum in tutelam recepiſti, quum prædonis avidiſſimi faucibus eripuiſti. Neque enim ſine auxilio tuo, quum altiſſima quæque quaterentur, hic, qui omnibus excelſior erat, inconcuſſus ſtetit. 1 Præteritus eſt à peſſimo principe, qui præteriri ab optimo non putuit. Tu clara judicii tui ſigna miſiſti, quum proficiſcenti ad exercitum 2 tuo nomine, tuo honore ceſſiſti. Tu voce IMPERATORIS quid ſentires locutus, filium illi, nobis parentem, tibi pontificem maximum elegiſti. Quo majore fiducia iiſdem illis votis quæ ipſe pro ſe nuncupari jubet, oro & obteſtor, ſi bene rempub. ſi ex utilitate omnium regit, primum ut illum nepotibus noſtris ac pronepotibus ſerves; deinde ut quandoque ſucceſſorem ei tribuas, quem genuerit, quem formaverit, ſimilemque fecerit 3 adoptato; aut, ſi hoc fato negatur, in conſilio ſis eligenti, monſtreſque aliquem quem adoptari in Capitolio deceat.

95. Vobis P. C. quantum debeam, publicis etiam monumentis continetur. Vos mihi in tribunatu quietis, in prætura modeſtiæ, vos in iſtis officiis etiam, quæ è ſtudiis noſtris circa tuendos ſocios injunxeratis, cuncti conſtantiæ antiquiſſimum teſtimonium perhibuiſtis: vos proxime deſtinationem conſulatus mei his acclamationibus approbaviſtis, ut intelligam, etiam atque etiam enitendum mihi, ut hunc conſenſum veſtrum complectar, & teneam, & in dies augeam. Etenim memini tunc veriſſime judicari, meruerit quis honorem, necne, quum adeptus eſt. Vos modo favete huic propoſito, & credite, ſi curſu quodam provectus ab illo inſidioſiſſimo principe, antequam profiteretur odium bonorum, poſtquam profeſſus eſt, ſubſtiti; quum viderem quæ ad honores compendia paterent, longius iter malui: ſi malis temporibus inter mœſtos & paventes, bonis inter ſecuros gaudenteſque numeror: 4 ſi denique in tantum diligo Optimum principem in quantum inviſus peſſimo fui. Ego reverentiæ veſtræ ſic ſemper inſerviam non ut me conſulem, & mox conſularem, ſed ut 5 candidatum conſulatus putem.

1 In adoptione. 2 Omnis turba quæ limen inſederat Te conſalutavit Imperatorem ſupra. 3 Sibi ſc. 4 Repetenda ſunt per totam hanc periodum, Vos huic propoſito favete & credite, ſi, &c. 5 Qui ſemper obnoxius eſt ac ſupplex.

FINIS.

INDEX

RERUM ET VERBORUM,

maxime memorabilium.

A.

Abascantius. 280.
Acilius. 13.
Accius. 91.
Actus. 21.
Ad assem impendia reddes. 14.
Adesse. 139.
Assistere. 138.
Ægyptii ad jus civitatis Romanæ aspirantes prius cives Alexandrini fieri debuerunt. 213.
Æmilia via. 103.
Ætas ad rempub. administrandam. 235.
Æternitas imperatorum. 223.
Africanæ (i. e.) Pantheræ. 134.
Agon gymnicus. 83.
Albus calculus. 21.
Alsium. 116.
Altinum. 46.
Amastris. 241.
Amisus. 238.
Annæus Seneca. 91.
Antiquitus Scriptores honoribus aut pecunia ornabantur. 66.
Apamea. 225.
Apenninus mons. 93.
Aposphragisma. 211.
Apuleius. *ibid.*
Aquilex. 221.
Aratus. 97.
Ἀρχέπυρον. 18.
Aristophanes. 19.
Aristo. 20.
Arria. 58.
Arionilla. 3.
Asclepiades magistratus. 236.
Asia. 68.
Artemidorus. 58.
Attilius 19.
Atticus sermo. 25.
Auctio venditio publica. 142.
Aurea fabula. 43.

B.

Bætici. 6.
Baptisteria. 39.

Basilica. 36.
Bithynia. 71.
Brixia. 13.
Brocchus. 231.
Bructerus. 28.
Bule. 244.
Buleutæ. 222.
Byzantii. 224.

C.

C. Julius Cæsar. 17.
C. Cæcilius Celer. 4.
C. Cæcilius. 8.
Cæcilius, 4.
Callimachus. 68.
Calvus. 15.
Calvisius. 12.
Campania. 112.
Capreæ. 124.
Carsulanus. 2.
Caristius. 96.
Cassii. 15.
Catius. 31.
Cato. 17.
Catones. 15.
Catullus Messalinus. 84.
Cavedium. 38.
Centum virale Judicium. 16.
Centumcellæ. 131.
Cerealis. 31.
Christiani non inquirendi ex sententia Trajani, sed oblati puniendi. 241.
Cicero. 17.
Circus. 94.
Claudiopolitani. 222.
Claudius Polyænus. 232.
Claudius Restitutus. 55.
Clavus morbus. 52.
Climactericum tempus. 43.
Comperendinatio. 108.
Comum. 2.
Cornelius Nepos. 87.
Cornelia. 74.
Corellius Rufus. 10.
Cryptoporticus 39.

D.

Decuriones. 8.
Decurionatus honorarium. 195.
Dexter Afranius. 102.
Diæta. 39.
Diamone. 220.
Diomedis sortitia. 90.
Dion. 236.
Diploma. 210.
Domitius Afer. 36.
Δυσκαθαίρετος. 5.

E.

Edicus. 222.
Egnatius. 76.
Εισκλαίω. 220.
Emancipare. 67.
Ephesii. 131.
Epimachus. 237.
Epulonum septemviratus. 32.

Erani. 238.
Ἑταιρία. 240.
Eteſiæ. 215.
Eumolpus. 236.
Euripus. 2.
Euphrates. 9.

F.

FAnnia. 58.
Flavius Archippus. 228.
Firmani. 122.
Forojulium. 107.
Formiana. 60.
Fonteius Magius. 107.
Fronto Catius. 31.
Furia. 230.
Fuſcus Salinator. 116.

G.

GÆtulicus. 91.
Gaditana. 14.
Geruſia. 220.
Geminius. 11.
Glebula ex Parthico metallo 211.
Gracchi. 17.
Græculi. 223.
Gratilla. 58.

H.

HAſna. 220.
Harpocras. 208.
Heliocaminus. 40.
Herodes. 68.
Herennius Senecio. 3.
Hiſpo. 73.
Hiſpulla. 11.
Hiſtoriæ & orationis diſcrimen. 99.
Homerus. 97.
Homulus. 73.
Hypocauſton. 39.

I.

IAbolenus Priſcus. 118.
Jaculatio Equeſtris. 49.
Jatraliptes. 207.
Icaria Inſula. 136.
Illyrii. 61.
In urnam conjicio 213.
Iſæus. 24.
Iſelaſtica certamina. 220.
Iſocrates. 130.
Iſſus. 220.
Juba in oratione. 99.
Judicium quadruplex. 133.
Julius Atticus. 11.
Julius Candidus. 107.
Jus Tribunatus. 29.
Jus trium liberorum. 35.
Jus publicum & privatum. 20.
Jus appellandi. 21.
Jus Senatorium. 31.
Jus Latinorum. 242.
Jus Quiritium. *ibid.*
Juſtus Fabius. 4.

K.

Κατὰ κεφάλαια. 125.
Κέκμηκα & κέκμικα. 11.
Κινεῖν πάλια λίθον. 18.
Κτῆμα historia. 99.

L.

Laberius Maximus. 211.
Largius Licinius. 36.
Larius. 29.
Λαμπρίζω. 70.
Latus clavus. 29.
Ludicæni. 36.
Laurens & Laurentinum. 37.
Legionarius centurio. 234.
Λειτάρχων. 33.
Λήκυθος. 1.
Leptis Leptitani. 33.
Lex repetundarum. 31.
Lex tabellaria. 65.
Lex Julia. 274.
Lex Pompeia. 235.
Lex Voconia. 274.
Lex ambitus. 112.
Libramentum 88.
Librator. 223.
Liburnica. 119.
Licinianus. 74.
Licinius Nepos. 87.
Lima. 1.
Liviæ porticus. 4.
Luceius. 91.
Lucania, Lucanus. 136.
Luceius Albinus. 54.
Ludi quinquennales. 234.

M.

Macedo. 60.
Minutius Macrinus. 13.
Μαλία. 235.
Manuli. 67.
Martialis. 66.
Martianus. 32.
Mater magna. 225.
Mauricus. 4.
Mediolanum. 76.
Μεγαλοφωνότατος. 25.
Μεμφιτικὸς νομός. 208.
Menander. 125.
Mensor, Mensura. 216.
Menstruum. 214.
Μεσόχορος. 36.
Metius Carus. 3.
Μικραίπος. 24.
Minores magistratus. 235.
Misenum. 119.
Montanus Atticinus. 125.
Municipes. 6.
Minutius Macrinus. 13.
Munitius Acilianus. 13.
Murena. 17.
Musculi in historiis. 99.
Μυσεῖον. 9.

N.

Narnia. 2.
Natales restituendi. 233.

Naves

Naves orariæ. 215.
Neapolis. 52.
Nicea. 222.
Nero. 91.
Nerva. 34.
Nicetes. 113.
Nicomedia. 220.
Nigrinus. 103.
Νιφάς. 19.
Νόμισμα. 25.
Nomus. 214.
Nonianus. 12.
Nonius Celer. 133.
Notarius. 50.
Numidius Quadratus. 116.
Nundinæ. 92.

O.

OCriculanum. 2.
Olivæ Bæticæ. 14.
Opisthographus. 50.
Orbitatis præmia. 79.
Ordo equestris. 13.
Ordinarii Decurionum Præfecti. 127.

P.

PAcilius. 13.
Padus. 110.
Panarium. 5.
Paphlagonia. 218.
Passienus Crispus. 139.
Passienus Paulus. 118.
Patricius. 128.
Paulinus. 73.
Pergamus. 215.
Petusia. 2.
Peristylium. 232.
Φιλόκαλος. 52.
Pila. 132.
Πλατακών. 2.
Platonica sublimitas & latitudo. 9.
Podium. 95.
Pollio. 17.
Polyænus. 139.
Polycletus. 18.
Pontifex maximus. 75.
Pontus. 233.
Præfecti Prætorii. 228.
Præjudicium. 89.
Prætor. 4.
Prævaricatio. 17.
Pressus puruſque sermo. 140.
Primipilaris. 212.
Procæton. 39.
Procurator. 64.
Propnigeon. 39.
Proscribi. 142.
Protopraxia. 243.
Provocare. 141.
Prusa. 315.
Psephisma. 224.
Pugillares. 5.
Pullatus. 145.

Q.

QUadratus. 116.
Quæstura. 13.

Quincunx. 142.
Quinque viri. 24.
Quintilianus. 36.

R.

Regulus. 3.
Rufinus. 83.
Rufus. 23.

S.

Sabini. 73.
Sacerdotia ad vitam dabantur. 71.
Satrius Rufus. 4.
Sauromata. 210.
Scholastica lex. 43.
Scriba. 126.
Sellæ Consulum. 33.
Σεμνῶς. 32.
Senatorius decor. 13.
Senatorium jus. 31.
Seneca. 91.
Septemviri. 32.
Servius Sulpitius. 91.
Servi Publici. 216.
Sestertium. 33.
Sicilia. 74.
Signari. 221.
Silius Italicus. 52.
Siligo. 18.
Sinope. 238.
Sipo. 220.
Socraticus sermo. 59.
Solennia vota. 221.
Σοφοκλῆς. 36.
Sphæristerium. 39.
Sponsalia. 3.
Spurinna. 4.
Squilla. 41.
Stabiæ. 120.
Statua triumphalis. 28.
Stibadium. 96.
Stipulari. 33.
Stola. 75.
Stropha. 16.
Subsigno. 207.
Suburranus. 133.
Suffragia tacita. 85.
Sylvanus. 53.
Syria. 9.

T.

Tabulatus. 39.
Tempus climactericum. 43.
Therstites. 19.
Theophanes. 72.
Θρῆικοι. 231.
Tusci. 93.
Tifernus Tiberinus. 67.
Titinius Capito. 15.
Titus Cassius. 87.
Toga virilis. 8.
Topiarii. 64.
Torquatus. 23.
Tribunatus. 21.
Tribunatus semester. 69.
Triclinia. 2.
Tiro. 137.

Tutilius. 132.
Tiberis. 94.

V.

Ultima pœna. 31.
Unctuarium. 39.
Varro. 91.
Veiento. 84.
Velleius Blæſus. 43.
Veronenſes. 134.
Verres. 18.
Veſpaſianus. 13.
Veſuvius. 120.
Via Æmilia. 103.
Vicentini. 92.
Vitellius. 3.
Vienna. 83.
Villa Albana. 74.
Villa Alpienſis. 116.
Virgilius. 47.
Virginius Rufus. 23.
Vulcanalia. 49.

X.

Xenia. 103.
Xyſtus. 40.

Z.

Zoſimus. 106.
Zotheca. 40.

FINIS.

Quæ, Typothetarum incuria, annotatis ad Plinium Mendæ irrepſerunt, ſic corrigendæ ſunt. p. 28. l. prope ſilvam Hercyniam ſiti. 183. perſevere pro perſeveris, ſiniſter pro ſiniſtero. 208. eſſe pro non eſſe.